

demostene •
eschine • licurg

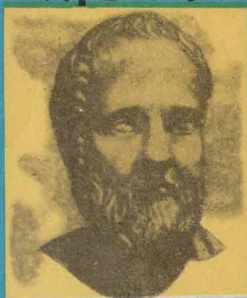
pagini alese
din oratorii greci

★★

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ
ΑΙΣΧΙΝΗΣ

ΛΥΣΙΑΣ

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

Ilustrația copertei : *Simona Runcan*

demostene • eschine
hiperide • licurg

pagini alese
din oratorii greci

★ ★

ANTOLOGIE, NOTE BIOGRAFICE ȘI TRADUCERE

DE **ANDREI MARIN**

NOTE EXPLICATIVE DE
MARIA MARINESCU-HIMU

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

II. DEMOSTENE

BIOGRAFIA

Cel mai mare creator al antichității și unul dintre cei mai de seamă oratori ai tuturor timpurilor a trăit în secolul al IV-lea î.e.n. (384—322), în timpul când Filip, regele Macedoniei, amenința libertatea Greciei, scump cîștigată în lupte grele duse împotriva perșilor. În vremea aceasta la Atena, poporul moleșit de viață ușoară și lipsit de energie nu voia război; partidul păcii în frunte cu Eubul, Focion, Eschine, încurajat de atitudinea lui Isocrate, socotea că dominația lui Filip nu poate fi decît binefăcătoare pentru greci și era de partea lui Filip; partidul național, în frunte cu Demostene, Hiperide și Licurg, îndemna pe greci să se unească cu toții și să lupte împotriva lui Filip, pentru păstrarea libertății.

Demostene s-a născut în anul 384 î.e.n. în demosul Paiania din Atica. Tatăl său era bogat, avea două ateliere, unul de arme și altul de mobile. El rămase orfan de tată la vîrsta de șapte ani. Tutorii îi jefuiseră averea lăsată de acesta. Cînd ajunsese la majorat, după zadarnice eforturi de a recîștiga bunurile părintești, Demostene dă în judecată pe tutori. Pentru a-și susține singur procesul în fața tribunalului el se pregăti trei ani sub conducerea oratorului Isaios, reputat pentru cunoașterea dreptului și pentru succesele discursurilor lui juridice. Cîștigînd procesul, el reușește să redobîndească numai o parte din bunurile sale. Îl atrăgea însă cariera de orator, dar era împiedicat de unele defecte naturale, ca pronunțarea neclară

și vocea slabă, împotriva cărora luptă cu răbdare și curaj, încingându-le. În anul 355 î.e.n. este gata pentru luptele oratorice și politice.

Carierea lui politică se poate împărți în trei perioade. În prima perioadă, de la 351 la 340 î.e.n., în calitate de orator al opoziției, el combate partidul păcii care era la putere. Aceasta este perioada marilor discursuri politice, Filipicele și Olinticele. În perioada a doua, de la 340 la 338 î.e.n., el este șeful partidului aflat la putere și pregătește lupta împotriva lui Filip. În perioada a treia, după lupta de la Cheroneea (338 î.e.n.), în urma venirii la tron a lui Alexandru cel Mare și a ruinării Tebei, Demostene aparține partidului învins și se ocupă numai cu combaterea atacurilor dușmanilor săi, mai întâi în procesul Pentru coroană, când învinge pe Eschine (330 î.e.n.) și apoi în afacerea Harpal, când, acuzat pentru corupție și condamnat la o amendă peste puterile lui, fu obligat să se exileze. După moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.), el fu rechemat printr-un decret al poporului și întoarcerea lui la Atena fu un adevărat triumf. În anul următor, după ce armata ateniană fu zdrobită la Crannon (322 î.e.n.) de Antipatros, aproape toată Atica căzu în mâinile macedonenilor, iar Demostene, silit să se exileze și urmărit de soldații generalului biruitor, fugi în insula Calauria, adăpostindu-se în templul lui Poseidon și aci se otrăvi (322 î.e.n.).

Sub numele lui Demostene ni s-au păstrat șaiszeci de discursuri, dar fără ca toate să fie autentice. Vreo douăzeci, mai ales pledoariile civile, trebuie înlăturate ca apocrife. Celelalte sînt discursuri politice, pledoariile politice și pledoariile civile. Printre principalele discursuri politice se numără Filipicele, Olinticele, Asupra situației din Chersones, iar printre principalele pledoariile politice menționăm: Împotriva lui Midias, Împotriva legii lui Léptines, Asupra ambasadei necredincioase și Pentru coroană.

DISCURSUL *FILIPICA INTIIA*

Acest discurs a fost pronunțat în primele luni ale anului 351 î.e.n. Era la numai câțiva ani, după ce Filip devenise rege al Macedoniei în 350 î.e.n. În acest scurt interval de timp, Filip respinsese și învinsese pe vecinii lui din Peonia, Tracia și Iliria, cucerise cele mai multe orașe grecești de pe litoral, Amfipolis, Pidna, Potidea, Methona, ocupase Chersonesul, pătrunsese în Tesalia, luase în stăpânire portul Pagasiticos și o parte din Magnesia. Atenienii au încercat de multe ori să-l oprească, iar de la cucerirea orașului Amfipolis erau în război cu el. Ei duceau lupta fără să aibă însă convingerea că-i amenință o primejdie. Când și-au dat seama de acest pericol, atenienii se aflau prinși în războiul numit social (357—355 î.e.n.) împotriva aliaților lor, care voiau independența și au reușit să și-o câștige. Din acest război Atena a ieșit slăbită, sărăcită și descurajată. Cu toate acestea, ea a încercat de multe ori să oprească pe Filip, dar n-a izbutit, sosind totdeauna mai târziu, din cauza organizării defectuoase a armatei sale de uscat și de mare. O dată trupele ateniene n-au mai întârziat și Filip a fost silit să se retragă de la Termopile. După aceasta, Filip trebui să se ducă cu armata în Tracia unde, după o scurtă campanie, se îmbolnăvi. Știrea falsă a morții lui se răspîndi pentru un moment în Atena.

În asemenea împrejurări, la începutul anului 351 î.e.n. fu rostit acest discurs în Adunarea poporului, care-și desfășura

activitatea într-o stare de deprimare. După ce încurajează pe concetățenii săi, Demostene le expune, în vederea reușitei unui război, un plan de acțiune precis și practic, studiat în toate amănunțele sale. În esență, propunerile lui se reduc la două : prima — să se formeze în Atena un corp de armată alcătuit din cetățeni, gata să facă față atacurilor neașteptate ale lui Filip, în orice punct amenințat ; a doua — să se organizeze un corp expediționar, puțin numeros, format din mercenari și cetățeni, dar care să se poată mișca foarte ușor, spre a hărțui dușmanul chiar în propria lui țară. Aceste două propuneri sînt încadrate în diferite dezvoltări, menite sau să pregătească aceste propuneri, sau să le explice. Discursul se termină cu un epilog, format din cuvinte simple și grave.

FILIPICA ÎNTÎIA

(1) Atenieni, dacă vi s-ar fi propus un nou subiect spre dezbatere, eu aș fi așteptat pînă cînd cei mai mulți dintre oratorii care obișnuiesc să se urce la tribună și-ar fi expus părerea ; și dacă unele lucruri din cele spuse m-ar fi mulțumit, aș fi păstrat tăcerea, iar dacă nu, atunci aș fi încercat să-mi exprim și eu părerea. Dar fiindcă și acum s-a nimerit ca să fie supuse spre cercetare lucruri asupra cărora aceștia și-au spus deseori cuvîntul mai înainte, nădăjduiesc că mă veți ierta, dacă mă voi ridica eu cel dintîi la tribună. Într-adevăr, dacă sfaturile lor din trecut ar fi corespuns nevoilor noastre, n-ar fi trebuit ca acum voi să deliberați din nou.

(2) Mai întâi, atenieni, voi nu trebuie să vă lăsați descurajați de situația actuală, nici chiar dacă ar apărea foarte apăsătoare*. Căci ceea ce a cauzat nenorocirile voastre în trecut, poate deveni motivul cel mai bun pentru speranțe în viitor. Cum se explică aceasta? Situația voastră este atât de rea fiindcă voi, din neapăsare, n-ați întreprins la timp cele necesare; desigur, în cazul când situația voastră ar fi rămas la fel de rea, chiar dacă voi v-ați fi îndeplinit toate datoriile, n-ar mai fi fost nici o speranță de a fi îmbunătățită.

(3) În fine, trebuie să vă gândiți și voi, cei care ați auzit de la alții și voi, cei care ați văzut cu ochii și vă amintiți, cât de mare era odinioară puterea lacedemonienilor — nu e multă vreme de atunci — și cât de frumos și la timpul potrivit ați săvârșit numai acțiuni vrednice de cetate și ați susținut împotriva Spartei un război pentru salvarea drepturilor grecilor**. În ce scop vă amintesc acestea? Pentru ca voi, atenieni, să vedeți și să înțelegeți că nu trebuie să vă temeți de nimic câtă vreme vă preocupați de apărarea voastră și că, dacă veți rămâne nepăsători, nimic nu va fi așa precum doriți, luînd ca exemplu atât puterea de atunci a lacedemonienilor pe care ați învins-o, fiindcă v-ați ocupat de aproape de treburile voastre, cât și trufia de acum a lui Filip, din pricina căruia

* Descurajarea atenienilor se datora pierderii posesiunilor din Tracia și Macedonia, Amfipolis, Pidna și Potideca.

** Oratorul are în vedere Războiul corintic din 395—387, când corintienii, argienii, tebanii și atenienii s-au aliat împotriva Spartei, temîndu-se de puterea ei crescîndă și fiind îndemnați deopotrivă de regele persan, impresionat de înaintarea regelui spartan Agesilau în Asia.

sîntem tulburați deoarece nu ne îngrijim întru nimic de cele ce trebuie să facem.

(4) Dacă vreunul dintre voi, atenieni, crede că Filip este de neînvins privind la mulțimea oștilor sale și la toate pozițiile pe care le-a smuls cetății, nu greșește, dar să se gîndească și la faptul că altădată noi, atenienii, eram stăpîni în Pidna*, Potideea**, Methona*** și pe întreaga coastă, de jur-împrejurul golfului Thermaicos**** și că multe din populațiile care acum sînt supuse lui erau independente și libere și că ele ar voi să întretină prietenie mai degrabă cu noi decît cu el. (5) Dacă deci Filip ar fi avut atunci această părere că este greu ca el, cel lipsit de aliați, să se războiască cu atenienii, ale căror numeroase forțate amenințau frontierele lui, el n-ar fi întreprins nimic din cele ce a înfăptuit acum. Căci el, atenieni, știa bine că toate aceste poziții întărite sînt recompense de război, așezate în mijlocul unei arene așa cum se obișnuiește la jocuri și că în chip firesc absenții sînt deposedați de cei prezenți, iar nepăsătorii de către oamenii care voiesc să se străduiască și să se expună la primejdii. (6) Traducînd în viață această cugetare, el a supus și stăpînește totul, în unele părți cu dreptul de cuceritor, iar în altele în calitate de aliat

* Oraș în Macedonia; în preajma golfului Thermaicos.

** Colonie a Corintului, aflată pe istmul care leagă peninsula Pallene cu Macedonia.

*** Colonie a erytreenilor, în preajma golfului Thermaicos.

**** Golful Thermaicos (Thermaios) sau golful Thermai, azi golful Salonicului, în Macedonia.

și prieten ; căci toți doresc să se alieze și să asculte de acci pe care îi văd că se pregătesc de luptă și sînt hotărîți să îndeplinească ceea ce trebuie. (7) Dacă, în fine, atenieni, veți traduce și voi în viață acum aceeași cugetare -- fiindcă înainte n-ați făcut aceasta --, dacă fiecare dintre voi, acolo unde trebuie și acolo unde ar putea să devină folositor cetății, în pofida oricărui pretext, va fi gata să treacă la sapte, bogatul contribuind cu averea sa, tînărul luînd armele în mînă, pe scurt, dacă vă veți hotărî să vă bizuiți numai pe voi și veți renunța la comportarea voastră, fiecare sperînd că alții vor întreprinde pentru el totul, fără ca el să facă nimic, atunci, prin bunăvoința divină * voi veți recăpăta posesiunile voastre, veți reface pierderile suferite de pe urma nepăsării și-l veți pedepsi pe acel individ.

(8) Într-adevăr, să nu vă închipuiți că situația prezentă este pentru el de o trăinicie veșnică așa cum se întîmplă cu zeii, ci oamenii îl urăsc și pe el, se tem de el, atenieni, și-l pizmuiesc chiar unii dintre acei care par a-i fi foarte devotați ; toate pasiunile cîte clocotesc în sufletul celorlalți oameni, trebuie să credeți că se găsesc și în inima celor ce sînt în jurul lui **. Totuși, acești oameni stau acum înlemnii de frică,

* În pietatea lui, Demostene socotea că, pe lîngă voința și dîrzenia oamenilor, era necesar și sprijinul zeilor în reușita unei acțiuni.

** Demostene pare să subvalueze tăria sentimentului monarhic din Macedonia și atașamentul nobilimii macedonene față de Filip. Totuși, oratorul acordă importanța cuvenită faptului că venirea la tron a lui Filip a întîmpinat o puternică opoziție.

neavînd pe ce să se bizuie din cauza încetinezii și nepăsării voastre ; această încetineală susțin eu că trebuie s-o lepădați acum. (9) Vedeți, atenieni, pînă la ce grad de îndrăzneală a ajuns acest om care nu vă lasă să puteți alege între acțiune și liniște, ci vă amenință și vă aruncă, zice-se, cuvinte pline de semeție, iar el nu este omul care, o dată stăpîn peste ceea ce a supus, să se mulțumească cu acestea, ci mereu pretinde mai mult și ne încercuiește din toate părțile pe noi, care tărăgănăm lucrurile și stăm cu brațele încrucișate. (10) Atenieni, cînd vă veți face oare datoria ? Așteptați oare un eveniment sau, pe Zeus, o necesitate strigătoare la cer ? Dar cum trebuie să priviți evenimentele ce se petrec acum ? Căci eu nu cunosc o nevoie mai urgentă pentru oamenii liberi decît primejdia dezonoarei, rezultată din faptele întîmplute. Spuneți-mi oare, voiți ca, plimbîndu-vă prin piața publică, să vă întrebați fără încetare unii pe alții : „Care este ultima noutate“ ? Ce ar putea fi mai nou decît un macedonean învingător al Atenei și conducător al treburilor Greciei ? (11) „A murit Filip ?“* — „Nu, pe Zeus, el este bolnav !“ Întrucît vă interesează pe voi aceasta ? Căci dacă i s-ar întîmpla o nenorocire, voi îndată vă veți crea un alt Filip, în cazul că vă veți ocupa la fel de puțin de treburile publice. Într-adevăr, Filip și-a extins atît de mult puterea nu

* Punînd întrebarea „A murit Filip ?“ Demostene face aluzie la zvonurile răspîndite în legătură cu îmbolnăvirea lui Filip în timpul campaniei din Tracia. Dialogul introdus de Demostene este caracteristic pentru curiozitatea nesecată a grecilor.

din cauza forței pe care o reprezintă, ci din cauza nepăsătorii voastre. (12) Totuși, să admit și această presupunere : că Filip ar muri și că soarta, care se îngrijește de noi mai bine decît o facem noi înșine, ar săvîrși și acest act, și atunci voi, fiind la fața locului și gata să interveniți în situația generală tulbure, ați putea hotărî totul după voia voastră ; însă în situația în care vă găsiți acum, dacă împrejurări prielnice, datorite soartei, v-ar oferi Amfipolisul *, nici pe acesta nu l-ați putea primi, fiindcă pentru așa ceva nu aveți forța militară necesară și nici nu vă îngrijiți s-o aveți.

(13) Nu vă mai vorbesc despre faptul că voi toți trebuie să fiți gata spre a face de bună voie cele ce se cuvin, în credința că le cunoașteți și sînteți convinși de acestea. Ce fel de pregătire cred că ne-ar putea scoate din asemenea încurcături ? Cîte trupe ne trebuie, care sînt contribuțiile în bani pentru întreținerea lor, care sînt celelalte măsuri de luat ce mi se par mie cele mai folositoare și mai urgente ? Despre acestea vă voi vorbi îndată, nu fără a vă face o mică rugăminte. (14) După ce veți asculta poate propunerile mele, judecați și nu vă pronunțați mai înainte și nici, dacă se va părea că eu vorbesc despre noi pregătiri, să nu se creadă că eu întîrzii lucrurile. Căci nu cei ce întrebunțează cuvintele „repede“ și „azi“ vă dau sfatul cel mai bun ; de bună seamă, noi de acum

* Amfipolis, oraș la gura Strimonului, azi Neohori.

n-am putea împiedica, cu ajutorul nostru, cele ce s-au săvârșit. (15) Singurul lucru folositor este să vedem ce trupe trebuie să ne procurăm, cât de numeroase să fie ele și câte contribuții necesită întreținerea lor permanentă, pînă în clipa cînd sau vom termina războiul printr-un tratat, sau îi vom învinge pe dușmani ; numai așa n-am mai suferi nici un rău în viitor. Despre acestea cred că trebuie să vă vorbesc, fără a împiedica prin aceasta pe altcineva să facă propuneri mai bune. Făgăduiala mea este mare, expunerea care va urma va fi proba ; iar voi veți fi judecători !

(16) Mai înainte de toate, atenieni, eu spun că voi trebuie să înarmați cincizeci de trireme *, și apoi să luați hotărîrea ca la nevoie, voi înșivă, cetățeni, să vă îmbarcați pe ele. Pe lîngă aceasta, vă sfătuiesc să pregătiți trireme pentru transportul unei jumătăți din cavalerie, caii și destule corăbii din cele obișnuite pentru încărcătură. (17) Acestea, cred, formează mijlocul de apărare neapărat trebuincios împotriva expedițiilor pornite pe neașteptate de Filip din Macedonia la Termopile **, Chersones ***, Olint **** și oriunde vrea.

* Numărul de cincizeci de trireme, propus de Demostene, era mic față de posibilitățile Atenei de a echipa chiar patru sute de trireme.

** Așezare cunoscută între muntele Oeta și Golful Maliacos, pe care Filip a căutat s-o ia în stăpînire în anul 352 î.e.n., dar a fost respins de atenieni.

*** Expediția de la Termopile a fost urmată de o altă expediție, împotriva Chersonesului tracic.

**** Cetate în golful Toronaios, între muntele Atos și peninsula Pallene din Chalcidica.

Trebuie să faceți să-i între în cap și ideea că voi, renunțând la această prea mare nepăsare a voastră, ați putea porni de aici, tot așa de năvalnic precum ați pornit la Eubeea * și altădată, — așa cum se zice — la Haliart ** și, în sfârșit, în ultimul timp la Termopile. (18) Chiar dacă voi n-ați face totul, așa precum zic eu, totuși, operațiile unei asemenea flote nu sînt un lucru ce ar putea fi în întregime disprețuit din partea lui Filip. Căci, știindu-vă pregătiți — ce-i drept el știe totul exact, întrucît sînt, sînt printre voi unii ***, chiar mai mulți decît trebuie, care îl informează despre toate — sau se va potoli de frică sau, disprețuind aceste pregătiri, dînsul va fi prins fără veste, fiindcă nimic n-ar împiedica triremele noastre să năvălească pe coastele țării lui, dacă el ne-ar oferi prilejul.

(19) Iată care sînt măsurile care după părerea mea trebuie luate de toți. Iată care sînt pregătirile care cred că trebuie făcute îndată. Înaintea flotei de rezervă, afirm că voi, atenieni, trebuie să aveți mobilizată o armată permanentă, care va duce fără încetare război cu Filip și-l va hărțui. Să nu-mi vorbiți

* Expediția din Eubeea întreprinsă de atenieni în anul 357 î.e.n. a fost pusă sub comanda lui Timotheos, care a învins pe tebanii instaurați acolo, obligîndu-i să părăsească insula.

** În expediția de la Haliart, pe țărmul sudic al lacului Copais din Beoția, care a avut loc în anul 395 î.e.n., tebanii, aliați cu corintienii, argienii și atenienii, au învins pe lacedemonieni.

*** Demostene vizează un număr de filipizanți ca Phrynon, Aristodemos, Neoptolemos, Ctesifon și alții.

mie de zece mii, nici de douăzeci de mii de mercenari și nici de trupe care nu există decît pe hîrtie *, ci de acea armată care va sta la dispoziția cetății și care, chiar dacă veți alege unul sau mai mulți comandanți, pe cutare sau pe oricare altul, ea va da ascultare acestuia și-l va urma. De asemenea, vă cer să vă îngrijiți și de mijloacele pentru întreținerea ei.

(20) Care va fi compoziția acestei armate, cît de numeroasă va fi, din ce se va întreține și cum va înțelege ea să asculte de ordinele primite ? Despre acestea voi vorbi, răspunzînd separat la fiecare din aceste întrebări. Vorbesc despre mercenari **. Înainte de toate însă, ferivi-vă să porniți la acțiuni care adesea v-au pricinuit neajunsuri. Deși credeți totdeauna că toate măsurile pe care le luați sînt mai prejos decît trebuie și deși adoptați în decretul voastre cele mai serioase hotărîri, cînd este vorba să treceți la fapte, voi nu executați nimic ; apoi după neînsemnate eforturi și cheltuieli, dacă acestea vi se par neîndestulătoare, mai adăugați cîte ceva. (21) Eu deci cer în total două mii de pedestrași și susțin că din aceștia cinci sute să fie atenieni, de vîrsta pe care ați găsi-o cu cale, servind sub arme un timp hotărît și acesta nu lung, ci atît cît

* Demostene are cuvinte de ironie pentru armatele care nu există ca efectiv de oameni, ci figurează doar în planurile generalilor.

** Atenienii Polystratos, Ificrate și Chabrias erau comandanții unor detașamente de mercenari din prima jumătate a secolului al IV-lea, aflați în solda Atenei și cărora atenienii, printre alte onoruri, le acordaseră și dreptul de cetățenie.

se pare suficient, succedîndu-se rînd pe rînd * ; restul pedestraşilor sînt de părere să fie mercenari. După aceştia cer două sute de călăreţi, iar dintre aceştia susţin ca cincizeci cel puţin să fie atenieni, servind sub arme în acelaşi fel ca şi pedestraşii atenieni ; pentru cai cer să se procure corăbii de transport. (22) Ei bine ! ce mai trebuie pe lîngă acestea ? Zece trireme de război ; acestea sînt necesare pentru transportarea în siguranţă a armatei noastre, fiindcă Filip dispune şi de flotă. De unde se va scoate întreţinerea pentru trupe ? Eu voi vorbi şi despre asta, arătîndu-vă şi mijloacele, după ce vă voi aduce la cunoştinţă de ce cred că este destulă această armată şi de ce pretind ca să servească în ea cetăţenii ca soldaţi.

(23) Atenieni, am făcut o astfel de propunere fiindcă acum nu ne este cu putinţă să înrolăm trupe în stare să susţină o luptă cu Filip în toată regula, ci e nevoie să facem un război de jaf, de surprindere şi aceasta cît mai curînd ; armata noastră deci nu trebuie să fie nici prea mare — fiindcă n-avem cu ce-o plăti şi hrăni —, dar nici slabă din cale-afară. (24) Voiesc ca cetăţenii să fie prezenţi în această armată şi să se îmbarce împreună cu mercenarii, fiindcă sînt informat că şi altădată cetatea a întreţinut la Corint o trupă de mercenari, pe care a comandat-o pe rînd Polystratos, Ificrate, Chabrias şi alţii şi că voi înşivă serveaţi ca soldaţi alături de mercenari ; de asemenea ştiu din

* O măsură eficace propusă de Demostene era ca demobilizarea soldaţilor să se efectueze treptat, iar rîndurile celor demobilizaţi să fie completate.

auzite că acești mercenari împreună cu voi și voi împreună cu ei ați învins pe lacedemonieni *. Dar de când mercenarii luptă singuri pentru voi, ei înving pe prietenii și aliații noștri, iar dușmanii noștri au devenit din ce în ce mai puternici **. Când este vorba să lupte pentru cetate, trupele mercenare pleacă fără să le pese, plutind cu corăbiile pe mare, la Artabazos *** și oriunde mai degrabă decît să se supună ordinelor voastre ; firește, comandantul le urmează, căci, din moment ce nu le plătește solda, nu-i este cu putință să le ducă unde socoate el că este necesar.

(25) Ce cer eu deci ? Cer ca atît generalul cît și soldații să nu aibă nici un pretext de nemulțumire, plătindu-li-se solda și înrolînd cetățeni care să supravegheze conducerea războiului. Într-adevăr, este ridicol felul cum ne conducem acum treburile statului. Dacă v-ar întreba cineva : — „Atenieni, vă bucurați de pace ?“ — „Pe Zeus, nu, ar putea zice cineva, noi ducem război împotriva lui Filip !“ (26) În fine, nu ați ales dintre voi înșivă, zece taxiarhi ****, zece stra-

* În portul Corintului Lechaion, Ifierate, aflat în fruntea unui detașament de atenieni, a obținut victoria asupra spartanilor.

** Prin dușmani mai puternici se subînțeleg tebanii, hioții, rodienii și mai ales Filip.

*** Chares, comandantul de mercenari, neputînd să le plătească solda, s-a refugiat la satrapul Pharnabazos, care dispunea de bani și răsplătea cu dărnicie atît pe comandant, cît și pe mercenari.

**** Taxiarii erau comandanții unităților de infanterie (*taxis*) și se aflau sub ordinele celor zece strategii.

tegi *, zece filarhi ** și doi hiparhi *** ? Ce fac aceștia ? Afară de unul singur, pe care îl trimiteți la război, ceilalți conduc procesiunile religioase **** împreună cu preoții ; întocmai ca olarii ***** care plăsmuiesc soldați din argilă, voi alegeți taxiarhi și filarhi pentru paradă, nu pentru război. (27) Și pentru ca armata să fie cu adevărat a Atenei, n-ar trebui ca voi să încredințați comanda unor căpetenii de-ale voastre, unor taxiarhi aleși dintre voi, unui hiparh de pe-aiici ? Dar negreșit, hiparhul atenian trebuie să plece la Lemnos *****, iar Menelaos *****, un străin, să comande cavaleria care apăra posesiunile Atenei. Spun aceasta nu fiindcă așa avea ceva de imputat lui Menelaos, pretind numai că, oricare ar fi comandantul, el trebuie să fie ales de voi.

* Colegiul celor zece strategii avea atribuții militare, întreținea legăturile cu diferite cetăți și veghea asupra securității cetății. Era singura instituție în care se admitea alegerea de mai multe ori a aceleiași persoane și unde nu exista obligația de a face dări de seamă anuale. Strategii erau trași la răspundere numai în caz de înfrângere sau trădare.

** Filarhii erau subalternii hiparhilor.

*** Hiparhii erau comandanți ai cavaleriei.

**** Cu prilejul procesiunilor religioase, ca și la alte serbări, cavaleria avea un rol preponderent, fapt ce rezultă din frizele Partenonului.

***** Asemenea olarilor care modelau din argilă chipuri de taxiarhi și de diferiți comandanți pentru delectarea copiilor, tot așa și atenienii își alegeau conducători nu spre a întreprinde acțiuni importante, ci ca să însoțească procesiunile religioase.

***** Insulă în Marea Egee pentru administrarea căreia atenienii trimiteau anual un corp de cavalerie sub comanda unui hiparh.

***** Macedoneanul Menelaos, fiul lui Amyntas, frate vitreg cu Filip, regele Macedoniei, se refugiase de teama acestuia la Atena, devenind hiparh.

(28) Recunoașteți cred că aceste propuneri sînt drepte, dar ceea ce doriți mai ales să aflați este ceva despre cheltuieli și anume cît de mari vor fi și de unde vor fi scoase acestea. Sînt gata să vă împlinesc dorința. Totalul cheltuielilor, socotind din întreținere numai costul hranei, se ridică pentru toată armata la puțin mai mult de nouăzeci de talanți, dintre care patruzeci de talanți pentru zece corăbii ușoare *, adică douăzeci de mine de corabie pe fiecare lună, tot atîția talanți pentru cele două mii de pedestrași, așa ca fiecare soldat să primească pentru hrană zece drahme pe lună, în fine pentru cei două sute de călăreți, în cazul cînd fiecare va primi treizeci de drahme pe lună, doisprezece talanți. (29) Dacă cineva crede că acești bani de hrană sînt neîndestulători pentru soldați, nu judecă bine ; eu știu sigur că dacă aceste sume se vor acorda, armata însăși își va procura restul din război, așa încît, fără a jefui pe greci și pe aliați, să-și completeze solda. Eu sînt gata să mă îmbarc voluntar, alături de voi și să îndur orice, dacă aceste lucruri nu se vor întîmpla așa. Și acum vă voi spune îndată de unde se vor procura banii pe care îi cer de la voi.

(Grefierul citește expunerea oratorului asupra căilor de procurare a mijloacelor financiare.)

(30) Acestea sînt, atenieni, mijloacele de a procura banii pe care noi le-am putut găsi ; cînd veți pune

* Corăbiile ușoare aveau două rînduri de vîsle.

la vot propunerea dacă veți socoti binevenite propunerile noastre, voi le veți vota pentru ca lupta voastră împotriva lui Filip să nu fie dusă numai cu decrete și scrisori, ci și prin fapte.

(31) Mi se pare că voi ați delibera cu mult mai bine asupra războiului și asupra pregătirilor în totalitatea lor, dacă v-ați gândi la situația țării împotriva căreia luptați și ați ține seama că Filip săvârșește totul, luându-vă înainte și profitînd de vînturi și anotimpuri și că dă lovituri, pîndind sosirea vînturilor etesiene * și a iernii, răstimp cînd voi n-ați putea, după părerea lui, să ajungeți la punctul atacat. (32) Trebuie deci ca voi, ținînd seama de aceste împrejurări, să nu luptați împotriva lui cu trupe improvizate, căci totdeauna vom sosi în urma evenimentelor, ci cu o armată permanentă, pregătită fără răgaz. Aveți puțința să faceți să ierneze această armată în Lemnos, Thasos **, Skiatos *** și în celelalte insule din această parte, în care se găsesc porturi, provizii și toate cele de trebuință pentru o armată plecată la luptă ; pe timp frumos, cînd e ușor să mergi de-a lungul țărmului și cînd vînturile etesiene nu sînt primejdioase, această armată va putea sta aproape de țară și de porturile comerciale.

(33) Generalul pus de voi în fruntea armatei va chibzui, după împrejurări, modul și momentul cînd o

* Vînturi care suflă în Marea Egee de la nord sau nord-est, timp de 40 de zile, pe vremea caniculei.

** Insulă în Marea Egee, în fața golfului Strymonicos.

*** Insulă din grupul Sporadelor, la nord de Eubeea.

va întrebuința ; iar datoria voastră este să înfăptuiți propunerile pe care le-am făcut în scris. Dacă mai întâi, atenieni, voi veți procura banii pe care eu vi-i cer, apoi dacă, după pregătirea celorlalte, a pedestrașilor, a triremelor, a cavaleriei, veți obliga prin lege ca toată armata în întregime să nu părăsească câmpul de luptă, voi înșivă devenind mînuitorii și distribuitorii banilor publici și cerînd socotéală comandantului pentru faptele sale, atunci veți înceta să deliberați într-una asupra acelorași chestiuni, fără a traduce în faptă nimic. (34) Pe lângă acestea, atenieni, voi veți smulge lui Filip încă un câștig, cel mai bogat dintre veniturile lui. Care este acesta ? Cutreierînd marea și răpînd corăbiile aliaților, el vă face război cu ceea ce a luat de la aceștia. Și mai ce încă ? Voi vă veți pune la adăpost de a mai suferi pagube din partea lui și lucrurile nu se vor mai petrece ca în trecut cînd, năvălînd în Lemnos și Imbros *, el a plecat luînd prizonieri pe cetățenii voștri, cînd, împresurînd corăbiile voastre lângă Geraistos **, a pus mîna pe bogății imense și, cînd, în ultima vreme, debarcînd la Maraton, s-a întors de acolo cu trirema sfîntă ***, fără ca voi să-l puteți opri de la acestea și să puteți aduce la timpul priincios vreun ajutor.

* Insulă în apropierea Helespontului.

** Oraș și port pe lângă promontoriul sudic al Eubeei, în fața Aticii.

*** Grecii aveau două trireme sfinte, numite Paralos și Salamina, de care se serveau în diferite solii sacre. Aici este vorba de corabia Paralos ce trebuia să pornească spre Delos.

(35) De altfel, atenieni, de ce credeți că sărbătoarea Panatencelor și sărbătorilor Dionysiilor * se desfășoară totdeauna la timpul fixat, fie că sînt pricepuți, fie că sînt nepricepuți aceia care sînt desemnați de sorți cu organizarea acestor sărbători, pentru care se cheltuiesc atîția bani cît pentru una din flotele voastre și care cer mai multă agitație și pregătire decît oricare alta dintre treburile voastre, precum știu, iar pe de altă parte, de ce credeți că flotele voastre ajung totdeauna prea tîrziu, ca la Maraton, Pagasai ** și Potidcea ? (36) Fiindcă toate acestea sînt orînduite prin lege și fiecare din voi, cu multă vreme înainte, știe cine va fi horegul *** sau gymnasiarhul **** tribului său, cînd, de la cine și ce trebuie să primească sau să facă, fără ca ceva din acestea să fie lăsat necercetat cu de-amănuntul și nefixat ; însă cu privire la

* Serbările Dionysiace erau cea mai mare sărbătoare în cinstea lui Dionysos, constînd dintr-o procesiune, dintr-un concurs ditirambic, specie de cîntec liric care avea ca subiect elogierea lui Dionysos, din Comos și, în sfîrșit, din concursul de tragedie și comedie. Procesiunea transporta statuia din sanctuarul lui Dionysos, situat pe versantul de sud al Acropolei, în incinta teatrului, după opriri în anumite puncte ale cetății, și în agora, unde erau executate dansuri în cinstea celor doisprezece zei. Procesiunea se îndrepta apoi spre Academie, situată în partea de vest a cetății, unde se găsea un templu. După așezarea statuii pe altar, procesiunea parcurgea din nou cetatea, ajungînd în incinta teatrului la cîderea nopții.

** Oraș în Tesalia, situat în fundul golfului cu același nume dintre Magnezia și Phtiotis.

*** Horegii erau cetățenii atenieni avuți căroră cetatea le impunea organizarea pe cont propriu a unui cor cu prilejul reprezentării unei tragedii.

**** Gymnasiarhul era conducătorul unui *gymnasion*, instituție pentru cultură fizică obligatorie în toate cetățile grecești.

război și la pregătirea acestuia, totul este neorînduit, necontrolat, neprevăzut. Îndată ce am auzit ceva, alegem trierarhii *, judecăm schimburile de averi prevăzute de lege ** și ne ocupăm de procurarea banilor și după acestea hotărîm să se îmbarce străinii stabiliți în Atena și libertății, apoi ne hotărîm să-i înlocuim noi înșine. Apoi trimitem iarăși pe cei dinainte. (37) În timpul cît întîrziem cu aceste pregătiri, au dispărut obiectivele pentru care noi voiam să facem expediția. Timpul de a acționa noi îl pierdem cu pregătirile și ocaziile prietnice nu așteaptă tărăgănelile și pretextele noastre iar forțele care, adăstînd terminarea pregătirilor, noi le credeam suficiente, se dovedeau a fi neîndestulătoare în momentul hotărîtor. Pe de altă parte, Filip a ajuns la atît de mare îndrăzneală, încît nu de mult a trimis eubeenilor o astfel de scrisoare.

(Citirea scrisorii trimisă de Filip eubeenilor.)

(38) Cele mai multe lucruri din cele citite, atenieni, sînt adevărate, prea adevărate, deși poate acest adevăr nu vă place să-l auziți. Dacă ar fi destul ca în discursuri să treci sub tăcere lucrurile supărătoare, pentru ca în fapt ele să nu se realizeze, atunci ora-

* Trierarhul îndeplinea sarcina întreținerii din propriile lui cheltuieli a unei trireme, adică a unei corăbii de război cu trei rînduri de rame suprapuse. Trierarhia făcea parte din liturghiile, adică din sarcinile impuse de stat cetățenilor bogați. Refuzarea unei astfel de sarcini era interzisă, adesea ea fiind atît de împovărătoare, încît ruina pe cetățeni.

** Cetățeanul destinat pentru o astfel de sarcină avea la-titudinea să propună în locul lui un cetățean mai bogat ca el, care să preia cheltuiala, propunînd totodată schimbul de avere „antidosis”.

torii ar trebui să vorbească numai pe placul ascultătorilor lor ; iar dacă discursurile măgulitoare devin în fapt pieirea voastră, e rușinos, atenieni, ca voi să vă înșelați singuri și, amînînd mereu tot ceea ce ar cere osteneală din partea voastră, să rămîneți în urma evenimentelor. (39) E rușinos, zic, ca voi să nu puteți înțelege că, pentru a duce cu folos un război, nu trebuie ca voi să fiți sub cîrma evenimentelor, ci evenimentele sub cîrma voastră și că, asemenea unui general pe care datoria îl obligă să meargă în fruntea trupelor sale, tot așa și cetățenii ce duc o politică chibzuită trebuie să stea în fruntea treburilor lor cu scopul de a înfăptui cele ce au hotărît în comun și de a nu se lăsa siliți să alerge în urma evenimentelor. (40) Atenieni, deși aveți cea mai mare putere dintre toți, în trireme, pedestrași, călăreți și venituri bănești, voi nu v-ați folosit pînă în ziua de azi, ori de cîte ori a fost nevoie, de nimic din toate acestea și nimic n-a lipsit ca voi, întocmai cum barbarii se măsoară cu pumnul la jocuri, tot așa să luptați împotriva lui Filip. Fiind lovit la jocuri, unul dintre aceștia ține mereu mîna la locul izbiturii, iar dacă va fi lovit în altă parte, duce mîna îndată acolo ; el nu știe și nici nu îndrăznește să parizeze lovitură sau să privească dușmanul în față. (41) Tot așa voi, cînd aflați că Filip este în Chersones, îndată decretați ajutor pentru Chersones ; dacă el este la Termopile, decretați ajutor pentru Termopile ; dacă e în oricare altă parte, voi vă țineți după el, în sus, în jos ; vă mișcați după comanda lui, voi singuri nu hotărîți nimic folositor pen-

tru război, năcicînd nu prevedeți nimic înainte evenimentului, niciodată înainte de a afla că faptul s-a petrecut sau că el se petrece. Altădată poate era îngăduit să ne purtăm așa, acum situația a ajuns la un moment hotărîtor, încît nu ne mai este îngăduit o astfel de purtare.

(42) Mi se pare, atenieni, că unul dintre zei, roșind de rușine pentru Atena de cele ce se petrec, a inspirat lui Filip această sete de acțiune. Dacă stăpînind ceea ce a cucerit, luîndu-vă înainte, Filip s-ar fi hotărît să rămînă liniștit și să nu mai întreprindă nimic, cred că unii dintre voi s-ar fi resemnat în fața pierderilor prin care noi am atras asupra națiunii învinuiri de lipsă de onoare, lipsă de curaj, cea mai urîță dintre toate infamiile ; acum însă el, întreprinzînd mereu cîte ceva și dorind tot mai mult, poate vă va trezi din nepăsarea voastră, dacă nu cumva voi v-ați pierdut cu totul speranța. (43) În ce mă privește, atenieni, mă minunez că nici unul dintre voi nu cugetă, nici nu se înfurie, văzînd că un război început pentru a vă răzbuna pe Filip pentru răul făcut se sfîrșește printr-un război de apărare împotriva lui. Este învederat că Filip nu se va opri dacă nimeni nu-l va împiedica să înainteze. Vom aștepta să se oprească el ? Credeți că totul va merge bine dacă veți trimite împotriva lui corăbii goale și speranțe zadarnice inspirate de la tribună de cutare sau cutare ? (44) În sfîrșit, nu ne vom bucura noi înșine ? Nu vom pleca noi înșine la război cel puțin acum cu o parte din soldați — cetățeni de-ai noștri —, dacă n-am făcut-o mai înainte ? Nu ne vom

îndrepta cu corăbiile spre țara acestuia? — „În ce loc vom debarca?“ mă întrebă cineva. Punctele slabe ale dușmanului, atenieni, le va descoperi însuși războiul, dacă îl vom începe; dacă totuși vom sta acasă ascultînd pe oratori, insultîndu-se și acuzîndu-se unii pe alții, niciodată noi nu vom înfăptui nimic din cele trebuincioase. (45) Căci pretutindeni, unde o parte din cetățeni dacă nu toți pleacă în expediție, chiar zeii ne vor fi prielnici și soarta va lupta alături de noi; pretutindeni însă, unde veți trimite un general fără soldați, un decret fără putere și speranțe zadarnice, aruncate de la tribuna publică, nu se va înfăptui nimic din cele de trebuință, dimpotrivă, dușmanii vor rîde de noi, iar aliații vor pieri de frică la apropierea unor astfel de expediții. (46) Într-adevăr, nu este cu putință ca un om singur să poată aduce la îndeplinire toate sarcinile ce i le puneți în seamă; este cu putință însă ca el să vă facă promisiuni, să vă dea asigurări și apoi, în caz de înfrîngere, să acuze pe cutare și pe cutare; în chipul acesta, situația noastră se prăbușește. Cînd un general comandă o armată alcătuită din nenorociți de mercenari rău plătiți, cînd aici oamenii vă dau cu ușurință informații mincinoase cu privire la cele ce Filip face acolo la el, cînd voi, bizuindu-vă pe știri din auzite, votați orice la întîmplare, la ce trebuie să ne așteptăm?

(47) În cel fel vor înceta toate acestea? Atunci cînd voi, atenienii, veți deveni soldați și supraveghetori ai generalilor voștri, precum și judecătorii faptelor acestora la întoarcerea lor în țară, așa încît să cunoașteți

treburile voastre nu numai din auzite, ci prezenți la fața locului, să le vedeți chiar cu ochii voștri. Acum lucrurile au ajuns pînă la așa grad de nerușinare, încît fiecare dintre generalii voștri se expune judecății de două, trei ori pentru a fi condamnați la moarte, dar nici unul dintre ei n-a înfruntat măcar o dată moartea, luptînd împotriva dușmanilor, ci alege mai degrabă moartea piraților * și a tâlharilor decît moartea generoasă de soldat ; căci a muri în urma unei condamnări este ceva propriu unui făcător de rele, însă datoria unui general este să moară cu arma în mînă, luptînd împotriva dușmanului. (48) Dintre noi, cei de aici, în plimbările pe străzi, unii răspîndesc vorba că Filip, împreună cu lacedemonienii, uneltește ruina tebanilor ** și dizolvarea uniunii cetăților din Beoția, unii că Filip a trimis ambasadori la regele perșilor ***, alții că el întărește cu ziduri orașe din Iliria ****, în sfîrșit, fiecare, născocind povestea sa, o împrăstie pretutindeni. (49) Pe zei, atenieni, eu cred că Filip se îmbată de măreția isprăvilor sale și că în închipuirea

* Aluzie la pirații care ridicau oamenii de condiție liberă pentru a-i vinde.

** După lupta de la Leuctra, atît atenienii cît și spartanii nutreau o ură neîmpăcată împotriva tebanilor. De aceea unii răspîndeau zvonul că Filip cu ajutorul lacedemonienilor voia să distrugă hegemonia tebanilor. Autorul acestor zvonuri era în realitate însuși Filip, care voia să-și ascundă planurile.

*** Regele perșilor menționat este Artaxerxes Ochos care a domnit între 359—338 î.e.n., și cu care Filip încheiase o alianță.

**** Ilirii din răsăritul Mării Adriatice erau vrăjmașii Macedoniei iar Filip i-a supus îndată ce a venit pe tron în 359 î.e.n. O încercare a lor din anul 356 î.e.n. de a scutura jugul macedonean a fost înăbușită de către Filip.

lui visează numeroase izbînzi asemănătoare, fiindcă vede absența deplină a celor care să-l oprească și este entuziasmat de faptele săvîrșite, totuși, cu nu cred că el își propune să lucreze așa încît cei mai lipsiți de minte de la noi să pătrundă planurile sale ; iar făuritorii de noutăți sînt tocmai oamenii cei mai lipsiți de minte de la noi.

(50) Lăsînd deci la o parte aceste flecăreli, să ne gîndim că un bărbat, dușman nouă, ne lipsește de posesiunile noastre, că de multă vreme el ne insultă, că toate ajutoarele în care am sperat cîndva că ni le va aduce cineva s-au întors împotriva noastră și că deci viitorul depinde numai de noi ; că dacă, în sfîrșit, nu ne vom hotărî să ducem războiul la el în țară, vom fi siliți să-l purtăm chiar la noi ; dacă, zic, ne vom gîndi la acestea, atunci noi ne vom hotărî să facem cele ce trebuie și vom alunga de la noi aceste născociri deșarte. Căci voi nu trebuie să vă gîndiți acum prea mult la ceea ce va fi în viitor, ci trebuie să fiți convinși că situația noastră va fi dezastruoasă dacă nu vă veți ocupa serios de treburile voastre și nu vă veți hotărî să aduceți la îndeplinire cele ce sînt de datoria voastră.

(51) Eu niciodată, în nici o împrejurare n-am ținut să vă vorbesc pentru a vă fi pe plac, dacă ceea ce v-am spus n-aș fi fost convins că vă va folosi, iar acum v-am grăit în chip deschis, simplu, spunîndu-vă tot ce știu, fără a ascunde de teamă ceva. Aș dori să fiu sigur că vor fi tot aît de folositoare pentru orator cele mai bune sfaturi date de el, cît de folositoare

vor fi ele — sînt sigur — pentru voi, ascultîndu-le ;
abia atunci m-aş simţi cu mult mai bine. Acum însă,
deşi nu ştiu ceea ce va rezulta pentru mine din aceste
sfaturi, prefer totuşi să vi le dau cu convingerea că
ele vă vor folosi, dacă le veţi urma. Fie ca să biruie
prin vîotul vostru ceea ce trebuie să fie de folos pen-
tru toţi.

DISCURSURILE 'OLINTICE

Olintul era o cetate, cu locuitorii de neam grec, așezată în peninsula Chalcidică, în drumul expansiunii lui Filip. În anul 359 î.e.n. Olintul era cea mai puternică cetate greacă din această regiune și avea o situație preponderentă în peninsulă.

Primele succese ale lui Filip neliniștiră pe olintieni și de aceea ei se gândiră la o alianță cu Atena. Filip însă le-o ia înainte, înșelându-i și pe ei, și pe atenieni. Promițînd atenienilor că le va da înapoi orașul Amphipolis, de curînd devenit liber, îl cucerește pentru sine, ba mai mult, le ia și Potidcea, unde atenienii aveau o garnizoană, și o dă olintienilor. Rupînd astfel relațiile cu Atena, Filip încheie alianță cu Olintul, care intră în război cu Atena. Teama de Filip, a cărui putere creștea, îi împinse pe olintieni din nou spre Atena. În 351 î.e.n., atunci cînd Filip se afla în Tracia, olintienii încheie pace cu atenienii. Deși era ocupat în Tracia și pe deasupra și bolnav, totuși, în vara anului 349, regele invadează pe neașteptate teritoriul Olintului. Încheind imediat alianță cu Atena, Olintul rezistă cu ajutorul ei mai bine de un an (349—348 î.e.n.). După ce prin forță sau trădare se face stăpîn pe mai multe alte cetăți din Confederația Chalcidică, Filip atacă Olintul. După a doua luptă,

olintienii sînt închiși între ziduri și trădați de Lashenes, șeful cavaleriei, și de complicele lui, Euticrates.

În fața acestei situații, după transformarea tratatului de pace în tratat de alianță, Atena trimite un prim ajutor sub comanda strategului Chares, care n-a adus nici o ameliorare. Constrînși de Filip, olintienii cer un nou ajutor. Poporul ordonă ca Charidemos, împreună cu trupele aflate sub comanda sa în Hellepont, să vină în peninsula Chalcidică. Filip întărește și mai mult asediul Olintului, iar o ambasadă olintiană cere Atenei un ajutor și mai mare. O a treia expediție sub comanda lui Chares, care o comandase și pe cea anterioară, pleacă în ajutor, dar ajunge prea tîrziu. Ajutoarele trimise de Atena erau insuficiente, fiindcă ea avea de făcut față și unui război în Eubeea.

Acestea sînt împrejurările în care Demostene rostește cele trei discursuri olintice. Primul a fost rostit în momentul cînd delegații Olintului aduceau propunerea de alianță și discursul lui Demostene va fi contribuit la primirea ei. Al doilea și al treilea discurs au fost rostite înaintea trimiterii primei expediții de sub comanda lui Chares.

DISCURSUL OLINTICA ÎNTIIA

Olintica întâia a fost rostită cu ocazia deliberării poporului asupra cererii de alianță adusă de delegația Olintului. Această deliberare a avut loc după toate probabilitățile în august 349 î.e.n. Prin discursul său, Demostene sprijină delegația și îndeamnă pe atenieni să ajute Olintul, susținând că salvarea lui înseamnă siguranța Atenei. Dacă Filip nu va fi oprit în peninsula Chalcidică, ei vor avea de luptat cu el în Atica. Demostene propune să fie trimise două expediții, una în peninsula Chalcidică pentru a ajuta pe olintieni și o alta în Macedonia pentru a sili pe Filip să-și apere propria țară. În ce privește mijloacele financiare care provocau îngrijorarea multora, el atinge cu multă precauție problema fondurilor pentru spectacole, a căror destinație nu putea fi schimbată, fiind oprită de lege sub pedeapsă de moarte, și declară că va trebui să se recurgă la serioase contribuții. Ține să sublinieze că în momentul de față Filip este silit să facă față multor dificultăți. Alianța a fost votată de Adunare și, prin cuvântul lui, Demostene a contribuit la aceasta. Însă planul de operații și măsurile financiare sugerate n-au fost adoptate.

OLINTICA ÎNTIIA

(1) Atenieni, cred că ați fi gata să consimțiți la mari sacrificii materiale dacă, în privința evenimentelor supuse acum deliberării voastre, vi s-ar înfățișa într-o lumină clară ceea ce pretinde stăruitor interesul cetății în viitor. Fiindcă așa se prezintă lucrurile, se cuvine ca voi să ascultați cu dragă inimă pe cei ce năzuiesc să vă dea un sfat. Căci nu numai propunerile îndelung chibzuite vă pot fi folositoare ascultându-le, dar spre norocul vostru sînt unii cetățeni care, printr-o fericită inspirație de moment, v-ar putea prezenta multe idei prielnice. Din toate aceste propuneri veți alege cu mai mare ușurință ceea ce vă poate fi de folos *.

(2) Clipa de față deci, atenieni, vă spune aproape în gura mare că voi trebuie să vă ocupați serios de treburile publice, dacă vă este scumpă salvarea voastră. Eu nu știu care este părerea noastră a tuturor cu privire la aceste evenimente. În ce mă privește, iată părerea mea : să se voteze îndată ajutorul cerut de olintieni ** ; acesta să fie pregătit cît mai curînd cu forțe chiar din Atena, ca să nu suferiți ca mai înainte, amînînd lucrurile ; să se trimită o solie care să anunțe aceste măsuri și să supravegheze totul la fața locului.

* Oratorul insistă în exordiu asupra tergiversării treburilor de către atenieni, fapt care ar putea avea drept consecință invadarea teritoriului lor de către Filip.

** Olintul, azi Stilari, centru comercial și meșteșugăresc de frunte în peninsula Chalcidică.

(3) Într-adevăr, noi trebuie să ne temem mai ales ca nu cumva acest individ, acest om șiret și iscusit în a profita de împrejurări, făcând concesii când este cazul, altădată amenințînd — și atunci el se arată, firește, vrednic de încredere —, în fine în alte prilejuri defăimîndu-ne pe noi și întemeindu-se pe absența noastră, să nu întoarcă și să nu abată mersul general al evenimentelor ce ne privesc pe toți grecii. (4) Și, lucru ciudat, atenieni, ceea ce face pe Filip să reziste tuturor atacurilor, tocmai acest lucru constituie un foarte mare bine pentru voi. Căci faptul că el, suveran absolut, hotărăște singur ceea ce trebuie spus și ceea ce nu trebuie, faptul că în același timp este comandant, stăpîn și intendent al tezaurului și că se află pretutindeni unde este armata, aceasta pe de o parte contribuie în mare măsură ca operațiile impuse de război să se desfășoare cu repeziciune și la timpul priincios, iar pe de altă parte se opune înțelegerii pe care Filip ar voi bucuros s-o încheie cu olintienii. (5) Este învederat pentru aceștia că ei nu duc război pentru glorie sau pentru o bucată de pămînt din țara lor, ci pentru a preveni distrugerea și înrobirea patriei lor. Ei știu bine ce le-a făcut Filip amfipolitanilor*, care i-au predat cetatea și pidneenilor**, care l-au primit. Într-un cuvînt, un rege inspiră după

* Amăgînd pe atenieni că va ocupa Amfipolisul pentru ei, Filip și-l păstrează pentru sine, așa cum rezultă din *Olintica a doua*, paragr. 6.

** În fața pericolului reprezentat de Filip al II-lea, Pidna și Potideea au încheiat o alianță provizorie cu Filip pe perioada 356—351 î.e.n. pentru ca apoi cele două cetăți să solicite sprijinul Atenei.

părerea mea ncîncredere oricărui stat, mai ales cînd aceste state sînt vecine. (6) Susțin deci că voi, atenieni, cunoscînd aceste evenimente și reflectînd așa cum se cuvine și la toate celelalte împrejurări, trebuie să faceți un efort de voință, să vă îndirjiți și să vă apucați de război mai serios ca oricînd, aducînd cu dragă inimă contribuțiile voastre în bani, plecînd voi înșivă la luptă și în sfîrșit aducînd totul la îndeplinire. Vouă nu vă mai rămîne deci nici un motiv și nici un pretext pentru a refuza să vă faceți datoria. (7) Ceea ce toți ați repetat fără încetare și anume, ca olintienii să fie ațîțați la război împotriva lui Filip, acum s-a întîmplat de la sine și aceasta spre folosul vostru deplin. Căci dacă la stăruința voastră ar fi purces la război, olintienii ar fi fost poate niște aliați nestatornici și ar fi stăruit în această alianță numai pînă la un moment oarecare. Fiindcă ei înșă îl urăsc pe Filip pentru nedreptățile suferite, e firesc ca această ură, întemeiată pe temeri și suferințe, să fie statornică.

(8) Desigur, atenieni, nu trebuie să lăsați să vă scape o ocazie pe care norocul v-o pune în față și să cădeți în aceeași greșală, săvîrșită deseori mai înainte. Într-adevăr, dacă atunci cînd ne-am întors după ajutorul dat Eubeei * și cînd deputații din Amfipolis, Hierax și Stratocles, s-au urcat la tribună, cerînd stăruitor ca noi să trimitem flota și să primim de la ei, spre pază, cetatea lor, am fi dovedit același zel pen-

* Este vorba de o campanie a atenienilor în Eubeeea, de unde au izgonit pe tebani.

tru interesele noastre pe care l-am arătat pentru salvarea Eubeei, voi ați fi pus mîna atunci pe Amfipolis și ați fi scăpat de toate încurcăturile care au urmat după pierderea acestei cetăți. (9) Tot așa cînd ni s-a anunțat împresurarea cetăților Pidna, Potidcea *, Methona **, Pagasai *** și altor fortificații — ca să nu pierd vremea vorbind de ficcare în parte —, dacă noi atunci am fi trimis cu tot zelul un ajutor uneia dintre aceste cetăți și anume celei dinții atacate, noi am fi tratat azi cu un Filip mai puțin dîrz și cu mult mai umil ****. De fapt însă, nepăsători totdeauna față de prezent și crezînd că viitorul va fi mai bun de la sine, noi, atenieni, am contribuit ca puterea lui Filip să crească și l-am făcut să ajungă atît de tare cum n-a fost nicicînd un rege al Macedoniei.

Acum iată că de la sine se oferă cetății un prilej : este vorba de cererea de ajutor trimisă de olintieni care nu este întru nimic mai puțin prielnică decît împrejurările de mai înainte. (10) Dacă cineva ar supune unci judecări drepte tot ceea ce zeii au făcut pentru noi, deși multe lucruri nu sînt cum trebuie, mie cel puțin mi se pare totuși că ar trebui să avem față de

* Colonie a Corintului în peninsula Chalcidică din nordul Greciei.

** Oraș în Tracia, azi Eleuterohori ; alte așezări cu același nume existau în Messenia și în Argolida Peloponesului.

*** Port în fundul golfului Pagasiticos, în Tesalia, pe unde se exportau grînele țării.

**** Demostene susține că numai datorită îmbolnăvirii lui Filip al II-lea în Tracia, Olintul n-a căzut încă sub stăpînire macedoneană.

ei, pe bună dreptate, o mare recunoștință ; ce-i drept, faptul de a fi încercat numeroase pierderi în război, cineva le-ar putea pune cu tot dreptul pe seama nepăsării noastre, iar faptul că n-am suferit încă mai de mult de pe urma lor și că nouă ni se prezintă o alianță în stare să cumpănească toate acele pierderi, eu unul aș socoti toate acestea ca o binefacere datorită bunăvoinței zeilor. (11) Există, după părerea mea, o asemănare între aceasta și ceea ce se întâmplă cu dobândirea averilor. Dacă un om păstrează toată averea pe care a primit-o, el arată o mare recunoștință față de soartă, iar dacă o pierde, risipind-o fără nici o socotală, el uită, o dată cu averea, chiar și de recunoștință. Tot astfel și în treburile politice, cei ce nu au profitat de împrejurările favorabile, uită binefacerile primite din partea zeilor ; căci după rezultatul final se judecă fiecare din faptele anterioare. De aceea trebuie ca noi să ne ocupăm mult de ce ne-a rămas, pentru ca, îndreptînd lucrurile, să ștergem rușinea din trecut.

(12) Dacă vom părăsi pe acești oameni și ca urmare vrăjmașul va supune Olintul, să mi se răspundă ce-l va mai împiedica pe Filip să se îndrepte oriunde. Nu se găsește nimeni printre voi care să judece și să cerceteze cu luare aminte, cum s-a întâmplat ca Filip, deși era slab la început, să devină atît de puternic mai apoi ? Punînd mîna întîi pe Amfipolis, după aceasta pe Pidna, apoi pe Potideca și Methona, în

cele din urmă a năvălit în Tesalia *. (13) După acestea punînd la cale lucrurile așa cum a voit în Pherai **, Pagasai și Magnesia ***, a pornit împotriva Traciei **** ; aici, după ce a izgonit pe unii regi și a așezat pe alții pe tron, se îmbolnăvi. Între-mîndu-se, el nu se cruță, ci atacă îndată pe olintieni. Trec peste expedițiile lui împotriva ilirilor, peonicilor ***** , împotriva lui Arybbas ***** și oriunde s-ar mai putea spune.

(14) De ce, ar putea zice cineva, ne spui nouă toate acestea acum ? Ca să știți și să înțelegeți două lucruri : cît de păgubitoare este pentru voi această nepăsare care vă face să pierdeți ocaziile, una după alta, și cît de pătimașă este această activitate a lui Filip, sufletul și viața lui, sub influența căreia nu-i este cu putință să se astîmpere, mulțumindu-se cu ceea ce a cucerit. Dacă el va fi hotărît că trebuie să obțină meru ceva mai mult decît ceea ce are și voi că nu trebuie să întreprindeți nimic cu energie, gîn-

* Deși preocupat de tesalieni, Filip a invadat brusc teritoriul Olintului în vara anului 349 î.e.n.

** Oraș de frunte al Tesaliei, de unde au pornit argonauții în legendara lor expediție.

*** Importanța Magnesiei reiese din faptul că Filip al II-lea a așezat aici mai tîrziu o garnizoană permanentă, considerînd cetatea o poziție strategică.

**** Tracia, ținut între Marca Egee, Marea Neagră și Dunăre.

***** Demostene face o enumerare rapidă a succeselor dobîndite de Filip între nord-est, întrucît acestea i se păreau mai puțin amenințătoare decît cele raportate de el în Tracia și în Grecia propriu-zisă.

***** Arybbas, prințul moloșilor, era fiul lui Alketas și unchiul Olimpiadei, mama lui Alexandru cel Mare.

diți-vă la ce trebuie să ne așteptăm în cele din urmă. (15) O, zei! Cine dintre voi, atenieni, este atât de nepriceput încât să nu înțeleagă că războiul, dacă vom sta nepăsători, va trece de la Olint la Atena? Totuși, dacă aceasta se va întâmpla, mă tem, atenieni, că la fel cu aceia care se împrumută cu ușurință pe dobânzi mari și obțin astfel o îmbelșugare trecătoare, în cele din urmă își pierd și averea personală, tot așa și noi, plătind evident scump nepăsarea noastră și căutând satisfacerea plăcerilor cu orice preț, să nu fim siliți la urmă să împlinim multe fapte dureroase împotriva voinței noastre și să expunem primejdiilor chiar țara noastră cu tot ce există într-însa.

(16) Mi s-ar putea spune poate că a delăima este un lucru ușor și la îndemâna oricui, însă a arăta lămurit ce trebuie făcut în împrejurările prezente, aceasta este datoria unui sfătuitor al poporului. Știu bine aceasta, atenieni, dar de asemenea mai știu că dacă faptele se petrec împotriva așteptărilor noastre, voi adesea vă descărcați furia nu asupra celor vinovați, ci asupra oratorilor care au vorbit cei din urmă; cu toate acestea, eu cred că nu trebuie ca, gândindu-mă la siguranța mea, să păstrez tăcerea cu privire la cele ce socot că vă sînt folositoare. (17) Declar deci că este nevoie de un îndoit ajutor, unul pentru a salva cetățile olintienilor, trimițînd trupe ca să le apere, altul pentru a pustii țara lui Filip cu flota voastră și cu alte trupe. Trimițînd numai unul din aceste ajutoare, mă tem că va deveni zadarnică expediția noastră. (18) Căci dacă voi veți pustii nu-

mai țara lui, Filip, fără a se tulbura, va supune Olintul și, la întoarcere, ușor vă va alunga ; dacă voi veți trimite ajutor numai Olintului, regele, văzînd țara sa în siguranță, va rămîne stăruitor în fața Olintului și va pîndi ocaziile favorabile, iar cu timpul va învinge pe cei asediați. Ajutorul trebuie să fie deci puternic și dat din două părți deodată.

(19) Aceasta este părerea mea cu privire la felul ajutorului ; cît privește însă banii necesari, atenieni, voi aveți pentru război mai multe fonduri decît oricare alt popor ; de aceste fonduri voi dispuneți după cum vă place. Dacă voi le veți destina pentru armată, ele vor ajunge, dar dacă nu le veți da, nu veți dispune din plin de altele, sau mai degrabă vă lipsește cu totul orice mijloc de a vi le procura. Cum, ar putea spune cineva, tu propui ca aceste fonduri să fie întrebuințate pentru armată ? Eu ? Ferească-mă zeii ! (20) În realitate, eu cred numai că trebuie pregătită o armată, că trebuie să existe fonduri pentru întreținerea acesteia și să se ia măsuri ca fiecare, după ce va fi primit banii, să facă ceea ce trebuie ; voi însă credeți că, cu prilejul serbărilor publice, trebuie să primiți bani din aceste fonduri, fără a face ceva în schimb. Nu ne rămîne, cred, decît ca toți să contribuim cu bani, cu mulți bani — dacă e nevoie de mulți —, cu puțini — dacă e nevoie de puțini. Căci banii trebuie și fără ei nu este cu putință să se facă nimic din cele necesare. Alți oratori vă indică și alte mijloace pentru a vă procura fonduri ; dintre acestea, alegeți mijlocul care vi se pare folositor ; dar

pînă mai este timp, ocupați-vă imediat de treburile publice, cu toată seriozitatea *.

(21) Merită de asemenea să fie cercetată și bine judecată situația în care se găsește acum Filip. Aceasta nu este atît de ușoară și atît de strălucitoare pe cît se pare și precum ar putea afirma cineva, fără să fi examinat lucrurile de aproape; căci el n-ar fi început acest război dacă ar fi crezut că va fi nevoit să-l ducă de fapt, ci el spera atunci că, de îndată ce se va apropia de Olint, va pune stăpînire pe tot, dar s-a înșelat. Această amăgire care s-a produs împotriva așteptărilor sale, l-a tulburat la început și i-a provocat o mare descurajare. A urmat apoi hotărîrile tesalienilor. (22) Prin firea lor, tesalienii sînt un neam șiret, rînd pe rînd ei s-au purtat cu viclenie față de toți oamenii, iar acum se poartă la fel și cu Filip. În urma unui vot, ei au cerut înapoi de la Filip orașul Pagasai și l-au împiedicat să întărească Magnesia. Am auzit de la unii dintre tesalieni că ei nu i-ar mai îngădui să ridice veniturile din porturile și tîrgurile lor, socotind mai degrabă ca aceste venituri să fie destinate pentru nevoile țării lor și nu să fie luate de Filip. Căci, lipsit de aceste venituri, regele va fi cu totul strîmtorat în ce privește întreținerea trupelor mercenare. (23) De asemenea, trebuie să vă gîndiți că peonienii, ilirii și în general toți vecinii lui ar fi mai satisfăcuți cînd ar fi independenți și liberi și nu sclavi. Ei nu sînt obișnuiți să se supună cuiva, iar Filip

* Demostene preconizează un plan de organizare militară și financiară.

— zic ei — este un stăpîn aprig. Dar, pe Zeus! * această învinuire nu este fără îndoială de loc de necrezut, căci o izbîndă nemeritată este pentru cei fără de minte punctul de plecare al unei mîndrii nemăsurate. De aceea se pare că este mai greu să păstrezi bunurile decît să le cîştigi.

(24) Trebuie deci ca voi, atenieni, socotind favorabil pentru voi tot ceea ce este nefavorabil pentru Filip, să prindeți în grabă momentul, trimițînd ambasador acolo unde trebuie, mergînd voi înșivă la război și înflăcărînd pe toți ceilalți greci, gîndindu-vă cît de repede Filip s-ar arunca asupra voastră, dacă ar prinde o astfel de ocazie și războiul s-ar aprinde la hotarele noastre! Apoi nu vă năvălește oare sîngele în obraz dacă voi nu veți îndrăzni, cînd vi se oferă o ocazie prielnică, să faceți lui Filip tot răul pe care ni l-ar pricinui și el îndată ce ar fi în stare?

(25) Și încă ceva să nu vă scape din vedere: anume că acum vouă vă stă în putință să alegeți dacă trebuie să atacați pe Filip la el în țară sau să fiți atacați la voi. Dacă olintienii vor rezista, voi veți purta războiul acolo și veți pustii țara lui, în timp ce vă veți bucura, fără teamă, de ținuturile pe care le stăpîniți și de țara care este a voastră. Iar dacă Filip va pune mîna pe Olint, cine îl va împiedica să pornească asupra Atenei? (26) Tebanii? Mi-e teamă să nu fie prea crudă vorba mea, dar ei se vor năpusti degrabă asupra noastră împreună cu el. Poate

* Invocarea divinităților este folosită în toate momentele critice.

foceenii * ? Aceștia nu sînt în stare să-și apere nici măcar țara lor, dacă voi nu alergați în ajutorul lor ! Oare vreun alt popor ? — „O, dragul meu, va spune cineva, Filip nu va voi să încerce aceasta !“ — „Dar ar fi ciudat de tot dacă, îndată ce va putea, el nu va înfăptui ceea ce totuși trîmbițează acum, chiar dacă ar trebui să treacă drept nebun !“ (27) Cred că nu este nevoie să vorbesc prea mult despre cît de mare deosebire este pentru voi între a purta războiul aici sau acolo. Și iată de ce : dacă ar trebui ca voi înșivă să vă opriți numai pentru treizeci de zile, înarmați fiind, afară din țară și să luați de pe cîmpiile Aticei tot ceea ce este necesar pentru întreținerea unei armate, fără ca vreun dușman să se afle pe teritoriul ei, cred că agricultorii voștri ar păgubi mai mult decît ați fi cheltuit voi pentru întreg războiul pînă acum. Iar dacă războiul va veni aici, cît de mari credeți că vor fi pagubele ? Și la aceasta se va adăuga insulta și rușinea care în ochii oamenilor înțelepți nu este întru nimic mai prejos decît pagubele materiale.

(28) Știind bine toate acestea, trebuie deci ca toți să ajutăm Olintul ** și să alungăm războiul de la noi acolo ; bogații pentru ca, jertfind puțin din multele bunuri pe care le au întru fericirea lor, să se bucure

* Locuitorii Focidei din Grecia continentală, unde își avea sediul sanctuarul din Delfi.

** Ajutorul trimis Olintului de atenieni, constînd din 17 corăbii echipate, din două mii de hopliți și 300 de corăbii aflate sub comanda lui Chares, a sosit cu întîrziere. În consecință, Olintul a căzut în mîinile lui Filip, iar locuitorii au fost vînduți ca sclavi în vara anului 348 î.e.n.

fără teamă de ceea ce le mai rămîne ; tinerii în stare de a purta armele pentru ca, dobîndind experiența războiului în țara lui Filip, să devină apărători de temut ai pămîntului patriei necălcăt de dușman ; iar oratorii pentru ca să-și dea fără greutate socoteala de actele lor politice, căci după cum va fi sfîrșitul evenimentelor, tot astfel de judecători ai faptelor lor veți fi și voi. Fie deci ca toate să iasă în interesul fiecăruia !

DISCURSUL OLINTICA A DOUA

Olintica a doua este oarecum o urmare a celei dintâi. În timpul care s-a scurs între datele la care au fost pronunțate, situația nu se schimbase cu nimic. Atenienii primiseră bine delegația Olintului și votaseră alianța. Propunerile lui Demostene nu fuseseră nici adoptate și nici sprijinite. Se hotărîse numai trimiterea de ajutoare. Însă atenienii întârzie cînd este vorba de a pleca la război și se lasă impresionați de puterea lui Filip. De aceea Demostene, urcîndu-se la tribună pentru a doua oară, se silește pe de o parte să inspire atenienilor încredere în ei înșiși și să-i încurajeze la acțiune, iar pe de alta le arată care este slăbiciunea lui Filip. Mîțind și înșelînd pe aliații săi, regele le-a devenit suspect, de aci urmează nestatornicia alianțelor și a cuceririlor sale, iar în interior puterea lui nu este temeinică. Macedonia prin ea însăși este slabă, ea n-are putere decît aliindu-se cu alții. Între alte cauze ale slăbiciunii ei este și faptul că interesul regelui nu era și acela al supușilor săi. Discursul se sfîrșește cu specificarea în puține cuvinte a diferitelor sarcini care se impun bunilor cetățeni.

OLINTICA A DOUA

(1) Atenieni, deși bunăvoința zeilor față de cctate s-a manifestat în chip neîndoios cu mai multe prilejuri, ea ni se învederează cu deosebite în împrejurările de azi. Faptul că propriii săi vecini și oameni înzestrați cu oarecare putere dezlănțuie lupta împotriva lui Filip * și, lucru și mai însemnat, faptul că aceștia sînt împinși în război de astfel de sentimente, încît socotesc că mai întîi tratatele cu el nu inspiră nici o încredere și mai apoi că ele sînt ruina patriilor lor, toate acestea par semnul neîndoios al unei bunăvoințe supranaturale și divine. (2) Deci, din acest moment, atenieni, trebuie să chibzuim ca să nu ne arătăm mai prejos de împrejurările actuale; căci ar fi rușinos, ba încă foarte rușinos ca noi să părem în ochii tuturor că renunțăm nu numai la cetățile și pozițiile asupra cărora odinioară eram stăpîni, dar chiar și la alianțele și la ocaziile favorabile pe care soarta ni le-a pregătit **.

(3) Într-adevăr, a enumera izbînzile lui Filip și prin aceasta a vă îndemna să faceți cele ce trebuie, cred că nu este acum prilejul potrivit. De ce? Fiindcă mi se pare că tot ce ar putea spune cineva asupra acestor izbînzii constituie un titlu de glorie pentru el,

* În *Olintica a doua* Demostene urmărește insistent discreditarea lui Filip în ochii grecilor simpatizanți ai Macedoniei, destul de numeroși la Atena. Ei erau recrutați din clasele bogate și chinuite de teama izbucnirii unei revolte în Atena.

** Aluzie la zvonurile răspîndite de Filip prin emisarii săi.

iar nouă nu ne face cinste. Căci Filip este socotit de toți cu atît mai vrednic de admirație, cu cît prin faptele sale el s-a depășit ; iar voi cu atît mai mult v-ați expus unei mai mari ocări cu cît n-ați știut să vă folosiți de împrejurări. (4) Voi trece peste acestea. Căci dacă cineva, atenieni, ar judeca după realitate, ar putea vedea că Filip a devenit puternic datorită nouă și nu prin el însuși. Despre faptele pentru care el datorează recunoștință acelor care ne-au guvernat potrivit intereselor lui, în timp ce vouă vă revine sarcina de a-i pedepsi, nu văd că a sosit momentul prielnic de a vorbi acum ; dar voi încerca să vorbesc despre tot ce este în afară de acestea, despre ceea ce este mai bine ca voi toți să auziți și, în sfîrșit, atenieni, despre faptul ce ar trebui să-l acopere de o mare rușine în fața celor ce voiesc să-l judece drept. (5) Căci a-l numi pe acesta sperjur și om nevrednic de încredere, fără să aduci dovezi, ar putea spune cineva, și pe bună dreptate, că aceasta este o insultă neînte-meiată ; iar pe de altă parte pentru a-l arăta pe el așa cum este în realitate, povestind toate cîte a să-vîrșit vreodată, nu este nevoie de un discurs lung. Socotesc că acestea vă sînt folositoare din două motive : întîi, pentru ca Filip să se arate așa cum este de fapt, ca un om pornit spre rele și al doilea, pentru ca cei ce au fost loviți de el, ca de un om de neînvins, să vadă că s-au sfîrșit cu toate acele mijloace prin care, înșelînd la început, a devenit mare și că succesele sale au ajuns la sfîrșitul lor.

(6) Aș putea crede și eu, atenieni, că Filip este un om de temut și vrednic de admirație, dacă aș vedea că el și-a dobândit mărirea prin fapte de dreptate. Dar acum, cercetînd cu atenție, constat că la început, cînd unii dintre noi au gonit de la tribună pe trimișii olintienilor care voiau să trateze cu noi, Filip a profitat prin surprindere de naivitatea noastră, încredințîndu-ne prin declarațiile lui că ne va da cetatea Amfipolis și că el îndeplinește astfel un acord secret, despre care s-a făcut atunci mare vîlvă. (7) Tot așa mai tîrziu a cîștigat prietenia olintienilor, răpind Potidea care vă aparținea și dăruind-o acestora, nedreptățindu-vă pe voi, vechii lor aliați ; acum în cele din urmă i-a atras pe tesalieni, făgăduindu-le că le va da Magnesia * și că se însărcinează să ducă el în locul lor războiul din Focida. Într-un cuvînt, nu este nici unul din cei ce au tratat cu Filip pe care el să nu-l fi înșelat ; căci amăgind rînd pe rînd nesocotința fiecăruia din cei ce nu-l cunoșteau și prin acest mijloc atrăgîndu-i, și-a mărit puterea. (8) Deoarece el a ajuns la mărire prin aceste popoare, căci fiecare din ele credea că el va întreprinde ceva în folosul lor, tot așa trebuie acum ca aceleași popoare să-l răstoarne la rîndul lor după ce se va dovedi că el a făcut totul numai pentru el. În acest moment, atenieni, astfel se prezintă situația lui Filip ; dacă cineva nu recunoaște acestea, să vină acum la tribună și să-mi dovedească mie, dar mai ales vouă, că nu

* Cu toate promisiunile făcute, Filip nu numai că pusese stăpînire pe Magnesia, ci ridicase acolo chiar fortificații.

sînt adevărate faptele arătate de mine, că cei înșelați de el mai înainte vor mai avea încredere în el și pe viitor sau că tesalienii, aruncați în sclavie împotriva așteptării lor, nu s-ar bucura acum să devină liberi.

(9) Desigur, dacă vreunul dintre voi crede că situația lui Filip este așa cum o înfățișez eu, dar se gîndește că el și-o poate menține prin silnicie, fiindcă s-a grăbit să pună mîna pe poziții militare, pe por-turi și pe alte puncte de rezistență asemănătoare, acesta greșește. Într-adevăr, cînd o situație puternică se bizuie pe bunăvoința tuturor și cînd toți cei ce au împărtășit primejdiile războiului au aceleași interese, atunci acești oameni consimt să împartă împreună os-teneli, să sufere nenorociri, să stăruie în unirea lor ; dar cînd cineva își sprijină puterea pe ambiție și răutate ca acest individ, atunci la cel dintîi prilej, la cea mai mică lovitură, totul se răstoarnă și se năruie. (10) Căci nu este cu puțință, atenieni, nu este cu puțință ca acela care săvîrșește fărădelegi, care calcă jurămîntul, care minte, să întemeieze o putere de lungă durată ; o asemenea putere rezistă o singură dată și, pentru scurtă vreme, devine chiar înflori-toare în speranța unui viitor strălucit, dacă o favo-rizează norocul ; cu trecerea timpului însă își dă pe față slăbiciunea și se prăbușește sub propria-i po-vară. Căci după cum partea de jos a unei case, a unei corăbii și a oricărei construcții asemănătoare trebuie să aibă soliditate, tot așa adevărul și drepta-tea se cuvine să fie principiile și temelia faptelor.

Astfel de principii însă nu se găsesc acum la baza faptelor săvârșite de Filip.

(11) Susțin deci că trebuie să le trimitem ajutor olintienilor și cu cât ajutorul propus va fi mai însemnat și mai prompt, cu atât mai mult îl voi aproba și eu ; în același timp, tesalienilor trebuie să le trimitem o ambasadă care să-i informeze de hotărârea noastră, iar pe alții să-i încurajeze, căci ei au decis acum ca să ceară înapoi de la Filip cetatea Pagasai și să trateze cu el în privința Magnesiei. (12) Gîndiți-vă și la aceasta, atenieni : ambasadorii trimiși de noi să nu ducă numai vorbe, ci să poată să arate și cîteva fapte și anume că armata voastră vrednică de cetatea sa a plecat cu zel la luptă și că se află la fața locului, fiindcă orice vorbă care nu se sprijină pe fapte apare ca ceva zadarnic și gol, dar mai ales cuvîntul rostit în numele cetății voastre. Cu cât noi ne vom folosi de mai multe șiretlicuri în discursurile noastre, cu atât mai mult toată lumea își va pierde încrederea în noi. (13) Trebuie deci să arătăm o mare îmbunătățire și o totală schimbare în deprinderile noastre, contribuind cu averea noastră, plecînd la război și îndeplinind cu zel totul pentru patrie, dacă vreți ca să se țină seama de cuvîntul vostru. Iar dacă voi veți consimți să vă achitați de toate obligațiile voastre așa cum se cuvine și în cel mai scurt timp posibil, atunci, atenieni, nu numai că alianțele lui Filip vă vor apare șubrede și nedemne de încredere, dar chiar vor ieși la lumină atât neorînduiala din regatul său, cât și slăbiciunea puterii sale personale.

(14) Îndeobște, atunci cînd trupele statului macedonean servesc în cadrul altor armate ca trupe auxiliare, ele nu sînt lipsite de valoare. Acest lucru l-ați constatat voi înșivă odinioară, pe timpul lui Timotheos, cînd duceam războiul împotriva olintienilor, apoi cu prilejul atacului îndreptat de olintieni împotriva Potideei, cînd trupele macedonene au luptat alături de ei ca trupe aliate *, iar în ultima vreme l-au văzut și tesalienii, în timpul neînțelegerilor și tulburărilor de la ei din țară, cînd au fost ajutați de Filip împotriva tiranilor de acolo **. Intr-adevăr, oriunde, după părerea mea, cineva adaugă o forță oricît de mică, aceasta asigură izbînda. Macedonia însă, singură, este slabă și sfișiată de numeroase rele.

(15) Căci Filip, prin toate acțiunile, datorită cărora cineva ar putea crede că el a devenit un om cu renume, adică prin războaie și expediții, și-a întemeiat un imperiu care se clatină mai mult decît e firesc. Să nu credeți, atenieni, că faptele care constituie o pricină de bucurie pentru Filip constituie o bucurie și pentru supușii lui; dînsul dorește gloria și asta îi este ambiția; el s-a hotărît să înfrunte orice risc în mijlocul străduințelor și primejdiilor, alegînd mai degrabă reputația de a fi săvîrșit ceea ce nici un rege macedonean n-a putut face vreodată, decît siguranța unei vieți liniștite. (16) Supușii săi însă nu-i împărtășesc această ambiție, ci oboșiți de neîncetatele lui

* În 364 î.e.n. Atena s-a războit cu Olintul avînd ajutorul Macedoniei. În 357—356 î.e.n. Filip a cedat Potideea olintienilor.

** Tiranii din Pherai au stăpînit o vreme Tesalia.

expediții militare pe toate meleagurile, sînt mîhniți și duc o neîntreruptă viață de mizerie deoarece nu sînt lăsați să se ocupe cu muncile și în general cu afacerile lor proprii și fiindcă nu au putința să vîndă tot ceea ce produc așa cum pot, tîrgurile din țara lor fiind închise din pricina războiului.

(17) Ținînd seama de această situație, oricine ar putea ușor presupune de ce sentimente sînt însufleșiți față de Filip mulți dintre macedoneni. Mercenarii din jurul său și garda sa personală au reputația că sînt soldați vrednici de admirat și deprinși cu disciplina militară dar, după cum am auzit de la un locuitor din Macedonia, bărbat care nu este în stare să mîntă, aceștia nu sînt întru nimic mai buni decît primii veniți. (18) Mai spunea acel macedonean că, dacă printre dînșii se găsește oameni încercați în meșteșugul războiului și al luptelor, Filip din gelozie îi îndepărtează pe toți, vrînd să pară că totul este înfăptuit de el, căci, pe lîngă celelalte cusururi, gelozia la el întrece orice măsură, iar dacă vreunul, om cumpătat și drept, nu poate suporta destrăbălarea de fiecare zi a vieții lui, beția și dansurile necuviincioase, este ălungat și socotit un om de nimic. (19) Nu rămîn deci, după spusele aceluiași om, în jurul lui Filip decît jefuitorii, lingușitorii și oameni de același soi, încît la beție se apucă să danseze jocuri cărora mă sfiesc acum să le spun pe nume în fața voastră. E lucru vădit că toate acestea sînt adevărate ; căci pe accia pe care noi toți i-am gonit de aici ca pe cei mai

nerușinați dintre scamatori, pe acel Callias *, sclav public și pe atîția alții de teapa lui, bufoni și alcătuitori de cîntece nerușinate pe care le întocmesc pentru a face publicul să rîdă, pe aceștia îi iubește și-i ține Filip în jurul său. (20) Aceste sapte nerușinate, oricît de mică importanță le-ar acorda cineva, sînt totuși pentru oamenii înțelepți dovezi izbitoare ale felului de a cugeta a aceluia și ale nebuniei unui om părăsit de zei. Dar acum cred, atenieni, că toate acestea sînt acoperite de izbînzile lui, deoarece acțiunile fericite au deosebitul dar de a acoperi astfel de nerușinări; iar dacă el va avea un eșec undeva, atunci toate viciile lui se vor da îndată pe față. Mi se pare, atenieni, că acestea vor ieși la lumină în scurtă vreme, dacă zeii o vor îngădui și voi veți dori. (21) Căci după cum în trupurile noastre, cît timp vom fi sănătoși, nu vom resimți nici o slăbiciune, dar dacă se întîmplă vreo boală, toate durerile se răscolesc, fie că va fi o ruptură, fie că va fi o scrîntitură, fie că va fi ori ce fel de beteșug, tot așa și racilele cetăților, cît timp războiul se desfășoară departe de țara lor, rămîn ascunse pentru cei mulți, dar cînd războiul izbucnește la hotare, atunci ele ies la lumină pînă la ultima.

(22) Fără îndoială, dacă vreunul dintre voi, văzînd norocul lui Filip, socotește că din această pricină este un lucru de temut să te războiești cu el, acesta judecă întocmai ca un om înțelept, căci norocul este de

* Personaj necunoscut.

o mare însemnătate, mai mult este totul în treburile omenești. Cu toate acestea, eu cel puțin, aş alege mai degrabă norocul cetății noastre decît norocul lui Filip, cu condiția numai ca voi înșivă să consimțiți să faceți cele ce se cuvin, ba chiar o parte oricît de mică din ele ; căci eu văd că voi aveți cu mult mai multe drepturi la bunăvoința zeilor decît acela. (23) Dar după părerea mea, noi stăm nemișcați și nu întreprindem nimic. Nu este însă cu puțință ca cel ce stă cu brațele încrucișate să pretindă nici chiar prietenilor să facă ceva pentru el, cu atît mai puțin zeilor. Și nu este de mirare dacă Filip, mereu prezent pe cîmpul de luptă ca soldat și comandant, înfruntînd toate ostentelile și însuflețind totul cu prezența sa, nelăsînd să-i scape nici o ocazie și nici un moment priincios, ne biruie pe noi care ne pierdem timpul cu votarea decretelor și căutarea noutăților. De acest lucru eu nu mă mir, dimpotrivă, ar fi o mare surpriză pentru mine dacă noi, neînfăptuind nimic din cele ce războiul ne cere să facem, am birui totuși pe acela care face tot ceea ce războiul îi cere.

(24) Altceva însă mă uimește. Voi, atenieni, altădată ați ridicat armele împotriva lacedemonienilor pentru apărarea drepturilor grecilor * și, cu toate că ați avut numeroase ocazii să vă sporiți bogățiile, n-ați voit s-o faceți ci, pentru ca ceilalți să-și obțină drepturile, voi ați cheltuit averile voastre prin contribuții bănești, v-ați expus primejdiilor plecînd la război, și tocmai acum vă

* Aluzie la cele petrecute pe vremea războiului corintic, în anul 395 î.e.n.

e frică să porniți la război, șovăiți să contribuiți chiar pentru posesiunile voastre și, deși ați salvat pe toți grecii și pe fiecare în parte, acum, când vi s-a luat ceea ce este al vostru, voi stați cu brațele încrucișate ! (25) Pe lângă aceasta mă mai mir că nimeni dintre noi, atenieni, nu vrea să socotească de cât timp vă războiți cu Filip și puținul ce ați făcut voi în acest interval. Voi, desigur, știți că toată această vreme ați pierdut-o întârziind, sperând că alții vor face ceea ce voi ar fi trebuit să faceți, acuzându-vă unii pe alții și dîndu-vă în judecată, nutrind noi speranțe, procedînd tot așa ca și acum. (26) În sfîrșit, ați ajuns atît de nechibzuiți încît să credeți că atitudinea voastră care v-a dus de la o stare de prosperitate la decădere, vă va aduce de la aceasta către una înfloritoare ? Dar această speranță este împotriva judecății și a naturii, căci este cu mult mai ușor de a păstra ceea ce ai decît de a cîștiga totul. Acum, din cauza războiului nu ne-a mai rămas nimic din bunurile de mai înainte pe care să le păstrăm, ci totul trebuie recîștigat. Porniți așadar la acțiune !

(27) Aceasta este datoria voastră de azi înainte. Eu vă sfătuiesc deci : să contribuiți cu bani, să plecați de bună voie la război, și să nu mai acuzați pe nimeni, înainte de a fi voi înșivă stăpîni pe situație, iar atunci, judecînd după fapte, să cinstiți pe cei vrednici de laudă, să pedepsiți pe cei vinovați, să le luați acestora orice pretext de a scăpa și orice motiv de acuzare împotriva voastră ; căci nu se poate să cercetați cu severitate ce au făcut alții, dacă voi nu v-ați făcut mai întîi datoria. (28) De ce credeți, atenieni, că toți ge-

neralii însărcinați cu acest război fug de el și se duc în altă parte să lupte pe propria lor socoteală, dacă trebuie să vorbesc ceva și despre generali în situația de față? Fiindcă în războiul de acum răsplata pentru victoria în luptă este a voastră. Dacă cetatea Amphipolis va fi reluată, voi veți pune îndată mâna pe pradă, iar pe seama generalilor comandanți rămân numai primejdiile și nici o recompensă. Dimpotrivă, în altă parte, primejdiile sînt mai puține, iar generalii și soldații au drept pradă orașele Lampsacos *, Sigeion ** și corăbiile pe care vor pune mâna. Deci fiecare din ei se duce acolo unde îl cheamă interesul său. (29) Voi, cînd vă aruncați privirile asupra relei situații a treburilor voastre, judecați pe comandanți și cînd, oferindu-le puțința să se apere, auziți nevoile de care au fost constrînși, le dați drumul și-i achitați. Iar vouă vă rămîne să vă certați unii cu alții, să vă învrăjbiți, unii fiind de o părere, alții de alta, în timp ce treburile publice merg prost. Altădată, atenieni, voi plăteați impozitele pe clase, acum conduceți chiar treburile publice potrivit intereselor de clasă; pe fiecare din cele două partide îl conduce un orator, acesta are sub el un general și trei sute de inși, gata să-l ajute cu strigătele lor; voi, ceilalți, veniți să vă adăugați unii la un partid, alții la altul.

* Lampsacos, azi Lampraki, colonie veche în Troada, pe țărmul asiatic al Helespontului, vestită prin vinurile sale.

** Sigeion, azi Ienuser, la intrarea în Helespont. După Homer, la Sigeion ar fi staționat corăbiile grecești în timpul războiului troian.

(30) E nevoie deci ca voi, renunțând la această stare de lucruri și devenind independenți încă de pe acum, să redați fiecărui atenian și dreptul de a vorbi, și dreptul de a delibera, ca și pe acela de a acționa. Iar dacă unora dintre voi le veți da dreptul să comande ca niște despoți, în timp ce alții vor fi siliți să echi-peze corăbii, să plătească impozite și să plece la război, în fine alții vor avea dreptul să voteze decrete împotriva acestora din urmă, fără a lua parte la vreunul din sacrificiile lor, voi nu veți realiza la timpul potrivit nimic din cele ce trebuie, căci aceia dintre cetățeni ce se vor simți totdeauna nedreptățiți vor arăta mai puțin zel în îndeplinirea sarcinilor prea grele și, fără îndoială, voi îi veți putea pedepsi pe aceștia în locul dușmanilor voștri.

(31) Pe scurt, susțin că toți trebuie să plătiți impozit în mod egal, după averea fiecăruia, că toți trebuie să mergeți la război pe rînd, pînă cînd toți își vor fi îndeplinit datoria de soldat, că tuturor celor ce cer trebuie să li se dea cuvîntul și că în urmă trebuie să alegeți părerile cele mai bune dintre acelea pe care le veți auzi și nu pe acelea ce le va rosti întîmplător unul sau altul. Dacă veți proceda astfel nu numai că veți lăuda pe orator la sfîrșitul cuvîntării sale, dar chiar pe voi înșivă vă veți lăuda mai la urmă, cînd veți vedea ameliorîndu-se starea cetății voastre.

DISCURSUL OLINTICA A TREIA

Olintica a treia a fost rostită, ca și a doua, înainte de trimiterea primului ajutor, în perioada deliberărilor din Adunarea poporului. La începutul discursului, oratorul înlătură diversiunea adversarilor săi care, spre a fi pe placul poporului, propuneau să se servească de corpul de mercenari din Helespont de sub comanda strategului Charidemos, pentru a relua din mâinile lui Filip unele teritorii cucerite de acesta. Ei numeau aceasta „a pedepsi pe Filip“, ceea ce în realitate însemna părăsirea Olintului.

Demostene era convins că nu se poate întreprinde nimic serios, dacă fondurile pentru spectacole nu sînt destinate pentru război, spre a înlesni astfel înrolarea cetățenilor. Oratorul vorbește și în primul discurs despre chestiunea acestor fonduri, dar numai sub forma unor sugestii, acumă reia această propunere, dar nu direct, ci cu multă precauțiune, dîndu-le ideea alegerii unor nomothți, sau mai degrabă a unei comisii legislative în fața căreia să se introducă o moțiune de abrogare a legii care pedepsea aspru pe acela care propunea ca fondurile pentru spectacole să fie destinate pentru război.

După aceasta, oratorul se transformă în cenzor al obiceiurilor și atacă moliciunea concetățenilor, pretextele sub care ei acoperă lipsa lor de activitate și deprinderea de a arunca numai pe unii responsabilitatea, care cade asupra tuturor. Pre-

zintă apoi contrastul între vechea Atenă, pe care o idealizează, și Atena în declin a timpului său.

Termină făcînd apel la energia concetățenilor și revenind asupra propunerii sale în legătură cu înrolarea cetățenilor.

OLINTICA A TREIA

(1) Atenieni, nu reușesc să-mi împac gîndurile cînd privesc la situația noastră și cînd cuget la discursurile pe care le ascult. Într-adevăr, văd că, pe de o parte, în discursuri se vorbește despre pedepsirea lui Filip și că, pe de alta, treburile noastre au ajuns în așa stare, încît sîntem siliți să chibzuim cum să procedăm ca să nu ne pricinuiască el vreun rău mai înainte. Cei ce vorbesc astfel în discursurile lor mi se pare că nu fac nimic altceva decît că se înșală singuri, înfățișîndu-vă chestiunea asupra căreia deliberați altfel de cum este în realitate. (2) Eu știu și încă foarte exact că, nu de mult, cetatea noastră a avut posibilitatea să stăpînească în siguranță posesiunile ei și în același timp să pedepsească pe Filip; căci chiar în timpul meu și nu în vremuri mai vechi, cetatea noastră a fost în stare să se achite de amîndouă obligațiile; totuși, sînt convins că în momentul de față, înainte de toate trebuie să luăm măsuri pentru a salva pe aliații noștri. Dacă acest lucru va fi asigurat, numai atunci vom putea gîndi pe cine vom pedepsi și în ce chip; înainte de a fi stabilit bine cu

ce să începem, socotesc zadarnic să discutăm despre cum se vor sfârși lucrurile.

(3) Atenieni, împrejurarea de față pretinde în chip aparte multă chibzuință și multă judecată, chiar dacă și altă dată a fost nevoie de acestea. În ce mă privește, socotesc că nu este prea greu să vă sfătuiască ce aveți de făcut cu privire la situația de azi, ci ceea ce mă pune pe mine în încurcătură este chipul cum trebuie să vă fie înfățișate sfaturile mele. Căci sînt convins din cele ce știu, din tot ce am văzut și din tot ce am auzit, că voi ați pierdut numeroase prilejuri, mai ales fiindcă n-ați voit să vă faceți numai datoria și fiindcă nu ați înțeles lucrurile. Gădesc deci că se cuvine din parte-vă că, dacă vorbele mele vor fi rostite cu sinceritate, să le ascultați cu răbdare, gîndindu-vă numai dacă spun adevărul și dacă îl spun cu scopul ca viitorul să devină mai bun. Vedeți că, datorită lingușirii unora dintre oratori, situația actuală a cetății a ajuns pînă la marginea prăpastiei.

(4) Cred însă necesar ca mai întîi să vă amintesc cîteva din faptele petrecute mai înainte. Atenieni, amintiți-vă de timpul cînd vi s-a anunțat — sînt trei sau patru ani de atunci — că Filip împresura, în Tracia, fortul Heraion *. Era prin luna Maimacterion**. După lungi discursuri și multă zarvă, voi

* Asedierea fortului Heraion situat în Propontida Traciei a avut loc în anul 352 î.e.n., în timpul arhontelui Aristodemos.

** Maimacterion era a cincea lună a calendarului atenian, durînd de la 15 octombrie pînă la 15 noiembrie. Aici este de observat precizia cu care se exprimă oratorul, făcînd calculul pe luni.

ați votat atunci echiparea a patruzeci de trireme pe care să se imbarce chiar cetățenii pînă la vîrsta de patruzeci și cinci de ani * și să se strîngă o contribuție de șaizeci de talanți. (5) După acest vot, trecu un an, trecură și lunile Hecatombaion **, Metagheitnion *** și Boedromion ****; în această lună din urmă, după sărbătorirea misterelor din Eleusis, voi ați trimis cu mare greutate pe Charidemmos ***** cu zece corăbii neechipate și cu cinci talanți de argint. Cînd s-a aflat că Filip este bolnav sau mort — ce-i drept, amîndouă știrile se răspîndiseră — voi, atenieni, socotind că nu este încă momentul de a trimite ajutor, ați renunțat la expediție. Dar tocmai acesta era momentul potrivit, căci dacă noi am fi trimis atunci ajutor acolo, cu același zel cu care l-ați votat, Filip o dată însănătoșit nu ne-ar fi tulburat acum atît.

(6) Desigur, faptele săvîrșite atunci nu s-ar mai putea îndrepta de fel. Acum a sosit momentul unui alt război, cu prilejul căruia vă amintesc și despre aceste fapte, pentru ca să vă feresc de a cădea în aceleași greșeli. Cum ne vom folosi deci, atenieni, de acest nou prilej? Dacă voi nu veți ajuta pe olintieni cu toate forțele de care dispuneți, gîndiți-vă dacă în

* Evenimentele se petreceau în noiembrie 351 î.e.n.

** Hecatombaion era prima lună a calendarului atenian, durînd de la 15 iulie pînă la 15 august.

*** Metagheitnion era a doua lună a calendarului atenian, durînd de la 15 august pînă la 15 septembrie.

**** Boedromion era a treia lună la atenieni și dura de la 15 septembrie pînă la 15 octombrie.

***** General atenian.

felul acesta nu cumva ați dus războiul în interesul lui Filip ! (7) Olintienii dobândiseră o putere de oarecare însemnătate și situația se prezenta astfel : pe de o parte, Filip se ferea de olintieni, iar pe de alta, aceștia se fereau de Filip. Am încheiat atunci pace între noi și ei ; aceasta era o piedică și un lucru su-părător pentru Filip ca o cetate mare, aliată cu noi, să pîndească clipa potrivită de a se arunca asupra lui. Noi socoteam că prin orice chip trebuie să ați-țăm la război pe olintieni împotriva lui Filip și iată că ceea ce toată lumea cerea fără încetare, s-a îmfăp-tuit acum. Felul în care am izbutit nu interesează.

(8) Ce a mai rămas deci de făcut, decît ca voi să ajutați cu hotărîre și zel pe olintieni, căci eu nu văd altă cale de ieșire. În afară de faptul că ne-am aco-peri de rușine, dacă am renunța la vreunul din in-teresele noastre, eu mă gîndesc cu groază la cele ce vor urma. Tebanii purtîndu-se față de noi așa cum știți, foccenii fiind ruinați, pentru Filip, o dată Olin-tul ocupat, nu mai există nici o piedică de a se nă-pusti asupra Aticei. (9) Iar dacă vreunul din voi așteaptă pînă atunci ca să-și facă datoria, acesta vrea să vadă groaznice primejdii în apropierea patriei, deși îi este îngăduit să audă că ele se petrec în alte părți, și să cerșească ajutor pentru sine, cînd acum îi este cu putință să dea el ajutor altora. Că situația noastră va ajunge aici, dacă vom pierde ocazia pre-zentă, desigur că acest lucru îl știm aproape toți.

(10) Cineva s-ar putea ridica să spună că trebuie să dăm ajutor olintienilor ; acest lucru îl știm cu

toți. Acest ajutor îl vom da, însă cum? Iată lucrul pe care vrem să ni-l spuneți. Să nu vă mirați deci, atenieni, dacă eu voi exprima o părere pe care mulți o vor socoti ciudată. Numiți nomotheți*. Prin acești nomotheți să nu aduceți legi noi — căci aveți destule — ci desființați mai degrabă acele legi care în momentul de față vă sînt vătămătoare. (11) Vorbesc fără înconjur, după cum vedeți, despre legile privitoare la serviciul militar, dintre care unele prevăd ca fondurile de război să fie împărțite pentru spectacole** celor rămași acasă, iar altele lasă nepedepsiți pe cei ce se sustrag serviciului militar, descurajează pe cetățenii hotărîți să-și facă datoria. După ce veți desființa aceste legi și veți deschide un drum sigur pentru exprimarea părerilor celor mai bune, atunci găsiți cetățeanul gata să propună decretarea măsurilor pe care toți le știți că sînt folositoare. (12) Înainte de a face aceasta, nu căutați în jurul vostru creatorul care să vrea să piară de mina voastră, propunînd măsuri salvatoare pentru voi. Desigur, nu-l veți găsi; căci acest lucru nu va avea alt rezultat decît că, pe de o parte, va atrage nenorociri nedrepte asupra propunătorului și autorului unui astfel de decret, fără să aducă cetății vreun folos și, pe de alta, va face și mai de temut decît este acum rolul înțelepților sfătuitori.

* Nomotheții formau un juriu însărcinat cu revizuirea legilor la Atena.

** Era interzisă sub pedeapsă capitală orice propunere cu privire la suprimarea fondului destinat de cetate spectacolelor puse la dispoziția poporului ori întrebuintarea acestora în vederea unor pregătiri militare.

Mai mult, voi trebuie să cereți ca să desființeze aceste legi tocmai aceia care le-au întocmit. (13) Căci n-ar fi drept ca popularitatea câștigată printr-o propunere care a vătămat întreaga cetate să aparțină autorilor acestor legi și ca ura împotriva oratorului, datorită propunerilor căruia situația noastră a tuturor ar putea prospera, să se transforme în pedeapsă pentru el, care ne propune acum măsurile cele mai bune. Înainte de a aduce această schimbare a legilor, atenieni, să nu cereți nicidecum ca cineva dintre voi să fie atât de puternic încât să calce aceste legi fără a fi pedepsit și nici să fie atât de nebun încât să se arunce într-o primejdie atât de evidentă.

(14) De altfel, atenieni, voi nu trebuie să pierdeți din vedere că un decret nu reprezintă nici o valoare prin el însuși fără o neclintită voință din partea voastră de a îndeplini cu zel ceea ce s-a hotărât prin el, căci dacă decretul ar avea puterea să vă silească să vă faceți datoria sau să îndeplinească ele însele faptele în vederea cărora au fost întocmite, nici voi, după ce ați votat atât de multe decrete, n-ați fi ajuns la așa de neînsemnate rezultate sau mai bine zis la nimic, și nici Filip nu v-ar fi insultat vreme atât de îndelungată, căci dacă decretul ar fi fost de ajuns, Filip de mult și-ar fi primit pedeapsa. (15) Dar lucrurile nu stau așa și dacă în privința timpului, acțiunea vine în urma deliberării și a votării, în fapt, prin puterea ei de a produce efectul, ea e mai presus de orice. Acțiunea deci trebuie să se adauge decretului și celelalte urmează de la sine. Și printre voi, atenieni,

sc află cetățeni destoinici pentru a vă da sfaturi trebuincioase, iar voi sînteți cei mai ascuțiți la minte dintre toți oamenii, pentru a înțelege spuselor lor și aveți de asemenea în mîinile voastre întreaga putere de a acționa dacă voi veți voi să faceți ce trebuie. (16) Ce moment sau ce prilej mai potrivit ca cel de față așteptați? Sau cînd vă veți face datoria, dacă nu acum? N-a pus mîna pe toate pozițiile noastre favorabile acest om, iar dacă va deveni stăpînul Olintului, nu vom îndura noi cele mai umilitoare situații? Aceia căroră le-am făgăduit că sîntem gata să-i salvăm în caz de război nu sînt ei cei atacați acum? (17) Iar cel care îi atacă nu este el oare dușmanul nostru? Nu stăpînește bunurile noastre? Nu este el un barbar*? Nu este el tot ce poate fi mai rău? În numele zeilor! după ce i-am lăsat acestuia totul și am fost aproape complicitii lui, abia atunci căutăm pe cei vinovați de nenorocirile noastre? Desigur, nu vom declara că noi înșine sîntem vinovați, o știu bine. În primejdiile războiului, nici unul din fugari nu se acuză pe sine, ci acuză mai ales pe general, pe tovarășii săi de luptă, acuză pe toți în afară de el însuși. Desigur însă, înfrîngerea a fost pricinuită de toți fugarii la un loc; celui care acuză pe alții îi era îngăduit să rămîna la postul său și dacă fiecare ar fi făcut la fel, s-ar fi cîștigat victoria. (18) Tot așa, în împrejurarea de față, un orator care

* În secolul al IV-lea î.e.n. Macedonia era considerată în afara hotarelor lumii elenice. Acest fapt determină epitetul de barbar acordat lui Filip, ca unul care nu avea parte de binefacerile culturii elenice.

ia cuvîntul nu vă dă sfaturile cele mai bune ? Să se ridice atunci un altul și să vorbească, fără a acuza pe cel ce a vorbit înaintea sa. Vi se face o propunere mai bună ? Îndepliniți-o pe aceasta ! Fie-vă zeii în ajutor ! Dar această propunere nu este oare plăcută ? De aceasta nu este vinovat oratorul, afară numai dacă el, trebuind să vă lingusească, nu face acest lucru. A linguși, atenieni, este ușor, căci lingușitorul strînge în aceeași scurtă formulă tot ceea ce poate dori un astfel de om, însă nu este tot așa de ușor a lua hotărîri, cînd se deliberează în mod public asupra unor afaceri serioase ; în acest caz să alegem ceea ce este folositor în loc de ceea ce este plăcut, dacă nu ne e îngăduit să le alegem pe amîndouă deodată.

(19) Dar dacă vreun orator, ar putea spune cineva, e în stare să ne lase fondurile pentru spectacole și în același timp să găsească alte mijloace pentru întreținerea armatei, n-ar fi de preferat propunerea acestuia ? Sînt și eu de aceeași părere, cu condiția numai să existe vreunul. Aș rămîne însă uimit dacă a existat cîndva sau s-ar întîmpla să existe vreun om care, după ce a cheltuit bunurile ce avea pentru lucruri netrebuincioase, să mai găsească în ceea ce i-a mai rămas mijloace pentru satisfacerea cheltuielilor necesare. De bună seamă, dorințele fiecăruia au mare greutate în astfel de propuneri, de aceea a se înșela pe sine însuși este cel mai ușor din toate lucrurile, căci fiecare crede că lucrurile sînt așa cum dorește el să fie, pe cînd realitatea faptelor adesea este alta.

(20) Priviți deci la aceste lucruri în măsura în care

adevărul faptelor o îngăduie și atunci voi veți putea pleca și la război și veți avea și solda pentru ostașii voștri. Desigur, nu este de demnitatea unor oameni înțelepți și mărinimoși ca, părăsind pregătirile militare din lipsă de bani, să sufere cu ușurință atât de cumplite jigniri și nici, după ce altă dată au pornit cu armele împotriva corintienilor și megarienilor, să îngăduie lui Filip să arunce în sclavie cetăți grecești din lipsă de provizii pentru ostași.

(21) Am preferat să vă spun aceste lucruri, nu ca să mă fac în zadar urât de unii dintre voi, căci nu sînt atât de nesăbuit și urgisit de soartă, încît să vreau să atrag ură asupra-mi, fără credința că sînt folositor patriei. Socotesc însă că este de datoria unui cetățean adevărat de a alege mai degrabă salvarea statului în locul folosului pe care l-ar avea, lîngîndu-vă prin discursuri. Și eu știu din auzite, tot așa ca și voi, că oratorii de pe vremea strămoșilor noștri, pe care toți cei ce se urcă la tribună îi laudă, dar nu-i iau de loc drept pildă, își făceau din aceste principii o regulă și o lege politică, ca alde Aristide*, Nikias**, Demostene***, al cărui nume îl port, și Pericles****. (22) De cînd însă s-au ivit acești ora-

* Aristide, făuritor al hegemoniei ateniene, avea faima unui om drept și cinstit prin excelență.

** Nikias a fost șeful partidului păcii din Atena.

*** Este vorba nu de oratorul Demostene, ci de un alt Demostene, care s-a distins în timpul războiului peloponesiac.

**** Pericles, fiul lui Xantip, a fost conducătorul statului atenian în perioada 443—429 î.c.n., perioadă denumită „veacul de aur al Atenei”.

tori care, urcându-se la tribună, vă întreabă : „Ce voiți ? Ce propunere să fac ? Cum să vă fiu pe plac ?“, cînd interesele cetății au fost oferite în dar plăcerii voastre de o clipă și au urmat rezultatele pe care le vedeți, toate treburile acestor oratori merg bine, iar ale voastre sînt vrednice de jale.

(23) Cu toate acestea, atenieni, gîndiți-vă la trăsăturile generale pe care cineva le-ar putea prezenta într-o scurtă paralelă, atît ale purtării strămoșilor, cît și ale purtării voastre. Deci voi fi scurt și vă voi spune numai ceea ce vă este dinainte cunoscut. Fără îndoială, atenieni, folosindu-vă nu de exemplele altora, ci de cele oferite de propria noastră patrie, voi veți putea deveni fericiți. (24) Ei bine ! Acei strămoși cărora oratorii nu le vorbeau pe plac și pe care nici nu-i iubeau așa cum aceștia vă iubesc pe voi acum, timp de patruzeci și cinci de ani avură conducerea grecilor, pe care o primiseră fără constrîngere ; aceștia strînseră în Acropole mai mult de zece mii de talanți, iar regele care stăpînea țara lui Filip li se supunea, așa cum se cuvenea ca un barbar să se supună grecilor *. Ridicară multe și frumoase trofee, luptînd ei înșiși pe uscat și pe mare și, dintre oameni, singuri ei lăsară pentru isprăvile lor o glorie mai mare decît însăși invidia care nu îndrăznește s-o tăgăduiască. (25) Astfel au fost strămoșii în legăturile lor cu grecii ; priviți-i acum cum s-au purtat ei chiar în patria lor, ca oameni de stat sau ca simpli cetățeni. Atunci, ca oameni de stat

* Ideea că barbarii trebuie să se supună grecilor e un loc comun în literatura greacă.

au ridicat, cu voia poporului, clădiri și temple atît de numeroase și de frumoase și în acestea din urmă au atîrnat ofrande atît de scumpe, încît n-au lăsat urmașilor puțința de a-i depăși. (26) Ca simpli cetățeni, aceiași oameni erau atît de cumpătați și atît de stăruitori în obiceiurile republicane încît, dacă vreunul dintre voi ar cunoaște locuința lui Aristide, a lui Miltiade * și a cetățenilor străluciți de atunci, ar vedea că aceste locuințe sînt tot atît de modeste ca și locuințele vecinilor. Căci treburile cetății nu erau pentru acești oameni prilej de a se îmbogăți ei înșiși, ci fiecare socotea de datoria lui să înmulțească averea statului. Prin conducerea cu gînduri curate a treburilor, prin pietate față de zei, prin egalitate în raporturile dintre ei, strămoșii s-au ridicat în chip firesc la o mare înflorire.

(27) Astfel stăteau lucrurile pe atunci, iar conducerea o aveau unii oratori ca cei despre care v-am vorbit. Cum se prezintă oare situația acum, sub conducerea „bunilor noștri oratori“ ? Este ea oare asemănătoare sau cel puțin se apropie ea oare de cea dinainte ? Cu privire la aceștia... celelalte fapte le trec sub tăcere, fiindcă aș avea multe de spus, mă mărginesc însă numai la atît : toți vedeți că nu mai avem de loc rivali acum, căci lacedemonienii au fost răpuși, tebanii sînt ocupați în altă parte și nici un alt popor nu este atît de puternic ca să lupte cu noi pentru întîietate, nouă fiindu-ne îngăduit, pe de o parte, să păstrăm în siguranță bunurile noastre iar, pe de alta, să decidem

* Strateg atenian, eroul luptei de la Maraton (480 î.e.n.).

ca arbitri soarta drepturilor altora. Cu toate acestea, noi am fost jefuiți de un teritoriu pe care am fost stăpîni, (28) am cheltuit fără nici un folos mai mult decît o mie cinci sute de talanți, iar aliații pe care i-am cîștigat în timp de război, acești „vrednici“ oratori i-au pierdut în timp de pace; iar noi, împotriva noastră înșine, am deprins cu războiul un dușman atît de puternic. Dacă cineva tăgăduiește aceasta, să urce la tribună și să-mi spună cui altcuiva decît nouă Filip îi datorează puterea sa. (29) Dar s-ar putea să-mi riposteze cineva că, dacă în afară de treburile noastre merg rău, înăuntru cel puțin ele se află într-o situație mai bună. Și ce dovadă s-ar putea aduce în sprijinul acestei afirmații? Crenelele pe care le văruiam, drumurile pe care le reparăm, fîntînile și alte lucruri de mică importanță? Priviți la acei oameni politici care au condus aceste lucrări; dintre aceștia unii, deși săraci, au devenit bogați, alții, deși puțin cunoscuți, au devenit oameni cu renume; cîțiva și-au ridicat locuințe mai falnice decît clădirile publice și averea lor a crescut cu atît mai mult pe măsură ce averea statului s-a micșorat.

(30) Care este cauza acestei stări de lucruri și pentru ce odinioară totul mergea bine și acum totul merge rău? Fiindcă poporul, încumetîndu-se să lupte el însuși în război, era stăpînul oamenilor politici și puternicul gospodar al tuturor bunurilor și fiindcă fiecare era fericit că primește din partea poporului onoruri, magistraturi și orice alt bun. (31) Acum, dimpotrivă, stăpîni ai tuturor bunurilor sînt oamenii po-

litici și prin ei se fac toate, iar voi, poporul cu nervii zdrobiți, jefuiți de bani și lipsiți de aliați, ați ajuns slugi și oameni de prisos, socotindu-vă fericiți dacă guvernanții vă împart bani pentru spectacole și organizează o procesiune pentru sărbătorile Boedromia*. Și ceea ce dovedește mai mult decât toate că sînteți cu adevărat bărbați curajoși, este faptul că voi sînteți recunoscători acestora pentru ce vă dau din avutul vostru. După ce v-au închis între zidurile cetății, ei vă împart acest vînat — partea cîinilor — și vă îmblînzesc, făcîndu-vă supușii lor. (32) Niciodată nu sînt însuflețiți de sentimente înălțătoare și generoase oamenii care urmăresc fapte neînsemnate și josnice, căci așa cum sînt deprinderile oamenilor, așa sînt neapărat și sentimentele lor. Jur pe zeița Demeter, nu m-aș mira dacă mie, care vă înfățișez aceste neorînduieli, mi-ar fi impusă o pedeapsă mai grea decât acelor care le-au săvîrșit. Într-adevăr, la voi sinceritatea nu se bucură totdeauna de o bună primire și mă mir că acum mi-o îngăduiți!

(33) Dacă voi, schimbîndu-vă cel puțin acum aceste deprinderi, veți voi să porniți la război și să săvîrșiți fapte vrednice de voi înșivă și dacă vă veți folosi de prisosul de avuții dinăuntru ca de un mijloc pentru a recîștiga posesiunile voastre din afară, poate, poate, atenieni, ați obține un mare profit și, hotărît lucru, ați scăpa de aceste daruri umilitoare care seamănă cu alimentele prescrise bolnavilor de către medici. Aceste afi-

* Procesiunile nu erau simple spectacole, ci prevedeau sacrificii bogate în cinstea zeilor pentru desfătarea poporului.

mente nici nu dau bolnavilor putere, nici nu-i lasă să moară. Tot așa, acești bani pe care îi împărțiți acum între voi sînt prea puțini ca să îndeplineze nevoile voastre și prea mulți ca, renunțînd la ei, să vă facă să vă apucați de o muncă folositoare ; ei măresc nepăsarea fiecăruia dintre voi. (34) Tu propui deci ca în locul banilor pentru spectacole să fie hotărîtă o soldă ? va zice cineva. Eu propun ca același regim, atenieni, să se aplice îndată tuturor, pentru ca fiecare, primind o parte din banii tezaurului public, să fie gata să îndeplinească ceea ce va pretinde cetatea. Este oare cu putință să trăim în pace ? În acest caz, rămînînd acasă, fiecare va deveni un cetățean mai bun pentru cetate, fiind ferit ca din cauza lipsurilor să săvîrșească neapărat fapte rușinoase. Se ivesc cîmva împrejurări cum sînt cele de acum ? Ca soldat care ai datoria de a lupta pentru patrie, așa cum se cuvine, tu vei primi drept soldă ceea ce primeai ca dar. Cel care este trecut de vîrsta militară și care primea, în chip neregulat și fără nici un folos pentru cetate, o sumă de bani, va fi mai bine s-o primească de acum încolo pe baza acestui regim de egalitate, supraveghind și conducînd toate treburile cetății. (35) Într-un cuvînt, fără a suprima sau a adăuga aproape nimic, prin înlăturarea dezordinii, eu aduc rînduială în cetate, introducînd pentru toți aceeași obligație de a primi, dar și de a lupta pentru patrie, de a judeca și de a face tot ceea ce poate fiecare după vîrstă și împrejurări. Eu n-am spus nicăieri că trebuie să li se împartă celor trîndavi bunurile cetățenilor harnici și nici

că voi înșivă trebùie să vă dedați lenei, repaosului, trăind din cei doi oboli pentru spectacole și tot întrebînd dacă soldații mercenari ai cutărui sau cutărui general sînt victorioși ; ceea ce tocmai se petrece acum cu voi *. (36) Mai mult, eu nu dezaprob pe cei ce îndeplinesc pentru voi ceva din ceea ce voi trebuie să faceți, dar cer ca și voi să săvîrșiți faptele pentru care aduceți laude altora și să nu părăsiți pentru alții acest post al virtuții, pe care strămoșii voștri, cucerindu-l cu glorie prin înfruntarea multor primejdii, vi l-au lăsat vouă moștenire.

Eu am spus ceea ce cred că vă este de folos. Fie ca voi să alegeți calea cea mai bună și pentru cetate, și pentru fiecare din voi !

* Pare să fie o aluzie la un succes obținut de Charidemos din Helespont, unde se afla în fruntea unui detașament de mercenari.

DISCURSUL *FILIPICA A DOUA*

Acest discurs a fost rostit în timpul arhonataului lui Lycluscos (344—343 î.e.n.) în Adunarea poporului, care delibera asupra unui răspuns ce urma să fie dat lui Filip. Acesta protesta împotriva deputaților atenieni care-l înfățișaseră cetăților din Pelopones ca pe un dușman al grecilor.

Messenienii, arcadienii și argienii, amenințați de Sparta, se adresară Atenei care nu putea renunța în favoarea lor la alianța cu Sparta. Atunci ei căutară protecția lui Filip, care le oferi prietenia și sprijinul său ; aceasta însemna asigurarea controlului lui Filip asupra cetăților din Pelopones, reprezentând o reală primejdie pentru Atena. De aceea atenienii trimit în aceste cetăți deputați, între care și pe Demostene cu sarcina de a le face să se ferească de promisiunile lui Filip. Deputații n-au obținut nici un rezultat, iar Filip, aliat cu Atena din 346 î.e.n., trimite o ambasadă acolo spre a protesta împotriva deputaților atenieni care-l calomniază în fața messenienilor, arcadienilor și argienilor. După ce Adunarea îl ascultă, ambasadorii pleacă rămânând ca un răspuns scris să fie trimis regelui. În Adunarea care delibera asupra răspunsului își dădu părerea și Demostene. Aici însă discuțiile se prelungeau. Atenienii neștiind ce să răspundă, Demostene, urcându-se la tribună, declară că Filip este dușmanul hotărât al Atenei și că toate acțiunile lui sînt îndreptate împotriva ei, fiindcă el știa bine că Atena este singura cetate pe care nu spera s-o corupă. Oratorul le face promisiuni

și le atrage atenția că răspunsul ce trebuie trimis regelui s-ar cădea să fie formulat de acei care, înșelându-l, au convins poporul să se alieze cu Filip, totuși, promite că-l va formula el.

Răspunsul nu ni s-a păstrat, dar el trebuie să fi fost de acord cu declarațiile făcute de Demostene în Adunare, adică se afirma și în răspuns dreptul Atenei de a fi arbitru între popoarele din Pelopones și de a se opune chiar cu forța oricărei amestec în treburile acestora.

FILIPICA A DOUA

(1) De cîte ori, o, atenieni, sînt arătate încălcările lui Filip și procedeele lui silnice împotriva tratatului de pace, constat că, pe de o parte, aceste discursuri * rostite pentru apărarea cauzei noastre le credeți inspirate de un sentiment de dreptate și generozitate umană, și că toți acuzatorii lui Filip vi se par că spun cele ce se cuvin să fie spuse : pe de altă parte, aș putea afirma că nimic nu se înfăptuiește din ceea ce ar îndreptăți rîvna cu care veniți să ascultați aceste discursuri.

(2) Și am ajuns acum la situația în care, cu cît cineva va dovedi mai bine și mai limpede că Filip încalcă pacea încheiată cu voi** și că el întinde curse tuturor

* Spre deosebire de *Filipica întâia* și de cele trei *Olintice* care au fost pronunțate chiar în timpul ostilităților, *Filipica a doua*, a treia și a patra au fost pronunțate în perioada de ostilități surde între cele două războaie duse de Filip împotriva ateniienilor.

** După distrugerea Olintului (348 î.e.n.) s-a încheiat la Pella în Macedonia o pace între macedonenii și atenieni, pace cunoscută sub numele de Pacea lui Filocrate (346 î.e.n.), po-

grecilor, cu atît este mai greu să dea cineva sfaturi utile despre ce trebuie făcut. (3) Iată cauza : atenieni, trebuie ca pe cei ce caută să devină stăpîni pe o posesie ce nu le aparține, să-i oprim noi toți de la aceasta prin acțiuni hotărîte, nu prin vorbe. În loc de așa ceva, mai întîi noi, oratorii, urcîndu-ne la tribună, renunțăm de a vă face propuneri și de a vă da sfaturi bune de teamă să nu vă supărăm, însă vă arătăm ce fel de fapte săvîrșește Filip și cît de groaznice și de dureroase sînt ele ; apoi voi, așezați liniștiți spre a ne asculta, sînteți mai bine pregătiți decît Filip ca să roștiți discursuri juste și să înțelegeți pe altul cînd vorbește, dar sînteți cu totul inactivi cînd este vorba să-i opriți să săvîrșească fapte ca cele de acum. (4) De aci urmează un lucru necesar, cred eu, și foarte firesc ; unul depășește pe celălalt în măsura în care se ocupă și se îngrijește mai mult de unele lucruri. Filip depășește pe alții cînd e vorba de acțiune, iar voi îl depășiți cînd e vorba să roștiți discursuri. Dacă și acum vă mulțumiți a discuta despre drepturile voastre, apoi acest lucru este ușor și nu cere nici o osteneală ; (5) dar dacă trebuie să ne gîndim la mijloacele prin care situația de față se va îndrepta și prin care ea să nu se înrăutățească pe nesimțite, precum și la amenințările ce se ridică asupra noastră din partea unei puteri uriașe căreia noi nu-i vom putea ține piept, atunci modul de a delibera de pînă acum nu mai poate dura, ci toți

trivit căreia Atenei i se luau posesiunile din nord, cu excepția coloniilor. Această pace nu satisfăcea nici una din părți, fapt care dădu prilej lui Demostene să organizeze rezistența Greciei împotriva lui Filip.

laolaltă, oratori și auditori, trebuie să căutăm măsurile cele mai bune și mai salvatoare și nu aclamațiile prea ușoare și încântătoare.

(6) Și mai întâi, atenieni, dacă cineva rămîne liniștit, văzînd cît de puternic este Filip și cît de multe cetăți stăpînește și dacă socotește că situația lui nu prezintă nici un pericol pentru Atena și că totul nu este pregătit de el împotriva noastră, acest lucru nu-l înțeleg și vreau să vă rog pe toți fără deosebire să ascultați în puține cuvinte motivele care mă fac să prevăd o situație tocmai contrară și pentru care îl socotesc dușman pe Filip ; iar dacă vă dau impresia că eu văd mai limpede viitorul, să ascultați sfaturile mele ; și dacă, dimpotrivă, cei ce-și întemeiază siguranța pe încrederea în Filip, vă lasă impresia că văd lucrurile mai bine, alăturați-vă lor !

(7) Eu deci, atenieni, gîndesc astfel : care sînt ținerile peste care Filip a devenit stăpîn imediat după încheierea păcii * ? Peste Termopile și peste cetățile din Focida. Ce a făcut el pe urmă ? Cum s-a folosit el de aceste cotropiri ? Prin acestea el a voit să satisfacă mai degrabă interesele tebanilor și nu pe ale cetății noastre. Pentru ce oare ? Fiindcă și-a îndreptat întreaga atenție spre a avea mai mult decît alții și pentru a subjuga totul și nu către menținerea păcii și liniștii, fără să-i peste cîtuși de puțin de dreptate.

* Deși Filip încheiase pacea cu atenienii, el traversase Tesalia lăsînd să se creadă că se îndreaptă asupra Tebei. În realitate, el a pus stăpînire pe Termopile, a devastat orașele fociene ai căror locuitori au luat drumul exilului și a intervenit în afacerile Peloponesului.

(8) El a înțeles bine că, ținând seama de politica cetății și de caracterul vostru, nu v-ar putea convinge, orice v-ar promite și orice v-ar face, să-i aruncați în brațe în interesul vostru personal vreuna din cetățile grecești ; ci că voi, conducându-vă după normele dreptății, fugind de orice faptă rușinoasă și prevăzând toate rezultatele, vă veți împotrivi dacă el ar încerca o nouă încălcare a tratatului de pace, cu tot atâta îndârjire ca și cum ați fi în război cu el (9) Pe de altă parte Filip credea că tebanii — ceea ce s-a și întâmplat — în schimbul câștigului ce le-ar reveni, îl vor lăsa să facă restul așa cum va voi și nu numai că nu i se vor opune și nu-l vor împiedica, ci chiar vor lupta alături de el, dacă le va cere. Acum chiar, el tratează drept prieteni pe messenieni și argieni *, presupunându-i însuflețiți față de el de aceleași sentimente ca și tebanii. Aceasta pentru voi, atenieni, constituie o foarte mare laudă.

(10) Căci prin asemenea fapte, voi singuri dintre toate popoarele sînteți judecați de el incapabili de a trăda drepturile comune ale grecilor în vederea vreunui câștig și nici de a schimba, pentru vreo favoare sau vreun folos, gloria de a-i apăra **. Și pe bună dreptate el și-a făcut această părere despre voi și o părere cu totul alta despre argieni și tebani, privind nu nu-

* Filip se erijase în postură de protector al Messenei, Arcadii și Argosului care, înspăimîntate de ambițiile Spartei, deveniră aliatele lui.

** Filip evita consecvent o apropiere de Atena care în orice împrejurare se arăta hotărîită să apere libertatea cetăților grecești.

mai prezentul, ci ducîndu-se cu gîndul și în trecut. (11) Căci, după părerea mea, Filip descoperă în trecut și află din auzite că străbunii voștri, atunci cînd le era cu putință să devină stăpîinii celorlalți greci cu condiția ca ei înșiși să se supună regelui persan, nu numai că au respins această propunere, pe care Alexandru, un strămoș al regilor Macedonici *, le-o făcuse în numele perșilor, ci au preferat să părăsească țara și au avut curajul să sufere cîte și mai cîte, iar după aceasta au săvîrșit fapte pe care toți doresc să le povestească, dar nimeni nu le poate povesti după cum ar merita. De aceea și eu trec peste ele — și pe bună dreptate — căci faptele acelorora sînt prea mărețe ca să le poată cineva înfățișa prin vorbe. De asemenea, Filip știe că strămoșii tebanilor și argienilor au luptat unii alături de barbari, iar alții nu li s-au opus. (12) El a înțeles deci că amîndouă aceste popoare se vor îngriji de interesele lor particulare și nu se vor gîndi la interesele comune ale grecilor. De aceea el își face socoteala că, alegîndu-vă pe voi ca prieteni, numai dreptatea ar conduce legăturile dintre voi, iar că dacă s-ar alătura argienilor și tebanilor, îi va avea pe toți aceștia colaboratori în opera lui de cucerire. Iată motivul pentru care el i-a preferat pe aceia în locul vostru și atunci și acum. Căci desigur, el n-a renunțat la pretenția de a stăpîni asupra mării și la ocuparea porturilor mari-

* După lupta de la Salamina, Mardonios, comandantul perșilor care rămăsese în Grecia cu o elită a armatei persane, propuse atenienilor înainte de lupta de la Plateea o alianță cu Marele Rege în condiții avantajoase. Pentru negocieri fusese desemnat Alexandru din Macedonia, fiul lui Amyntas.

time * nici fiindcă îi vedea pe aceștia în posesia unui număr mai mare de trireme decît voi, nici fiindcă a reușit să cîștige dominația pe continent ; apoi el nici nu a uitat cuvintele și făgăduielile prin care a obținut pacea **.

13) Dar, pe Zeus, mi-ar putea spune unul dintre aceia care știu de toate, Filip nu s-a purtat așa din ambiție și nici din motivele pe care tu i le atribuiai atunci, ci fiindcă el a socotit mai îndreptățite pretențiile tebanilor decît erau ale voastre. Dintre toate motivele, acesta este singurul pe care nu-l poate invoca acum. Căci cel care a poruncit lacedemonienilor să renunțe la Messenia ***, cum s-ar putea dezvinovăți de faptul că a făcut aceasta fiindcă a socotit că este drept în timp ce tot atunci preda în mîinile tebanilor orașele Orchomenos **** și Coronca *****.

(14) Dar, pe Zeus, el a fost silit — aceasta a mai rămas de spus în favoarea lui — și împotriva voinței lui a cedat aceste două cetăți, înconjurat fiind pe neașteptate de călăreții tesalieni și de pedestrașii tebani. Foarte bine, înțeleg și acest lucru ; ca urmare ni se spune că Filip nu va mai avea încredere în te-

* Filip ar fi fost mai degrabă interesat de raporturi bune cu puterea maritimă a Atenei, decît cu Teba și Argosul.

** Promisiunile nu fuseseră făcute de Filip, ci de oameni aflați în serviciul lui.

*** Demostene subliniază politica inconsecventă dusă de Filip care-și urmărește numai propriul său interes, neținînd seamă de drepturi și de principii.

**** Oraș în Beoția, la vărsarea râului Cefis în lacul Copais, lângă actualul Skripu.

***** Oraș în Beoția, la sud-est de lacul Copais.

bani, iar unii, în plimbările lor, răspîndesc ici-colo vorba că Filip va întări îndată Elateea *. (15) El urmărește aceasta și-o va urmări totdeauna, după credința mea, însă a da ajutor messenienilor și argienilor nu este un plan pe care și-l făurește pentru viitor, ci el chiar acum le trimite acestora trupe de mercenari, le oferă bani și el însuși este așteptat cu o mare armată. Astfel, pe lacedemonieni, care sînt dușmanii tebanilor, vrea să-i nimicească, dar totodată se gîndește să refacă acum Focida, pe care a distrus-o mai înainte în interesul tebanilor. (16) Cine ar putea să creadă aceasta? Eu n-aș crede că Filip s-ar opune atît de dîrz dușmanilor acestora, nici dacă silit și fără voia lui ar fi cedat în interesul tebanilor, nici dacă acum n-ar mai avea încredere în ei. Este însă evident din cele ce face acum că el și pe acelea le-a făcut din calcul și că toate acțiunile lui nu urmăresc decît un complot îndreptat împotriva cetății noastre. (17) De altfel, dacă nu altădată, cel puțin acum, după răul ce ni l-a făcut, această purtare a devenit pentru el un fel de necesitate. Gîndiți-vă deci. El vrea să se ridice peste toți și pe acest drum el nu întîlnește alți adversari decît pe voi. De multă vreme el încalcă drepturile voastre și în sinea lui își dă foarte bine seama de aceasta, fiindcă toate cuceririle lui sînt bine străjuite de cetățile voastre pe care le stăpînește el acum; dacă Filip ar pierde Amfipolis și Potideea, nu

* Oraș în Focida, în preajma rîului Cefis. Fortificarea acestui oraș ar fi asigurat pe focidieni împotriva unei invazii tebane.

s-ar mai crede în siguranță nici în regatul lui. (18) Deci el știe bine aceste două lucruri, că adică el urmărește să vă piardă și că voi îl înțelegeți. Socotindu-vă oameni cu judecată, el crede pe bună dreptate că voi îl urâți și este tulburat din această pricină, așteptându-se să sufere vreun neajuns din partea voastră, dacă voi ați folosi prilejul ivit și el nu s-ar grăbi să v-o ia înainte. De aceea el veghează, stă la pîndă, împotriva cetății noastre face concesii unora dintre tebani și acelora dintre peloponesieni care gîndesc ca și ei. (19) El crede că foloasele prezente îi vor mulțumi pe aceștia din urmă, satisfăcîndu-le lăcomia și că, din cauza prostiei lor, ei nu vor prevedea nimic din nenorocirile viitoare. Cu toate acestea, oamenii cu dreapta judecată și chiar cu nu prea multă, pot să înțeleagă izbitoarele exemple pe care eu am avut ocazia să le dau atît messeniilor, cît și argienilor* și pe care este, poate, folositor să vi le spun și vouă.

(20) „Messenieni, le spuneam, cu cîtă indignare credeți voi că olintienii ar fi ascultat pe omul care le-ar fi vorbit ceva împotriva lui Filip, pe vremea cînd acesta le ceda lor orașul Anthemus**, asupra căruia își ridicaseră pretențiile toți regii de mai înainte ai Macedoniei, atunci cînd el le dădea Potideea, izgonind de acolo colonia atenienilor și cînd, împins de dușmănie împotriva noastră, le dăruia lor spre folosire teritoriul acestei cetăți? Credeți oare că se aș-

* Demostene rezumă aici discursurile pronunțate de el în aceste două cetăți, în calitate de sol al atenienilor și în care a susținut ideea că prietenia lui Filip le va fi funestă.

** Oraș în Macedonia.

teptau ei atunci la nenorocirile pe care aveau să le sufere sau că ar fi dat crezare cuiva, dacă li le-ar fi prezis? (21) Cu toate acestea, le spuneam eu, după ce s-au folosit puțină vreme de pământul altera, olin-tienii au fost jefuiți pentru multă vreme de propriul lor pământ, fiind izgoniți în mod rușinos și nu numai învinși de către Filip, dar chiar trădați unii prin alții și vânduți, căci legăturile prea strânse cu regii sînt periculoase pentru democrație.

(22) Dar tesalienii? Oare, spuneam eu, cînd Filip le gonia tiranii * și apoi le dăruia Niceea ** și Magnesia ***, credeți că se așteptau ca să se instaleze la ei decadarhia **** de acum? Sau că cel care le acorda dreptul de a participa la consiliul amficionilor ***** îi va lipsi de propriile lor venituri? Nu, fără îndoială. Totuși, acestea s-au întîmplat și s-au făcut în văzul tuturor grecilor. (23) Voi, le mai spuneam, vedeți că Filip dă și promite, însă, dacă sînteți oameni înțelepți, rugați-vă zeilor să nu-l vedeți mințindu-vă și înșelîndu-vă. Într-adevăr, adăugam eu, s-au născocit tot

* Expulzarea tiranilor din Pherai a avut loc în anul 352 î.e.n.

** Oraș în Tesalia.

*** La sfîrșitul războiului sacru din anul 346 î.e.n., Filip a redat tesalienilor Magnesia pe care aceștia o reclamau de mult.

**** Termen impropriu pentru denumirea unui regim oligarhic conform căruia fiecare cetate era cîrmuită de un consiliu de zece magistrați.

***** Consiliul amficionic era alcătuit din amficioni sau deputați ai cetăților grecești care se întruneau într-o adunare cu caracter politic-religios la Delfi primăvara, iar toamna în preajma Termopilelor, avînd drept sarcină să apere interesele comune ale cetăților pe care le reprezentau.

felul de mijloace pentru apărarea și siguranța cetăților : palisade, ziduri, șanțuri și cîte altele asemenea. (24) Toate aceste lucrări de apărare sînt făcute de mîna omenească și cu cheltuieli mari ; firea oamenilor cu judecată posedă în ea înșăși un singur mijloc comun de apărare bun și mîntuitor pentru toți, mai ales pentru democrații împotriva regilor. Care este acest mijloc ? Neîncrederea. Păstrați-o, nu renunțați la ea ; dacă nu o veți pierde, nu veți suferi nimic îngrozitor. (25) În sfîrșit, ce doriți mai mult ? Libertatea ? Apoi vedeți că Filip poartă titluri care tocmai tăgăduiesc libertatea ; căci orice rege, orice tiran este dușmanul libertății, este adversarul legilor. Luați seama, le ziceam eu, să nu vă găsiți un stăpîn, căutînd să vă feriți de război !“

(26) După ce messenienii au ascultat acestea, arătînd prin aplauze că spusele mele sînt adevărate, după ce au ascultat multe alte discursuri din partea ambasadurilor voștri și în prezența ca și după plecarea mea, ei au continuat, după cum se pare, să se simtă legați de prietenia cu Filip și de făgăduielile lui. Și nu este lucru de mirare, dacă messenieni și unii peloponesieni vor lucra împotriva bunelor sfaturi pe care văd ei că le dă dreapta judecată. (27) Mă miră însă că voi, atenieni, oameni care înțelegeți de la sine și ne ascultați și pe noi cînd vă spunem că se urzesc comploturi împotriva noastră și că sînteți împresurați din toate părțile, veți îndura, fără ca să vă dați seama, aceleași nenorociri ca și ceilalți, fiindcă amînați mereu să treceți la fapte. Pînă într-atîta plăcerea imediată și

viața dulce au mai mare putere asupra voastră decît ceea ce vă va fi de folos cîndva în viitor !

(28) În privința celor ce trebuie să faceți, dacă sînteți oameni înțelepți, veți delibera mai tîrziu, voi între voi. Eu însă vă voi spune ce răspuns, cerut de nevoile voastre, ar putea fi votat acum *.

Ar fi drept, atenieni, să cereți acest răspuns, invitîndu-i să vorbească chiar pe cei ce v-au făcut făgăduielile pe baza cărora ați fost convinși să încheiați pacea **. (29) Într-adevăr, în ce mă privește, nici eu n-aș fi primit să plec în ambasadă *** și nici voi, știu bine, n-ați fi încetat războiul dacă ați fi crezut că, o dată pacea obținută, Filip va săvîrși fapte ca acestea ; căci spusele lui de atunci nu se potrivesc de loc cu faptele /lui de acum.

După aceștia, ar fi drept să invitați să vorbească pe alții. Pe cine ? Pe aceia care, atunci cînd eu, după încheierea păcii și la întoarcerea mea din cea de-a doua ambasadă, trimisă pentru schimbul de jurăminte, înțelegînd că cetatea noastră este înșelată, vă spuneam aceasta deschis, v-o dovedeam cu glas tare și nu voiam să fie părăsite Termopile și Focida ; (30) pe aceia care ziceau că eu, fiind un băutor de apă, sînt în chip firesc un om supărăcios și posac și

* Răspunsul ce trebuia dat solilor lui Filip nu ne-a parvenit.

** Eschine pretindea că în vederea mesajului de răspuns pe care-l vor trimite lui Filip să fie consultați Ctesifon, Aristodemos și Filocrate, sprijinatorii regelui macedonean.

*** Demostene participase la cele două ambasade trimise de Filip, în prima pentru a discuta condițiile de pace, în a doua pentru a lua jurămîntul.

că Filip, dacă va trece de Termopile, va face tot ce voi ați dori *, că va întări cetățile Thespieae ** și Plateea, că va pune capăt nerușinării tebanilor, că pe cheltuiala sa va separa Chersonesul *** de continent printr-un canal și că vouă vă va ceda orașul Oropos **** ca despăgubire pentru Amfipolis. Vă amintiți, știu bine, că toate acestea au fost spuse aici la tribună, deși voi uitați cu ușurință pe cei ce vă fac rău. (31) Ceea ce este mai rău este faptul că, pe baza acestor speranțe, voi ați votat în așa fel că această pace obligă chiar pe urmașii voștri, atît de mult ați fost înșelați atunci.

De ce vă reamintesc acum aceste promisiuni și susțin că aceștia trebuie chemați să vorbească la tribună? Eu, pe zei, vă voi spune cu sinceritate adevărul și nu voi ascunde nimic! (32) Și mă port așa nu pentru că, declîndu-mă la insulte, să dau prilej cuiva de a-mi arunca insulte, la rîndu-i, în fața voastră, nici ca să ofer celor care m-au atacat de la început și mă atacă și azi un motiv de a primi iarăși bani de la Filip și nici ca să mă pierd în declamații zadarnice,

* Spre a-i amăgi pe atenieni, Filip s-a slujit de Ctesifon, Aristodemos și de Eschine. Așadar, s-ar fi convenit ca atenienii să li se adreseze lor, spre a răspunde mesajului lui Filip.

** Întărirea cetății Thespieae ar fi ajutat la păstrarea independenței celorlalte cetăți.

*** Chersonesul era pe acea vreme ocupat de coloniști atenieni, iar cel mai bun mijloc pentru a-l asigura împotriva invaziunii tracilor era de a-l separa de continent printr-un canal pe care Filip făgăduia să-l construiască pe socoteala lui.

**** Cetate în nord-vestul Aticeii la granița cu Beoția, disputată de Atena și Teba. După spusele lui Tucicide (VIII, 60) orașul fusese cucerit de tebani încă din anul 411 î.e.n.

ci pentru că sînt convins că purtarea lui Filip vă va pricinui mai multe neazuri în viitor decît în prezent. (33) De altfel, eu observ că situația se înrăutățește pe zi ce trece și n-aș dori ca presupunerile mele să se adeverească. Mă tem însă că o astfel de situație să nu se fi apropiat. În ziua cînd nu veți mai putea privi cu nepăsare la cele ce se petrec, cînd veți afla nu din vorbele mele, nici ale altuia, ci văzînd cu ochii voștri și știind sigur că vi se pregătește pieirea, atunci socotesc că vă veți aprinde de mînie și veți deveni furioși. (34) Fiindcă ambasadorii voștri * au trecut sub tăcere faptele pentru care au conștiința că s-au vîndut, mă tem că mînia voastră va cădea asupra cetățenilor care se silesc să îndrepte ceva din cele pierdute prin trădarea lor ; văd că adesea unii dintre voi își descarcă mînia nu asupra celor vinovați, ci asupra acelor care le vin la îndemîină mai întîi.

(35) Cît timp deci furtuna se pregătește și nu izbucnește încă, iar noi ne sfătuim unii cu alții, vreau să reamintesc fiecăruia dintre voi, deși o știe precis, cine este omul care v-a convins atunci să lăsați lui Filip Termopile și Focida peste care, întinzîndu-și puterea, el a devenit stăpîn și pe drumul spre Atica și pe cel ce duce spre Pelopones, fapt care v-a făcut să nu mai deliberați azi asupra drepturilor voastre și nici asupra afacerilor Greciei, ci asupra apărării țării noastre și asupra războiului ce amenință Atica, răz-

* Ambasadorii vizați sînt Filocrate și Eschine. Cel dintîi este autorul păcii din anul 346 î.e.n., în urma căreia Atena era deposedată de așezările ei din nord, cu excepția coloniilor.

boi ce va lovi dureros pe fiecare cînd va izbucni și care datează din ziua cînd ați săvîrșit nesocotința de mai sus. (36) Dacă voi n-ați fi fost înșelați atunci, pentru cetate n-ar fi fost nici o încurcătură, căci desigur Filip, învingînd pe mare, n-ar fi venit totuși niciodată cu flota sa * în Atica, iar pe uscat n-ar fi trecut peste Termopile și Focida, căci sau ar fi respectat drepturile voastre și ar fi stat liniștit, păstrînd pacea, sau ar fi intrat într-un război asemenea aceluia prin care a fost silit să ceară pacea.

(37) Am vorbit destul pentru a vă trezi în suflet amintirea cîtorva fapte. O, zei ! fie ca spusele mele să nu se adeverească întocmai ! Întrucît mă privește, eu cel puțin n-aș voi ca cineva, chiar dacă ar merita moartea, să sufere această pedeapsă cu prilejul primejduirii și ruinării Atenei.

* Deși dispunea de o flotă, Filip nu avea curajul s-o opună flotei ateniene.

DISCURSUL *'ASUPRA SITUAȚIEI DIN CHERSONES*

Demostene a rostit acest discurs pe la începutul primăverii anului 341 î.e.n. în următoarele împrejurări. Planul lui Filip era ca, după asigurarea supremației în Grecia, să năvălească în Asia. Pentru aceasta trebuia să supună mai întâi toate regatele din Tracia și orașele grecești de pe țărmul Propontidei și al Bosforului. Aceasta însă era o amenințare directă la adresa Atenei, deoarece Atena se aproviziona cu cea mai mare parte din grâul necesar din țările de pe țărmurile Pontului Euxin prin strămtorile Propontidei. Prin realizarea planului său, Filip ar fi hotărât asupra aprovizionării și comerțului Atenei.

Din cauza acestei nevoi vitale, Atena de multă vreme ocupase Chersonesul Traciei pe țărmul Propontidei, iar după pacea cu Filip din 346 î.e.n. a trimis o nouă colonie de țărani în Chersones pentru a întări această poziție. Compatrioții stabiliți mai de mult acolo îi primesc bine, dar când ei pătrund pe teritoriul cetății Cardia, sînt opriți cu hotărîre de cardieni. Strategul Diopceithes, care condusese această colonie, recrutează o armată de mercenari și pornește împotriva cardienilor. Aceștia cer ajutorul lui Filip. Se pare că, din cauza ajutorului trimis de rege, Diopceithes a renunțat la asediul Cardiei, dar, indignat de intervenția lui Filip, năvălește într-un ținut din Macedonia și-l pustiește.

Aceste evenimente se petreceau la începutul primăverii anului 341 î.e.n., când Filip era reținut în Tracia și nu putea

pleca. De aceea el trimite atenienilor o scrisoare în care acuză pe Diopceithes de călcarea tratatului, cere poporului să-l rechemă pe strateg și să supună unui arbitraj litigiul cu Cardia. Oratorii filipizanți acuză cu violență pe Diopceithes și cer îndepărtarea lui. Luînd o atitudine diametral opusă, Demostene se ridică la tribună și apără interesele cetății. Dezvoltarea și compunerea discursului sînt dominate de un dublu scop, să mențină la comandă pe Diopceithes fără justificarea actelor lui și să hotărască poporul de a pregăti neîntîrziat războiul, fără însă a-l declara. Pentru Demostene războiul era o stare de fapt: Filip a călcat tratatul, deschizînd ostilitățile, el care este și dușmanul cetăților libere. A rechema pe Diopceithes, declara el, însemna a dizolva armata din Chersones și a lăsa lui Filip drum liber spre cetățile Perint, Bizanț și Chersones. După ce se ridică împotriva pasivității poporului și a indiferenței lui față de pericolul ce-l amenința, oratorul stabilește că între Filip și Atena există o dușmănie și o ură de neîmpăcat, care fac imposibilă orice înțelegere. De aceea, dacă Atena nu vrea să fie distrusă sau înrobită, trebuie să impună lui Filip pacea, prin pregătirile ei imediate.

În ultima parte a discursului, Demostene respinge atacurile și obiecțiunile adversarilor săi, afirmînd că datoria unui bun cetățean este de a vorbi ceea ce crede că este folositor pentru cetate și de a da cele mai bune sfaturi, în fine, că voința de a acționa aparține poporului. Pentru momentul de față el cere stăruitor menținerea armatei în Chersones și încercarea de a cîștiga pe ceilalți greci pentru cauza libertății.

Din *Filipica a treia*, pronunțată după un interval de trei săptămîni, rezultă că discursul lui Demostene și-a atins ținta: Diopceithes n-a fost rechemat și armata a fost menținută în Chersones.

ASUPRA SITUAȚIEI DIN CHERSONES

(1) Atenieni, se cuvine ca toți cei ce țin discursuri în fața voastră să nu rostescă vreun cuvânt pornit din dușmănie sau din dorința de a vă desfăta, ci numai pentru a vă propune ceea ce fiecare crede că este mai bine, mai ales acum, când voi luați hotărâri asupra unor lucruri de cel mai mare interes comun. Dar fiindcă unii dintre aceștia sînt împinși să vorbească din spirit de rivalitate sau din alte motive*, trebuie ca voi, atenieni, renunțînd la toate acestea, să votați și să aduceți la îndeplinire numai ceea ce socotiți că este folositor cetății.

(2) Acum trebuie să fim preocupați numai de întîmplările din Chersones și de războiul pe care îl duce Filip în Tracia de mai bine de zece luni. Cei mai mulți dintre oratori ne-au vorbit despre ceea ce întreprinde Diopeithes** și despre ceea ce are el de gînd să facă. Eu însă, atunci când cineva aduce acuzații vreunui din acești oratori — pe care, după lege, vă stă în putință să-i pedepsiți oricînd veți voi — cred că voi puteți să faceți cercetări în legătură cu aceste acuzații. Le puteți face îndată — dacă găsiți cu cale — sau mai tîrziu, și nu este de loc cazul ca eu sau un altul să ducem o luptă pentru aceasta. (3) Dim-

* Aluzie la anumite fapte josnice.

** Străteful sub a cărui comandă a fost pusă expediția în Chersonesul tracic (vezi nota introductivă la acest discurs). Fiul lui, Difilos, este întîlnit ca trierarh în 325—324 și 323—322 î.e.n.

potrivă, toate pozițiile pe care un dușman declarat al cetății *, dispunând de o putere mare în Helespont, încearcă să le cucerească înaintea noastră, pe acestea, dacă vom fi sosit prea târziu, noi le vom putea pierde. Iată de ce cred eu că este în interesul nostru să luăm hotărâri cât mai repede cu putință, să fim pregătiți și să nu ne sustragem de la acestea prin discuții zgometoase asupra altor chestiuni și prin acuzații aduse unuia sau altuia.

(4) Deși sînt uimit de multe ori de cele ce se vorbesc în mod obișnuit, cu toate acestea de nimic n-am fost surprins mai mult decît de ceea ce am auzit ieri în Consiliul celor cinci sute **, cînd cineva declară că trebuie să vi se dea deschis sfatul de a alege sau războiul, sau menținerea păcii. (5) Alegerea este posibilă numai dacă Filip, pe de o parte, stă liniștit și nu are în stăpînirea sa nimic din ce este al nostru, nu uneltește împotriva tratatului de pace și nici nu ațîță toată lumea împotriva noastră ; în acest caz nu trebuie să spunem nimic, ci e posibil să trăim în pace ; pe de altă parte, văd că și voi sînteți gata să faceți la fel. Dar dacă jurămintele pe care le-am depus și noi, și Filip, precum și condițiile în care am încheiat pacea, se pot vedea și stau scrise pe coloane (6) și dacă, cu toate acestea, este vădit că, de la început chiar, înainte ca

* Sub numele de Diopceithes anumiți oratori își imaginau vrăjmașul lor preferat.

** Consiliul celor cinci sute era organul de conducere suprem la Atena a cărui principală funcție era cercetarea prealabilă a chestiunilor ce urmau să fie examinate de Adunarea poporului (vezi și discursul lui Lisias *Împotriva negustorilor de grâu*, vol. I, p. 93, n *).

Diopethes să fi plecat și înainte ca să fi fost trimiși colonii acuzați acum că au pricinuit războiul, Filip a luat, încălcînd dreptatea, multe din posesiunile noastre și decretele voastre sînt dovezi fără putință de tăgadă despre toate acestea, iar de atunci neîncetat își însușește din posesiunile grecilor și barbarilor și răzvrătește pe toți împotriva noastră, ce rost dar mai are declarația că trebuie să se facă război sau să trăim în pace ?

(7) De fapt, noi nu avem de făcut această alegere, ci nouă ne rămîne să adoptăm — așa cum este foarte drept și foarte necesar — acea atitudine peste care oratorii trec dinadins cu vederea. Și care este ea ? Obligația de a ne apăra împotriva aceluia care ne va ataca întîi ; afară numai dacă aceștia nu susțin, pe Zeus, că atîta timp cît Filip nu se atinge de Atica și Pireu, el nu aduce nici un rău cetății și nu ne face război.

(8) Dacă acești oratori stabilesc astfel drepturile fiecăruia și dacă aceasta o socotesc pace, este vădit pentru toți că, fără îndoială, ei nu fac afirmații nici pioase, nici acceptabile, care să prezinte vreo siguranță pentru voi. Nu ! desigur, ci cuvintele lor sînt în contradicție cu acuzațiile pe care ei le aduc lui Diopethes. Căci de ce am îngădui lui Filip să facă tot ce vrea, cu condiția numai să nu se atingă de Atica, iar lui Diopethes să nu-i fie îngăduit nici măcar să ajute pe traci, fără ca noi să nu-l acuzăm că face război ?

(9) „În sfârșit, mi se va spune, asupra acestui argument nu avem de dat nici un răspuns. Numai că mercenarii noștri continuă să săvârșească grozăvii, pustiind ținutul Helespontului și Diopceithes nesocotește într-una dreptatea, capturînd corăbiile cu bunuri, noi însă nu trebuie să-i dăm această împuternicire !” Fie, întîmple-se așa ; eu nu sînt întru nimic împotrivă. Desigur, socot că așa trebuie să facem, cu condiția numai ca ei să ne dea sfaturi izvorîte din simțul de dreptate. (10) Și atunci, după cum ei încearcă să dizolve armata care aparține cetății, ponegrind pe cel care o comandă și-i procură întreținerea, tot așa să caute a dovedi că Filip își va dizolva și el armata, dacă voi veți asculta sfaturile lor. Iar dacă nu, băgați de seamă ca ei să nu vă întoarcă la politica datorită căreia în prezent vedem că totul este pierdut ! (11) Căci voi știți bine că Filip a învins în primul rînd prin faptul că peste tot el s-a înfățișat cel dintîi, gata de a interveni înaintea noastră. Dispunînd de o armată pe care o ține tot timpul la îndemîină și știind dinainte ceea ce vrea, dînsul are putința să se năpustească asupra cuiva îndată ce a hotărît acest lucru ; în timp ce noi, cînd aflăm că se întîmplă ceva, abia atunci ne pregătim în mijlocul unei agitații furtunoase. (12) Așa cred că se explică de ce Filip stăpînește în siguranță tot ce a prădat, iar noi, sosim totdeauna după ce el a dat lovitura. În felul acesta noi irosim toate cheltuielile cîte le vom fi făcut, ne dăm pe față dușmănia și

voința de a-l opri, iar pe deasupra, sosind în urma evenimentelor, ne expunem umilințelor.

(13) De altfel, atenieni, nu uitați că cele ce se spun azi sînt vorbe goale și pretexte ; doar se lucrează, se țes intrigă, pentru ca în timp ce voi stați liniștiți acasă și cetatea nu are nici o armată în afară, Filip să-și poată orîndui în cea mai mare tihnă tot ceea ce vrea. Înainte de toate, gîndiți-vă la ceea ce se petrece acum.

(14) În clipa de față, Filip zăbovește cu forțe mari în Tracia și trimite să-i vină alte multe forțe din Macedonia și Tesalia, așa cum o spun martorii oculari. Dacă el așteaptă vînturile etesiene *, ca să pornească la asediul Bizanțului, credeți mai degrabă că bizantinii vor stărui în atitudinea lor nesăbuită de acum și că nu vă vor chema pe voi, că nu vor cere să le veniți în ajutor ? (15) Eu nu cred ; ba mai mult, dacă sînt oameni în care locuitorii Bizanțului au mai puțină încredere decît în noi, cred că pe aceștia îi vor primi ei între zidurile lor mai degrabă decît să-i predea lui Filip cetatea, presupunînd că el n-ar apuca s-o cucerească mai înainte. Astfel, dacă noi nu vom putea trimite flota noastră la ei și dacă nici o armată de ajutor nu se va găsi acolo, nimic nu va împiedica pieirea lor. (16) Pe Zeus ! ** ei sînt împinși de un geniu rău și depășesc măsura prin lipsa lor de judecată. Fără îndoială, așa este, totuși, ei trebuie să fie salvați, întrucît este în interesul cetății noastre.

* Despre vînturile etesiene vezi n. *, p. 23.

** Jurămintele nu se făceau invocînd numai pe Zeus, ci și alte divinități : pe Heracle, Hera și pe toți zcii. De jurămîntul „Pe Hera !” se serveau îndeosebi femeile.

Și negreșit noi nu avem siguranța că Filip nu va merge împotriva Chersonesului * ; căci, dacă trebuie să judecăm după scrisoarea pe care v-a trimis-o, el afirmă că se va răzbuna pe aceia dintre voi care se află în Chersones **. (17) Dar dacă noi dispunem încă de o armată formată acolo, ea va putea veni în ajutorul unei țări amenințate și va putea pricinui pagube vreuncea din posesiunile acesteia ; iar dacă va fi dizolvată această armată, ce vom face dacă Filip va porni împotriva Chersonesului ? „Pe Zeus, vom da în judecată pe Diopceithes !” Întrucât situația noastră va fi mai bună ? „Dar noi am putea trimite ajutoare de aici !” Dacă nu vom putea, fiind împiedicați de vânturi ? „Nu, pe Zeus, Filip nu va porni împotriva Chersonesului !” Și cine este acela care va fi chezaș pentru aceasta ?

(18) Nu vedeți oare, atenieni, și nu vă gândiți că se apropie anotimpul în care unii oameni sînt de părere să părăsiți Helespontul și să-l predați lui Filip ? Cum ? Dacă părăsind Tracia, în loc de a se îndrepta împotriva Chersonesului sau a Bizanțului — într-adevăr, gândiți-vă și la aceasta — Filip s-ar năpusti asupra cetăților Calchis *** și Megara ****, așa cum a făcut

* Chersonesul tracic, azi peninsula Galipoli, avea pe vremea aceea importanța pe care în timpurile moderne au căpătat-o Dardanelele, căci toate ținuturile de la nord de Pontul Euxin reprezentau un adevărat grînar pentru Atena.

** Aluzie la coloniștii trimiși de Atena în Chersones, pentru a-i întări poziția strategică.

*** Singurul oraș din Eubecia unde adepții lui Filip nu reprezentau majoritatea.

**** În 343 î.e.n. Filip pusese la cale o lovitură de stat a prietenilor săi la Megara.

de curînd cu cetatea Oreos *, atunci ar fi oare mai bine pentru noi să ne apărăm aici și să lăsăm să vină războiul pînă în Atica, decît să-i dăm chiar de acum de lucru acolo ? Întrucît mă privește, cred că așa este mai bine.

(19) Deci, știind toate acestea și reflectînd asupra lor, trebuie, pe Zeus, să nu defăimați armata pe care Diopethes încearcă s-o organizeze pentru cetate și nici să încercați s-o discreditați ci, mai mult, se cuvine ca voi la rîndul vostru să pregătiți o altă armată, ajutîndu-l cu bani și susținîndu-l de aici cu toate mijloacele posibile. (20) Dacă cineva ar întreba pe Filip : „Spune-mi, ai prefera ca acești soldați de care dispune azi Diopethes — oricum ar fi ei, căci n-am nimic de spus din acest punct de vedere — să fie bine aprovizionați și bine văzuți de atenieni și ca numărul lor, datorită ajutorului dat de cetate, să crească, sau să se împărștie și să dispară din cauza defăimărilor și acuzațiilor unora ?“ După părerea mea, el ar răspunde că dorește dispariția lor. Așadar, unii dintre voi cei de aici voiesc să se înfăptuiască tocmai ceea ce Filip ar cere în rugăciunile lui către zei. Și după toate acestea, vă mai întrebați de ce a pierdut cetatea noastră totul ? (21) Deci iată de ce socotesc că este momentul să vă spun întreg adevărul asupra situației în care ne găsim și să cercetez ce întreprindem noi înșine în clipa de față, cum ne comportăm față de aceste condiții.

Noi nu vrem să plătim nici impozit pe avere, nici

* În anul 342 î.e.n. cetatea Oreos din Eubeea căzuse în mîinile partizanilor lui Filip (vezi și *Filipica a treia*, par. 59—62).

să plecăm noi înșine la război ca soldați, nici nu renunțăm să trăim pe cheltuiala cetății, nici nu îngăduim lui Diopeithes să ridice tributul și nici nu aprobăm mijloacele de întreținere pe care și le procură singur. (22) În schimb, îl defăimăm și ne întrebăm ce are de gând să facă și cu ce și altele de același fel. Purtându-ne astfel față de el, noi nu voim să facem ceea ce este de datoria noastră, ci lăudăm pe aceia care în discursurile lor rostesc cuvinte vrednice de cetatea noastră, iar când e vorba de fapte, ne alăturăm celor care sînt adversarii acestora. (23) De fiecare dată cînd un orator se ridică la tribună, voi aveți obiceiul să-l întrebați : „Ce trebuie deci să facem ?” Eu însă vreau să vă întreb : „Despre ce oare trebuie să vorbesc ?” Într-adevăr, dacă voi nu voiți nici să plătiți impozitele, nici să mergeți voi înșivă la război, nici să renunțați la distribuirea de bani publici, nici să-i dați lui Diopeithes banii rezultați din taxe și nici să-i îngăduiți să-și procure el singur cele necesare aprovizionării, dacă nu vreți să vă îndepliniți sarcinile ce vă revin, eu nu mai am atunci nimic de discutat. Căci dacă voi acordați o libertate atît de mare celor înclinați să-l acuze pe acest general și să-l calomnieze, dîndu-le ascultare și cu privire la cele ce ei îi atribuie ca intenții, spre a-l învinui chiar dinainte, în acest caz ce aș mai putea spune ?

(24) Trebuie ca unii dintre voi să afle totuși urmările acestei libertăți ! Eu vă voi vorbi cu toată sinceritatea, căci n-aș putea proceda altfel. Toți stra-

tegi care au plecat cîndva cu un număr de corăbii de la voi — și dacă aceasta nu este întocmai așa, atunci eu mă declar gata să suport orice pedeapsă — toți scot bani de la locuitorii din Chiös, din Eritreea și de oriunde poate fiecare *, adică este vorba de cetățile din Asia. (25) Iau mai puțini bani cei ce au una sau două corăbii, cei ce au o putere mai mare iau mai mulți bani. Și, firește, cei ce dau, nu dau nici puțin, nici mult pentru nimic — căci nu sînt atît de nebuni — ci cu acest preț cumpără asigurarea că negustorii care pleacă cu mărfuri din porturile lor nu vor suferi pagube, că ei nu vor fi prădați și că navele lor vor fi escortate, precum și alte avantaje de același fel. Acestea, pretind ei, sînt dovezi de prietenie. Iată numele ce se dă contribuțiilor respective. (26) Astăzi chiar, dacă Diopethes are o armată, fără îndoială este clar că toți aceștia îi vor da bani. Căci de unde credeți că poate scoate el fonduri pentru a întreține soldații, cînd el nu primește nimic de la voi și nu are de unde să plătească mercenarilor solda? Din cer? N-are de unde, ci din ceea ce strînge de la unul și de la altul, din ce cerșește sau se împrumută, din acestea se susține. (27) Cei ce-l acuză pe general, nu fac altceva decît să înștiințeze pe toată lumea să nu-i dea nimic ca unuia care, după spusa lor, va fi pedepsit pentru ceea ce este pe punctul să facă și nu numai pentru ce a făcut sau a reușit să-și procure cumva. Iată unde duc aceste vorbe:

* Din cuprinsul operei lui Demostene știm că generalii aflați în fruntea trupelor de mercenari jefuiau deopotrivă pe prieteni ca și pe dușmani ca să-și poată întreține armatele.

„El este pe punctul de a asedia. El predă dușmanilor pe greci !“ Dar la drept vorbind, vreunul din aceștia se îngrijește oare de grecii care locuiesc în Asia ? În acest caz, el s-ar îngriji mai mult de alții decât de propria lor patrie.

(28) Iar faptul de a trimite în Helespont un al doilea strateg, aceasta înseamnă același lucru. Dacă Diopethes săvârșește lucruri înspăimântătoare și oprește corăbiile de comerț, atenieni, o mică tăbliță l-ar putea opri de la toate acestea. Legile noastre spun să trimitem în fața judecății pe cei vinovați de asemenea fapte, dar, pe Zeus, nu spun să facem risipă de bani și să construim atâtea trireme pentru a ne păzi pe noi înșine, pentru că aceasta ar fi culmea nebuniei.

(29) Ei bine ! împotriva dușmanilor față de care legile sînt neputincioase, trebuie și este necesar să întreținem trupe, să trimitem trireme, și să strîngem impozite, însă împotriva noastră înșine, atenieni, ajunge un decret, un act de acuzare și trimiterea triremei Paralos *. Iată mijloacele de înfrînare de care dispunem. Pe acestea le-ar propune oamenii cu dreaptă judecată ; ceea ce însă ne însuflă acum aceștia este fapta unor oameni care caută să facă rău și care lovesc în interesele noastre.

(30) Faptul că unii dintre voi se comportă astfel, este revoltător, însă nu primejdios. Iar voi, care ne ascultați din bănci, sînteți însuflețiți de astfel de sen-

* Cu toate că erau aleși pentru un an, strategii puteau oricînd să fie revocați sau suspendați din funcția lor și puși sub acuzare. Ordinele poporului erau aduse celor interesați de corabia sacră numită Paralos.

timente încît, dacă cineva, urcîndu-se la tribună, ar spune că Diopceithes este răspunzător de toate neajunsurile noastre, sau Chares, sau Aristofan, sau oricare altul dintre concetăţenii voştri pe care cineva l-ar indica, voi îndată îl aprobaţi pe vorbitor şi declaraţi că are dreptate. (31) Iar dacă, urcînd la tribună, cineva ar spune adevărul : „Vorbiţi prostii, atenieni ; Filip este de vină pentru toate relele şi de tot ce se face spre paguba voastră, căci nici o greutate n-ar exista pentru cetate, dacă el ar sta liniştit !” Că acesta n-ar fi adevărul, nu puteţi tăgădui, însă voi aveţi aerul de a fi supăraţi şi de a crede că vi se pricinuieste o pagubă.

(32) Care este cauza acestor stări de spirit ? În numele zeilor, daţi-mi libertatea de a spune tot ce cred atunci cînd vorbesc în vederea celor mai de seamă interese ale voastre. Unii dintre oamenii politici v-au făcut pe voi de temut şi neînduplecaţi în adunări, iar în pregătirile de război nepăsători şi vrednici de dispreţ. Deci, dacă cineva v-ar indica drept vinovat de acestea pe un om pe care ştiţi bine că veţi pune mîna chiar aici, voi aprobaţi cele spuse şi hotărîţi ; iar dacă cineva v-ar indica vinovat pe un om pe care nu l-aţi putea pedepsi altfel decît învingîndu-l cu armele, voi nu ştiţi, cred, ce să faceţi şi, simţindu-vă vinovaţi, vă supăraţi. (33) Dimpotrivă, atenieni, toţi oamenii voştri politici ar fi trebuit să vă obişnuiască să fiţi blînzi şi îngăduitori cu oamenii în adunări — căci aici chestiunile de drept se pun între voi înşivă şi aliaţi — iar în pregătirile de război să vă arătaţi de

temut și neînduplecați, căci aici cu adevărat aveți de
dus luptă împotriva dușmanilor și adversarilor. (34)
În loc de aceasta ei, conducându-vă în chip dema-
gogic și făcându-vă pe voie, depășind chiar orice mă-
sură, v-au corupt într-atât, încît în adunări faceți pe
delicații și vreți să fiți lingușiți, ascultînd numai ceea
ce vă place, iar evenimentele în mersul lor vă expun
la cele mai mari primejdii.

Pe Zeus ! să presupunem că grecii v-ar cere soco-
teală de ocaziile pe care le-ați pierdut din cauza nepă-
sării voastre, (35) întrebîndu-vă : „Atenieni, nu tri-
miteți voi oare neîncetat la noi ambasadori și nu
ne spuneți că Filip ne întinde curse nouă și tuturor
grecilor și că trebuie să ne păzim de acest om și alte
multe de același fel ?“ Ar trebui s-o confirmăm și s-o
mărturisim, căci tocmai aceasta facem. Apoi : „O,
voi, cei mai slabi dintre oameni ! — ar putea continua
ei. În timp ce Filip de zece luni stă departe și este
împiedicat de boală, de iarnă și de război, încît n-ar
putea să se întoarcă la el acasă, (36) voi n-ați eliberat
nici Eubeea și nici n-ați recucerit nimic din ce vă
aparține. Pe cînd voi stați acasă, trîndavi și sănătoși
— dacă el ar putea totuși admite că cei ce se poartă
astfel sînt sănătoși — Filip a așezat în Eubeea două
tiranii, una în fața Aticii ca un avanpost, alta îm-
potriva insulei Skiathos *. (37) Voi n-ați desființat

* Cleitarchos și Filistides, instrumente ale lui Filip, unul
siran în Eritreea Eubeei, iar celălalt în Oreos din aceeași insulă,
se sprijineau pe o puternică garnizoană macedoneană ce repre-
zenta o amenințare permanentă pentru atenieni ca și pentru
insula Skiathos din fața Eubeei.

aceste tiranii — măcar aceasta ați fi putut face — ci le-ați îngăduit. V-ați retras în fața lui și i-ați arătat desigur foarte clar că voi nu veți face nici o mișcare chiar dacă el ar muri de zece ori. Atunci de ce ne trimiteți ambasadori, de ce ne acuzați, de ce ne faceți încurcături ?” Dacă grecii ne vor vorbi astfel, ce vom răspunde noi sau ce vom face ? Mărturisesc că eu nu văd ce.

(38) Sînt, ce-i drept, unii oameni care cred că înfundă pe oratorul care se urcă la tribună, dacă îl întreabă : „Ce trebuie deci să facem ?” Acestora le voi da un răspuns foarte drept și foarte adevărat : „Să nu procedați așa cum procedați acum !” Dar, mai bine nu ; ci mai degrabă eu vă voi vorbi exact despre fiecare punct în parte. Iar ei să se apuce de lucru cu aceeași grabă cu care întreabă !

(39) Mai întîi, atenieni, să vă între bine în cap acest lucru : că Filip duce război împotriva cetății, că el a călcat pacea — deci, încetați de a vă mai acuza unii pe alții în această privință — și că el ne voiește răul și că este dușmanul întregii cetăți și chiar al pămîntului Atenei ; (40) voi adăuga : și al tuturor oamenilor din Atena fără deosebire, mai ales al celor ce cred că-i sînt pe plac. Dacă aceștia nu cred, să se gîndească la olintienii Euticrates și Lasthenes, care se socoteau că sînt în cele mai bune relații cu Filip. După ce au predat lui Filip cetatea lor, ei au pierit mult mai rău decît toți *. De altfel, Filip poartă război și

* În pofida serviciilor aduse, se pare că acești doi hiparhi nu s-au bucurat de prea mare atenție din partea lui Filip.

uneltește mai ales împotriva constituției noastre democratice. El nu se gîndește la nimic altceva decît la posibilitatea de a o desființa. (41) Dintr-un punct de vedere, este drept, Filip lucrează așa cum e firesc să lucreze ; căci el știe bine că nu va putea deveni stăpîn al tuturor celorlalte posesiuni și că nu va avea nimic sigur în mîna sa, cît timp voi aveți o constituție democratică. Dar dacă într-o zi va suferi pe neașteptat o înfrîngere — ceea ce totdeauna se poate întîmpla unui om —, atunci vor alerga la voi toți cei pe care el îi ține acum uniți prin forță și aceștia la voi vor căuta scăpare. (42) Într-adevăr, voi aveți din naștere fericita dispoziție de a nu alerga cu lăcomie după dominație și de a nu dori să o dețineți, ci sînteți în stare de a opri pe altul să pună mîna pe ea și de a o șmulge din mîinile celor ce o posedă și, într-un cuvînt, voi sînteți gata de a vă opune celor ce vor să devină stăpîni și doriți să-i vedeți liberi pe toți oamenii. Prin urmare, el nu vrea ca libertatea ce o aveți să pîndească ocazia de a-l surprinde ; departe de el aceasta ! De aceea el își face bine socotelile și profită de orice. (43) Din capul locului deci, voi trebuie să-l socotiți pe acesta ca un dușman neîmpăcat al formei voastre de guvernămînt și al democrației noastre, căci dacă nu veți fi convinși pînă-n fundul sufletului vostru de acest adevăr, voi nu veți putea acorda evenimentelor atenția pe care o impun. În al doilea rînd, trebuie să știți bine că tot ceea ce întreprinde și pregătește el acum, este îndreptat împotriva cetății voastre și că, oriunde ar lupta cîineva împotriva

lui, acela luptă pentru noi. (44) Desigur că nimeni dintre voi nu este așa de naiv încît să creadă că Filip dorește, pe de o parte, aceste mizerabile localități din Tracia — căci ce alt nume ar putea atribui careva orășelelor Dronghilos *, Cabylé **, Masteira *** și tuturor celor pe care le-ar putea cuceri în acel moment — și că, pentru a le dobîndi, el înfruntă oboșelile, gerurile și cele mai mari primejdii, (45) dar că, pe de altă parte, el nu rîvnește porturile Atenei, șantierele navale, trierele, minele de argint **** și marile sale venituri, și că ne va lăsa pe noi să dispunem de toate acestea, în timp ce pentru meiul și alacul din hrubele de păstrat grăunțe ale Traciei el își petrece iarna în fundul unei prăpăstii ! Desigur, aceasta nu este cu puțință, ci el, prin expedițiile sale și prin politica sa se străduiește să devină stăpîn aici la noi.

(46) Care este deci datoria unor oameni care judecă bine lucrurile ? Datoria unor asemenea oameni este ca, știind și cunoscînd aceste adevăruri, să înlătore nepăsarea covîrșitoare și fără seamăn, să plătească contribuțiile în bani, să le ceară de la aliați, să se îngrijească și să facă așa ca armata existentă să rămîna pe picior de război. La fel cu acela care are o armată gata să facă rău și să înrobească pe toți grecii, tot așa să aveți și voi o armată gata să-i scape și să dea ajutor tuturor.

* Localitate din Tracia, în apropiere de Strymon și Amphipolis

** Cabylé, azi Golowitza, așezare din Tracia.

*** Localitate tracică.

**** Este vorba de minele de la Laurion, unde fuseseră date în exploatare noi filoane argintifere.

(47) Voi nu veți izbuti niciodată să realizați ceva dacă vă veți mulțumi să trimiteți doar ajutoare de aici, ci aveți datoria ca, după ce ați organizat armata și i-ați procurat toate mijloacele de subzistență, precum și supraveghetori și sumele necesare, și după ce ați făcut, pe cât este cu putință, ca finanțele să fie păzite cu strânsnicie, trebuie, zic, ca voi mai întâi să cereți să vă dea socoteală funcționarii însărcinați cu mînuirea fondurilor bănești și apoi generalii pentru operațiile militare. Și dacă voi veți proceda astfel și vă veți hotărî cu adevărat pentru acestea, atunci sau îl veți sili pe Filip să respecte în realitate pacea, rămînînd în țara lui, sau veți lupta cu el în condiții egale.

(48) Dacă cineva crede că acestea vor pretinde și bani mulți, și multă osteneală, și trudă, credința lui este într-adevăr destul de întemeiată; însă dacă ne vom gândi la cele ce mai tîrziu se pot întîmpla cetății, în cazul că ea nu consimte la luarea acestor măsuri, vom vedea că este mai folositor să facem acum de bunăvoie ceea ce ne impune neapărat situația. (49) Iar dacă vreun zeu s-ar oferi să ne fie chezaș — într-adevăr, nici un om n-ar putea da destule garanții pentru o faptă atît de mare — că, atîta vreme cît voi veți trăi liniștiți și veți privi cu nepăsare la toate evenimentele, Filip în cele din urmă nu va porni un atac împotriva voastră înșivă, chiar atunci desigur ar fi rușinos, pe Zeus și pe toți zeii, și nedemn de voi, de puterea cetății și de faptele șavîrșite de strămoși ca, din cauza nepăsării de care ați dat dovadă să lăsăm în sclavie pe toți ceilalți greci. În ceea ce mă privește,

aș voi mai degrabă să mor decît să vă dau acest sfat ; totuși, dacă cineva vă propune aceasta și vă convinge, fie, nu vă supărați, părăsiți totul ! (50) Dar dacă nimeni nu gîndește așa și, din contră, toți știm de mai înainte că cu cît noi îl vom lăsa pe Filip să devină stăpîn pe mai multe teritorii, cu atît mai mult vom avea de furcă cu un dușman mai răuvoitor și mai puternic, atunci pînă cînd să șovăim ? Ce mai așteptăm ? Cînd vom hotărî ce trebuie să facem ? (51) Pe Zeus, îndată ce se va ivi necesitatea ! mi se va spune. Care necesitate ? Căci dacă este vorba de acea necesitate pe care cineva ar putea-o numi necesitate a unor oameni liberi, aceasta nu se mai face acum simțită, căci ea a dispărut de multă vreme ; iar nevoia cum o înțeleg sclavii, trebuie să ne rugăm zeilor să nu ne ajungă niciodată. Care este deosebirea între ele ? Pentru omul liber, cea mai mare necesitate este onoarea ce rezultă din faptele sale și o mai mare necesitate decît aceasta n-aș putea numi ; iar pentru sclav necesitatea constă în loviturile și torturile trupești. De aceasta să ne ferească zeii ! Nici nu merită să vorbesc.

(52) Într-adevăr, deși mi-ar face plăcere să vă spun totul despre acestea și să vă arăt cum unii dintre oamenii voștri politici caută să vă piardă prin politica lor, totuși, îmi îngădui să vă spun numai atît. Ori de cîte ori se întîmplă să se vorbească ceva despre Filip, ridicîndu-se îndată, unul dintre ei vă vorbește despre satisfacția de a trăi în pace și despre greutatea de a întreține o armată mare : „Unii oameni, strigă ei, voiesc să ne secătuiască tezaurul !“ și spun și alte

cuvinte de acest fel prin care, pe de o parte, vă duc pe voi cu vorba, iar pe de alta, dau răgaz lui Filip să săvârșească în liniște tot ceea ce dorește el acum. (53) Din toate acestea rezultă pentru voi o stare de liniștire, deocamdată de inactivitate. Mă tem însă că într-o zi veți socoti că acestea v-au costat prea mult — iar lor le revin favoruri din partea voastră și un salariu așa cum s-a convenit. După părerea mea, nu voi trebuie să fiți convinși să trăiți în pace, voi care nu acționați din convingere, ci acela care săvârșește fapte de război. (54) Căci dacă Filip va fi convins să respecte pacea, nu va întâlni nici o piedică, din partea voastră cel puțin, voi însă trebuie să vă gândiți că o povară este nu cheltuiala pe care o vom face pentru scăparea noastră, ci ceea ce vom suferi în caz că noi nu vom voi să facem cele ce trebuie. În ce privește afirmația că „tezaurul va fi jefuit“, va trebui să împiedicați aceasta, propunând mijloacele prin care poate fi cruțat, iar nu nesocotind interesele voastre. (55) De altfel, atenieni, pe mine mă revoltă și faptul că pe unii dintre voi îi supără dacă va fi jefuit tezaurul public pe care aveți datoria să-l păziți și să pedepsiți pe cei vinovați, dar nu-i supără în aceeași măsură Filip, care jefuiește rînd pe rînd pe toți grecii și face aceasta spre a vi se împotrivi vouă cu mai multă tărie.

(56) Care este deci, atenieni, cauza că unul singur măcar din acești oameni * nu spune niciodată că războiul îl începe acela care face expediții militare,

* Aluzie la partizanii regelui macedonean Filip al II-lea.

care calcă dreptatea, care cucerește cetăți și că, dimpotrivă, sînt acuzați că stîrnesc războiul aceia care vă sfătuiesc să nu priviți cu nepăsare la ce face el și să nu-i lăsați lui totul ? (57) Acest lucru vi-l voi arăta eu. Mînia care este natural să se nască o dată în sufletele voastre, în cazul că voi veți avea de suferit ceva de pe urma războiului, ei urmăresc s-o îndrepte împotriva celor ce, în interesul vostru, vă dau cele mai bune sfaturi, cu scopul ca pe aceștia să-i dați pe mîna judecății, în loc să luați măsurile de apărare împotriva lui Filip și ca să poată deveni ei înșiși acuzaatori *, fără să fie pedepsiți pentru cele ce fac acum. Ei bine ! Acest lucru îl urmăresc ei cînd vă spun că aici sînt unii care doresc să stîrnească războiul și de aici se naște neînțelegerea.

(58) Eu însă știu bine că, deși nici unul dintre atenieni n-a propus încă să se declare război, Filip totuși stăpînește multe teritorii ale cetății voastre și chiar acum a trimis ajutor în Cardia. Dacă desigur nouă ne convine să ne facem iluzii că el nu se află în război cu noi, el ar fi cel mai prost dintre toți oamenii dacă ar căuta să ne convingă de aceasta. (59) Dar cînd el o să vină aici cu război împotriva noastră înșine, ce vom spune atunci ? Filip firește va declara că nu este în război cu noi, după cum a declarat și locuitorilor din Oreos, cînd trupele lui se aflau în țara lor, tot așa mai înainte locuitorilor din Pherai cînd se repezi împotriva zidurilor cetății lor și tot

* Cînd regele Filip s-ar năpusti asupra atenienilor, aceștia ar fi ocupați cu judecarea proceselor patrioților.

așa olintienilor la început, pînă în clipa cînd el apărură cu armata chiar pe meleagurile lor. Oare și în acest caz vom spune că cei ce ne sfătuiesc să ne apărăm stîrnesc războiul? Atunci nu ne va rămîne decît sclavia. Căci nimic nu este cu putință din clipa în care renunți la apărarea ta și nu-ți este îngăduit să trăiești în pace. (60) Și de bună seamă, pericolul este cu mult mai mare pentru noi decît pentru alții, căci Filip nu vrea numai să-și supună cetatea noastră, ci vrea de-a dreptul s-o distrugă. El știe bine că voi nu veți consimți nici să fiți sclavi și că nici nu veți putea deveni chiar dacă ați vrea, obișnuiți cum sînteți să conduceți voi. Și mai știe că, la prima ocazie, îi veți putea pricinui mult mai multe încurcături decît toți ceilalți oameni.

(61) Și fiindcă lupta pe care o dați este o luptă pe viață și pe moarte, se cuvine ca voi să luați hotărîrea de a condamna pe toți cei ce s-au vîndut acestui om, stîlcindu-i cu lovituri de ciomag*. Căci nu este cu putință, da, nu este cu putință ca voi să învingeți dușmanii dinafara cetății, înainte de a fi pedepsit pe dușmanii ce acționează înăuntrul ei. (62) De ce credeți că acum Filip vă insultă — căci mi se pare că el nu face nimic altceva — și de ce socotiți că pe ceilalți îi înșală, făcîndu-le pe plac, iar pe voi vă amenință chiar de la început? De pildă, pe tesalieni, după ce le-a dat cîte și mai cîte, i-a redus la sclavia în care se află acum; nimeni n-ar putea spune cît i-a înșelat pe nenorociții de olintieni, după ce le-a dăruit mai întîi

* *Tympanon*, instrument de tortură pentru delicvenții de drept comun, constînd dintr-o bîtă cu care erau loviți pînă mureauă sau dintr-o scîndură pe care erau țintuiți.

Potideea și multe alte avantaje. (63) Acum i-a atras în cursă pe tebani, dându-le Beoția și scăpându-i de un război îndelung și greu. Și așa, după ce fiecare s-a bucurat de câte ceva din cele ce și le dorea pe nedrept, unii au îndurat de mult ceea ce știți, iar alții vor suferi cînd le va veni rîndul.

În ceea ce vă privește, nu vorbesc despre cele de care ați fost păgubiți de către Filip înainte de pace, dar cît de înșelați ați fost prin însăși încheierea tratatului de pace ! De cîte nu ați fost lipsiți ! (64) Nu ați pierdut pe focidieni *, Termopilele, pozițiile voastre din Tracia, Doriscos **, Serrion *** și chiar pe Kersobleptes **** ? Oare nu stăpînește acum cetatea cardienilor ***** și nu recunoaște chiar el aceasta ? De ce dar se poartă el cu alții așa cum am spus, iar față de voi nu se poartă în același fel ? Fiindcă dintre toate cetățile, numai în cetatea noastră poate cineva fără teamă de pedeapsă să vorbească în interesul dușmanilor noștri și poate lua bani nepedepsit, pentru ceea ce vorbește înaintea voastră, chiar dacă voi ați fi jefuiți de cele ce vă aparțin. (65) În Olint ar fi fost primej-

* Focidienii ocupau ținutul dintre Etolia, Ftiotida și Beoția, numit Focida.

** Doriscos (azi Tusla), așezare în Tracia.

*** Fortăreața pe promontoriul cu același nume.

**** Rege al odrisilor, la mijlocul sec. al IV-lea î.e.n., prieten și aliat al atenienilor ; după ce a rezistat și s-a războit îndelung cu Filip al II-lea al Macedoniei, Kersobleptes a fost înfrînt.

***** Cardienii căutau să-și mențină independența față de Atena, susținînd că se află în afara liniilor Chersonesului atenian și că atenienii nu aveau dreptul să trimită cleruhi pe teritoriul lor. Aceste vederi ale cardienilor erau sprijinite și de Filip.

dios să vorbească cineva în interesul lui Filip, dacă toți olintienii laolaltă n-ar fi fost mulțumiți de ceea ce primeau din Potideea ; în Tesalia ar fi fost de asemenea primejdios să se vorbească în favoarea lui Filip dacă poporul tesalienilor n-ar fi fost mulțumit că el a izgonit pe tirani și că le-a restabilit drepturile în Sfatul amficionilor ; și la Teba * ar fi fost primejdios acest lucru, mai înainte ca să le fi fost dată înapoi Beoția ** și ca focidienii să fi fost distruși. (66) Dar aici, la Atena, nu numai după ce Filip ne-a răpit Amfipolis și ținutul cardienilor, ci chiar după ce face din Eubeea o citadelă împotriva noastră iar, în clipa de față, el se îndreaptă spre Bizanț, poți vorbi fără teamă în favoarea lui Filip ! De aceea unii dintre aceștia, din săraci au devenit deodată bogați, din oameni necunoscuți și disprețuiți au devenit oameni prețuiți și cu renume, iar voi din prețuiți ați devenit oameni disprețuiți și din bogăție ați ajuns la neagră sărăcie. Căci eu socotesc că bogăția unei cetăți sînt aliații săi, încrederea și simpatia pe care o inspiră ea, lucruri de care sînteți lipsiți cu desăvîrșire. (67) În timp ce vă preocupați prea puțin de aceasta și îngăduiți să vi se răpească totul, Filip este fericit, mare și temut de toți, greci și barbari, iar voi, dimpotrivă, sînteți izolați și umiliți, lăudați pentru abundența mijloacelor de

* Oraș de frunte în Beoția, în jurul căruia s-au afiliat orașele beoțiene în războiul sacru (355—346 î.e.n.) dus împotriva focidienilor, deoarece aceștia răpiseră bogățiile sanctuarului de la Delfi.

** Ținut cuprins între munții Citheron, Parnes, Parnas, Oeta și Golful Euboic cu vestitele așezări Cheronea, Orchomenos, Tanagra, Leuctra, Platea etc.

traii și vrednici de rîs în ce privește pregătirile de război, necesare salvării statului. Într-adevăr, observ că unii dintre oratorii voștri nu gîndesc în același fel despre voi și despre ei înșiși, ci pretind să stați liniștiți, chiar dacă cineva vă nedreptățește ; ei însă nu pot rămîne liniștiți, deși nimeni aici nu le face nici un rău.

(68) S-ar putea ca unul sau altul să se ridice la tribună și să-mi spună : „ Este adevărat, Demostene, că nu vrei să faci o propunere de decret ? Și aceasta pentru a nu te expune unei primejdii. Așadar, tu nu vrei să dai dovadă de îndrăzneală și de energie ! ” Fără îndoială eu nu sînt — și facă zcii să nu fiu niciodată — nici semeț, nici nemernic, nici nerușinat. Mă socotesc însă mai curajos decît foarte mulți dintre cei care duc la noi o politică îndrăzneată. (69) Căci, atenieni, omul care în disprețul lui pentru interesul public dă lumea în judecată, confiscă, distribuie bani, se ocupă tot timpul cu denunțurile, acesta face astfel de lucruri fără să fie curajos, avînd în schimb garanția că va scăpa, fiindcă prin discursurile și politica lui caută să vă fie pe plac. Iar cel care pentru binele vostru se împotrivește adesea dorințelor voastre, care nu vă spune nimic pentru a vă face pe plac, ci totdeauna pentru a vă fi folositor, care alege o politică ale cărei izbînzi atîrnă de întîmplările capricioase ale soartei mai mult decît de calculele oamenilor și care, totuși, se oferă pe sine chezaș în fața voastră și pentru unele și pentru celelalte, (70) acela este cu adevărat curajos. Acesta este un bun cetățean și nu aceia care, pentru a vă face zi de zi pe plac, au jertfit cele

mai mari interese ale cetății. Pe aceștia eu sînt atît de departe de a-i imita sau de a-i socoti cetățeni vrednici de cetatea voastră, încît dacă cineva m-ar întreba : „Dar spune, tu ce bine ai făcut pentru cetatea noastră ?“ eu, deși pot să vă vorbesc despre trierarhii, despre sarcinile mele de horeg, despre contribuții bănești, despre dezrobiri de prizonieri și de multe alte fapte de omenie * de același fel, n-aș vrea să pomenesc nimic despre toate acestea. (71) Eu însă aș putea spune că activitatea mea publică nu are nimic asemănător cu acțiunea politică a unor astfel de oameni și că, deși este just că am posibilitatea ca și alții să acuz, să lingusec, să confisc și să fac tot ceea ce fac ei, în ruptul capului nici n-am primit vreodată un asemenea rol și nici nu m-am lăsat atras de cîștig sau de ambiții, ci fără încetare vă rostesc discursuri care aduc pentru mine mai puțină favoare decît pentru mulți alții, discursuri care însă pe voi, dacă m-ați asculta, v-ar face mai puternici. Cred că aceste lucruri le pot spune fără a fi acuzat de semeție. (72) Eu cel puțin cred că nu e datoria unui bun cetățean să insuflă o astfel de politică prin care eu să devin îndată cel dintîi dintre voi, iar voi cei din urmă dintre toate popoarele. Dimpotrivă, e necesar ca cetatea noastră să se mărească prin acțiunea politică a bunilor cetățeni și ca toți să propună, în orice împrejurare, cea mai bună politică, nu pe aceea care solicită cel

* Demostene enumeră serviciile pe care le-a adus patriei în situația lui de om avut, capabil să facă față unor sarcini costisitoare în favoarea cetății.

mai mic efort. Spre această din urmă politică, firea oamenilor se îndreaptă de la sine, spre cealaltă politică însă cetăţeanul destoinic trebuie să împingă pe oameni prin îndemnurile sale şi prin raţiune.

(73) Am auzit pe cineva exprimându-se cam aşa : că eu fac totdeauna cele mai bune propuneri, dar că acestea, la urma urmelor, nu sînt nimic altceva decît vorbe, pe cînd cetatea are nevoie de fapte şi acţiuni practice. Eu voi vorbi despre aceasta aşa cum mă pricep şi nu vă voi ascunde nimic. Socot că datoria celui ce vă dă sfaturi nu este alta decît ca să vă facă cele mai bune propuneri şi am credinţa că vă voi dovedi uşor acest lucru. (74) Desigur, voi ştiţi că vestitul Timotheos * într-o zi a luat cuvîntul în faţa voastră, afirmînd că trebuie să-l ajutaţi şi să-i scăpaţi pe eubeeni, atunci cînd tebanii încercau să-i înrobească. Şi în cuvîntarea lui spunea cam aşa : „Cum, zicea el, voi deliberaţi atunci cînd tebanii sînt în insulă şi vă întrebaţi ce atitudine să adoptăm şi ce trebuie să facem ? Nu veţi acoperi, atenieni, marea cu triremele voastre ? Rîdicîndu-vă, nu veţi porni în sfîrşit la Pireu ? Nu veţi da corăbiilor drumul pe mare ?” (75) Acestea au fost îndemnurile lui Timotheos şi voi le-aţi adus la îndeplinire. Prin cuvintele lui şi prin acţiunea voastră izbînda a fost asigurată **. Dacă Timotheos

* Strateg atenian, fiul lui Conon, care s-a distins cu prilejul asediului Bizanţului din anul 357 î.e.n.

** În anul 357 î.e.n. tebanii, profitînd de certurile interne din Eubeca, au încercat să pună stăpînire pe insulă, dar atenienii, îndemnaţi de Timotheos, i-au respins. Oratorul subliniază rolul pe care l-a avut poporul în declanşarea războiului. Acest succes este amintit şi în *Filipica întâia*.

v-ar fi făcut cele mai bune propuneri, cum a și făcut, și dacă voi din moliciune v-ați fi abținut și nu l-ați fi ascultat, cetatea ar fi izbutit în vreo acțiune din cele ce ați săvârșit atunci? Desigur, în nici una. Tot astfel și în privința celor ce vă vorbesc eu acum și în privința celor ce vă va spune un altul, traduceți-le în fapte voi înșivă, iar oratorilor pretindeți-le să vă dea, ca unii ce știu, cele mai bune sfaturi.

(76) Acum rezum cele ce am spus și cobor de la tribună. Spun deci că trebuie să plătim impozite, să ținem pe picior de război armata existentă în Tracia, îndreptînd lucrurile dacă ni se pare că ceva nu este bine, ferindu-ne de a o desființa cu totul prin învinuirile pe care i le-ar putea aduce cineva, de asemeni, să trimitem pretutindenii soli care să informeze, să dojenească, să lucreze. Pe lângă acestea mai spun că trebuie să fie pedepsiți aceia care se lasă corupți, primind bani în schimbul serviciilor politice, să-i urim fără încetare, pentru ca să se vadă că oamenii cinștiți și care își fac datoria iau tot atît de bine măsuri atît pentru alții, cît și pentru ei înșiși. (77) Dacă voi veți ști astfel să vă folosiți de împrejurări și dacă veți înceta de a fi nepăsători față de orice, poate că și acum situația s-ar îmbunătăți. Dar dacă voi veți stărui în pasivitate, dacă nu vă veți entuziasma decît pentru a fluiera pe unii oratori și a-i aplauda pe alții, sustrăgîndu-vă îndată ce va fi nevoie de acțiune, eu nu văd că ar exista vreun discurs care să fie în stare de a salva cetatea, dacă voi nu veți depune nici un fel de efort.

DISCURSUL FILIPICA A TREIA

Acest discurs, unul din cele mai frumoase ale lui Demostene, a fost rostit în luna mai, anul 341 î.e.n., îndată după pronunțarea discursului *Asupra situației din Chersones*. Starea de lucruri era din ce în ce mai amenințătoare. Filip înainta în Tracia, amenința Bizanțul, deși era încă aliatul său, și instala tirani în Eubecia, sub ochii Atenei. În fața acestui pericol care amenința necontenit, Demostene crede necesar să facă poporul să simtă gravitatea primejdiei ce-l amenința. De aceea, urcându-se la tribună, face o propunere precisă, formulată într-un decret care nu se cunoaște și adresează poporului stăruitoare avertismente. Din discurs se poate admite că oratorul propunea și cerea formarea unei flote și a unei armate, contribuții extraordinare, poate chiar trimiterea de deputați în Pelopones, la Chios și Rodos, pentru a-i face pe greci să se asocieze la sfârșirea Atenei, singura care putea lua inițiativa unirii pentru apărarea libertății amenințate. Cu toate că încheiase pace cu Atena, prin tot ce făcea, Filip arăta ambiția lui de a supune, ca stăpîn cu o autoritate absolută, pe toți grecii. În fața acestei primejdii care îi amenința pe ei și pe toți grecii, oratorul îndeamnă pe ateniени să se ridice împotriva lui Filip și să respingă toate atacurile lui. După ce, spre a evidenția decăderea moravurilor, arată că Olintul, Eretria și Oreos au căzut prin trădare, oratorul termină cu un îndemn stăruitor la acțiune și la înfăp-

tuirea propunerii formulate de el. Faptul că în luna septembrie din același an, Atena interveni în Eubeea, alungînd pe tiran și restabilind democrația, desigur, este o consecință a acestui discurs.

FILIPICA A TREIA

(1) Aproape în fiecare adunare se fac auzite multe discursuri cu privire la încălcările pe care Filip le săvîrșește de cînd a încheiat pacea, nu numai împotriva noastră, dar chiar și împotriva celorlalți greci și sînt convins că toți ar declara, deși nu fac aceasta, că se impune ca prin cuvintele și faptele noastre să oprim și să pedepsim îndrăzneala acestui om. Am totuși convingerea că întreaga situație a fost împinsă atît de departe prin nepăsarea și delăsarea voastră, încît mi-e teamă că voi rosti cuvinte defăimătoare, spunînd numai adevărul; căci dacă v-ați învoi ca toți oratorii de aici să facă propuneri și voi să votați cele mai vătămătoare măsuri, n-aș crede că situația noastră ar putea deveni mai rea decît este acum.

(2) Multe, fără îndoială, sînt pricinile acestei stări de lucruri, și nu dintr-o singură cauză sau din două s-a ajuns la o situație atît de grea. Dacă veți cerceta în chip nepărtinitor, veți constata că cea dintîi pricină rezidă în preferința oratorilor de a vă vorbi căutînd mai degrabă să vă fie pe plac decît

să vă dea sfaturile cele mai utile. Unii dintre aceștia, atenieni, silindu-se să păstreze starea de lucruri existentă * în care se bucură de renume și putere, nu văd mai departe viitorul și de aceea cred că și voi nu trebuie să aveți privirile îndreptate spre viitor; alții, acuzînd și calomniînd pe cei ce se ocupă cu treburile publice, nu fac nimic altceva decît să îndemne pe cetățeni să se încaiere între ei, ocupîndu-le atenția numai cu aceasta, și să dea lui Filip puțința să spună și să facă orice vrea. Acestea sînt deprinderile politice care vă stăpînesc, deprinderi care sînt cauza tulburării ce ne frămîntă și a greșelilor noastre.

(3) Vă cer, atenieni, ca în situația cînd vă voi spune cu sinceritate adevărul, să nu vă mîniați pe mine, ci mai degrabă să cugetați. Voi socotiți că a vorbi deschis asupra oricărei chestiuni trebuie să fie un drept comun pentru toți locuitorii Atenei, de aceea voi ați îngăduit acest lucru atît străinilor **, cît și sclavilor. La noi, atenieni, deși se pot vedea mulți sclavi spunînd cu mai multă libertate ceea ce vor, decît în unele din celelalte cetăți grecești, voi totuși ați alungat cu desăvîrșire această libertate din adunările voastre deliberative.

(4) De aci urmează firește că voi în adunări vă desfătați și vă lăsați lingușiți, ascultînd discursuri

* Demostene vizează pe financiarul Eubulos, renumit demagog din gruparea oligarhilor. El avea convingerea că alianța cu Macedonia va rezolva criza financiară a Atenei.

** Este vorba de străinii domiciliați la Atena, așa-numiții meteci.

anume rostite pentru a vă delecta, iar la urmă, în afacerile voastre și în evenimentele ce se petrec, vă expuneți la cele mai mari primejdii. Dacă deci și acum gândiți la fel, eu n-am ce vă vorbi, însă dacă vreți să ascultați fără a fi lingușiți cele ce vă sînt de folos, sînt gata să vă spun cuvîntul meu. Deși treburile noastre se află într-o stare foarte rea, în urma atîtor renunțări, totuși, dacă voi vă veți hotărî să vă faceți datoria, este încă posibil ca ele să se îndrepte. (5) Ceea ce vreau eu să vă spun este poate ciudat, dar este adevărat; pricina nenorocirilor noastre din trecut poate deveni un izvor dă-tător de speranțe pentru viitor. Cum se explică acest lucru? Treburile noastre merg rău fiindcă voi n-ați îndeplinit nici una din datoriile voastre, fie ea oricît de mică; însă în cazul cînd voi, deși v-ați fi îndeplinit toate îndatoririle, treburile ar fi rămas într-o stare tot atît de rea, n-ar mai fi nici o nădejde de îndreptare. Acum Filip a biruit nepăsarea și lipsa voastră de prevedere, dar el n-a biruit și cetatea; voi n-ați fost învinși, dar nici nu v-ați mișcat din loc.

(6) Dacă toți am recunoaște că Filip duce război împotriva cetății și nu respectă pacea, celui urcat la tribună nu i-ar rămîne nimic altceva de făcut decît să ne arate și să ne sfătuiască cum ne putem apăra prin mijloacele cele mai sigure și cele mai repezi. Unii cetățeni au o judecată atît de greșită încît, în timp ce Filip cucerește cetăți, ia în stăpînire posesiunile voastre și nedreptățește pe toată lumea, ei as-

cultă în liniște pe oratorii care în adunare spun ne-
încetat că unii dintre noi ațîță războiul ; de aceea e
necesar să luăm măsuri de prevedere și să punem
lucrurile la punct în această privință. (7) Desigur,
există teama ca într-o zi acela care v-a propus și v-a
sfătuit să vă apărați să fie acuzat că v-a îndemnat
să dezlănțuiți războiul. Cumpănind înainte de toate,
stabilesc lămurit această deosebire : dacă este în pu-
terea noastră să alegem una din două, sau să păș-
trăm pacea, sau să începem războiul... (8) Dacă ce-
tății noastre îi este îngăduit să păstreze pacea și acest
lucru stă în puterea noastră — ca să încep de aici
— eu îndată declar că trebuie să păstrăm pacea și
cer ca acel care susține acest lucru să facă propuneri
și fără a ne înșela să indice măsurile ce trebuie
luate *. Dacă însă potrivnicul nostru, cu armele în
mîină și cu o puternică armată în jurul lui ne aruncă
în față drept momeală cuvîntul pace și în realitate
duce război împotriva noastră, ce ne mai rămîne
altceva decît să ne apărăm ? Dacă vreți însă, după
pilda lui Filip, să spunem numai că respectăm pacea,
sînt de acord. (9) Dacă cineva crede că aceasta este
pace și la adăpostul ei Filip, punînd mîina pe toate
celelalte cetăți, va veni cu război împotriva noastră,
spun mai întîi că delirează și apoi că pretinde ca
noi să respectăm pacea cu Filip, dar Filip să nu se
comporte la fel ; și tocmai acest lucru îl susțin eu :

* Demostene pretinde că aceia care susțin că pacea este
posibilă să propună soluții și să acționeze în așa fel, încît să
garanteze că Filip nu va încerca să ajungă stăpîn pe strămtori.

Filip, cheltuind mulți bani, cumpără puțința ca el să ducă război împotriva voastră, iar el în schimb să nu fie atacat de voi.

(10) Iar dacă noi vom aștepta clipa când el va mărturisi că pornește cu război asupra noastră, vom fi prea naivi; căci în cazul când va porni împotriva Aticeii și a Pireului, el nu o va declara înainte, căci așa trebuie să judecăm după comportarea lui față de celelalte popoare. (11) Iată primul exemplu: Filip, fiind la o depărtare de numai patruzeci de stadii de cetatea lor, a pus pe olintieni în fața alternativei ca sau ei să părăsească Olintul, sau el Macedonia și, dacă cineva l-ar fi acuzat pînă atunci de o asemenea declarație, el s-ar fi indignat și ar fi trimis soli care să dezmință lucrurile. Al doilea exemplu: Filip porni spre foceni ca spre niște aliați, fiind însoțit în marșul lui de solii focenilor. La noi însă mulți * susțineau împotriva tuturor că această expediție a regelui va prilejui nenorocirea tebanilor. (12) Nu e mult de când Filip a pus stăpînire pe orașul Pherai **, deși intrase în Tesalia ca prieten și aliat. În sfîrșit, Filip a spus nenorociților de oretani că din bunăvoință pentru ei a trimis soldați să-i supravegheze, fiind informat că la ei se iviseră neînțelegeri civile și că era de datoria aliaților și prietenilor adevărați să-i ajute în asemenea împrejurări. (13) Și apoi voi mai credeți că Filip, când a preferat

* Prin cuvîntul „mulți“ se înțelege poporul înșelat de promisiunile lui Filocrate și Eschine.

** Filip așezase o garnizoană în acropola de la Pherai.

să înșele mai degrabă decît să atace în urma unei declarații de război pe aceia care nu i-ar fi putut face nici un rău și care poate ar fi luat măsuri de apărare în cazul declarării războiului, mai credeți deci că Filip vă va ataca, declarîndu-vă anume război și aceasta cînd voi înșivă consimțiți să fiți înșelați? Acest lucru nu este cu putință! (14) Atunci regele ar fi cel mai nesăbuit dintre oameni, atîta timp cît voi, cei păgubiți în drepturile voastre, nu ridicați nici o plîngere împotriva lui, ci vă acuzați unii pe alții; lichidînd certurile și discuțiile dintre voi, el v-ar pofti să vă întoarceți împotriva lui și ar închide gura celor pe care-i plătește și, prin ale căror discursuri vă face să pierdeți timpul, tot spunîndu-vă că Filip nu face război cetății!

(15) Dar, în numele lui Zeus, există cineva întreg la minte care ar putea să hotărască, legîndu-se de vorbe mai mult decît de fapte, dacă cutare sau cutare se află în pace sau război cu el? Nimeni, desigur! De la bun început, îndată după încheierea păcii, înainte ca Diopeithes să primească comanda și înainte ca să fie trimise în Chersones trupele ce se găsesc acum acolo, Filip a pus stăpînire pe Serrion și Doriscos și a gonit din fortul Serrion și Muntele Sfînt * garnizoanele pe care generalul vostru le așezase acolo. Și totuși, ce l-a îndemnat să se dedea la asemenea fapte? El jurase doar să respecte pacea. (16) Ni-

* Regele Kersobleptes încredințase apărarea pozițiilor fortificate Serrion și Muntele Sfînt trupelor aflate în solda Atenei și comandate de Chares. În anul 346 î.e.n. aceste localități ajung în stăpînire a lui Filip.

meni să nu-mi spună: „Ce importanță au aceste neînsemnate cuceriri?” sau „Ce îngrijorări pot provoca ele cetății noastre?” Dacă acestea sînt lucruri fără importanță și nu vor pricinui nici o îngrijorare, aceasta este o altă problemă. Dar dacă cineva va încălca un act pios și drept cum este jurămîntul, fie într-o măsură mai mică, fie într-o măsură mai mare, acest lucru are aceeași valoare. Să mergem acum mai departe: cînd el trimite trupe mercenare în Chersones pe care regele perșilor și toți grecii l-au recunoscut ca al vostru, cînd recunoaște că trimite ajutoare acolo și cînd dînsul vă trimite această scrisoare, cum poate fi privită atitudinea lui? (17) Căci el spune că nu vă face război, iar eu sînt atît de departe să admit că el, săvîrșind aceste fapte, respectă pacea, în-cît susțin că acel care încearcă să atace Megara, care instaurează tirania în Eubeca, pune la cale intrigi în Pelopones și săvîrșește totul cu arma în mînă, susțin încă o dată că acela încălcă pacea și pornește război, afară numai dacă voi nu susțineți că cei ce pregătesc mașini de război respectă pacea, pînă în momentul cînd ei vor aduce mașinile aproape de zidurile Atenci. Desigur, nu veți susține aceasta. Căci un om care pregătește toate mijloacele ca să mă strîntoreze și să mă supună, acela se află în război cu mine chiar dacă nu-mi aruncă săgeți sau sulii.

(18) Datorită căror fapte v-ați găsi voi expuși la un mare pericol, dacă s-ar întîmpla să fiți înfrînți? Prin înstrăinarea Helespontului, prin faptul că dușmanul vostru a devenit stăpîn peste Megara

și Eubeea, prin alăturarea peloponesienilor la interesele lui Filip. Ei bine, după aceasta aș mai putea să declar eu că cel care pregătește această mașină de război împotriva Atenei, acesta respectă pacea față de voi? (19) Desigur, nu; eu însă afirm că el se găsește în război cu voi încă din ziua când a nimicit pe foceni*. Pe de altă parte spun că voi veți proceda cu înțelepciune dacă îl veți respinge chiar de acum, iar dacă veți întârzia, nu veți mai putea face aceasta, chiar dacă veți voi.

Iar eu mă deosebesc atât de mult de ceilalți oratori, atenieni, încât nu găsesc potrivit să cercetăm acum situația Chersonesului și nici a Bizanțului**, (20) ci să alergăm în ajutorul lor, să luăm seama ea ele să nu sufere vreun rău, să trimitem soldaților ce se află acolo toate lucrurile de care au nevoie și, în sfârșit, să deliberăm asupra situației în care se află toți, cu convingerea că ei sînt amenințați de un mare pericol.

Vreau să vorbesc despre lucrurile care-mi inspiră temeri cu privire la treburile noastre și dacă judecata mea o veți găsi dreaptă, atunci să primiți argumentele mele și să vă îngrijiți cel puțin de voi înșivă, dacă nu de alții; iar dacă vi se pare că spun lucruri fără șir și sînt orbit să nu-mi dați atenția

* Faptul s-a petrecut la cîteva săptămîni după încheierea păcii.

** Bizanțul sau Byzantium se afla pe peninsula care desparte Cornul de aur de Marea de Marmara.

cuvântă unui om cu mintea întreagă, nici acum, nici altă dată.

(21) Las la o parte faptul că Filip a crescut în putere, căci el cel umil și neînsemnat la început a devenit acum puternic, că elenii n-au încredere unii în alții, că nu se înțeleg între ei și că este mai puțin surprinzător faptul că regele a devenit din cale afară de puternic, decât acela că acum, după cucerirea atîtor și atîtor posesiuni, are de gînd să pună stăpînire și pe restul Greciei. Toate aceste lucruri și altele de acest fel, pe care le-aș putea enumera, le voi trece sub tăcere. (22) În schimb mă opresc asupra altui lucru. Văd că toți, începînd cu voi, ați acordat lui Filip un drept pe temeiul căruia, în decursul anilor s-au iscat toate războaiele între greci. Care este acest drept? Dreptul de a face tot ce vrea și, în chipul acesta, dreptul de a ciunti și prăda unul după altul popoarele Greciei și de a înrobi cetățile, năvălind asupra lor. (23) Și cu toate acestea voi ați fost conducătorii grecilor timp de șaptezeci și trei de ani*, iar lacedemonienii douăzeci și nouă de ani** ; au avut oarecare putere și tebanii în timpul

* Demostene socotește că supremația ateniană a durat de la constituirea primei confederații maritime (477 î.e.n.) pînă la cucerirea Atenei de către Lysandros.

** Victoria navală a Spartei de la Aigos Potamoi (Rîul caprei) a avut loc în 405 î.e.n. Atenienii fură complet înfrinți ; trei mii de soldați căzuți în captivitate fură executați. Bătălia de la Aigos Potamoi a însemnat nu numai zdrobirea flotei ateniene, ci și înfrîngerea democrației ateniene. De la această izbîndă și pînă la înfrîngerea Spartei în apropiere de Naxos în 376 î.e.n. trecuseră 29 de ani. Această ultimă bătălie dădu atenienilor dreptul la supremația pe mare.

din urmă, după lupta de la Leuctra *. Cu toate acestea, niciodată nu vi s-a îngăduit nici vouă, nici tebanilor și nici lacedemonienilor să faceți tot ceea ce ați voi. Nicidecum ! (24) Însă toți grecii, chiar și cei ce nu aveau nimic de imputat Atenei, credeau că trebuie să lupte alături de cei nedreptățiți împotriva voastră sau mai exact împotriva atenienilor de îndată ce aceștia păreau că depășesc drepturile lor ; și mai târziu, pe când lacedemonienii erau conducătorii Greciei și ajunseseră la aceeași supremație ca și voi, fiindcă au încercat să abuzeze de puterea lor și să schimbe vechile constituții **, toți grecii s-au înarmat împotriva lor, chiar și cei care nu aveau de ce să le facă vreo imputare. (25) Dar de ce trebuie să vorbesc de alții ? Noi înșine și lacedemonienii, deși la început nu aveam a ne plînge unii de alții, pentru nedreptăți reciproce, totuși am crezut că trebuie să intrăm în război pentru nedreptățile făcute altora în văzul nostru.

De altfel, oricît de mari greșeli ar fi săvîrșit lacedemonienii în cei trezeci de ani ai hegemoniei lor și străbunii noștri în cei șaptezeci de ani de hegemonie, astea sînt puțin lucru, atenieni, sau mai degrabă nu reprezintă nimic față de nedreptățile pe care le-a săvîrșit Filip împotriva grecilor în cei

* Lupta de la Leuctra (Beoția) din anul 371 î.e.n. între spartani și tebani a luat sfîrșit prin înfrîngerea celor dintîi, datorită unei tactici noi de luptă, a „frontului oblic“, pusă în aplicare de tebani, tactică preluată apoi de Filip al II-lea al Macedoniei.

** Adică statorniceau regimuri oligarhice.

aproape, treisprezece ani de cînd se ridică mereu. (26) Ușor pot arăta acest lucru în cîteva cuvinte. Trec peste Olint, Methona, Apollonia * și cele treizeci și două de cetăți ** din Tracia, pe care Filip le-a distrus în întregime cu atîta cruzime încît, trecînd pe acolo, ți-ar fi greu să spui că au fost cîndva locuite; nu mai vorbesc că neamul atît de numeros al foccenilor a fost nimicit. Dar în Tesalia cum stau lucrurile? N-a înlăturat el din aceste cetăți constituțiile lor și le-a impus tetrarhii *** pentru a înrobi nu numai cetăți, ci ținuturi întregi? (27) Cetățile din Eubeea nu sînt ele conduse de tirani și toate acestea nu se petrec într-o insulă vecină cu Teba **** și Atena? În sfîrșit, nu stă scris în chip precis în scrisorile lui: „Sînt în legături de pace cu cei ce voiesc să-mi dea ascultare“? Și el, Filip, nu scrie acestea fără a le înfăptui! Astfel el se află în drum spre Helespont, mai înainte s-a năpustit asupra Ambraciei ***** și este stăpîn în Elida *****, cetate populată din Pelopones. Nu de mult plănuia să pună mîna prin surprindere

* Este vorba de Apollonia din nordul Peninsulei Chalcidice, care nu se știe cînd a fost distrusă de macedoneni.

** Aceste treizeci și două de cetăți erau incluse în Confederația olintică.

*** Tetrarhiile sînt cele patru comandamente în care a fost împărțită Tesalia.

**** Cu sprijinul Atenei, Teba izbutește să înjghebeze în prima jumătate a secolului al IV-lea î.e.n. alianța orașelor beoțiene sub hegemonia ei. Șefii democraților tebani au fost Pelopidas și Epaminondas.

***** Ambracia, azi Arta, cetate din sud-estul Epirului, situată în preajma golfului cu același nume.

***** Din pricina neînțelegerilor, Elida devenise aliata lui Filip.

pe Megara ; pe scurt, nici Grecia, nici ținuturile barbare nu mai pot satisface ambiția acestui om.

(28) Și noi, grecii de pretutindeni, deși vedem și știm acestea, nu ne trimitem ambasadori unii altora ca să discute această situație și nu ne indignăm, ci sîntem stăpîniți de o așa nepăsare și cetățile noastre rămîn izolate prin șanțuri și parapete, încît pînă în ziua de azi n-am putut face nimic folositor și absolut trebuitor tuturor și nu ne-am putut uni, înjghebînd o comunitate bazată pe ajutor și prietenie împotriva dușmanului comun. (29) În schimb, îngăduim cu indiferență ca acest om să devină din ce în ce mai puternic și fiecare, după cum cred eu, este hotărît să profite de timpul în care altul piere, fără a se gîndi la un mijloc de a scăpa Grecia și fără a întreprinde vreo acțiune pentru aceasta. Desigur, toată lumea știe că primejdia din partea lui Filip, întocmai ca atacurile periodice ale frigurilor sau ale unei alte boli, se atinge de acel care crede că acum se află foarte departe de pericol. (30) De asemenea, voi știți și aceasta că în tot ceea ce grecii au suferit din partea lacedemonienilor sau din partea voastră, ei au fost nedreptățiți de niște fii legitimi ai Eladei ; și tot ce se petrece atunci se aseamănă cu ce se întîmplă într-o casă bogată, unde un fiu legitim conduce rău și risipește averea sa : oricine ar putea socoti că acest fiu este vrednic, în acest caz, de dezaprobare și învinovățire, fără însă a putea susține că el nu are drepturi asupra acestei averi și că nu este moștenitorul ei. (31) Iar dacă un sclav sau un co-

pil presupus legitim ar pierde și risipi o avere ce nu-i aparține, o, Hercule, cu atît mai mult toți ar susține că aceasta este o faptă îngrozitoare și revoltătoare ! Dar lucrurile nu stau așa, nu, pentru Filip și pentru faptele pe care el le săvîrșește acum, fiindcă el nu numai că nu este grec și nu are nici o legătură cu grecii *, dar, la drept vorbind, nu este nici măcar un barbar cu o origine strălucită, ci un macedonean mizerabil dintr-o țară de unde nu era cu putință să cumperi înainte vreun sclav cinstit **.

(32) Cu toate acestea, de ce merge el mai departe cu nerușinarea lui ? În afară de nimicirea orașelor grecești, nu prezidează el jocurile *** comune tuturor grecilor și, cînd el nu poate fi prezent la aceste jocuri, nu trimite sclavii săi **** care să prezideze jocurile ? Stăpîn pe Termopile și pe intrările Gre-

* Demostene respinge pretențiile prinților macedoneni de a se socoti coborîtori din Heraclizi (urmași ai lui Heracle) și care reprezentau vechile tradiții de organizare gentilică spartană.

** Un argument că pe acea vreme nu se mai exportau sclavi din Macedonia:

*** Jocurile au fost instituite în amintirea victoriei repute de Apolo asupra lui Python, balaur fabulos zămislit, după legendă, din măruntaiele pămîntului, pe vremea lui Deucalion și a Potopului și înzestrat cu darul profeției. Jocurile Pythice erau organizate la început la un interval de opt ani și apoi la un interval de patru ani, în localitatea Crissa din preajma Delfilor. Ele au început să fie celebrate începînd cu anul 582 î.e.n. și comportau concursuri muzicale, concursuri dramatice și recitări. Ulterior s-au adăugat concursuri sportive și întreceri de care. Răsplata concurenților consta dintr-o cunună de laur, arbore consacrat lui Apolo.

**** După ce Filip însuși a prezidat în anul 346 î.e.n. Jocurile Pythice, ulterior a delegat să prezideze aceste jocuri pe Antipatros, unul din aghiotanții lui, el fiind solicitat în Tracia.

ciei, nu ocupă el aceste poziții cu gărzii și cu soldați mercenari? Nu are privilegiul de a consulta el cel dintâi oracolul zeului de la Delfi — privilegiu la care n-au dreptul nici măcar toți grecii — alungându-ne pe noi, pe tesalieni, pe doriene și pe ceilalți amficioni *? (33) Prin scrisorile sale nu impune el tesalienilor să adopte o formă de guvernământ pe care o dorește? Nu trimite el mercenari, pe unii la Porthmos ca să gonească partidul democrat din Eretria, iar pe alții la Oreos ca să instaleze acolo pe tiranul Filistides? Grecii, deși văd acestea, le îndură. Mi se pare că ei privesc la aceste acte de îndrăzneală întocmai cum ar privi dezlănțuirea unei ploii cu grindină, fiecare din ei rugându-se ca ploaia să nu se abată asupra lui, fără ca vreunul însă să încerce a împiedica prăpădul.

(34) Nu numai că nimeni nu se răzbună pentru acțiunile prin care Grecia întrecă a fost insultată de el, dar nici pentru acelea prin care a fost nedreptățit fiecare în parte: aceasta este ultima parte a nepăsării! Nu s-a năpustit el asupra Ambraciei și

* Cetățile amficionice, în număr de douăsprezece, erau grupate în jurul sanctuarului de la Delfi, veghind la administrarea acestuia și la apărarea intereselor lor. Solii acestor state aveau dreptul de a consulta oracolul înaintea tuturor. Răspunsurile zeului erau date solicitanților prin preoteasa Pythia, așezată pe un trepid deasupra crăpăturii unei peșteri care exala gaze amețitoare. Cuvintele Pythiei erau interpretate de preoți după interesele lor. În interiorul templului lui Apollo se găsea omfalosul, piatra sfântă considerată drept centru al pământului. În perioada lui de strălucire, sanctuarul de la Delfi a fost înzestrat cu numeroase ofrande și statui și prevăzut cu un teatru și un stadion. Preoții templului erau foarte influenți, intervenind în treburile interne ale orașelor grecești.

Leucadei, coloniile corintienilor * ? Nu s-a jurat el că va preda etolienilor Naupactos **-ul, orașul aparținând acheenilor ? Nu a smuls tebanilor orașul Echinus *** și acum nu se îndreaptă împotriva bizantinilor, care-i sînt aliați ? (35) Trec peste celelalte posesiuni ale noastre ; nu deține el de la noi Cardia, cel mai mare oraș al Chersonesului ? Deci noi toți, deși îndurăm aceste acte de îndrăzneală, trăgănam lucrurile, cedăm și privim la vecinii noștri, neîncrezători unii în alții, dar nu și în acela care ne asuprește pe toți. Ce credeți că va face acest om care se poartă față de toți cu atîta trufie cînd va deveni rînd pe rînd stăpînul fiecăruia dintre voi ?

(36) Care este, așadar, pricina acestui rău ? Căci nu din întîmplare și nu fără de dreptate țineau grecii atît de mult atunci la libertate, iar acum aleargă după sclavie. Odiuoară, atenieni, sălășluia ceva în sufletul tuturor, ceva care în ziua de azi nu mai există, ceva care a învins aurul perșilor și a făcut Grecia să trăiască în libertate și să nu fie înfrîntă nici pe mare, nici pe uscat. Cînd a dispărut acel ceva în Grecia, totul a fost corupt și s-a răsturnat pînă la unu fiecare lucru. (37) Care este acest ceva ? Nu este ceva complicat, nu prea savant, ci pur și simplu

* O bună parte a țării care înconjura golful Ambraciei a fost colonizată de Kypselos, care ajunsese tiran în Corint (sec. VII î.e.n.), izgonind de acolo ginta influentă a Bachiazilor.

** Naupactos, azi Lepanto, oraș de pe coasta Etoliei.

*** Oraș situat în Tesalia, în fața Locridei, pe coasta nordică a Golfului Maliacos.

faptul că grecii urau pe toți cetățenii care primeau bani de la cei ce voiau să domine Grecia sau s-o corupă și era un lucru foarte grav faptul de a fi acuzat de venalitate, căci această faptă rea atrăgea după sine pedeapsa cea mai cumplită. (38) Căci nici de la oratori, nici de la generali nu era cu puțință să fie cumpărate nici ocaziile favorabile pe care soarta le pregătește adesea celor nepăsători împotriva celor vigilenți, nici înțelegerea dintre cetățeni, nici neîncrederea în tirani și barbari, într-un cuvânt nimic de felul acesta. (39) În zilele noastre, toate acestea s-au vândut ca marfa în piață și s-au introdus în locul lor toate relele care au pierdut Grecia și au corupt-o. Care sînt acele rele? Invidia împotriva celui care a primit bani; deprinderea de a rîde, dacă acesta mărturisește; iertarea, dacă a fost dovedit; ura împotriva aceluia care ar imputa aceste lucruri poporului și trădătorilor; în sfîrșit, toate relele legate de faptul de a primi bani. (40) Cu toate acestea, trireme, pîlcuri de soldați și venituri publice, abundență în aprovizionare, precum și toate mijloacele după care cineva ar putea judeca că o cetate e puternică, pe toate acestea le avem acum într-un număr mult mai mare și mai important decît altădată. Dar toate acestea, datorită celor care fac din ele o marfă de vînzare devin fără întrebuințare, fără rezultat și fără vreun folos imediat.

(41) Că așa stau lucrurile acum, vedeți și voi desigur și nu aveți nevoie de mărturia mea; altădată erau altfel. Acest lucru vi-l voi arăta eu nu prin cu-

vinte întărite de mine, ci prezentându-vă o inscripție a străbunilor voștri pe care aceștia au așezat-o pe Acropolă, gravînd-o pe o coloană de bronz, nu ca să le fie lor de folos — căci și fără această inscripție ei erau însuflețiți de patriotism — ci ca voi să aveți monumente și exemple de rîvna ce trebuie să depuneți în asemenea împrejurări. (42) Să vedem dar ce spune inscripția: „ARTHMIOS“, glăsuiește ea, DIN ZELEIA *, FIUL LUI FYTHONAX, SA FIE ÎNFIERAT DE ATIMIE ** ȘI DECLARAT DUȘMAN AL POPORULUI ATENIAN ȘI AL ALIAȚILOR LOR, ATIT EL CÎT ȘI NEAMUL LUI“. Apoi urmează motivul acestei condamnări: „PENTRU CĂ A ADUS AUR DE LA PERȘI ÎN PELOPONES“. Aceasta este inscripția. (43) În numele zeilor, scrutați în cugetele voastre care era intenția atenienilor de atunci, cînd ei procedau așa sau ce pretindeau ei să facă? Pe un locuitor, Arthmios, originar din Zeleia — Zeleia se află în Asia Mică —, sclav al regelui, fiindcă a adus din porunca stăpînului său aur, în Pelopones și nu în Atena, atenienii de atunci l-au privit ca dușman al lor și al aliaților lor pe el și neamul lui și pe toți i-au pedepsit cu pierderea de drepturi civile. (44) Dar aceasta nu este pedeapsa care de obicei se înțelege prin *atimie*. Căci ce-l interesa pe un locuitor din Zeleia dacă el era oprit să se bucure de drepturile civile ale atenienilor? În legile privitoare la omor stă scris despre cei al căror delict de omucidere nu poate să dea loc la o urmărire judiciară, dar care

* Oraș în Troada, la sud de Propontida.

** Pierderea drepturilor civile.

pot să fie uciși fără a se săvârși o nelegiuire : „*Să moară cel pedepsit, fără dreptul de a fi răzbunat*“. Deci legea glăsuiește că cel care omoară pe unul din cei astfel înfierăți este considerat nevinovat. (45) Așadar, acei atenieni socoteau că ei trebuie să se îngrijească de salvarea tuturor grecilor ; căci le-ar fi fost indiferent dacă cineva din Pelopones cumpăra sau corupea pe unul sau pe altul, dacă ei n-ar fi socotit așa. Ei însă așa pedepseau și înfierau pe cei ce-i știau vînduți, încît fapta lor rușinoasă era gravată pe o colană de bronz. Firește, prin astfel de măsuri, grecii inspirau teama barbarilor și nu barbarii grecilor.

(46) Dar în ziua de azi nu mai este așa ; căci voi simțiți cu totul altfel și în această împrejurare, și în altele. Dar cum se explică aceasta ? Voi înșivă o știți bine ; de ce trebuie să vă acuzați pe voi de toate ? Căci toți ceilalți greci sînt asemenea cu voi și ei nu sînt întru nimic mai buni decît voi. De aceea susțin și eu că situația prezentă cere o rîvnă mare din partea voastră și sfaturi chibzuite îndelung. Ce fel de sfaturi ? Trebuie să spun lucrurilor pe nume ? Mă veți asculta fără mînie.

(Lectura unui memoriu scris.) *

(47) Există o vorbă fără înțeles, pornită de la cei ce voiesc să ne liniștească, anume că Filip nu este de

* Mențiunea pare a fi introdusă din greșală, deoarece Demostene n-ar fi omis să comenteze memoriul, după obiceiul său. De altfel nu se bănuiește în ce consta acest document.

bună seamă încă atît de puternic cum erau odinioară lacedemonienii, care stăpîneau marea și tot pămîntul, aveau aliat pe regele persilor și nimeni nu le rezista ; dar cu toate acestea, zic ei, cetatea noastră i-a respins și pe aceștia, iar ea n-a suferit nici un rău. Eu însă cînd toate, ca să zic așa, au luat un mare avînt și cînd situația nu se aseamănă deloc cu cea din trecut, cred că nimic nu s-a schimbat și n-a propășit mai mult decît tot ceea ce-i legat de război. (48) Mai întîi, știu din auzite că în vremea aceea lacedemonienii și toți grecii după ce, în chip obișnuit, purtau război patru, cinci luni în timpul verii și pustiau țara dușmanului cu soldați greci înarmați și cu trupe formate din cetățeni, se întorceau apoi acasă ; ei erau stăpîniți de sentimentul măreției trecutului și erau de o cinste vrednică de cetățile libere, încît nimic nu se cumpăra de la nimeni cu bani, iar războiul se făcea potrivit regulilor și în văzul tuturor. (49) În vremea noastră, vedeți desigur că trădătorii au făcut să piară totul și că nimic nu se mai hotărăște prin bătălii sau lupte. Iar Filip, ați auzit, merge oriunde vrea, fără a fi însoțit de falanga formată din soldați greu înarmați, ci are totdeauna în preajma lui soldați ușor înarmați, arcași, mercenari, deci o armată de felul acesta. (50) Cu aceste trupe ușoare, el se năpustește asupra cetăților, ai căror cetățeni sînt atinși de patima neînțelegerii între ei și cînd vede că nimeni nu iese la luptă din cauza neîncrederii reciproce, așezîndu-și mașinile de război, începe asediul. Nu mai vorbesc că nu-i pasă de vreme, iarnă

sau vară, și că nu există pentru Filip un anotimp anume în care el să înceteze acțiunile militare.

(51) Voi însă, știind toate acestea și cugetând la ele, nu trebuie să lăsați să pătrundă războiul în Atica și nici nu trebuie să vă pierdeți, luând seama la felul simplu cum se ducea războiul altădată împotriva lacedemonienilor, ci, cât se poate de timpuriu, trebuie să vă îngrijiți de siguranța noastră prin politica ce-o urmați și să înarmați cetatea, gândindu-vă cum să-l opriți pe Filip de a ieși din hotarele lui și de a începe o luptă corp la corp. (52) În ce privește războiul, atenieni, față de el mai avem, în chip firesc, multe avantaje, dacă voim să facem cele ce trebuie: astfel un avantaj reprezintă așezarea țării lui Filip, de unde putem lua și aduce totul și unde putem pricinui multe neajunsuri, precum și numeroase alte avantaje; însă în privința luptei corp la corp, acela are mai multă experiență decât noi.

(53) Nu trebuie numai să știți aceste și să luptați împotriva lui Filip cu armele, ci, judecând lucrurile limpede și din spirit de prevedere, trebuie să urmărim pe aceia care pledează pe lângă voi pentru Filip, gândindu-vă că nu este cu putință să învingeți vrăjmașii voștri dinafară înainte ca voi să fi pedepsit pe acei care slujesc chiar înăuntrul cetății. (54) Iau martor pe Zeus și pe toți zeii că tocmai aceasta nu sînteți în stare voi să faceți și nici nu doriți. Căci ați ajuns la așa grad de prostie sau nebunie, sau nu știu ce să mai zic — adesea îmi vine să mă tem ca nu cumva vreun zeu răufăcător să conducă trebu-

rile noastre — încît voi, de dragul insultei, din invidie, din înclinare pentru batjocură, invitați să vorbească la tribună oameni plătiți de străini, dintre care unii n-ar putea nega că sînt cumpărați, și faceți haz dacă ei ne insultă. (55) Și oricît ar fi de înspăimîntător, acest lucru nu este încă atît de îngrozitor ; căci voi ați dat acestora mai multă siguranță pentru participarea politicii lor decît oratorilor care vorbesc pentru binele vostru. Cu toate acestea, gîndiți-vă cît de mari nenorociri aduce popoarelor faptul de a asculta de bună voie de oameni de teapa acestora. Eu vă voi enumera fapte pe care toți le cunoașteți.

(56) În Olint, unii dintre oamenii politici erau de partea lui Filip, stînd întru totul la dispoziția lui ; alții, urmărind binele concetățenilor lor, se străduiau ca ei să nu devină sclavi. Care din aceștia au făcut să piară patria ? Cine a predat cavaleria, aducînd pieirea Olintului ? Desigur, partizanii lui Filip care, pe cînd cetatea era în picioare, calomniară și acuzară atît de mult pe cei ce în discursurile lor dădeau cele mai bune sfaturi, încît olintienii se lăsară convinși și izgoniră chiar pe Apollonides.

(57) Această rătăcire a pricinuit toate nenorocirile nu numai la olintieni, ci pretutindeni. În Eretria * cînd, în urma izgonirii tiranului Plutarh **

* Eretria, cetate în Eubeca. O altă localitate cu același nume se află în Tesalia, la poalele muntelui Kynoskefalai.

** Plutarh, tiranul Eretriei, se bucura de sprijinul atenienilor, cu toate rezervele manifestate de oratorul Demostene.

și a străinilor aflați în solda lui, poporul a reluat puterea în cetate și în Porthmos*, unii erau de partea voastră, alții de partea lui Filip. Ascultînd în multe privințe mai ales de aceștia din urmă, eretrienii, vrednici de milă și nenorociți, au fost convinși pînă la urmă să izgonească pe cei ce pledau pentru binele lor. (58) Iar Filip, aliatul lor, trimițînd la Hipponicos și o mie de mercenari, dărimă zidurile cetății Porthmos și instalează acolo trei tirani: pe Hiparh, Automedon și Cleitarchos. După acestea Filip a izgonit din țara lor pe democrații eretrieni, hotărîți să scape de tirani, trimițînd mai întii trupe mercenare sub comanda lui Eufiloh și apoi altele sub comanda lui Parmenion.

(59) E nevoie pentru aceasta de multe exemple? În Oreos Filistides lucra în interesul lui Filip ca și Menip, Socrate, Thoas și Agapaios, care acum sînt stăpîni acolo; și cu toate acestea toți știau ce urmăresc ei. Un oarecare Eufraios însă, care altădată locuise printre noi, se străduia din răspuțeri ca toți concetățenii săi să fie liberi și să nu fie sclavii nimănui. (60) Mi-ar trebui prea mult timp ca să vă povestesc cîte insulte și cîte batjocuri a suferit Eufraios din partea poporului din Oreos. Cu un an înainte de cucerirea cetății, Eufraios denunță ca trădător pe Filistides și pe complicii lui, pricepînd uneltirile urzite de aceștia. O mulțime de oameni din Oreos, înțeleși între ei, mituiți și conduși de Filip, îl aruncă în

* Portul Eretriei.

Închisurare pe Eufraios, ca tulburător al cetății. (61) Văzînd acestea, poporul din Oreos, în loc să vină în ajutorul lui Eufraios și să snopească în bătăi pe ceilalți, nu se înfurie împotriva lor, ba spunea că Eufraios merită să sufere și se bucura. Apoi oretanii, fără a fi stînjiți de cineva, unelteau ca cetatea să fie predată și făceau toate pregătirile în vederea împlinirii acestui fapt. Dacă cineva din mulțime înțelegea acest lucru, tăcea și rămînea mut de teamă, amintindu-și de cîte a suferit Eufraios. Atît de abătuți erau toți încît la apropierea unei nenorociri atît de mari, nimeni nu îndrăzni să ridice glasul înainte ca dușmanii, bine pregătiți, să ajungă în fața zidurilor cetății; iar atunci unii se apărau, alții trădau. (62) După căderea cetății prin mijloace atît de rușinoase și mișelești, trădătorii au devenit stăpîni și tirani, iar pe acei care i-au ajutat și au fost gata să facă orice împotriva lui Eufraios, pe unii i-au izgonit și pe alții i-au omorît; iar Eufraios și-a luat singur viața, dovedind prin faptă că el a dus o luptă dreaptă și dezinteresată împotriva lui Filip și pentru binele cetății.

(63) Vă mirați poate și vă întrebați care este cauza care face că olintienii, eretrienii și oretanii să asculte mai cu plăcere pe oratorii care pledează pentru Filip decît pe cei care pledează pentru interesele lor? Explicația o puteți găsi și la voi. Într-adevăr, oratorii care vorbesc pentru binele vostru nu pot totdeauna, chiar cînd ar voi, să vă vorbească după pla-

cul vostru ; căci ei sînt siliți să se gîndească la mijloacele prin care situația voastră va fi îndreptată, iar trădătorii dau ajutor lui Filip, chiar cînd vă lingușeso prin discursurile lor. (64) Astfel, în timp ce aceia propuneau să se impună taxe, aceștia susțineau că nu este nevoie, unii îndemnau să se facă pregătiri de război și să nu fie încrezători, ceilalți susțineau fără încetare să se mențină pacea, pînă ce într-o zi au fost împresurați. Cred că și în celelalte chestiuni situația era la fel, ca să nu vorbesc de ficcare în parte. Unii deci în discursurile lor spuneau cetățenilor ceea ce pentru moment le făcea plăcere acestora, iar ceilalți ceea ce trebuia să le aducă scăparea. În cele din urmă, mulți părăseau totul, nu atît pentru plăcere și nici din ignoranță, ci trebuind să cedeze, cînd simțeau că sînt definitiv învinși.

(65) O astfel de stare sufletească, pe Zeus și pe Apolo, mă tem că o veți încerca și voi în ziua cînd vă veți da seama că nu mai este nimic de făcut. Cu toate acestea, atenieni, faceți zeii să nu ajungem niciodată în această situație ! Atunci ar fi de zece mii de ori mai bine să murim, decît să facem ceva din lingușire față de Filip și să-i sacrificăm pe oratorii credincioși intereselor voastre. (66) Frumoasă recompensă au primit oretanii fiindcă s-au încrezut în prietenia lui Filip și l-au alungat pe Eufraios ! Frumoasă recompensă a primit și poporul din Eretria fiindcă a îndepărtat pe ambasadorii voștri și s-a dat pe mîna tiranului Cleitarhos ! Acum eretrienii în-

dură sclavia sub lovituri de bici și sînt răpuși. Co mult i-a cruțat Filip pe olintieni care au ales comandan-
dant al cavaleriei pe Lasthenes iar pe Apollonides l-au gonit ! (67) Ar fi o nebunie și o mișelie ca voi să sperați aceleași lucruri ca și partizanii lui Filip și ca, luînd hotărîri proaste și nevoind să faceți nimic din cele ce se cuvine, ci ascultînd numai de oratorii care pledează pentru dușmanii noștri, să credeți că locuiți într-o cetate atît de puternică încît, datorită strălucirii proprii, ea nu va suferi nici o nenorocire, orice s-ar întîmpla. (68) Desigur, ar fi rușinos să ajungeți să spuneți mai tîrziu : „Cine s-ar fi putut gîndi că asemenea lucruri se vor întîmpla ? Pe Zeus, ar fi trebuit făcut cutare lucru, n-ar fi trebuit făcut cutare.“ Olintienii ar putea spune acum multe lucruri, care nu i-ar fi dus la pieire dacă le-ar fi prevăzut atunci. Multe ar putea spune oretanii, multe focenii, ca și toți cei care au pierit. (69) Dar la ce ar mai folosi aceste triste amintiri ? Cît timp o corabie se menține teafără, fie că e mai mare, fie că e mai mică, trebuie ca matelotul, cîrmaciul și orice alt călător fără deosebire să depună tot zelul și să ia seama ca ni-
meni, cu voie sau fără voie, să n-o lase să se răstoarne, căci după ce valurile o vor birui, zadarnică este orice sfortare.

(70) Iar noi, atenieni, cît timp sîntem teferi și avem o cetate puternică, venituri foarte multe și o prea frumoasă reputație ce trebuie să facem ? Poate că nu unul, ci mai mulți dintre auditori bucurosi ar

fi pus această întrebare de mult adunării. Pe Zeus, vă voi spune bucuros ceea ce trebuie și voi face chiar o propunere în acest sens, așa ca voi s-o votați, dacă veți găsi cu cale.

Mai întâi, să ne apărăm prin noi înșine și să ne pregătim, vreau să spun : să pregătim trireme, bani, soldați, căci chiar dacă toți grecii ar consimți să fie sclavi, noi trebuie să luptăm pentru libertate. (71) După ce vom fi făcut toate aceste pregătiri și când ele vor fi evidente pentru toți grecii, atunci să-i chemăm pe toți alături de noi, să trimitem ambasadori care să facă cunoscute aceste pregătiri pretutindeni, în Pelopones, în Rodos, în Chios, chiar și la regele perșilor (căci este și în interesul acestuia ca să nu i se îngăduie lui Filip să supună totul) deoarece, după ce îi veți convinge, îi veți avea părtași și la primejdii și la cheltuieli, dacă va fi nevoie, iar dacă nu, cel puțin veți câștiga timp pentru treburile voastre. (72) Când războiul se poartă împotriva unui singur om și nu împotriva puterii unei cetăți bine apărate, acest timp este folositor, ca și ambasadele de anul trecut, cele din Pelopones precum și acuzațiile aduse lui Filip pe care eu și Polyuctos *, acel distins patriot, Hegesip ** și ceilalți ambasadori le-am împrăștiat peste tot

* Unul dintre marii patrioți atenieni, orator vehement a cărui extrădare a cerut-o Alexandru, înainte de plecarea lui în Asia.

** Oratorul Hegesip era presupus autor al discursului *Asupra Halonesului*.

și am reușit să oprim pe Filip de a merge împotriva Ambraciei și de a se năpusti asupra Peloponesului.

(73) Totuși, eu nu spun ca să îmbiați pe ceilalți greci, dacă voi nu vreți să faceți nimic din ce este necesar pentru interesele voastre ; ar fi de-a dreptul ridicol ca, părăsindu-vă interesele personale, să pretindeți că vă îngrijiți de ale altora și ca, privind cu nepăsare la prezent, să îngroziți pe ceilalți cu viitorul. Desigur, nu aceasta vă spun, ci declar că noi trebuie să trimitem bani celor din Chersones, să le acordăm tot ajutorul pe care ni-l cer, să ne pregătim noi înșine și numai apoi să chemăm alături de noi pe ceilalți greci, să-i apropiem pe unii de alții, să-i lămurim, să-i dojenim ; aceasta este datoria unei cetăți care se bucură de o autoritate atît de mare ca cetatea noastră. (74) Dacă credeți că megarienii și chalcedienii * vor salva Grecia și că voi veți ieși ușor din încurcătură, vă înșelați ; socotiți fericite aceste două cetăți, dacă vor scăpa singure din greutăți, fiecare în parte. Voi însă trebuie să luați asupra voastră salvarea tuturor grecilor ; străbunii voștri, cîștigînd această onoare cu prețul a multe și mari primejdii, v-au lăsat-o vouă. (75) Dar dacă fiecare va sta liniștit, gîndindu-se să nu întreprindă nimic el însuși, întrebîndu-se ce dorește Filip, să nu se aștepte să găsească vreodată pe unii care să lucreze în locul lui și în al doilea rînd mă tem ca nu cumva nevoia să nu ne silască să facem tocmai ceea ce nu dorim.

* Din acest pasaj rezultă că aceste două cetăți se aflau în conflict cu Filip.

(76) Atenieni, acestea sînt recomandările mele, acestea sînt sfaturile care vi le dau în scris și cred că situația noastră s-ar putea îndrepta chiar acum, dacă ați aduce la îndeplinire cele ce vă propun. Iar dacă cineva are alte propuneri mai bune ca acestea, să vorbească, să-și spună părerea. Faceți zeii ca hotărîrile ce le veți lua să fie spre folosul cetății !

DISCURSUL ÎMPOTRIVA LEGII LUI LEPTINES

După războiul social, tezaurul Atenei se golise și pentru acoperirea golurilor s-a recurs la diferite măsuri excepționale. Pentru a fi mai ușor primite, oamenii politici s-au gândit la desființarea scutirilor referitoare la sarcinile din timp de pace, pe care le suportau oamenii bogați greci sau străini, ca formarea și instruirea corurilor pentru reprezentațiile teatrale, organizarea jocurilor gimnice, contribuții la cheltuielile pentru banchetele publice de la serbările triburilor etc. Aceste sarcini numite *leiturgii* erau foarte costisitoare, oamenii bogați însă le suportau cu bunăvoință, fiindcă așa se recomandau concetățenilor pentru voturile lor. Unora dintre cetățeni, poporul le acorda scutiri care se transmiteau adesea și urmașilor. Scutirile acestea nu atingeau veniturile publice pentru că alți cetățeni în locul celor scutiți erau obligați să contribuie la cheltuielile pentru reprezentații teatrale, jocuri gimnice și banchete date în comun. *Leiturgiile* din timp de război, ca trierarhia erau excluse de la scutire. Inegalitatea acestor sarcini indispucea pe mulți, iar poporul de cîtva timp făcea risipă cu acordarea de scutiri.

Făcîndu-se ecoul acestei stări de lucruri, Leptines propune în anul 356 î.e.n. un decret prin care se desființau, pentru prezent și viitor, scutirile de *leiturgiile* din timp de pace; numai Harmodios, Aristogiton și urmașii lor rămîneau să se bucure mai departe de scutiri. Această propunere a fost votată de Adunarea poporului, cu toate că era în dezacord cu legislația în vigoare; ea nu putea fi aplicată conform constituției Atenei

decît după abrogarea legilor preexistente contradictorii. Pînă atunci, autorul unei astfel de propuneri putea fi dat în judecată pentru ilegalitate. Tocmai acest lucru îl face Batippos împreună cu alți doi cetățeni ; îl dau în judecată pe Leptines pentru propunere ilegală. Batippos murind, urmărirea este întreruptă și apoi reluată după un an de Apsefion, fiul lui Batippos, și Ctesippos, fiul generalului Chabrias. La proces pe Apsefion îl asistă Formion și pe Ctesippos Demostene care, tînăr fiind — avea numai treizeci de ani — nu pierde ocazia de a lua cuvîntul la un mare proces politic.

Demostene susține că legea lui Leptines lovește în suveranitatea poporului, ridicîndu-i-se dreptul de a acorda recompense pentru serviciile primite, că este contrară onoarei cetății, deoarece calcă angajamentele contractate și că în fine este și nepolitică, fiindcă va descuraja pe cei mai buni cetățeni.

Demostene și Formion obțin cîștig de cauză. Leptines scapă de pedeapsă datorită prescripțiunii, fiindcă responsabilitatea autorului unei propuneri durează numai un an, iar legea este abrogată. Scutirile rămîn cu restricția că pot fi urmăriți în justiție acei care le-au obținut în chip fraudulos sau care s-ar fi arătat nedemni de ele.

ÎMPOTRIVA LEGII LUI LEPTINES *

(*Fragmente*)

I. Exordiu

(1) Judecători, deoarece socotesc în mod special că abrogarea acestei legi este atît în folosul cetății, cît și

* Procesul lui Leptines a fost adus în fața tribunalului cu jurați numit Heliaia, care număra șase mii de membri aleși cîte șase sute din fiecare trib. În atribuțiile Heliaiei intrau cauzele

În interesul fiului lui Chabrias *, am consimțit că pe cât îmi este mie cu puțință să vin în ajutorul acuzatorilor. Nu este nici o îndoială, atenieni, că Leptines sau oricare altul ar vorbi în favoarea legii, va susține că oameni fără merit, obținând scutirea, s-au sustras de la sarcina *leiturgiilor* ** și de aceasta se vor folosi ca de cel mai puternic argument. (2) Întrucât mă privește, trec peste faptul că este nedrept să se revoce toate privilegiile date de voi pentru motivul că unele din ele pot fi criticate. Căci s-a vorbit despre această chestiune și voi fără îndoială v-ați format o părere a voastră. Cu toate acestea, cu dragă inimă aș întreba pe Leptines: admitînd prin absurd că nu un număr mic, ci toți ar fi nedemni, de ce v-a aplicat același tratament vouă, ca și acelora? Căci dispoziția „orice scutire se desființează” smulge acest privilegiu celor care-l au, iar cealaltă dispoziție: „în

juridice ale întregului stat atenian. Heliastii primeau o indemnizație de doi oboli la început, apoi de trei și ulterior de patru oboli.

* Chabrias, fiul lui Conon, general atenian, experimentat mai ales în luptele navale, a învins de mai multe ori pe lacedemonienii condamnați de Agesilaos.

** *Leiturgiile* cu semnificația de servicii publice (de la *leiturgheo*: a presta un serviciu public) erau sarcini costisitoare pe care statul le impunea celor mai avuți dintre cetățeni și care trebuiau să suporte cheltuielile de rigoare. Unele din aceste *leiturgii* erau sarcini care reveneau anual, altele erau accidentale. Cele ce reveneau anual purtau numele de *leiturgii* periodice, iar celelalte se numeau extraordinare. *Leiturgiile* periodice erau horegia, adică sarcina de a organiza un cor în vederea unor reprezentații dramatice și *bestiasis*, obligația de a contribui la ospetele impuse de marile solemnități religioase ca Dionysiile sau Panatencele și care reuneau pe toți membrii unui trib. O *leiturgie* extraordinară era trierarhia, care consta în suportarea cheltuielilor pentru echiparea unei corăbii.

viitor nici o scutire nu poate fi acordată“ vă ia vouă dreptul de a acorda asemenea privilegii. Căci nu este cu putință ca Leptines să spună că, așa cum el socotea nedemn de scutire pe cei ce beneficiau de ea, tot astfel socotește că și poporul este nedemn de dreptul de a acorda recompense oricui pofteste. (3) Dar, jur pe Zeus, poate că acesta ar răspunde că tocmai pentru faptul că poporul se lasă ușor înșelat, el a propus această lege. După această judecată, ce piedică ar fi ca să vi se răpească toate drepturile și chiar și drepturile voastre politice în întregime? Nu poate fi vorba de nici unul din drepturile pe care le exercitați, asupra căruia voi să nu fi fost induși în eroare, căci adesea, surprinși, ați votat multe decrete și ați fost convinși să preferați alianța unor popoare mai slabe în locul celei a altora mai puternice? Pe scurt, în multe hotărâri pe care le aveți de luat, asemenea accidente, cred, sînt de neînlăturat. (4) Din această cauză vom depune noi oare o lege care să interzică pe viitor Senatului orice deliberare prealabilă și poporului orice vot? Eu nu am această părere. Căci nu este just ca noi să fim deposedați de un drept, fiindcă am fost induși în eroare, ci drept este ca noi să fim lămuriți cum să ne ferim de asemenea accidente, aducînd o lege care nu ne va smulge puterea noastră supremă, ci prin care vom putea pedepsi pe înșelători.

(5) Să lăsăm aceste considerații și să cercetăm miezul însuși al problemei. Oare este mai folositor pentru voi să puteți dispune în chip absolut de recompensele voastre chiar de ar trebui să le acordați une-

ori în chip neprevăzut unui cetățean rău sau, răpindu-vi-se toate drepturile voastre, să nu puteți onora nici pe cel ce s-ar dovedi vrednic? Fără îndoială, voi veți socoti că este mai folositor primul caz. De ce? Pentru că, onorînd pe mai mulți inși decît se cuvine, voi veți îndemna un mare număr de oameni să vă aducă servicii, pe cînd, nerecompensînd pe nimeni, nici chiar pe cel care merită, voi veți îndepărta pe toți de la această nobilă rîvnă. (6) La aceasta adaug încă un motiv: cel care onorează pe un om nedemn ar cîștiga reputația de om naiv, iar cel care nu face binele în schimbul binelui, ar cîștiga reputația de om josnic. Deci, în măsura în care este mai bine să treci drept un naiv decît un om rău, în aceeași măsură este mai vrednic de cinste ca legea lui Leptines să fie abrogată.

(7) Astfel, gîndindu-mă, atenieni, mi se pare nelogic ca, din pricina unor recompense cîștigate care dau naștere la juste critici, cetățenii cei buni să fie lipsiți de onorurile cîștigate pe drept. Dacă, în ciuda acestor onoruri, există după pretenția adversarilor noștri oameni răi și nedemni, la ce trebuie să ne așteptăm atunci cînd pentru oamenii cinștiți nu va mai exista nici un avantaj?

II. Caracterul cetății Atena

(8) Și la această chestiune, voi trebuie să mai gîndiți încă. După legile actuale — legi pe care timpul le-a consacrat și despre care Leptines n-ar putea sus-

ține că nu sînt foarte bune — fiecare cetățean în exercițiul funcțiunii sale, abia după ce a trecut un interval de un an între două leiturghii, se bucură de scutire pentru o jumătate de timp. Ei bine ! de jumătatea acestei scutiri se bucură și cei care nu v-au făcut nici un serviciu, și cei ce v-au făcut. Noi vom răpi oare binefăcătorilor noștri partea în plus pe care le-am acordat-o ? Nicidecum. Căci acest act nicăieri nu este considerat moral, iar pentru voi este de-a dreptul nedemn. (9) Una din legile voastre, atenieni, pedepsește fraudă pe piață cu toate că, chiar dacă cineva înșală, nu aduce nici o pagubă Statului. N-ar fi oare rușinos ca cetatea care a impus ea însăși această lege pentru particulari, să nu o respecte în actele ei politice, ci să înșele pe binefăcătorii ei, mai ales atunci cînd această purtare va putea să-i aducă grave prejudicii ? (10) Căci va trebui să vă gîndiți nu atît dacă pierdeți bani, ci la faptul că pierdeți onoarea, onoare la care țineți mai mult decît la bani și cînd vorbesc de voi, mă gîndesc și la strămoșii voștri. Dovada : ei, care odinioară au cîștigat foarte multe bogății, le-au consacrat pe toate grijii pentru prestigiul lor, iar pentru glorie, n-au dat înapoi pînă acum în fața nici unei primejdii și n-au încetat să cheltuiască averile lor personale. Azi legea lui Leptines răpește cetății această glorioasă reputație pentru a-i aduce în schimb un nume rușinos, nedemn atît de strămoșii voștri, cît și de voi. Căci legea lui Leptines are trei cusururi foarte mari. Conform acestei legi

lumea vă va judeca invidioși, necinstiți, nerecunoscători.

(11) Voi încerca să vă arăt în puține cuvinte că a adopta o astfel de lege este un lucru cu totul contrar caracterului vostru și vă voi aminti un singur fapt din istoria cetății. Se spune că cei Treizeci * au împrumutat bani de la lacedemonieni pentru a combate partidul național din Pireu. Când cetatea și-a recăpătat unitatea și tulburările au luat sfârșit, lacedemonienii au cerut înapoi banii împrumutați, trimițându-ne soli. (12) S-a discutat îndelung despre aceasta și unii voiau ca înapoierea banilor s-o facă cei ce au contractat împrumutul, adică partidul din cetate, alții, socotind că acesta este primul semn de împăcare, erau de părere că Statul să plătească datoria. Poporul, zice-se, a hotărât să contribuie și el și să ia parte la cheltuieli, așa încât să fie respectate într-unu totul angajamentele luate. Atenieni, dacă atunci voi ați consimțit ca, din respect pentru cuvântul dat, să contribuiți cu bani, făcând să profite vechii voștri dușmani, nu este oare ciudat ca să vă împotriviți acum, când sînteți în măsură, fără nici o cheltuială, să vă arătați dreți față de binefăcătorii voștri, pentru asta fiind de ajuns să abrogați legea. Eu, cel puțin, nu găsesc cu cale aceasta.

(13) Deci caracterul cetății noastre s-ar putea cunoaște, atenieni, și din alte multe fapte și între altele

* După plecarea celor mai violenți dintre cei Treizeci de tirani, oligarhii făcură la Sparta un împrumut de 100 de talanți spre a susține lupta împotriva partidului democratic care deținea puterea în Pireu.

și din acela despre care v-am vorbit ; el dovedește respectul cuvântului dat, este generos și nu urmărește ceea ce aduce mai mult profit, ci ceea ce aduce onoare. În ceea ce privește pe autorul legii, caracterul lui nu-mi este cunoscut și nici nu vreau să vorbesc sau să știu nimic rău despre el. Dar, judecând după legea propusă, el este mult deosebit de caracterul cetății. (14) De aceea, eu declar că este mai bine ca el să se ia după voi, abrogînd legea, decît ca voi să vă luați după el, confirmînd-o ; este mult mai folositor și pentru voi și pentru el ca tocmai cetatea să-l convingă pe Leptines ca, în aparență măcar, să fie asemenea ei, decît ca aceasta să fie convinsă ca să se asemene cu el. Căci oricît ar fi el omul cel mai cinstit din lume — în ce mă privește, admit acest lucru din toată inima — tot n-ar putea fi un model de moralitate pentru cetatea noastră...

III. Lauda lui Chabrias

(Printre multe alte victime ale legii lui Leptines va fi și generalul Chabrias.)

(75) Dar, pe Zeus, vom îngădui noi ca lui Ctesippos, fiul din Chabrias, să i se ridice scutirea pe care Chabrias, primind-o de la voi, i-a transmis-o în chip legitim ? Eu cred că nici un om cu dreaptă judecată n-ar putea spune că această măsură este o faptă bună. Fără îndoială, voi toți știți și fără ca să vă spun eu că Chabrias a fost un bărbat devotat, totuși,

nimic nu mă împiedică ca și eu să vă amintesc pe scurt isprăvile lui. (76) Despre faptul că, aflându-se în fruntea voastră, el a dus lupta înaintea Tebei împotriva întregului Pelopones, despre faptul că a omorât în Egina* pe Gorgopas**, cîte trofee a ridicat în Cipru și apoi în Egipt*** și cum, străbătînd aproape lumea întreagă fără să fi umilit nici numele cetății, nici pe al vostru, este foarte greu de a vorbi în chip demn despre asemenea isprăvi. Pe de altă parte ar fi o mare rușine pentru mine ca, ascultîndu-mă, voi să vă faceți despre isprăvile lui o părere inferioară celei pe care o aveți acum. Voi încerca deci să vă povestesc pe acelea pe care vorbele n-ar putea nicidecum, cred eu, să le micșoreze. (77) El învinse pe lacedemonieni într-o luptă navală****, le captură patruzeci și nouă de corăbii, cuceri cele mai multe din insulele vecine și vi le dădu vouă, iar, din dușmane cum vă erau înainte, vi le făcu aliate; aduse aici trei mii de prizonieri și declară peste o sută zece talanți luați de la dușmani. Despre aceste fapte, mulți dintre voi, anume cei mai în vîrstă, pot să aducă mărturii. Pe lîngă aceasta el captură mai mult de douăzeci de trireme, cîte una sau două deodată și

* Insulă în golful Saronic, vestită prin templul ei în stil doric.

** Gorgopas, harmost lacedemonian, a fost înlăturat de la putere atunci cînd Chabrias, în drumul lui spre Cipru, a debarcat în Egina (vezi Xenofon, *Helenicele*, I, 5).

*** În urma luptelor duse în Egipt împotriva regelui persan, Chabrias a restabilit pe tronul Egiptului pe Nectenabos.

**** Chabrias repurtează la Naxos o victorie navală împotriva lacedemonienilor, în urma căreia a fost restabilit imperiul maritim atenian.

le aduse pe toate în porturile voastre. (78) Într-un cuvânt, el este singurul general dintre toți care, pe când era în fruntea voastră, n-a pierdut nici o cetate, nici un port, nici o corabie, nici un soldat. Nu există nici un trofeu ridicat de dușmani și câștigat în urma înfrângerii voastre sau a lui; există însă un mare număr ridicat de voi în urma victoriei obținute împotriva a numeroși dușmani, sub comanda lui. Dar ca nu cumva să uit vreuna din faptele sale, vi se va citi inventarul tuturor vaselor capturate, și pentru fiecare în parte locul capturării lui, numărul orașelor, totalul sumelor de bani și sediul fiecărui trofeu (*Grefierului* :) Citește !

(*Faptele lui Chabrias* *.)

(79) I se pare vreunuia dintre voi, atenieni, că acest bărbat care a cucerit atâtea orașe, care a învins pe mare atâtea corăbii ale dușmanilor și care a săvârșit spre binele vostru atâtea fapte glorioase și nu ne-a adus nici o umilință, să fie lipsit de scutirea pe care a obținut-o de la voi și pe care a transmis-o fiului său? Eu nu cred. Căci ar fi o judecată nedreaptă! Dacă ar fi pierdut o singură cetate sau numai zece corăbii, Leptines și ai lui l-ar fi acuzat de trădare și, dacă ar fi fost condamnat, s-ar fi sfârșit cu el pentru totdeauna. (80) Dimpotrivă, fiindcă el a capturat șaptezeci de corăbii și trei mii de prizonieri, fiindcă a declarat o sută zece talanți și a ridicat foarte multe

* *Grefierul* citește un memoriu scris, întocmit desigur de oratorul însuși.

trofee, după atâtea isprăvi, azi i se vor retrage recompensele acordate de voi? Cu toate acestea, atenieni, este limpede pentru fiecare, că tot ceea ce a făcut Chabrias în timpul vieții a fost pentru interesele voastre și că însăși moartea lui * n-a fost în folosul altora. Așadar, ar fi drept ca voi să vă arătați binevoitori față de fiul lui, nu numai din cauza faptelor săvârșite de el cât a fost în viață, dar chiar și din cauza morții lui. (81) În afară de asta, atenieni, se cuvine să luăm în seamă și faptul că nu se cuvine să ne arătăm mai răi decât locuitorii din Chios față de binefăcătorii noștri. Căci chiar și aceia, împotriva cărora Chabrias a mers ca dușman cu arma în mână, nu i-au retras nici azi vreunul din privilegiile de altă dată, ci au acordat o și mai mare importanță serviciilor aduse în trecut, decât neînțelegerilor ivite de curînd. Omului care a murit mergînd împotriva lor, în loc de a-i înmulți onorurile, voi veți arăta în chip evident că-i retrageți chiar și recompensele acordate pentru serviciile lui de mai înainte. Nu vă veți acoperi oare de rușine și încă pe bună dreptate? (82) De altfel, și din alt punct de vedere fiul lui Chabrias ar fi tratat în chip nedemn dacă i s-ar retrage recompensa. Deși în numeroasele expediții conduse de Chabrias nici unul din copiii voștri n-a devenit orfan din cauza lui, fiul lui, din pricina devotamentului tatălui său pentru voi, a crescut ca un orfan. Căci Cha-

* Chabrias a murit în anul 357 î.e.n. în fața insulei Chios, forțînd intrarea în portul vrăjmaș. Viața și moartea lui eroică au fost descrise de istoricul latin Cornelius Nepos.

brias după părerea mea, a fost cu adevărat un mare patriot ; astfel socotit și fiind în realitate cel mai prudent general dintre toți, el s-a folosit în interesul vostru de această virtute a lui, oriunde v-a comandat, iar în momentul cînd el a primit ordinul să se expună primejdiei, a disprețuit prudența și a preferat să moară decît să păteze onorurile primite de la voi. (83) Și tocmai aceste onoruri pentru care el a crezut că trebuie să învingă sau să moară, pe acestea noi le vom răpi fiului său ? Și ce vom spune, atenieni, cînd toată lumea, privind la trofeele ridicate de Chabrias în expedițiile întreprinse pentru voi, va afla în același timp că voi i-ați retras o parte din darurile cu care l-ați recompensat pentru aceste trofee dobîndite ? Nu vă gîndiți, atenieni, și nu socotiți că în acest proces nu se judecă dacă legea este bună sau nu, ci că voi sînteți judecați dacă în viitor meritați sau nu să vi se facă servicii...

IV. Onoarea Atenei

(163) Cineva ar putea găsi numeroase motive să spună și să arate că legea lui Leptines nu este întru nimic și în nici un caz potrivită cu onoarea voastră și nu este întru nimic folositoare pentru interesele voastre. Dar ca voi să vă convingeți de aceasta dintr-o scurtă privire, eu voi încerca să vă vorbesc rezumînd faptele : comparați și gîndiți-vă ce se va întîmpla dacă legea va fi votată de voi sau nu. Apoi

întipăriți-vă în minte ce va rezulta și dintr-un caz și din altul, pentru ca voi să alegeți calea cea mai bună. (164) Dacă voi veți abroga legea așa cum vă sfătuim noi, oamenii demni vor continua să se bucure de drepturile acordate de voi, iar dacă cineva este nedemn, pe lângă faptul că i se va retrage recompensa, el va suferi pedeapsa pe care voi o veți hotărî potrivit legii contrapropuse de noi; iar în ce privește cetatea, ea se va arăta credincioasă, dreaptă și sinceră față de toți. Iar dacă voi veți vota legea — dea zeii să nu faceți una ca asta — cei buni vor suferi din pricina celor răi, iar cei nedemni vor fi pentru cei buni izvor de nenorociri, fără ca ei să sufere vreo pedeapsă și, contrar celor ce v-am spus adineaori, cetatea noastră va arăta în fața tuturor că este nesinceră, invidioasă și necinstită. (165) Deci n-ar fi demn de voi, atenieni, să vă alegeți cu o reputație atât de supărătoare, în locul unor calități și virtuți care vă sînt proprii. Căci fiecare din voi va avea partea sa personală din renumele pe care vi-l aduc deciziunile luate în comun. Ce-i drept, nu ignoră nimeni, nici printre asistenții care ascultă, nici printre ceilalți cetățeni din afară, că în fața tribunalului Leptines luptă împotriva noastră, dar în conștiința fiecăruia dintre voi, judecători, bunăvoința luptă împotriva invidiei, dreptatea împotriva necinstei și toate sentimentele cele bune împotriva celor rele. (166) Dacă vă veți lăsa convinși de cele mai bune sentimente și dacă voi vă veți da voturile potrivit sfaturilor noastre, lumea va judeca că voi ați făcut ceea ce se cuvine ca

Judecători, iar cetatea va culege cele mai bune rezultate din verdictul nostru și dacă vreodată se va ivi ocazia, voi nu veți fi lipsiți de oameni care să înfrunte primejdiile pentru interesele voastre. Pentru toate aceste motive, eu cred că voi trebuie să vă îngrijiți de interesele voastre și să fiți atenți spre a nu fi siliți să cădeți în greșală. Căci adesea multe deciziuni, de a căror dreptate n-ați fost convinși, v-au fost smulse prin strigătele, violența și nerușinarea oratorilor. (167) Aceasta n-o mai îngăduiți azi; căci nu s-ar potrivi cu onoarea voastră. Dacă argumentele aduse de mine vi s-au părut drepte, întipăriți-le în minte, pînă cînd veți depune votul cerut de jurămîntul făcut împotriva celor ce vă dau sfaturi rele. Pe mine mă miră un lucru: voi pedepsiți cu moartea pe cei ce falsifică banii și oamenii care falsifică reputația de onoare și sinceritatea cetății noastre, voi le veți da dreptul de a vorbi! Nu, aceasta nu se poate: Jur pe Zeus și pe toți zeii!

Nu găsesc că mai are rost să stărui în această privință. Socot că n-a rămas nimic nelimpede în tot ceea ce v-am spus.

DISCURSUL ÎMPOTRIVA LUI MIDIAS

Om de o rară aroganță, Midias era un personaj cu multă trecere la Atena din cauza bogăției, dărnicii și a legăturilor sale cu oameni politici influenți ai timpului. Ca partizan al oligarhiei, el era adversarul politic al lui Demostene. Încă de la începutul carierei sale, marele orator întâlnește în Midias un dușman înverșunat. În timpul procesului lui Demostene cu tutorii, Midias intră în conflict acut cu Demostene, insultându-l pe el și familia lui. Dat în judecată, el refuză să plătească amenda la care fusese condamnat. Ulterior, în Adunarea poporului, Demostene se opuse trimerii unei expediții militare în Eubeea, expediție susținută de Midias, fapt care reaprinsese vechea dușmănie. Această împrejurare contribuie la dezvoltarea antagonismului politic dintre acești doi bărbați. Prin politica sa antimacedoneană Demostene intra în conflict cu gruparea politică a lui Eubulos, care urmărea pacea, iar Midias făcea parte din această grupare și era susținut cu tărie de ea.

În aceste împrejurări, Demostene își ia de bunăvoie sarcina unei horegii, la ale cărei cheltuieli tribul lui Demostene, Pandionis, uitase să contribuie. Demostene nu cruță nimic pentru strălucirea și reprezentanța teatrală, prilejuită de serbările Dionysiace din anul 348 î.e.n., asigurând succesul corului său. Midias s-a folosit însă de cele mai condamnabile mijloace pentru ca Demostene să nu izbutescă: astfel, el dezorganizează corul, convinge pe conducătorul corului să rupă contractul încheiat

cu Demostene și deteriorează veșmintele și corcanele coriștilor. În sfârșit, în momentul când un numeros public format din atenieni și străini se adunase în teatrul lui Dionysos și aștepta intrarea corului, în văzul tuturor Demostene fu pălmuit de Midias, probabil în urma unei discuții. Midias fu huiduit iar după câteva zile Demostene îl acuză de sacrilegiu față de serbare, în Adunarea poporului. Conform legii, Adunarea își ținea ședința chiar în teatru, îndată după Marile Dionysii. Poporul îl declară vinovat de această crimă. Dar succesul a fost numai moral, întrucât acest fel de vot nu atrăgea nici o sancțiune. Pentru a obține o satisfacție întregă, Demostene se adresează tribunalului Heliastilor. Midias încearcă să oprească acțiunea prin mijlocirea prietenilor care urmăreau o înțelegere între cei doi adversari. La refuzul lui Demostene, Midias infuriat îl acuză de dezertare în fața dușmanului și de complicitate la un omor, dar nu izbuti să obțină condamnarea lui.

În al doilea an de la insultă (347 î.e.n.), Demostene scrisese acest discurs, dar nu-l rosti, ba chiar își retrage plângerea, fie că a primit în schimb treizeci de mine, după cum îi reproșează dușmanul său, Eschine, în discursul *Împotriva lui Ctesifon*, fie din motive politice.

În acest discurs, Demostene acuză pe Midias că prin actul lui l-a insultat nu numai pe el, ci și pe horeg în exercițiul funcțiilor sale, deci a insultat și poporul care-i încredințase aceste funcțiuni și pe zeul în onoarea căruia se desfășurau serbările Dionysiace. Midias recunoaște că actul săvârșit de el este o insultă, fiindcă a lovit un om liber; Demostene susține că actul lui este o impietate, fiindcă el, victima, era un horeg și fiindcă actul s-a săvârșit în timpul serbărilor zeului Dionysos și în plin teatru.

ÎMPOTRIVA LUI MIDIAS

(*Fragmente*)

I. Exordiu

(1) Judecători, cred că nu există nimeni printre voi și nici printre ceilalți cetățeni, care să nu fi aflat despre marea nerușinare de care a dat totdeauna dovadă față de toți Midias. În ce mă privește, eu am procedat așa cum ar fi procedat oricare dintre noi, când s-ar fi văzut copleșit de insulte. Iată cum am făcut : l-am acuzat pe Midias în fața poporului că a săvârșit un sacrilegiu, pălmuindu-mă în timpul sărbătorilor Dionysiace, că s-a dat față de mine la acte de violență în timp ce eu îmi exercitam sarcina de ho-reg. (2) Însuflețit de un măreț spirit de dreptate, poporul întreg a clocotit de mînie și a fost de partea mea într-o pricină care i-a adus și lui jigniri. De aceea, cu toate eforturile lui Midias și ale altor cetățeni, care i-au venit în ajutor, poporul nu s-a lăsat înduplecat, n-a ținut seama de averile și promisiunile acestora, ci a votat într-un singur glas împotriva lui. Judecători, au venit atunci la mine mulți oameni, unii chiar dintre aceia care se află astăzi în tribunal ; de asemeni mulți alți cetățeni mi-au cerut și m-au îndemnat să-l urmăresc pe Midias și să-l dau în judecată în fața voastră, concomitent pentru două motive. Atenieni, jur pe toți zeii că eu am credința că am procedat astfel, deoarece am șocotit că am fost umi-

lit și fiindcă voiam să pedepsesc în același timp și alte purtări ale acestui individ îndrăzneț și nerușinat și care nu se dă în lături de la nimic. (3) Astfel stînd lucrurile, eu am luat în interesul vostru toate măsurile de prevedere care se impuneau și, după cum vedeți, acum, cînd acțiunea a fost introdusă, mă aflu în fața voastră spre a susține acuzația. Deși aș fi putut primi mulți bani din cei ce mi se ofereau spre a renunța la acuzație, n-am primit ; am rezistat la rugăminți și demersuri, v-o jur pe Zeus, ba și la amenințări. (4) Privitor la ceea ce vă rămîne de făcut, vă arăt că, cu cît Midias va supăra pe mai mulți, dîndu-le ordine — căci mai adineaori l-am văzut făcînd acest lucru în tribunal —, cu atît mai mult sper că voi obține dreptate. De bună seamă n-aș putea acuza pe nici unul dintre voi că nu s-a interesat de cauza mea, care mi-a atras simpatia voastră și nici că vreunul dintre voi, în ciuda jurămîntului depus, va vota altceva decît ce îi va dicta simțul lui de dreptate, pentru ca în viitor Midias să continue cu insultele sale fără nici o teamă. (5) Deci, judecători, dacă eu l-aș acuza pe acesta de călcare de lege, de mituire cu prilejul unei solii sau pentru orice alt motiv asemănător, n-aș socoti nimerit să vă adresez nici o cerere, gîndindu-mă că în asemenea chestiuni acuzatorului i se cuvine să aducă numai dovezi, iar celui acuzat să recurgă la rugăminți. Dar fiindcă acest individ a corupt pe judecătorii concursului * și fiindcă din această

* Acuzația adusă lui Midias de a fi corupt pe judecători trebuia susținută în fața forului de judecată.

cauză tribul meu * a fost lipsit de trepiedul pe care-l merita, (6) fiindcă cu însumi am fost pălmuit și insultat așa cum nici un horeg n-a fost nicicînd insultat, fiindcă mă găsesc în fața voastră pentru a urmări o faptă pe care poporul indignat și înfuriat ca și mine a condamnat-o, nu stau la îndoială să vă prezint chiar rugăminți. Dacă-mi este îngăduit să vorbesc astfel — eu sînt astăzi acela care se apără, cu toate că este într-adevăr o nenorocire ca cineva să nu obțină dreptatea cînd este insultat. (7) Vă rog deci pe voi toți, judecători, să mă ascultați cu bunăvoință și dacă voi face dovada că omul acesta, Midias, m-a insultat nu numai pe mine, dar chiar și pe voi, și legile, și pe toți cetățenii, să-mi dați și mie ajutor, și vouă înșivă. Căci situația se prezintă astfel, atenieni: dacă atunci eu am fost insultat și lovit, acum, cînd problema este pusă în discuție, se va hotărî dacă trebuie să îngăduim asemenea fapte și dacă putem admite să fie insultat oricare dintre voi, fără ca vinovatul să aibă a se teme de pedeapsă. (8) Dacă unii dintre voi au crezut pînă-n clipa de față că procesul de astăzi este o afacere cu caracter particular, acum să aibă în vedere că este în interesul nostru comun ca să nu se îngăduie nimănui astfel de fapte. Fiind vorba deci de o chestiune de ordin public, să mă asculte cu atenție și să voteze fiecare ceea ce i se va părea că este în conformitate cu dreptatea. Acum vi se va citi legea după care se rînduiesc plîngerile către

* Demostene, născut în 384 î.e.n. la Atena, aparținea tribului Leontis din demosul Paiania.

Adunarea poporului. După aceasta voi încerca să vă informez despre celelalte puncte ale cauzei. Grefier, citește legea !

Legea :

[Pritanii trebuie să convoace adunarea în teatrul lui Dionysos**, a doua zi după sărbătoarea Pandia***. În această ședință trebuie să se treacă mai întâi în ordinea de zi afacerile religioase, apoi urmează plîngerile privind procesiunea și concursurile care au loc la sărbătoarea Dionysiilor, plîngeri pentru care solicitanții n-au obținut încă satisfacție.]*

(9) Aceasta este legea, atenieni, lege care orînduiește plîngerile supuse judecării poporului ; după cum ați auzit, legea impune ca Adunarea poporului să fie convocată în teatrul lui Dionysos după sărbătoarea Pandia. În aceeași ședință, după ce președinții se vor fi ocupat cu gestiunea arhontelui, trebuie să delibereze cu privire la delictele și ilegalitățile săvîrșite în legătură cu sărbătoarea. Iată, atenieni, o lege bună și folositoare, așa cum dovedește și cauza de față. Cînd în ciuda acestei legi, unii oameni se arată atît de porniți spre insultă, la ce să ne așteptăm de la asemenea oameni dacă nici o sentință judecătorească și nici un pericol nu se vor abate asupra lor ?

* Înaintea oricărei ședințe, Adunarea poporului alegea prin tragere la sorți pe proedrii care alcătuiau biroul. Ședințele începeau printr-un sacrificiu. Apoi crainicul pronunța rugăciuni însoțite de imprecății împotriva aceluia care ar fi încercat să trădeze interesele poporului.

** Teatrul lui Dionysos era situat pe versantul sudic al Acropolei.

*** Sărbătoare în cinstea lui Zeus, celebrată la un interval de opt zile după Marile Dionysii.

(10) Voiesc acum să vi se citească și legea care este o urmare a acesteia ; ea va arăta chiar tuturor prudența voastră și îndrăzneala acestui individ. Grefier, citește legea !

Legea :

*[Evagoros a propus : când se desfășoară fie procesiunea în onoarea lui Dionysos în Pirœu (cu reprezentații de comedie și de tragedie), procesiunea Leneelor * (cu actori comici și tragici) sau procesiunea Dionysiilor din cetate ** -țcu băieți tineri, cu defilări și concursuri de tragedie și de comedie), de asemenea în timpul procesiunii și concursului din luna Tharghelion ***, în timpul acestor zile nu este permis de a lua amanet nici de a pune sechestrul, chiar dacă termenul de scadență a trecut. Dacă cineva va călca vreuna din aceste dispozițiuni, să fie urmărit de partea păgubită și o plîngere prealabilă să fie depusă împotriva celui vinovat — în adunare când se ține ședința în teatrul lui Dionysos — și în forma prescrisă pentru celelalte delictive ****.]*

(11) Reflectați, judecători, la aceasta : dacă în prima lege plîngerea supusă judecății poporului se referă la

* Leneenele, sărbătoare a teascului și a vinului, închinată lui Dionysos, numită astfel după templul lui Dionysos, Lenaion, unde se celebra sărbătoarea. Organizarea serbării revenea arhontelui rege. Leneenele se celebrau la Atena în luna Gamelion (ianuarie-februarie).

** Dionysiile urbane se celebrau la Atena în luna Elafebolion, corespunzătoare lui martie-aprilie. Cu acest prilej aliații Atenei din Liga maritimă aduceau la Atena contribuțiile datorate și tot felul de mărfuri. Prin acest fapt sărbătoarea capătă un caracter panhelenic. Majoritatea marilor tragedii au fost reprezentate la această sărbătoare.

*** Sărbătoarea în cinstea lui Apolo, care împrumuta numele unei luni a anului.

**** Întrucît nu sînt menționate și celelalte sărbători, s-ar putea trage concluzia, că Demostene n-a citit legea întregă.

delicte săvârșite cu ocazia sărbătorii, în a doua voi ați stabilit aceeași procedură a plîngerii prealabile împotriva acelor care cer achitarea datoriilor neplătite la scadență sau împotriva celor care aplică un sechestru sau îndeobște recurg la orice mijloc de constrîngere. Căci voi socotiți că în aceste zile nu-i este îngăduit nimănui să insulte pe un cetățean și nici să batjocorească pregătirile pe care le-a făcut din banii săi pentru a asigura o astfel de sarcină *, ci pe durata sărbătorii voi ați lăsat celor ce le-au posedat înainte toate bunurile ce-au fost acordate pînă la sentință judecătorească reclamantului. (12) Voi dar, atenieni, ați ajuns pînă la o atît de mare omenie și de pietate încît pe timpul acelor zile ați suspendat pedeapsirea nedreptăților săvârșite mai înainte. Midias însă în acele zile a săvârșit crime vrednice de cea mai mare pedeapsă, aceasta o voi dovedi. Eu, la început vreau să vă arăt toate insultele pe care le-am suferit și apoi să vă vorbesc despre palmele pe care, în cele din urmă, mi le-a tras; se va vedea în chip evident că nu este nici un act din cele pe care le-a săvârșit, care să nu merite moartea...

II. Midias a insultat în Demostene pe horegul, reprezentant al cetății

(31) Apoi atunci cînd Midias afirmă că „Demostene a fost insultat“, eu îi răspund că vorbesc în nu-

* Sarcinile de horeg sau trierarh, numite *leiturgii*.

mele dreptății, al interesului comun și în numele tuturor. Căci în ziua aceea insulta lui Midias a lovit nu numai în mine, în persoana lui Demostene, ci mai ales în horegul vostru * ; voi veți înțelege această distincție din cele ce vă voi spune. (32) Fără îndoială, știți că nici unul dintre thesmoteții de față nu poartă numele de thesmotet, ci fiecare are un nume oarecare. Dacă pe unul din acești thesmoteți cineva îi va insulta ca pe un om particular prin acte sau vorbe, autorul faptului va trebui să răspundă fie unei acuzări, fie unei defăimări ; dacă însă el va insulta pe thesmotet, el va fi pedepsit prin decăderea lui din toate drepturile civile pentru totdeauna. De ce ? Fiindcă acela care se poartă astfel insultă legile și coroana, care este semnul funcțiunii publice, insultă și cetatea, căci numele de thesmotet nu aparține nimănui ca particular, ci cetății Atena. (33) Același lucru se petrece și cu arhonele. Dacă cineva îl va lovi sau îl va calomnia când poartă cununa pe cap **, acela va fi pedepsit prin decăderea din drepturile sale de cetățean, iar dacă va

* Horegul era cetățeanul căruia cetatea îi impunea ca sarcină organizarea unui cor și a tuturor obligațiilor ce decurgeau de aici. Într-un fragment dintr-o comedie pierdută, Aristofan ne spune că un horeg care a depus un deosebit zel în organizarea unui cor, procurând veșminte brodate pentru choreuți, a rămas în zdrențe din pricina marilor cheltuieli pe care le-a suportat. Membrii corului sau choreuții erau în număr de doisprezece, împărțiți în două grupe. Sofocle a ridicat numărul choreuților la cincisprezece. Veșmintele choreuților variau după caracterul personajelor : bătrâni, sfinici, fecioare, barbari, Erinii. Corul își însoțea cântarea prin gesturi ritmate. Cântecul era acompaniat de un flautist.

** Cununa de mirt pe care o purta pe cap arhonele era simbolul autorității.

insulta pe arhonte ca particular, el va fi expus unei acțiuni civile. Situația este similară nu numai pentru acești magistrați, dar și pentru toate persoanele cărora cetatea le dă în anumite ocazii fie dreptul de a purta coroană, fie orice altă onoare. Tot așa se petrec lucrurile și în cazul meu ; dacă Midias m-ar fi insultat pe mine în calitatea mea de simplu cetățean și în afara acelor zile, el n-ar fi trebuit supus rigorilor unei acțiuni civile. (34) Dar dacă este evident că el a insultat pe horegul nostru în zile de sărbătoare prin acte de sacrilegiu, el merită pe bună dreptate indignarea și răzbunarea poporului, căci o dată cu Demostene a fost insultat horegul vostru, reprezentantul cetății, și asta tocmai în acele zile în care legile nu o îngăduie. Se impune ca atunci când voi statorniciți legi, să examinați de aproape fondul lor, căci o dată ce au fost întocmite, voi trebuie să le apărați și să le aplicați. Voi sînteți obligați la aceasta prin jurămîntul vostru și acest lucru este drept sub toate aspectele. (35) Din vremuri de demult, voi aveți o lege privitoare la daune, una cu privire la violențe și de asemeni una cu privire la insulte. Dacă aceste legi ar fi fost de ajuns pentru a pedepsi pe cei ce în timpul serbărilor Dionysiace au săvîrșit asemenea fapte, n-ar fi fost nevoie de această lege specială. Și iată dovada : voi ați întocmit o lege sfîntă pentru respectarea zeului însuși și a regulilor religioase în zilele de sărbătoare. Când cineva se va face vinovat față de legile anterioare, față de cele ce au fost întocmite după acestea și față de toate

celelalte, un astfel de om nu este drept să fie sancționat și să primească o pedeapsă și mai grea? Eu afirm că da...

III. Prin Demostene, Midias a insultat Legea, Divinitatea și Cetatea

(126) Ați auzit, atenieni, din gura mea, câte insulte am îndurat în timpul exercitării sarcinii mele în demnitatea mea de om, câte uneltiri și maltratări de care abia am scăpat. Multe lucruri le omit, căci mi-e greu să le expun pe toate. Dar adevărul faptelor acesta este. Căci nu numai eu am fost păgubit de actele lui Midias; nedreptățile față de cor nu m-au atins numai pe mine, ci și tribul meu, adică a zecea parte din voi, iar insultele și uneltirile îndreptate împotriva mea au atins și legile care veghează asupra siguranței fiecărui dintre voi. De asemeni și Zeul, în slujba căruia am fost numit horeg, și Legea divină în tot cuprinsul ei și augusta putere a Divinității au fost atinse o dată cu mine. (127) Se cuvine deci ca voi, dacă vreți să apreciați în chip just faptele săvârșite de ei, să aveți în vedere în mânia voastră că nu numai eu sînt în cauză, ci și Legea, Divinitatea, Cetatea, deoarece toate în același timp au fost ținta insultelor lui.

În consecință pe el să-l pedepsiți, iar pe cei care-l ajută și luptă alături de el trebuie să-i socotiți nu numai apărători ai cauzei lui, dar chiar ca pe unii care-i justifică faptele...

IV. **Votul de blam al poporului și disprețul lui Midias pentru popor**

(199) Ce credeți că ar fi în stare să pună la cale în viitor un om cu această trufie nesăbuită dacă ar scăpa acum ? Eu vă voi vorbi despre ceea ce v-ar putea convinge de aceasta, dacă ați lua în cercetare purtarea avută după votul de blam dat împotriva-i. Există oare vreun om care după un vot care-l condamnă pentru o impietate săvârșită cu prilejul unei sărbători chiar dacă n-ar fi fost amenințat de nici un proces său periculos, să nu se fi ascuns pentru un moment și care să nu fi dovedit o oarecare modestie, cel puțin pînă la sfîrșitul procesului, dacă nu pentru totdeauna. Desigur, nimeni nu s-ar fi purtat altfel. (200). Nu, Midias nu are o asemenea comportare, ci din ziua aceea el vorbește, insultă, strigă. Dacă are loc vreo alegere, Midias Anaghirasios * candidează. El este protectorul lui Plutarh, cunoaște toate secretele statului, cetatea noastră este prea mică pentru dînsul. În toate acestea este evident că el nu face altceva decît să declare solemn că : „Eu n-am suferit nimic din cauza votului de blam, nu mă tem nici nū mi-e frică de procesul care va începe !“. (201) Așadar, atenieni, un om care socotește rușinos faptul de a se teme de voi și care se mîndrește cu faptul că nu-i pasă de voi, nu merită el de zece ori moartea ? El crede că voi nu veți avea cum s-o scoateți la capăt cu el. Bogat, îndrăzneț, mîndru, lăudăros, violent, nerușinat, dacă acum vă va scăpa, cum va mai fi el prins ?

* Midias era din demosul Anagyrus.

2° (202) Dar chiar dacă n-ar exista nici un alt motiv, ci numai discursurile rostite de el de obicei cu diferite ocazii în fața poporului, eu cred că i se cuvine pe drept cea mai mare pedepsă. Voi știți desigur că, dacă ni se vestește pe cale oficială că treburile cetății voastre decurg așa cum se cuvine sau dacă ne parvine o știre de acest fel, toți se bucură. Midias însă niciodată nu s-a numărat printre cei care se bucurau sau se simțeau fericiți împreună cu poporul. (203) Dimpotrivă, dacă ni se anunță un eveniment supărător, de care nimeni n-ar voi să audă, cel dintâi Midias se ridică îndată și, folosindu-se de ocazie și profitând de liniștea ce se așterne în fața unei dureri copleșitoare prilejuită de acest eveniment, ia cuvântul și spune : „Astfel de oameni sînteți, atenieni ! Voi nu voiți nici să mergeți la război și nici nu credeți că trebuie să contribuiți cu bani la acesta. Vă mai mirați apoi că vă merg rău treburile cetății ? Credeți că lucrurile pot continua astfel, ca eu să contribui, iar voi să împărțiți banii între voi ? Vă închipuiți că eu mă voi achita de sarcina de trierarh în timp ce voi veți refuza să vă îmbarcați ?“ (204) Insultându-vă cu astfel de vorbe, el dă pe față cu prima ocazie răutatea și dușmănia care mocnesc în fundul sufletului său. La rîndul vostru, atenieni, acum, cînd el căutînd să vă amăgească și să vă înșele, se jalește, plînge și vă roagă, voi trebuie să-i răspundeți astfel : „Iată ce fel de om ești, Midias ! Ești furios, nu vrei să-ți ții brațele în repaus de-a lungul trupului tău ! Și apoi, te mai miri, ticăloșule, că vei pieri în chip nenorocit ? Crezi că noi te

vom suporta pe tine, în timp ce tu ne dai lovituri? Crezi că noi te vom achita și tu vei continua să ne insulti?“...

V. Atenienii vor apăra propria lor securitate, dacă vor răzbuna pe zeu.

(226) Voi care ați asistat aproape cu toții la serbările lui Dionysos, ați fluierat pe acest individ când intra în teatru, l-ați huiduit și v-ați manifestat toată ura voastră înainte de a mă fi auzit pe mine vorbindu-vă ceva despre el. Astfel, înainte ca vina lui să fi fost dovedită, voi v-ați indignat, ați îndemnat la răzbunare pe cel ce a suferit insulte și m-ați aplaudat când l-am acuzat printr-o plîngere în fața poporului.

(227) Și acum, când dovada vinei lui s-a făcut și când poporul, ținînd ședința într-un loc sfînt, s-a pronunțat împotriva lui și când toate actele săvîrșite de el au fost constatate și votul v-a chemat pe voi pentru a-l judeca și când vă este cu puțință de a sfîrși cu el printr-un singur vot, acum voi șovăiți de a mă ajuta, șovăiți de a face pe placul poporului, șovăiți de a da celorlalți o lecție de înțelepciune, de a întări pentru viitor siguranța voastră, dîndu-l pe acesta ca exemplu celorlalți?

Reflectați la cele ce v-am spus, mai ales la Zeul a cărui serbare a fost tulburată de sacrilegiul lui Midias. Pedepsiți-l, punînd în urnă votul cerut de dreptatea Zeilor și a oamenilor!

DISCURSUL ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

Cucerirea și distrugerea Olintului de către regele macedonian Filip în anul 348 î.e.n. au stîrnit un val puternic de indignare și de îngrijorare în întreaga Grecie. Atenienii crezură că pot să se folosească de această stare de spirit spre a alcătui o ligă a tuturor grecilor împotriva Macedoniei. De aceea soli ai Atenei străbat Grecia și Peloponesul spre a convinge pe toți grecii ca să pornească război împotriva lui Filip. Primiți uneori cu entuziasm, de cele mai multe ori cu neîncredere, cu toate eforturile lor solii n-au reușit să-și atingă ținta; ambiția și ura dintre cetățile grecești au fost mai puternice decît iubirea pentru o patrie comună. De aceea și atenienii au găsit cu cale să se îngrijească numai de interesele lor și au încercat să obțină de la regele învingător o pace în condiții cît mai avantajoase. De altfel și Filip, deși se temea numai de atenieni, fără a încerca vreun demers oficial, se folosea de orice prilej pentru a-i face pe aceștia să înțeleagă că el este gata la orice sacrificiu pentru a cîștiga prietenia lor. Pe cînd Filip se mărginea numai la asigurări vagi, atenienii se hotărîsc să delege în Macedonia o ambasadă, cea dintîi, din care făceau parte Eschine și Demostene. Filip primește binevoitor ambasada și, fără a-și lua vreun angajament, declară că va trimite deputați la Atena, ca să încheie cu Adunarea poporului un tratat de pace și alianță. Atenienii credeau că prin acest tratat li se vor da înapoi unele colonii și mai ales Amfipolisul. Filip ordonase însă deputaților

săi ca, din acest punct de vedere, să mențină situația care exista de fapt. Filocrate propune în adunare un tratat prin care părțile contractante păstrau ceea ce aveau în stăpînire în momentul încheierii păcii. Atenienii mai înțelegeau că în condițiile păcii intrau și aliații lor. Printre cetățile și insulele în chip real unite cu Atena, atenienii voiau să introducă și alte populații, mai ales pe focidieni ; de aceea ei au propus ca să li se dea și altor cetăți care ar dori răgaz de a fi prevăzute în tratat. Această clauză a fost respinsă de deputații lui Filip și atenienii trimit o a doua ambasadă, formată din aceeași membri ca cea dintîi în Macedonia, ca să primească jurămîntul lui Filip și al aliaților lui. Pe de o parte, Filip nu se grăbește să depună jurămîntul ; înainte de a se întoarce la Pela, el întîrzie cît mai mult timp pentru a supune pe regele Traciei, Kersobleptes, iar pe de altă parte, cheamă la Pela pe aliații săi spre a depune jurămîntul, împotrivindu-se ca deputații atenieni să meargă ei la fiecare din aceștia. Prin reținerea deputaților Atenei la curtea sa și prin încetineala lui, Filip urmărea să cîștige timpul necesar spre a-și îndrepta armata spre Termopile. Abia întoarsă, ambasada adusese poporului la cunoștință bunle intenții ale lui Filip și Adunarea poporului, după propunerea lui Filocrate, abia votase mulțumiri lui Filip, cînd acesta, ca împuternicit al consiliului amficionic, cere atenienilor în numele alianței încheiate ajutor pentru a pedepsi pe nelegiuții de focidieni. Încremeniți de atitudinea neașteptată a lui Filip, atenienii refuză să-i dea ajutorul cerut și trimit o a treia ambasadă, din care Demostene nu face parte. În acest timp, Filip ocupă trecătoarea Termopile și năvălește în Focida, ocupînd-o.

Lupta între Demostene și Eschine începe imediat după întoarcerea din cea de-a doua ambasadă în legătură cu propunerea făcută de Filocrate în Adunarea poporului pentru a se aduce mulțumiri lui Filip. Îndată ce se întoarce din Macedonia, Demostene denunță în fața Consiliului celor cinci sute gravitatea situației și dă pe față planurile lui Filip ; Eschine însă amăgește poporul cu cele mai frumoase speranțe, încredințîndu-l că regele nutrește cele mai bune intenții pentru atenieni și că,

dacă el trece prin Termopile, face aceasta spre a pedepsi nu pe focidieni, ci pe tebani, dușmanii de totdeauna ai Atenci. Fie că atențiile deosebite ale lui Filip în timpul șederii lui la Teba, fie că aurul primit de la Filip l-au făcut pe Eschine să ia o astfel de atitudine, poporul votează mulțumirile propuse de Filocrate în loc să se înarmeze și să oprească pe Filip de a trece de Termopile.

Cînd Filip, stăpîn pe orașele Focidei, avea la dispoziția lui întreaga Grecie, partidul național din Atena cere lui Eschine să dea seama de rolul compromișător jucat de el și de abuzul de elocință făcut de el pentru ruina Atenci. În aceste împrejurări, Demostene deferă unei Adunări judiciare pe Eschine, acuzîndu-l în discursul ținut că în timpul celei de-a doua ambasade și-a călcat datoriile și a primit bani, trădînd astfel patria. Acuzația nu se mărginește numai la conduita lui Eschine în timpul celei de-a doua ambasade, ci se întinde și asupra conduitei lui din timpul primei ambasade, dar mai ales asupra conduitei lui în perioada de după întoarcerea din Macedonia, cînd, prin sfaturile date poporului, înlesnise invadarea Greciei de către Filip și înaintarea lui pînă aproape de zidurile Atenci.

Acest discurs a fost rostit în anul 343 î.e.n. El nu este o acuzație formală de înaltă trădare, ci o urmărire pentru dare de socoteli.

ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

(*Fragmente*)

I. Apel către judecători

(1) Cît de mari au fost patimile, atenieni, și cît de multe intrigile stîrnite de acest proces, cred că aproape toți v-ați dat seama, văzînd adineauri pe cei care,

chiar în momentul cînd numele vostru se trăgea la sorți, vă tulburau și căutau să vă găsească. În ce mă privește, vă voi cere deci vouă tuturor, ceea ce de altfel dreptatea trebuie să acorde chiar și celor ce nu o cer, de a nu prețui nici favoarea, nici pe cutare sau cutare om mai mult decît dreptatea și jurămîntul depus de fiecare dintre voi înainte de a veni aici. Gîndiți-vă că sînt în joc interesele voastre și ale cetății, pe cînd rugăciunile și stăruințele celor ce ajută pe Eschine urmăresc avantaje particulare (pe care legile v-au chemat aici să le înfrînați și nu pentru a asigura celor vinovați o nedreaptă izbîndă)...

II. De ce fapte trebuie să răspundă un ambasador

(4) De aceea, în împrejurările de față, eu vă voi spune cum ați putea pricepe voi ceea ce este drept în această afacere și cum ați putea pronunța acum verdictul vostru : și anume cu condiția ca să examinați voi înșivă, judecători, și să socotiți de ce fapte trebuie să răspundă un ambasador. Mai întîi trebuie să răspundă de lucrurile pe care vi le-a raportat, apoi să răspundă de sfaturile pe care vi le-a dat, în al treilea rînd de instrucțiunile primite de la voi, după aceasta de timpul folosit ; în sfîrșit, el trebuie pe deasupra să răspundă dacă a îndeplinit toate aceste obligații, lăsîndu-se corupt sau nu. (5) De ce trebuie să răspundă de acestea ? Pentru ca voi să puteți să vă bazați deliberările pe aceste rapoarte ; dacă acestea sînt adevă-

rate, voi veți hotărî măsurile ce se impun, iar dacă nu, veți hotărî tocmă dimpotrivă. Pe de altă parte, voi socotiți că sfaturile cele mai demne de încredere sînt acelea ale ambasadurilor ; căci voi îi ascultați ca pe niște oameni bine informați asupra scopului lor ; nu trebuie dar ca un ambasador să fie convins să vă dea un sfat rău sau nefolositor. (6) Mai mult, ei trebuie să aducă la îndeplinire misiunea pe care voi i-ați încredințat-o, fie ca să vorbească, fie ca să acționeze, fie să execute prompt ordinele pe care voi le-ați votat. Prea bine ; dar de ce trebuie să răspundă de timpul folosit ? Pentru că adesea, atenieni, se întîmplă ca prilejul favorabil pentru multe acțiuni mari să nu dureze decît puțin timp ; dacă cineva de bunăvoie ar renunța la acest prilej și l-ar lăsa adversarilor, orice ar face, nu va mai putea să-l cîștige din nou. (7) În sfîrșit, în ceea ce privește luarea de mită, dacă voi spune că a te îmbogăți de pe urma nenorocirilor patriei tale este o groaznică crimă care merită o dreaptă indignare, nimeni dintre voi nu mă va dezminți. Însă cel ce a întocmit legea nu face această distincție, ci el a hotărît ca să nu se primească bani în nici un caz, socotind (după părerea mea) că cel care a încasat o dată și a fost corupt prin bani nu mai este în stare să discearnă în toată siguranța interesele statului. (8) Dacă eu voi dovedi și voi arăta limpede că Eschine, care este de față, a întocmit un raport fals, că a împiedicat poporul să afle de la mine adevărul, că, fiind trimis ca ambasador, nu s-a conformat nici uneia din instrucțiunile pe care i le-ați dat, că a pierdut timpul, că

a lăsat să se irosească ocaziile favorabile cetății pentru multe și importante acțiuni, că pentru toate acestea a primit bani și salarii împreună cu Filocrate *, condamnați-l și dați-i o pedeapsă vrednică de crimele lui ! Iar dacă eu nu voi putea dovedi aceste crime sau nu pe toate, pe mine socotiți-mă un om de nimic și pe el achitați-l !..

III. Demostene amintește ce a raportat el și Eschine în Senat și Adunarea poporului când s-au întors din a doua ambasadă.

(17) Atenieni, veți afla îndată că, după ce voi l-ați ales din nou pe Eschine pentru a efectua schimbul de jurăminte, el a pierdut timpul, a pricinuit pagube tuturor intereselor cetății și a sturnit ura împotriva mea atunci când am voit să împiedic uneltirile lui. După ce ne-am întors din acea ambasadă pentru efectuarea schimbului de jurăminte, ambasadă referitor la care azi noi dăm socoteală și cu prilejul căreia n-am obținut nimic din ceea ce ni se făgăduise sau din ceea ce nădăjduisem când voi ați încheiat pacea ; înșelați întru totul, fiindcă acești oameni uneltiseră împotriva intereselor noastre și-și îndepliniseră misiunea lor altfel decât o hotărîse votul nostru, noi ne înfățișarăm înaintea Consiliului. Mulți dintre voi știu ceea ce voi spune, căci sala era plină de cetățeni simpli. (18) Ur-

* Filocrate din demosul Hagnont, autorul păcii din anul 346 î.e.n., este condamnat de Demostene pentru corupție și trădare.

cîndu-mă la tribună, am dat pe față tot adevărul : am acuzat pe Eschine și complicii săi, am enumerat toate întîmplările de la primele speranțe pe care Ctesifon * și Aristodemos ** vi le dăduseră ; apoi, în momentul cînd se încheia pacea, discursurile pe care Eschine le-a rostit și limita pînă unde au condus ei Statul ; și relativ la celelalte chestiuni (cele privitoare la Focida și la Termopile) vă sfătuim să nu le pierdeți din vedere, să nu păstrați aceeași atitudine, agățîndu-vă cînd de o speranță, cînd de alta, cînd de o promisiune, cînd de alta, să nu lăsați lucrurile să ajungă în cea mai rea situație. Și cuvintele mele convinseseră Consiliul. (19) Cînd Adunarea poporului s-a întrunit și a trebuit să luăm cuvîntul în fața voastră, Eschine, aici de față, urcîndu-se la tribună a vorbit cel dintîi dintre noi toți (pe Zeus și pe toți zeii, atenieni, ajutați-mă să pot reînvia amintirile voastre pentru a ști dacă eu spun adevărul, căci în momentul acela, dînsul a dăunat tuturor treburilor voastre și a distrus totul !). S-a abținut de a da vreun raport asupra ambasadei sau de a pomeni despre cele ce se vorbise în Consiliu (de vreme ce pretindea că eu n-am spus adevărul). El rosti însă un discurs atît de strălucit și care cuprindea avantaje atît de mari, încît plecă după ce vă cucerise pe toți, (20) căci, spunea el, s-a întors după ce

* Ctesifon din Atena propusese încoronarea lui Demostene în incinta teatrului lui Dionysos pentru meritele lui deosebite față de patrie. Eschine atacă decretul de încoronare ca fiind ilegal. Demostene pronunță în anul 330 î.e.n. (după șapte ani de la adjudecarea coroanei onorifice) discursul *Pentru coroană*, în care trece în revistă viața sa politică, dînd socoteală în fața ateniienilor și, mai departe, în fața posterității.

** Unealtă a lui Filip, ca și Eschine,

a convins pe Filip de tot ce era de folos pentru cetate atît în ceea ce privea afacerea amficionilor, cît și pentru toate celelalte probleme. El v-a prezentat un discurs amplu pe care spunea că l-a rostit în fața lui Filip împotriva tebanilor, vă scotea din el punctele principale și socotea că, datorită purtării lui cu prilejul ambasadăi întreprinse, voi, în două-trei zile, fără a pleca în expediție, fără vreo osteneală, veți afla că Teba a fost asediată și separată de restul Beoției. (21) Că orașele Thespieae și Plateea * se reclădeau, că tezaurul de la Delfi ** era înapoiat zeului, nu de către focidieni, ci de către tebanii care plănuiseră ocuparea templului, deoarece, zicea el, pe Filip îl convinsese că toți cei care au plănuit nelegiuirea nu sînt mai puțin vinovați decît cei care au adus-o la îndeplinire; și de aceea, spunea el, tebanii au pus preț pe capul lui. (22) Eschine pretindea că auzise pe unii eubeeni, îngroziți și tulburați de strînsele raporturi dintre Atena și Filip, zicînd: „Nu ne șcapă din vedere, ambasadori, în ce condiții voi ați încheiat pacea cu Filip și știm bine că, dacă voi îi predați orașul Amfipolis ***

* Orașul Plateea fusese nimicit în 373 î.e.n. iar Thespieae anexat puțin timp după aceea de către Filip.

** Monarhii și particularii își manifestau recunoștința față de oracolul de la Delfi, trimițînd daruri bogate și lăsînd tezaurul lor în depozit, sub protecția zeului Apolo. Datorită acestor bogății, sanctuarul din Delfi „a atras nu o dată priverile lacome ale cuceritorilor. Astfel, generalul focidian Philomelos își întreținea armata prin împrumuturi făcute tezaurului (356 î.e.n.), iar succesorul său Onomarhos topise o parte din darurile adunate în templu.

*** Amfipolis de pe Strymon în Macedonia Septentrională se afla în stăpînirea atenienilor încă de pe vremea lui Kimon, fiul lui Miltiade.

lui Filip, el v-a făgăduit că vă va da vouă în schimb Eubeea !“ De altfel, continua el, a mai pus la cale un lucru, dar nu vrea să vorbească și de acesta, căci acum unii din colegii lui de ambasadă erau geloși pe el. Prin aceste vorbe el făcea aluzii și lăsa să se înțeleagă că este vorba de Oropos *. (23) El a fost mult aplaudat cum era natural și prețuit de toți ca un mare orator și un bărbat de stat extraordinar ; după aceasta, el coborî de la tribună foarte maiestuos. Ridicîndu-mă și eu, am spus că nu știu nimic despre aceste lucruri și în același timp încercai să amintesc unele declarații pe care le făcusem în Consiliu. Acest individ și Filocrate, așezîndu-se unul la dreapta, altul la stînga mea, strigau, mă tulburau, aruncîndu-mi fel de fel de ironii. Iar voi, voi rîdeți, nu voiți să mă ascultați și nici să credeți altceva decît ceea ce Eschine vă raportase...

IV. Decretul propus și redactat de Filocrate

(48) Vedeți, atenieni, ce plin de laude și de bunăvoință este decretul ; el cere ca să mențină „pacea și alianța pe care Filip a jurat că le va păzi pentru el și pentru urmașii săi“, și „să se acorde lui Filip laude pentru că promite să ne satisfacă toate drepturile“. Dar, de fapt, Filip nu promitea nimic ; departe de a face o astfel de declarație, regele spunea că el nici

* Teritoriul disputat de Atica și Beoția, care îl ocupase din anul 366 î.e.n.

nu știe ce ar putea face spre a vă fi pe plac. (49) Dar exista un om care vorbea și promitea pentru Filip! Acela era Eschine. Filocrate, prinzând momentul în care voi vă arătați entuziasmați de discursurile lui Eschine, a adăugat în decret următoarea clauză: „Dacă focidienii nu fac ceea ce trebuie și nu predau amfichionilor templul, póporul atenienilor va întrebuința forța împotriva acelor care s-ar opune acestei predări“. (50) Așadar, atenieni, atunci când voi rămâneți acasă în loc să plecați în expediție, atunci când lacedemonienii, simțind pericolul, se întorseseră la ei în țară și atunci când nu erau prezenți alți amfichioni decât cei din Tesalia și din Teba, Filocrate, în termenii cei mai binevoitori din lume, a propus să li se predea acestora templul, atunci când el propunea ca sanctuarul să fie dat amfichionilor (căror amfichioni? Acolo nu mai erau decât tesalienii și tebanii); el însă nu propunea „de a se convoca amfichionii... de a aștepta pînă la reuniunea lor... de a trimite pe Proxenos * în ajutorul focidienilor... nici ca atenienii să iasă din zidurile lor“, nimic din toate acestea. (51) De altfel Filip v-a trimis două scrisori pentru a vă invita, dar nu pentru ca voi să plecați în expediție. Nicidecum. Căci el n-ar fi putut să vă cheme în acel moment, fiindcă lăsase să treacă timpul în care voi ați fi putut pleca în expediție; și nici pe mine nu m-ar fi putut împiedica atunci când voiam să mă imbarc

* General atenian însărcinat cu supravegherea Termopilelor și a Golfului Maliac. Baza operațiilor sale se afla în nordul Eubeii, la Orcos.

pentru a veni aici, și nici lui Eschine nu i-ar fi putut porunci să rostească un discurs prin care nu trebuia să vă îndemne la o expediție. Dar el voia numai ca voi să credeți că el va face ceea ce doriți, să nu votați nimic care să fie împotriva lui ; pentru ca focidienii neîncrezători în speranțele date de voi, nici să nu se apere și nici să nu reziste, ci disperați să se predea în mâinile lui. Citește chiar textul scrisorilor lui Filip.

(*Scrisorile*)

(52) Pe Zeus, deci aceste scrisori ne cheamă, și asta cu toată graba. Dacă ceva bun s-ar fi găsit în aceste scrisori, ce altceva s-ar fi convenit să facă acești oameni decît ca să vă spună ca voi să plecați în expediție și să propună ca Proxenos, pe care-l știau că se află în acele locuri, să dea imediat ajutor ? Este însă limpede că ei au făcut totul în sens contrar. E și firesc, căci ei nu erau atenți la ceea ce le scria Filip, căci știau cele ce are el în gînd, întocmind scrisoarea sa, la acestea și ei colaborau și-i dădeau ajutor.

(53) Iar cînd focidienii afluă cele ce s-au petrecut în adunarea voastră, cînd primiră decretul lui Filocrate și cunoscură raportul și promisiunile lui Eschine, fură cu totul zdrobiți. Gîndiți-vă ! Erau printre focidieni oameni cu judecată și fără încredere în Filip ; aceștia au fost făcuți să aibă încredere în el. De ce ? Deoarece ei credeau că nici dacă Filip i-ar înșela pe ei de zece ori, niciodată ambasadorii Atenei n-ar îndrăzni să înșele pe atenieni și că deci erau adevărate cele ce vă raportase Eschine și că pieirea se apropie de tebani și

nu de focidieni. (54) Erau și alții care credeau că trebuie să sufere orice și să se lupte ; însă hotărîrea lor slăbise din pricină că fuseseră convinși că Filip le va fi favorabil și că, dacă ei nu vor urma sfaturile lui, voi veți porni împotriva lor, voi în care aceștia sperau că vor găsi ajutor. Cîțiva însă credeau că veți regreta cîndva că ați încheiat pacea cu Filip ; acestora li se atrase atenția că pacea votată de voi angaja și pe urmașii voștri, așa încît renunțară cu totul la ajutor din partea Atenei. De aceea ei au îngrămădit toate acestea într-un singur decret. (55) După părerea mea, aceasta este cea mai mare dintre crimele comise față de voi ; căci încheind pacea cu un om muritor care își datorează puterea unor împrejurări, condamnînd cetatea la o dezonoare veșnică, lipsind cetatea pe lîngă altele chiar și de binefacerile pe care i le rezerva jocul norocului, au împins atît de departe perversitatea, încît au săvîrșit o crimă nu numai față de ateniinii de acum, dar chiar și față de toate generațiile ce se vor perinda în viitor. (56) Oare aceasta nu este o faptă cu totul înspăimîntătoare ? Niciodată voi n-ați fi consimțit să se adauge la pace clauza care s-o prelungească și la urmași, dacă voi n-ați fi avut atunci încredere în promisiunile aduse de Eschine, promisiuni în care s-au încrezut și focidienii și care le-au adus picirea. Predîndu-se lui Filip și lăsîndu-i pe mîna orașele care nu manifestau nici o rezistență, focidienii au avut o soartă cu totul diferită decît aceea pe care Eschine v-o anunțase...

VI. Distrugerea focidienilor

(64) Nu s-a petrecut, atenieni, nimic mai groaznic și mai grav în Grecia, nici în timpul nostru și cred că nici în trecut. Ei, bine! Asupra unor chestiuni atît de importante și atît de numeroase a hotărît, ca un stăpîn, un singur om, Filip, datorită acestor oameni. Și totuși, Atena exista încă pe atunci, Atena, cetatea al cărui rol tradițional era să conducă Grecia și să nu privească cu indiferență asemenea acte. Cum au fost distruși nenorociții focidieni, se poate vedea nu numai după decretul amficionilor, ci chiar după faptele săvîrșite. (65) Un spectacol înspăimîntător, atenieni, și vrednic de milă! Mergînd acum de curînd la Delfi, mi-a fost dat să văd case distruse, ziduri dărîmate, țara văduvită de oameni în puterea vîrstei, doar cîteva femei, cîteva copii și bătrîni demni de milă. Nu se află nici un cuvînt care să poată să exprime nenorocirile pe care le vedem acum acolo. Cu toate acestea vă aud pe toți spunînd că focidienii au votat odinioară împotriva tebanilor, cînd se propunea înrobirea noastră. (66) Atenieni, ce credeți că ar face strămoșii noștri, dacă ar fi rechemăți la viață, cum ar gîndi și ar vota cu privire la cei ce au fost pricina ruinei focidienilor? În ce mă privește, cred că ei, chiar dacă i-ar lăsa cu propriile lor mîini, s-ar socoti la adăpostul oricărei învinuiri. Nu este oare rușinos (ba mai mult decît atît, dacă s-ar găsi un cuvînt mai tare) ca acei care au dat votul lor salvator pentru noi să pătîmească, din pricina acestor indivizi, soartă cu totul ne-

meritată și ca cineva să privească cu indiferență la cei ce au suferit ceea ce n-a suferit nici o seminție grecească ? Cine are răspunderea acestor fapte ? Cine a urzit această înșelăciune ? Nu acest individ ?...

VII. Rezumatul acuzațiilor

(177)... Doresc deci să rezum toate acuzațiile formulate de mine, pentru ca să vă arăt că m-am achitat de tot ceea ce am promis la începutul discursului meu. Am stabilit că raportul lui Eschine nu cuprindea adevărul și că el a mințit. Pentru aceasta am adus drept probe înseși faptele lui și nu vorbe goale. (178) Am dovedit că Eschine a fost cauza pentru care voi ați refuzat să aflați de la mine adevărul, fiind stăpâniți de promisiunile și declarațiile acestuia ; v-am dovedit că el v-a dat sfaturi cu totul contrarii ; că s-a opus păcii propuse de aliații noștri, susținând pe cea propusă de Filocrate ; că a pierdut timpul ca voi să nu puteți veni în ajutorul focizienilor, chiar dacă ați fi voit ; că, în timpul misiunii lui, el a săvârșit multe fapte îngrozitoare ; că a trădat și a vândut totul ; că a primit daruri ; că n-a scăpat nici un prilej de a comite nelegiuiri. Așadar, aceste lucruri pe care vi le-am promis la început, acestea vi le-am dovedit.

(179) Să vedeți acum ce a urmat după acestea ; argumentul ce-l voi aduce este simplu. Voi ați depus jurământul că veți vota potrivit legilor și decretelor poporului și Consiliului celor cinci sute. Este limpede

că acest individ, cît timp a durat ambasada sa, a lucrat împotriva legilor, a decretelor și dreptății ; deci se cuvine ca el să fie condamnat de niște judecători înțelepți. De altfel, chiar dacă n-ar fi vinovat de nimic altceva, două sînt faptele care sînt suficiente pentru a-l condamna la moarte : căci el nu a dat în mîinile lui Filip numai Focida, dar chiar și Tracia. (180) Într-adevăr, nimeni n-ar putea să arate pe întreg pămîntul două poziții mai favorabile pentru cetatea noastră decît Termopilele pe uscat și Chersonesul pe mare. Indivizii ăștia au vîndut în chip rușinos lui Filip ambele poziții pentru ca să se servească de ele spre paguba voastră. Multe discursuri s-ar putea rosti asupra acestui lucru. Să le lăsăm pe toate celelalte. Dar ce crimă poate fi mai mare decît crima de a părăsi Tracia și pozițiile ei întărite și nu este greu de arătat cît de mulți bărbați au fost condamnați de voi la moarte sau la amenzi pentru acest motiv : Ergofilos *, Kefisodotos **, Timomachos ***, iar odinioară Ergocles ****, Dionysios ***** și alții, despre care aș putea spune că toți împreună au pricinuit cetății mai puțin rău decît Eschine...

* Ergofilos fusese condamnat la amendă în 362 î.e.n.

** Încheind un tratat al Atenei, în calitate de ambasador, tratat care a nemulțumit pe atenieni, oratorul Kefisodotos a fost destituit, judecat și condamnat la o amendă de cinci talanți în 358 î.e.n.

*** Pentru a scăpa de consecințele procesului, Timomachos s-a exilat în 360 î.e.n.

**** Ergocles pare să fi fost prieten cu Trasibul.

***** Personaj necunoscut.

VIII. Viața lui Eschine

(199) Și individul ăsta spurcat, avînd pe conștiință asemenea fapte, va îndrăzni să vă privească pe voi în față și cu vocea lui răsunătoare vă va vorbi îndată despre viața dusă de el ; mă cuprinde scîrba față de o asemenea viață ! Acești judecători nu știu ei oare că la început tu citeai cărțile mamei tale *, cînd ea îndeplinea rituri magice și că, în copilăria ta, tu te învîrteai la sărbătorile bachice printre cetele de bețivi ? (200) Că mai tîrziu ai avut sarcina de grefier, fiind la ordinele magistraților și că săvîrșeai fapte necinstite în schimbul a două sau trei drahme ? Că, în sfîrșit, nu de mult, tu erai foarte fericit că-ți scoteai hrana jucînd rolul al treilea în reprezentațiile plătite de horegi ? Despre viață vei spune că nu ai dus-o ? Se vede cît de colo că e chiar aceea pe care ai dus-o ! Dar pentru libertatea luată... El însuși a chemat în judecată pe un altul pentru desfrîu. Dar să nu vorbim încă de aceasta...

IX. Perorația

(341) Vedeți dar că nu numai sub orice raport, dar chiar din punct de vedere al legăturilor noastre cu Filip, este o necesitate ca Eschine să fie condamnat. Țineți seamă de faptul că, dacă Filip va fi constrîns

* Glaucotheea, mama lui Eschine, se ocupa cu purificări și inițieri religioase, fiind ajutată de fiul ei.

să întrețină raporturi bune cu cetatea noastră, atunci își va schimba atitudinea. În momentul de față atitudinea lui constă în a înșela masele de cetățeni și a favoriza pe puțini ; dacă va afla că acești puțini au pierit, de acum înainte Filip va voi să vă fie pe plac vouă celor mulți, stăpîni pe toate. (342) El va persista în aceeași îndrăzneală și nerușinare și atunci cînd, înlăturînd pe acești oameni, veți fi avut grijă să dispară în același timp toți aceia care păreau dispuși să facă orice pentru Filip. Ce-i drept, acei care au săvîrșit asemenea fapte cînd socoteau că vor fi pedepsiți, ce credeți că vor pune la cale dacă voi le veți face concesii ? Ce va însemna pe lîngă ei Euthykrates, Lastene și ceilalți. Există pentru un cetățean un spectacol mai corupător ? (343) Oare nu vor deveni cetățenii noștri mai răi decît toți ceilalți, văzînd că din ospitalitatea lui Filip rezultă bani, reputație, posibilități de tot felul, iar pentru cei ce s-au arătat drepti și au cheltuit din avutul lor, rezultă încurcături, ură, invidie, stîrnite de acești indivizi ? Să nu faceți așa, căci nici din punct de vedere al gloriei, nici din punct de vedere al pietății, nici din punct de vedere al siguranței și nici din vreun alt punct de vedere nu rezultă pentru voi nici un folos, achitîndu-l pe Eschine și lăsîndu-l să plece liber ; dimpotrivă, prin pedepsirea lui, voi trebuie să dați exemplu nu numai cetățenilor voștri, ci și tuturor grecilor.

DISCURSUL PENTRU COROANA

După înfrîngerea de la Cheroneea (338 î.e.n.), partidul macedonean susținător al păcii dobîndi preponderența în Atena. Cu toate acestea, lui Demostene i se încredință onoarea de a rosti elogiul funebru al soldaților căzuți la Cheroneea și, datorită marelui său prestigiu care se menținea încă, câștigă în toate procesele ce ȳ-au fost intentate pe linie politică. Așa se întîmplă și în procesul coroanei.

Imediat după înfrîngerea de la Cheroneea, Demostene propune și poporul aprobă un decret de refacere a fortificațiilor cetății. Marele orator, ales să supravegheze lucrările de reconstrucție a fortificațiilor, contribui cu o sumă însemnată de bani la cheltuielile pentru ridicarea zidurilor. Atunci Ctesifon propune să se acorde o coroană de aur lui Demostene pentru virtutea lui și pentru ca el să nu înceteze ca, prin discursurile și faptele sale, să contribuie la binele cetății și cere ca decernarea coroanei să se facă în teatru în timpul serbărilor Dionysiace.

Orice decret, înainte de a fi supus deliberării poporului, trebuia să fie prezentat Senatului și să fie adoptat de el. Cînd decretul cu avizul favorabil al Senatului a fost adus în fața poporului spre a se pronunța, Eschine îl declară ilegal și anunță că va intenta autorului o acțiune de ilegalitate. Eschine va fi depus acuzația înaintea arhonților thesmoteți pe cînd trăia încă Filip și puțin înainte de serbările Dionysiace din 336 î.e.n.

Căci propunerea lui Ctesifon a fost sustrasă din deliberările poporului pînă la pronunțarea tribunalului, adică pînă în anul 330 î.e.n.

Eschine, în acțiunea lui, acuză pe Ctesifon de o întreită ilegalitate :

1) Ctesifon a propus încoronarea lui Demostene pe cînd acesta era în exercițiul magistraturii sale, legea oprind încoronarea unui magistrat care nu și-a prezentat socotelile.

2) Decretul prescrie ca decernarea coroanei să se facă în timpul serbărilor Dionysiace, pe cînd legea prevedea ca să fie decernate în Adunarea poporului coroanele acordate de popor.

3) Motivele aduse în sprijinul propunerii nu corespund realității ; nu este adevărat că Demostene prin discursurile și faptele sale a contribuit la binele poporului ; legea oprește să se introducă neadevăruri în actele publice.

Pe cînd Alexandru era ocupat în Asia și, după ce mișcarea antimacedoneană pentru libertatea grecilor condusă de Agis, regele Spartei, fusese înăbușită, Eschine socoti că acum, în anul 330 î.e.n., a sosit momentul să se redeschidă procesul intentat lui Ctesifon în 336 î.e.n.

Procesul a fost judecat de tribunalul heliaștilor în număr probabil de cîteva sute sau chiar cîteva mii. La judecarea procesului au asistat oameni din toată Grecia, fiindcă lupta care se dădea nu era numai o dispută între doi oameni, cei mai mari oratori ai secolului care, de șaisprezece ani se urmăreau cu o ură neîmpăcată, ci între două partide care împărțeau Grecia în două, partidul național și partidul macedonean. La judecată trebuia să se stabilească care din cele două partide a avut dreptate și care a dat atîta dovadă de un patriotism adevărat.

A vorbit mai întîi acuzatorul, apoi din partea apărării Ctesifon, urmat de Demostene în calitate de sinegor ; el rosti discursul *Pentru coroană*, considerat în antichitate, ca și azi, o capodoperă a elocinței atice.

După ce oratorii și-au spus cuvîntul, tribunalul și-a dat verdictul. Ctesifon a fost achitat cu aproape unanimitate de voturi iar Eschine n-a obținut nici a cincea parte ; așadar

Demostene și-a primit coroana de aur. Prin acest verdict, Marea Adunare judiciară, care reprezenta poporul Ateiei, aprobă politica marelui patriot și pedepsi pe acuzator cu o amendă de o mie de drahme și cu pierderea dreptului de a mai intenta procese de acest fel. Atins în creditul lui politic și în drepturile sale de cetățean, Eschine se exilă voluntar pentru totdeauna, la Rodos, unde deschise o școală de retorică, devenită celebră; aci el își începu lecțiile, după cum se spune, citind amândouă discursurile despre coroană și dând dreptate adversarului său.

PENTRU COROANĂ

(*Fragmente*)

I. Fărădelegile lui Eschine și ale celorlalți greci, trădători și vânduți ca și el

...(42) Eu însă am ajuns să vorbesc prea mult despre lucruri pe care, poate, s-ar fi convenit să le amîn pentru altă dată. Mă întorc deci spre a vă dovedi că fărădelegile acestor oameni au fost pricina situației create acum.

După ce ați fost înșelați de Filip prin mijlocirea acestor oameni care, îndeplinind sarcina de ambasadador, s-au lăsat corupți și care v-au raportat vouă numai minciuni, după ce nefericiții foceni* au fost

* Aluzie la războiul sacru (355—346 î.e.n.) și la situația tragică în care ajunseseră focenii, ale căror orașe fuseseră dărâmate de către macedonenii.

înșelați și orașele lor distruse, ce s-a întâmplat oare ? (43) Tesalienii cei vrednici de dispreț * și tebanii cei naivi ** îl socoteau pe Filip prieten, binefăcătorul și eliberatorul lor ; acesta reprezenta totul pentru ei și nu ascultau de nimeni altul, orice le-ar fi spus. Voi, atenieni, deși neîncredători și nemulțumiți de cele întâmplate, ați respectat totuși pacea, căci singuri nu puteați întreprinde nimic. Și ceilalți greci, la fel de înșelați și amăgiți în speranțele lor ca și voi, erau mulțumiți cu pacea, deși de multă vreme și ei erau atacați în felurite chipuri.

(44) Apoi, când Filip, cutreierînd pretutindeni, subjugă pe iliri, triballi *** și chiar pe unii dintre greci și strîngea în mîna sa forțe numeroase și importante, când din cetățile grecești porneau spre Macedonia, datorită libertății oferită de pace, soli care erau corupți cu bani — Eschine era unul dintre aceștia — atunci toți aceia împotriva cărora Filip făcuse aceste pregătiri fură atacați. Dacă ei n-au înțeles, asta este altă problemă care nu mă privește pe mine. (45) Eu, de fapt, vă înștiințam și protestam în fața voastră totdeauna, oricînd și oriunde eram trimis ****. Dar cetățile sufereau de o boală grea,

* Tesalienii și tebanii priveau pe Filip ca pe cel mai bun prieten al lor, deși Filip, sporindu-și puterea, ducea împotriva lor un război surd, care a sfîrșit prin a-i supune. Tesalienii ajunseră demni de dispreț, ca unii ce-și pierduseră independența.

** Tebanii, ca și beoțienii în general, se bucurau de o apreciere puțin măgulitoare din partea celorlalți greci.

*** E cu puțință ca ilirii și triballii să fi locuit în nordul Macedoniei și în ținuturile ocupate azi de Albania și Bulgaria.

**** Două ambasade sînt menționate în *Filipica a doua* (par. 19) și în *Filipica a treia* (par. 72).

fiindcă oamenii lor politici și magistrații primeau daruri și erau corupți cu bani, iar mulțimea sau nu prevedea nimic, sau se lăsa prinsă în mrejele vieții dulci și a răgazului de fiecare zi. Și fiindcă toți încercau același simțămînt, fiecare se gîndea că prăpădul va cădea asupra tuturor celorlalți, numai asupra lui nu, și că situația lui, grație primejdiei în care se afla un altul, va fi în siguranță acum și totdeauna. (46) Astfel s-au întîmplat, cred eu, că, pe de o parte, democrațiile din pricina nepăsării lor mari și-au pierdut libertatea, iar, pe de alta, diriguitorii care credeau că vînd totul afară de persoana lor, au băgat de seamă că s-au vîndut întîi pe ei înșiși. În loc de prieteni și oaspeți, cum erau numiți cînd primeau daruri de la Filip, acum, în auzul lor, li se dau nume de lingușitori, dușmani ai zeilor și toate celelalte nume pe care le merită pe drept. (47) Căci nimeni, atenieni, nu cheltuiește bani, urmărind interesul trădătorului și nici cînd a devenit stăpîn peste ce a cumpărat nu-și mai ia ca sfătuitor un trădător pentru rest; căci altfel nimeni n-ar fi mai fericit decît trădătorul. Lucrurile însă nu stau așa. De ce? Atîta mai lipsește. Cînd cel ce caută să poruncească e stăpîn pe situație, devine și stăpînul aceluia care l-au pus în această situație și, cunoscînd ticăloșia lor, atunci, da, atunci îi urăște, n-are încredere în ei și-i acoperă de insulte. (48) Iată și dovezi: căci chiar dacă faptele lor aparțin acum trecutului, ele însă trebuie să fie prezente totdeauna în mintea oamenilor înțelepți. Lastene fu numit prieten,

pînă în momentul cînd a predat Olintul * ; Timolaos, pînă în momentul cînd a făcut să piară Teba ** ; Eudicos și Simos din Larissa *** , pînă în clipa cînd au dat Tesalia pe mîna lui Filip. Apoi, întreg pămîntul s-a umplut de trădători, goniți din cetățile lor, copleșiți de ocări și pradă tuturor suferințelor. Cîte n-au avut de pătimit Aristratos în Sicyona **** ? Dar Perillos în Megara ? N-au fost ei oare aruncați ca niște netrebnici ? (49) Din aceste fapte s-ar putea vedea foarte limpede că acela care apără cu mai multă rîvnă patria și se opune mai dîrz unor astfel de oameni, acela vă dă vouă, Eschine, ca unor trădători și vînduți, prilejul de a mai primi daruri și numai grație majorității cetățenilor adunați aici, precum și aceluia ce stau împotriva planurilor voastre voi trăiți încă și primiți bani, fiindcă prin voi înșivă ați fi pierit de mult.

(50) Despre faptele petrecute atunci s-ar putea spune încă multe, eu însă cred că am spus mai mult decît era necesar. Vinovat de aceasta este Eschine, cînd a vărsat asupra mea, ca să zic așa, drojdia răutății și a fărădelegilor lui, de care eu trebuie să mă spăl în fața celor care, prea tineri fiind, n-au putut ur-

* Lastene și Euthyrates, magistrați superiori în Olint, au predat cetatea în mîinile lui Filip care după aceasta i-a osîndit la moarte, așa cum relatează Diodor din Sicilia (XV, 53).

** Teba a fost distrusă de Alexandru cel Mare, care a cruțat doar templele și casa poetului Pindar.

*** Eudicos și Simos aparțineau puternicii familii a Aleuzilor din Larissa, care au exercitat o mare influență în Tesalia.

**** Cetate în nordul Peloponesului, lângă golful Corintului.

mări faptele petrecute atunci. Poate că cele spuse de mine v-au mîhnit pe voi care, înainte de a scoate eu un cuvînt, cunoșteți venalitatea de atunci a lui Eschine. (51) Totuși, el numește această atitudine prietenie și ospitalitate, iar în discursul său zice într-un loc : „Cel care îmi impută ospitalitatea lui Alexandru“. Eu să-ți imput ospitalitatea lui Alexandru ? De unde ai primit-o sau cum te-ai învrednicit cu ea ? Eu nu ți-aș da ție nici numele de oaspete al lui Filip și nici al lui Alexandru, căci nu sînt atît de nebun ; afară doar de cazul cînd ar trebui să-i numim pe secerători și pe cei care fac o treabă oarecare pentru bani, prieteni și oaspeți ai celor care îi plătesc. (52) Dar lucrurile nu stau așa. Pentru ce ? Pentru că mai e mult pînă acolo. Eu însă și împreună cu mine toți acești cetățeni te numim pe tine, Eschine, un om plăvit cu bani altădată de Filip și acum de Alexandru. Dacă nu crezi, întreabă-i ; sau mai bine îi voi întreba eu pentru tine. Oare, atenieni, este stipendiatul sau oaspetele lui Alexandru ?... Auzi cele ce spun ?...

II. Demostene împiedică prin sfaturile sale date atenienilor ca Filip să devină stăpînul Greciei

(61) Cetățeni ai Atenei, Filip a putut trage mari foloase, căci nu arareori la greci, ci mai totdeauna s-a întîmplat să existe nenumărați trădători și oameni vînduți și atîția dușmani ai zeilor cîți nu ne amintim să fi existat vreodată. După ce i-a luat colaboratori

și complici pe aceștia, Filip a contribuit ca situația în Grecia să se înrăutățească, căci grecii și înainte vreme nu erau în bune raporturi unii cu alții și trăiau dezbinăți. Înșelându-i pe unii, împărțind altora daruri, corupându-i pe toți prin fel de fel de mijloace, regele i-a împărțit în mai multe partide, deși interesul tuturor era numai unul: acela de a-l împiedica pe Filip să ajungă puternic.

(62) Atunci cînd grecii toți se aflau într-o astfel de situație și nu-și dădeau seama de răul ce încolțea și creștea, trebuia ca voi, atenieni, să cercetați ce fel de demersuri se cuvenea să întreprindă cetatea și cum să acționeze, și cu privire la aceasta să-mi cereți mie socoteala; căci cel ce a luat asupra lui apărarea intereselor Greciei am fost eu. (63) Se cuvenea oare, Eschine, ca cetatea noastră să renunțe la mîndria ei pentru ca împreună cu tesalienii și dolopii * să ajute pe Filip să dobîndească dominația asupra grecilor și să distrugă gloria și drepturile strămoșilor? Sau trebuia să nu facă aceasta (ceea ce ar fi fost cu adevărat înspăimîntător), ci să lase să aibă loc acele evenimente pe care le vedea petrecîndu-se în cazul cînd nimeni nu le-ar fi oprit și pe care le presimțea pe cît se pare încă de multă vreme? (64) Dar acum mi-aș îngădui să întreb pe cel care critică cu cea mai mare exigență lucrurile petrecute, căror partide ar fi voit să i se alăture cetatea? Oare acelora care au contribuit la nenorocirile și rușinea ce s-au abătut asupra grecilor,

* Populație tesalică din regiunea Pindului, dolopii sînt pomeniți și în *Iliada*, c. IX, v. 484.

partide din care făceau parte tesalienii și cei deopotrivă cu ei, sau celelalte partide care îngăduiau aceste fapte în speranța unui avantaj propriu (în această partidă i-am putea așeza pe arcadieni *, messenieni ** și argieni ***)? (65) Mulți din aceștia — ba chiar toți — au avut o soartă mai rea decât noi. Căci dacă Filip, după ce a ieșit învingător, s-ar fi retras plecând îndată și și-ar fi văzut apoi liniștit de treburile, fără a năpăstui pe nici unul dintre aliații lui, nici dintre ceilalți greci, s-ar putea aduce imputări și învinuiri acestor care s-au opus faptelor săvârșite de el. Dar dacă Filip le-a răpit tuturor deopotrivă demnitatea, hegemonia, libertatea și, când i-a fost cu putință, le-a înlocuit chiar forma de guvernământ, voi de ce n-ați luat oare cele mai nimerite hotărâri, urmînd sfaturile mele ?

(66) Dar mă întorc iar de unde am pornit. Cum ar fi trebuit să acționeze cetatea noastră, Eschine, când vedea că Filip se pregătește să ia conducerea ei și să-și impună dominația asupra Greciei ? Sau ce trebuia să declar eu, sfetnicul poporului, și să propun atenienilor (căci aceasta este chestiunea de cea mai mare importanță), eu care știam că din totdeauna și pînă în ziua când m-am ridicat la tribună patria noastră a luptat necontenit pentru întîietate, onoare și pentru glorie și că a sacrificat și bani, și oameni mai

* Arcadienii locuiau în centrul Peloponesului, la nord de Laconia.

** Din Messenia, ținut în Pelopones.

*** Locuitorii Argosului, capitala Argolidei.

mulți pentru onoarea și interesele tuturor decât a cheltuit pentru sine fiecare dintre celelalte popoare. (67) Ce trebuia să fac când am văzut că însuși Filip, împotriva căruia noi luptam, și-a pierdut din setea de dominație și putere un ochi, și-a rupt clavicula, și-a schilodit o mână și un picior *, și și-ar fi sacrificat oricare parte a trupului de care soarta ar fi vrut să-l priveze numai ca să trăiască cu ce i-a mai rămas din el, în cinste și glorie? (68) Totuși, nimeni n-ar îndrăzni să spună că un om crescut la Pela, un oraș obscur pe atunci și disprețuit, trebuia să aibă atâta mărinimie sufletească, încât să dorească stăpînirea asupra grecilor și să urmărească acest gând, iar voi, care sînteți atenieni și cărora tribuna și teatrul vă oferă zi de zi pilde ale virtuții străbunilor, trebuie să fiți atît de răi încît, fără înrîurirea cuiva și de bună voie, să dați pe mîna lui Filip libertatea Greciei. (69) Nimeni n-ar putea să spună acest lucru.

Rămînea deci și în același timp era necesar ca voi să vă împotriviți cu toată dreptatea nedreptății pe care o săvîrșea Filip. Acest lucru voi l-ați făcut încă de la început în chip firesc și din datorie; chiar și eu am făcut propuneri și v-am dat sfaturi în acest sens, în timpul cînd luam parte la treburile publice. O mărturisesc deschis. Dar ce trebuia să fac eu? Îți pun această întrebare, trecînd cu vederea peste Amfipo-

* În asediul Methonei Filip pierduse un ochi; cu prilejul expediției împotriva ilirilor fusese rănit la umăr, iar în expediția împotriva triballilor, la mîna.

lis, Pidna, Potideea, insula Halones*, nu amintesc nimic despre acestea. (70) Cît despre ocuparea localităților Serrion, Doriscos**, și despre jefuirea insulei Peparethos***, precum și despre toate pierderile suferite de cetate nu știu nici măcar dacă s-au întîmplat. Totuși, tu ai declarat că, vorbind despre cele ce se întîmplau, eu am îndemnat la ură împotriva lui Filip pe cetățenii care sînt de față, pe cînd decretul de atunci cu privire la acestea aparțin lui Eubulos****, Aristofon***** și Diopieithes*****, nu mie. O, Eschine, tu care vorbești cu ușurință despre tot ceea ce vrei, mă auzi? Să nu mai vorbim nici despre acestea! (71) Dacă acela care punea stăpînire pe Eubee***** și făcea din această insulă o bază de operații împotriva Aticei, care încerca să pună mîna pe Me-

* Insuliță în fața Macedoniei (cuib de pirați) pe care Filip a luat-o în stăpînire către anul 343 î.e.n. (vezi și discursul lui Demostene *Asupra Halonesului*).

** Serrion și Doriscos, așezări din Tracia cucerite de Filip în 346 î.e.n.

*** Peparethos, azi Skopelos, insulă din grupul Sporadelor, așezată în fața Tesaliei, importantă ca poziție maritimă. A fost pustiită în anul 340 î.e.n. de flota lui Filip.

**** Eubulos din Anaflystos era conducătorul partidului care milita pentru pace.

***** Aristofon din Colyttos, orator cu renume care ar fi avut de secretar pe Eschine.

***** Diopieithes din Sfettos, orator. Nu trebuie confundat cu omonimul lui, generalul despre care se vorbește în *Filipice*.

***** Filip a făcut trei tentative de a cuceri Eubea. În ultima expediție, care a avut loc în anul 343—342 î.e.n., el a ras de pe fața pămîntului Porthmosul și a așezat regimuri tiranice în Eretria și Oreos, cetățile Eubeii.

gara *, care se făcea stăpîn pe Oreos, care distrugea portul Porthmos, care așeza tiran în Oreos pe Philistides și în Eretria ** pe Cleitarchos, care în-
genunchea Helespontul, care împresura Bizanțul, care pe unele cetăți grecești le distrugea, iar în altele re-
aducea pe cei alungați, oare cel ce săvîrșea toate
acestea, comitea el nedreptăți, încălca el tratatele,
călca în picioare pacea, da ori ba? Era oare necesar
ca vreunul dintre greci să apară spre a-l împiedica să
săvîrșescă aceste fapte, da ori ba? (72) Iar dacă nu
și dacă trebuia să vedem Elada devenind așa cum
spune proverbul pradă misienilor *** , cînd atenienii
trăiau și existau, atunci, o recunosc, eu, vorbind des-
pre aceste lucruri, m-am amestecat fără să mă pri-
vească situația, iar cetatea noastră, ascultîndu-mă, s-a
amestecat într-o treabă care n-o privea de loc; și
toate faptele săvîrșite să fie socotite crime și greșeli
ale mele. Iar dacă trebuia să apară cineva pentru a
împiedica aceste fapte, cine ar fi făcut-o? Oare nu
atenienii? Aceasta era ținta acțiunilor mele. Văzînd
că Filip caută să aducă în sclavie pe toți grecii, eu
m-am opus și n-am încetat să vă atrag atenția și să
vă sfătuiesc să nu vă predați lui...

* Cu prilejul ultimei expediții în Eubee, Filip a încercat să cucerească Megara, fapt care i-ar fi înlesnit pătrunderea în Pelopones.

** Eretria (azi Nea Psara), oraș vechi pe coasta occiden-
tală a Eubeii, în fața Aticii. Distrus de perși în 490 î.e.n., el a
fost ulterior reconstruit.

*** Expresia „prada misienilor” are sensul de „prada pri-
mului venit”. Misienii erau poporul cel mai disprețuit de greci.

III. Tulburarea produsă în Atena la vestea ocupării Elateei de către Filip

(168) Ațîțînd astfel cetățile una împotriva alteia prin mijlocirea acestor oameni și încurajat de decretule și răspunsurile lui, Filip sosi cu armata și ocupă Elateea *, avînd convingerea că orice s-ar întîmpla, noi și tebanii n-am putea ajunge la o înțelegere. Dar voi vă amintiți cu toții de tulburarea ce s-a produs atunci în cetate. Cu toate acestea, ascultați cîteva cuvinte și anume cele absolut necesare.

(169) Era spre seară cînd cineva veni să anunțe pritanilor că Elateea a fost ocupată. La auzul acestei vești, unii dintre pritani, ridicîndu-se îndată pe la mijlocul mesei, alungară negustorii ce erau în piață și dădură foc barăcilor **, alții trimiseră după strategi și chemară trompetul ; în cetate era mare zarvă. A doua zi, la ivirea zorilor, pritanii convocară Consiliul în sala de ședințe, iar voi îndată ați pornit la Adunare. Iar înainte ca Senatul să delibereze și să pregătească decretul prealabil, întreg poporul se afla sus (pe colina Pnyx ***). (170) Apoi îndată ce senatorii sosiră și pritanii aduseră la cunoștința Adunării știria primită de ei și prezentară pe cel ce adusesese vestea; crainicul întrebă : Cine dorește să ia cuvîntul ?“

* Localitate pe drumul ce duce de la Termopile la Atena.

** Pritanii au recurs la incendierea barăcilor pentru a vesti pe locuitorii răspîndiți pe ogoare. Ceilalți fuseseră înștiințați prin trompeți.

*** Colina Pnyx, azi Pnica, la sud-vest de Acropolă, unde se făcea Adunarea poporului, atunci cînd negustorii au invadat întreaga agora.

Nimeni nu se urcă la tribună. Crainicul întrebă de mai multe ori, dar nimeni nu se ridică la tribună, deși erau de față toți strategii, toți oratorii și deși patria chema cu glasul care este al tuturor pe omul care să vorbească pentru salvarea ei. Căci glasul crainicului care se face auzit, atunci când legea o ordonă, e drept să fie socotit glasul obștesc al patriei. (171) Cu toate acestea, dacă ar fi trebuit ca cei ce doresc salvarea patriei să vină la tribună, voi toți, judecători și ceilalți atenieni, ridicându-vă, v-ați fi urcat la tribună. Căci toți, o știu bine, doreați salvarea patriei; dacă ar fi trebuit să vină cei foarte bogați, s-ar fi urcat la tribună cei Trei sute; dacă ar fi trebuit să vină cei care sînt în același timp și devotați patriei, și bogați, s-ar fi urcat la tribună cei care mai târziu au adus mari contribuții voluntare. Și ei ar fi făcut aceasta și din dragoste pentru patrie, și datorită bogăției lor. (172) Dar pe cît se pare, acel moment și acca zi cerea nu numai un om devotat și bogat, ci unul care să fi urmărit de la început evenimentele și care să fi cugetat cu suflet curat la cauzele și scöpul acțiunilor întreprinse de Filip. Într-adevăr, un cetățean care n-ar fi cunoscut politica lui Filip și n-ar fi cercetat-o cu grijă de mult, oricît ar fi fost de devotat și bogat, n-ar fi fost în stare să știe nici ce trebuie să facă, nici ce sfat să vă dea. (173) Se ivi deci acel om pe care îl cereau împrejurările, iar acela eram eu. Urcîndu-mă la tribună, v-am spus atunci ceea ce trebuie să ascultați și acum cu atenție din două motive: întîi, ca să știți că eu singur dintre toți oratorii și oamenii poli-

tici n-am părăsit, în momentele de primejdie postul în care mă așezase iubirea de patrie și că, prin discursurile și propunerile mele scrise, eu am căutat să fac pentru voi ceea ce se impunea în acele împrejurări înspăimântătoare ; al doilea, ca să știți că puținul timp pe care mi l-ați îngădui, vă va face cu mult mai cunoscători în chestiunile de politică în general. (174) Iată ce am spus eu atunci : „Cred că cei care s-au alarmat prea mult sub pretextul că tebanii au fost cîștigați de Filip nu cunosc situația prezentă ; într-adevăr, eu știu bine că dacă lucrul ar sta așa, noi am auzi nu că Filip se află în Elateea, ci la hotarele noastre. De altfel sînt convins că el a venit acum spre a fi sigur de tebanii. Aflați de la mine adevărul și în această problemă. (175) Filip a cîștigat de partea sa pe toți tebanii pe care a avut posibilitatea sau să-i convingă cu bani, sau să-i înșele. Pe cei care de la început i s-au opus și sînt și acum împotriva lui, nu-i este cu putință să-i convingă în nici un chip. Cu ce scop așadar și pentru care motive a ocupat Elateea? Arătîndu-și puterea și desfășurîndu-și trupele în vecinătatea tebanilor, el voia să îmbărbăteze și să le dea curaj prietenilor lui, iar pe cei ce-i stau în cale să-i înspăimînte pentru ca ei sau să-i acorde de frică ceea ce ei refuză încă, sau să fie siliți s-o facă. (176) Dacă deci în momentul de față noi ne vom hotări — zicem — să ne reamintim de ofensele pe care au putut să ni le aducă altădată tebanii și să pierdem încrederea în ei, în convingerea că au trecut de partea dușmanilor, mai întîi vom face ceea ce ar dori Filip, apoi mă

tem că, dacă cei ce au fost pînă acum împotriva lui, i-ar face lui Filip o bună primire și toți într-un glas ar troce de partea lui, amîndouă părțile, și Filip, și tebanii ar năvăli în Atica. Dar dacă voi îmi veți da ascultare și veți voi să cercetați serios situația și să nu vă sfădiți privitor la cele ce eu am să vă spun, cred că veți găsi nimerite sfaturile mele și în stare să înlătore pericolul ce amenință cetatea. (177) Așadar, ce susțin eu că trebuie să facem? Mai întîi, trebuie să sfîrșim de a ne teme pentru soarta noastră; în schimb, toți trebuie să tremurăm pentru tebani; căci ei sînt cu mult mai aproape de nenorocire decît noi și vor înfrunta primejdia înaintea noastră. Apoi trebuie ca oamenii în stare să lupte și împreună cu ei cavalerii să pornească spre Eleusis și să arate tuturor că voi înșivă sînteți de fapt sub arme, pentru ca partizanii voștri din Teba să aibă aceeași libertate de a vorbi despre dreptate cu cei ce sînt de partea lui Filip, știind că, după cum cei ce vind patria lui Filip au în Elatea o armată care să-i ajute, tot așa și voi sînteți gata și-i veți ajuta pe cei ce vor să lupte pentru libertate dacă cineva se va năpusti asupra lor. (178) După acestea vă îndemn să alegeți zece soli și să le dați depline puteri, pentru ca, în înțelegere cu strategii, să hotărască data plecării lor la Teba și organizarea expediției militare. Ambasadorilor ce sfaturi le dau cu cînd vor fi ajuns la Teba? Fiți acum atenți la cele ce vă spun! Le dau sfatul să nu ceară nimic tebanilor (ar fi un lucru rușinos în această împrejurare), ci să le promită că-i vom ajuta dacă vor cere, încredințați că ei trec

prim momente foarte grele și că noi prevedem cele ce se vor întâmpla mai bine decît ei. În chipul acesta, dacă ei vor primi ajutorul nostru și ne vor asculta, noi vom fi obținut cele ce voim și vom fi făcut aceasta cu o mărinimie vrednică de cetatea noastră. Iar dacă trimișii noștri nu vor izbuti, tebanii se vor învinui numai pe ei înșiși dacă greșesc cu ceva acum, iar noi nu vom fi făcut nimic rușinos, nici josnic.” (179) Înșirînd aceste lucruri și altele de același fel, am coborît de la tribună. După ce toți m-au aprobat, și nu s-a auzit nici un glas împotriva, eu nu m-am mărginit la aceasta și am făcut o propunere scrisă. Nu m-am mulțumit nici cu propunerea scrisă, fără a fi plecat în această misiune, și nici să merg ca sol fără a-i convinge pe tebani. Dimpotrivă, de la început pînă la sfîrșit am urmat linia mea de conduită și cu toată inima m-am devotat vouă pentru a lupta împotriva pericolelor care amenințau cetatea noastră...

IV. Atenienii, în toate timpurile, înfruntînd orimejdiile, au luptat pentru întîietate, onoare și glorie

(199) Și fiindcă acuzatorul stăruie mult asupra evenimentelor petrecute, vreau să vă vorbesc despre un lucru la care nu vă așteptați. Pe Zeus și pe ceilalți zei *, nimeni să nu se mire de exagerarea mea, ci fie-

* Ceilalți zei ai grecilor erau: Atena, Afrodita, Artemis, Demetra, Hera, Apolo, Hermes, Poseidon și Pluton, fiecare avînd atribuții speciale.

care să judece cu bunăvoință ceea ce spun. Chiar dacă cele ce aveau să se întâmple ar fi fost evidente pentru toți, dacă toți le-ar fi știut de mai înainte și dacă tu le-ai fi prevestit, Eschine, și le-ai fi adeverit prin strigăte și vociferări, tu, care n-ai scos un cuvânt, și așa cetatea noastră n-ar fi trebuit să renunțe la atitudinea ei, dacă ea totuși se gîndea la glorie, la strămoși și la posteritate. (200) Acum se pare că n-a izbutit în acțiunea ei; acest lucru se poate întîmpla oricărui om, dacă așa este voința zeilor. Atunci însă, socotindu-se vrednică să conducă pe alții și apoi renunțînd la aceasta, cetatea noastră ar fi fost acuzată că a predat lui Filip pe toți grecii. Căci dacă ea ar fi părăsit fără luptă acele bunuri pentru care străbunii noștri au înfruntat tot felul de pericole, cine nu te-ar fi scuipat pe tine în obraz, Eschine? Dar să nu mai vorbesc despre cetate și nici despre mine. (201) Cu ce ochi, pe Zeus! am privi noi pe toți grecii care sosesc în cetatea noastră dacă evenimentele ar fi ajuns unde au ajuns, dacă Filip ar fi comandat și stăpînit pe toți grecii, dacă alții i s-ar fi împotrivit, fără ca noi să le fi venit în ajutor cu nimic. Și aceasta s-a întîmplat, deși cetatea noastră înainte vreme n-a optat nicicînd pentru o situație sigură, dar lipsită de glorie, ci a înfruntat pericolul, salvînd onoarea. (202) Există vreun grec, există vreun barbar ori printre tebanii și lacedemonienii, care avuseseră puterea înaintea tebanilor, se află unul singur care să nu știe că regele persilor ar fi lăsat cetății noastre toate bunurile de care dispunea, încuviințînd cu generozitate dobîndirea altor

bunuri, cu condiția numai ca să se supună poruncilor și să îngăduie altuia să comande asupra grecilor? (203) Dar pe cât se pare, pentru atenienii de atunci, o astfel de purtare nu era nici moștenită din străbuni, nici suportabilă, nici înăscută; niciodată nimeni, în decursul vremii, n-a putut convinge cetatea noastră să se alăture celor puternici, dacă aceștia săvârșeau nedreptăți, pentru a se bucura de siguranță în sclavie, ci ea a trăit mereu în mijlocul primejdiilor, luptând pentru întîietate, onoare și glorie. (204) Și voi socotiți că această atitudine este atît de impunătoare și de potrivită firii voastre, încît lăudați cu deosebire pe acei dintre străbuni care au avuț-o. Și pe bună dreptate, căci cine n-ar admira curajul acelor bărbați care au consimțit să părăsească și țara și cetatea, urcîndu-se în trireme * pentru a nu se supune poruncilor unui stăpîn? Ei au ales ca strateg pe autorul acestei rezoluții, pe Temistocle **. Pe de altă parte, ei au ucis cu pietre pe Kyrtilos *** care exprimase părerea de a se supune poruncilor date (și nu numai pe el, deoarece și pe femeia lui au omorît-o cu pietre femeile voastre). (205) Căci atenienii de atunci nu căutau un orator sau un strateg care să le asigure o sclavie fericită, ci ei socoteau că nu merită să trăiască dacă nu

* Cu prilejul incursiunilor făcute de persani în Atica, în timpul războiului cu mezii, atenienii părăsiră teritoriul atic.

** Temistocle, general și om politic atenian, șef al partidului aristocratic (525—460 î.e.n.), unul din făuritorii victoriei navale de la Salamina.

*** Lapidarea lui Kyrtilos sau Lykidus, cum îl numește Herodot (IX, 4), s-a petrecut după lupta de la Salamina.

le este permisă o viață în libertate. Fiecare din aceștia aveau credința că nu s-a născut numai pentru tatăl și pentru mama sa, dar și pentru patrie. Ce deosebire este aici? Cel care socotește că s-a născut numai pentru părinți, așteaptă o moarte hotărîtă de destin și care vine în mod natural, cel care se socotește născut și pentru patrie, acela va prefera să moară decît să-și vadă patria înrobită și va găsi că insultele și rușinea pe care va fi silit să le îndure într-o patrie înrobită sînt mai de temut decît moartea însăși.

(206) Dacă-ăș încerca așadar să spun că eu am fost acela care am aprins în sufletele voastre sentimente vrednice de străbunii voștri, n-ar fi nimeni care să nu fie îndreptățit să-mi aducă imputări. Acum eu declar că asemenea hotărîri curajoase vă aparțin și dovedesc că și înaintea mea cetatea era însuflețită de aceleași sentimente. Cu toată acestea, afirm că am și eu o parte de contribuție în fiecare din faptele îndeplinite. (207) Eschine însă, acuzîndu-mă pentru întreaga mea politică și cerîndu-vă să vă purtați cu asprime față de mine ca unul ce am fost cauza spaimelor și primejdiilor cetății, pe de o parte, dorește să mă lipsească pe mine acum de o cinstire, iar pe de altă parte, vouă vă răpește laudele pentru toate timpurile. Dacă voi, în credința că politica mea n-a fost cea mai bună, îl veți condamna prin votul vostru pe Ctesifon, s-ar crede că ați săvîrșit o greșală și nu că ați cedat în fața loviturilor nedrepte ale soartei. (208) Nu este cu putință, nu este cu putință ca voi să fi săvîrșit greșeli, atenieni, voi, care ați înfruntat

pericolul pentru libertatea și salvarea tuturor grecilor. Nu, o jur pe strămoșii care cei dintâi dintre greci s-au expus primejdiei la Maraton, pe cei ce au luptat cot la cot la Plateea, jur pe cei care au luptat pe mare la Salamina * și Artemision **, pe toți ceilalți bărbați viteji, ale căror trupuri se odihnesc în mormintele publice ***, pe toți aceia pe care cetatea i-a îngropat, /sototindu-i deopotrivă vrednici de aceeași cinstire, Eschine, și nu numai pe cei care obținuseră izbânzi sau învinseseră ei singuri. Era și drept ; datoria de bărbați viteji toți și-o făcuseră, iar cât privește soarta lor, fiecare a avut parte de aceea pe care i-a hărăzit-o divinitatea...

V. Datorită străduințelor și decretelor lui Demostene, tebanii, Eubeea și Bizanțul au luptat alături de Atena împotriva lui Filip

(219) Cu toate acestea, atenieni, au existat la voi, înaintea mea, mulți oratori renumiți și însemnați așa cum au fost Callistratos, Aristofon, Kefalos, Trasibul

* Insulă în portul Aticii cu o poziție strategică, vestită prin lupta ce s-a dat între greci și perși la 480 î.e.n. Pentru aceleași motive, de o celebritate identică se bucurau și Maratonul și Plateea.

** Promontoriu pe coasta nordică a Eubeei, unde grecii au învins flota lui Xerxes în 480 î.e.n.

*** Era un obicei consacrat la atenieni să îngroape cu toate onorurile în Kerameikos pe cei ce cădeau pe câmpul de luptă. Dintre oratorii enumerați aici, singurul care s-a remarcat în urma păcii din 346 î.e.n. prin ostilitatea arătată lui Filip a fost Hegesip.

și o mie alții, totuși, nici unul dintre aceștia, în nici o împrejurare, nu s-a jertfit pe sine cu totul cetății, căci unul propunea decrete, dar nu mergea în ambasade, altul pleca în ambasade, dar nu propunea decrete. Fiecare din ei își lăsa pentru sine un timp de repaus și — dacă s-ar fi întâmplat ceva — o porțiță de scăpare. (220) „Cum deci, ar putea riposta cineva, tu te-ai ridicat atît de mult prin putere și îndrăzneală, încît singur ești în stare să faci de toate?” Nu spun aceasta, dar eu eram atît de conștient de gravitatea pericolului ce a cuprins cetatea, încît mi se părea că nu putea fi vorba de nici o preocupare pentru siguranța personală și că trebuia să ne mulțumim dacă cineva, nelăsînd la o parte nimic, făcea tot ce trebuia să facă. (221) În ce mă privește, eram convins poate prostește, cu toate acestea eram convins, că nici un cetățean n-ar putea face propuneri mai bune ca mine, că nimeni n-ar putea acționa și că nici un ambasador nu și-ar putea îndeplini sarcina cu mai mult zel și mai multă justețe ca mine. De aceea, eu îmi luam asupra mea toate sarcinile. Grefier *, citește scrisorile lui Filip.

Scrisorile.

(222) La această situație l-a dus pe Filip politica mea, Eschine. Eu am fost acela care l-am făcut să se înspăimînte pe el, Filip, care altădată profera amenințări multe și îndrăznețe cuvinte împotriva cetății.

* Funcția de grefier (grecește *gramateus*) era considerată o funcție inferioară încredințată adesea sclavilor, furnizînd oamenilor puțin scrupuloși profituri ilicite.

Ca mulțumire pentru aceasta, atenienii aici de față îmi acordară pe bună dreptate o coroană ; tu, care erai de față nu te-ai opus, iar Diondas *, care atacă decretetele, nu obținu partea legală de voturi. Citește-mi aceste decrete, care n-au fost condamnate de judecători atunci și care n-au fost atacate nici de Eschine.

Decretele.

(223) Bărbați atenieni, aceste decrete, atît cel propus ieri de Aristonicos, ca și cel propus acum de Ctesifon, aici de față, sînt adoma unul altuia și nu se deosebesc între ele nici măcar printr-un cuvînt sau vreo silabă. Eschine nu le-a contestat în justiție nici el singur, nici nu și-a luat ca ajutor în acuzație pe Diondas, care le atacase. Cu toate acestea, presupunînd că acum Eschine mi-ar aduce acuzații bazate pe adevăr, atunci pe Demomeles și pe Hiperide **, autorii acestor decrete, i-ar fi urmărit în justiție cu mult mai multă dreptate decît pe Ctesifon. (224) De ce? Fiindcă Ctesifon are acum puțința să se întemeieze pe Demomeles, Hiperide și Aristonicos, pe hotărîrile tribunalelor și pe faptul că însuși Eschine nu i-a acuzat pe acești bărbați, care făcuseră aceleași propuneri ca și Ctesifon acum. Se mai întemeiază și pe faptul că legile nu îngăduie să se aducă acuzații în legătură cu fapte o dată judecate, precum și pe multe alte argumente ; atunci, dimpotrivă, aceeași cauză s-ar fi

* Adversar politic al lui Demostene, prieten al lui Filip.

** Demomeles era fiul lui Demon și văr cu Demostene. Hiperide, fiul Glaucipei, era din demosul Collytos.

examinat în ea însăși, fără a se recurge la vreunul din aceste cazuri precedente. (225) În acea vreme însă, Eschine nu putea să facă ceea ce face acum, adică, pentru a calomnia, să aleagă din date vechi și din multe decrete ceea ce nimeni nu prevedea și nici n-ar fi crezut că are să fie amintit azi, să încurce împrejurările și să aducă pentru fapte îndeplinite pretexte false, în loc de motive adevărate, pentru a avea aerul că spune ceva. (226) Aceasta era cu neputință atunci, căci toate discursurile ar fi fost rostite față în față cu realitatea și cu evenimentele recente, când voi le aveți pe fiecare din acestea proaspăt în minte și, ca să zic așa, aproape în mână. De aceea Eschine, fugind de probe în fața faptelor, vine acum, închipuindu-și, după câte îmi pare, că este vorba de o întrecere între oratori și nu de o cercetare severă a conduitei noastre politice și că se va judeca frumusețea discursurilor și nu felul în care au fost servite interesele cetății.

(227) Apoi Eschine face pe sofistul *, se cuvine, susține el, să nu țineți seama, venind aici, de părerea pe care o aveți de acasă cu privire la noi; când voi verificați socotelile unui mînuitor de bani, bănuindu-l că el reține pentru sine surplusul, voi renunțați la această părere, dacă jetoanele sînt exacte și nu se găsește nici unul în plus; tot așa s-ar cuveni ca voi, față de probele aduse în discurs, să renunțați la părerea cu

* Sofiștii, reprezentanții curentului filozofic din secolul V î.e.n., erau preocupați de teoria cunoașterii adevărului absolut. Termenul are și sensul peiorativ de șarlatan, impostor.

care ați venit aici. Vedeți dar cât de slabă, pe cât se pare, este prin firea lucrurilor orice faptă săvârșită pe temeuri nedrepte. (228) Prin această năstrușnică comparație, Eschine a mărturisit că, azi cel puțin, e lămurit pentru voi în ce ne privește pe amîndoi, că eu vorbesc în favoarea patriei, iar el pentru Filîp, căci altfel nu s-ar sili el să vă schimbe convingerea, dacă părerea voastră asupra fiecăruia dintre noi n-ar fi fost de mult stabilită. (229) De altfel, eu vă voi arăta cu ușurință nu întrebuintînd jetoane (căci nu așa se verifică actele politice), ci amintindu-vă pe scurt fiecare fapt și folosindu-vă tot pe voi, care mă ascultați ca verificatori și ca martori totodată, că el nu susține lucruri conforme cu dreptatea atunci cînd pretindea ca voi să vă schimbați această părere. De-oarece politica mea, pe care Eschine o condamnă, a făcut ca tebanii, în loc să năvălească împreună cu Filîp în țara noastră, așa cum credeau toți, i-a oprit pe ei de la aceasta, făcîndu-i să treacă de partea noastră. (230) Am făcut apoi ca războiul, în loc să se desfășoare în Atica, să se oprească la hotarele Beoției, la o depărtare de șapte sute de stadii de țara noastră; ca Atica să se bucure de pace, să dispară amenințarea dinspre mare, în loc ca pirații, venind din Eubeea, s-o jefuiască în tot timpul războiului; bizantinii au luptat alături de noi împotriva lui Filip, în loc ca acesta să stăpînească Helespontul prin cucerirea Bizanțului. (231) Oare, Eschine, verificarea actelor politice și se pare țic asemenea unei verificări a jetoanelor? Sau este mai bine să tragem cu buretele peste

toate actele politice, decît să ne gîndim cum să le păstrăm veşnic în memorie ? Şi nu mai adaug că s-a întîmplat ca alţii să încerce cruzimea care s-a putut vedea atunci cînd Filip a devenit dintr-o dată stăpîn asupra unui popor, pe cînd voi (şi bine aţi făcut) aţi avut parte de roadele bunătăţii pe care Filip o manifesta în chip făţarnic faţă de atenieni spre a acoperi planurile sale privitoare la restul Greciei. (232) Să lăsăm deoparte toate acestea. Dar eu nu mă voi teme să declar că acela care ar vrea să cerceteze purtarea unui orator, cu dreptate şi fără a căuta să-l calomnieze, acela nu ar aduce acuzaţii de felul aceluia pe care tu mi le aduci, născocind exemple şi imitînd în bătaie de joc expresii şi gesturi (căci, desigur, de aceasta depinde soarta grecilor, şi anume dacă am folosit cutare expresie şi nu alta, dacă eu am întins mîna aici şi nu acolo) ; (233) bizuindu-se pe faptele înseşi, el ar cerceta ce mijloace, ce forţe avea cetatea noastră cînd eu am început să mă ocup cu treburile statului ; ce i-am adus eu, după aceasta, prin străduinţa mea cînd eram în fruntea treburilor şi care era situaţia duşmanilor noştri. Apoi dacă eu am contribuit la scăderea forţelor noastre, el ar arăta că vina este a mea, iar dacă am contribuit la creşterea lor însemnată, el nu m-ar calomnia. Fiindcă tu ai fugit de această discuţie, o voi face eu. Voi, atenieni, urmăriţi-mi expunerea şi vedeţi dacă voi spune adevărul.

(234) Cetatea noastră avea de aliaţi pe insulari, dar nu pe toţi, ci pe cei mai slabi (căci nici Chios, nici

Rodos, nici Corcira* nu mai erau cu noi); contribuția în bani era cam de 45 de talanți, și aceștia strânși cu anticipație; în privința infanteriei și cavaleriei, nu dispuneam decât de contingentele de la noi. Dar ceea ce era mai supărător pentru noi și favorabil pentru dușmani era faptul că acești indivizi pregătiseră pe toți vecinii, pe megareni, tehani și eubeeni, să arate ură față de noi mai degrabă decât prietenie. (235) Așa era la început situația cetății noastre și nimeni n-ar putea spune nimic contrariu. Aruncați-vă acum privirea asupra lui Filip, împotriva căruia noi ducem lupta. Întâi, el comanda singur ca monarh absolut peste soldații care îl însoțeau (fapt care în război reprezintă un avantaj imens); apoi, soldații săi erau într-una oțeliți în război, în fine, avea din belșug bani și făcea tot ce voia, fără a anunța prin decrete, fără a delibera în public, fără a fi dat în judecată de către sicofanți, fără a fi urmărit pentru ilegalitate, fără a da socoteală cuiva, ci, într-un cuvânt, el era suveranul absolut, comandant și stăpîn peste toate. (236) Iar eu, care luasem poziție împotriva acestuia (căci și acest lucru merită să fie cercetat), pe ce eram stăpîn? Pe nimic. Chiar dreptul de a vorbi în fața poporului, singurul de care am beneficiat, voi l-ați oferit din capul locului în mod egal și celor plătiți de Filip, și

* În urma războiului social din anul 355 î.e.n. Atena a recunoscut independența insulelor Chios, Rodos și Corcira, ca și a celorlalte insule mai importante. Ea nu și-a păstrat decât câteva insule ca: Lemnos, Imbros, Samos, Peparethos, Proconesos, Tenedos, Thasos și Skiathos. Impozitele se redusese la 45 de talanți pe care-i încasa pe vremea primei confederații, conform statutului stabilit de Aristide.

mie. Voi însă, ori de cîte ori indivizii triumfau asupra mea (și aceasta se întîmplă de multe ori prin diferite pretexte), plecați de la adunare după ce luaserăți hotărîri în interesul dușmanilor. (237) Și totuși, fără a ține seama de poziția mea de inferioritate față de Filip, eu v-am cîștigat ca aliați pe cei din Eubeeea, Ahaia*, apoi Corintul, Teba, Megara, Leucada**, Corcira. De la aceștia s-au strîns 15000 de pedestrași străini, 2000 de călăreți, fără a socoti trupele formate din soldați cetățeni, iar în ce privește banii, de pretutindeni eu am ridicat contribuții cît mai mari. (238) Dacă vorbești, Eschine, despre sarcinile militare ce reveneau tebanilor, bizantinilor sau eubeenilor, sau dacă discuți acum despre inegalitatea de drepturi, din capul locului tu te prefaci a nu ști că și altădată, din acele trireme care au luptat pentru eleni, ele toate fiind în număr de trei sute, cetatea noastră a dat două sute de trireme; ea nu s-a socotit jignită, și n-a dat în judecată pe cei ce i-au dat aceste sfaturi și, fără să se indigneze din această cauză (ceea ce ar fi fost o rușine), a adus mulțumiri zeilor că, în mijlocul pericolului comun care amenința pe eleni, ea singură a dat de două ori mai mult pentru salvarea tuturor. (239) În sfîrșit, tu cauți în zadar să placi poporului, calomniindu-mă. Pentru ce dar vorbești acum despre ceea ce ar fi trebuit să faci și pentru ce n-ai propus aceasta atunci, cînd te aflai în cetate și erai prezent la adunare, dacă

* Ținut în nordul Peloponesului, azi Aghia Mavra.

** Leucas, azi Leucada sau San Mauro, insulă pe coasta Acarnaniei.

totuși o permiteau împrejurările grele în care eram siliți să facem nu ceea ce am fi voit, ci să primim ceea ce evenimentele ne îngăduiau ? Căci cel ce oferea mai mult, repede ar fi primit pe cei respinși de noi și pe deasupra le-ar fi dat și bani, fiind gata pentru aceasta de multă vreme.

(240) Dar întrucît azi sînt judecat pentru faptele din trecut, dacă atunci eu aș fi discutat amănunțit asupra egalității în repartizarea sarcinilor militare, dacă atunci cetățile de care este vorba ne-ar fi părăsit pe noi și s-ar fi alăturat lui Filip și dacă totodată acesta s-ar fi făcut stăpîn pe Eubeea, Teba și Bizanț, ce credeți că ar fi făcut și ar fi spus acești oameni nelegiuți ? (241) Nu ar fi spus că aceste cetăți au fost părăsite de noi ? Nu ar fi spus că au fost îndepărtate atunci cînd ele voiau să fie alături de noi ? Apoi ar fi zis ei : „Pornind din Bizanț, Filip a pus mîna pe Hespont și s-a făcut stăpîn pe căile de aprovizionare cu grîu ale grecilor ; un război greu și între vecini a fost stîrnit datorită tebanilor, în Atica ; pe mare nu se putea naviga din cauza piraților care pornesc din Eubeea“. N-ar fi spus ei aceste cuvinte și cîte altele pe lîngă acestea ? (242) Sicofantul, atenieni, este un om rău, un individ pismuitor și buclucaș, totdeauna și pretutindeni. Acest individ care are doar numele de om este prin natura lui o vulpe care n-a făcut niciodată nimic bun, nimic vrednic de un om liber, o maimuță tragică, un Ocnomaos * de la țară, un fals

* Juçind rolul lui Oenomaos la Collytos în Atica, se spune că Eschine a suferit un eșec lamentabil.

orator. Căci ce folos a tras patria de pe urma talentului tău oratoric? (243) Acum ne vorbești despre trecut? E întocmai ca un medic care în vizitele sale la bolnavi n-ar spune și n-ar indica bolnavilor suferinzi mijloacele prin care să scape de boală, iar după ce unul din bolnavi a murit, acest medic, după îndeplinirea îndatorilor prescrise pentru morți, însoțind convoiul mortuar la groapă, ar spune: „Dacă omul acesta ar fi întrebuințat cutare sau cutare leac, n-ar fi murit!“ Nesăbuitule, acum vorbești?...

VI. Dacă atenienii și toți ceilalți greci au suferit mult, e drept a se socoti ca o cauză a acestor nenorociri destinul comun tuturor grecilor și desfășurarea oarecum nenorocită a evenimentelor?

(270) Voiesc ca, lăsînd la o parte chestiunile personale, să mai spun cîteva cuvinte despre treburile publice. Dacă tu poți, Eschine, să indici dintre oamenii de sub soare, dintre greci sau dintre barbari, vreunul care n-a suferit altădată de pe urma stăpînirii lui Filip, iar acum a lui Alexandru, eu sînt gata să admit că norocul sau nenorocul meu (cum vrei să-l numești) a fost pricina tuturor nenorocirilor. (271) Iar dacă mai mulți dintre oameni, chiar cei care nici nu m-au văzut și nici nu mi-au auzit glasul vreodată, au suferit multe nenorociri, nu numai ei — luați în parte — ci chiar cetăți și neamuri întregi, cu atît mai mult este drept și mai aproape de adevăr să imputăm aceste nenorociri destinului comun, după cît se

pare, tuturor oamenilor și desfășurării nenorocite a evenimentelor care nu este așa cum ar fi trebuit să fie. (272) Tu însă, neținînd seamă de aceasta, mă învinovățești, numai pe mine, care am fost conducătorul treburilor acestui oraș. Cu toate acestea, știi bine că, dacă nu în întregime, cel puțin în parte, calomniile tale se răsfrîng asupra tuturor și mai ales asupra ta. Într-adevăr, dacă eu aș fi luat hotărîri în privința treburilor publice, atunci v-aș fi îngăduit vouă, celorlalți oratori, să mă acuzați. (273) Dar pentru că erai prezent în toate adunările, fiindcă de fiecare dată cetatea propunea să se delibereze în comun asupra intereselor publice, fiindcă toți ați găsit atunci că aceasta este cea mai bună cale de urmat și mai ales tu (căci nu-mi cedai mie din bunăvoință speranțe, glorie, onoruri, tot ceea ce era strîns legat de faptele săvîrșite de mine atunci, ci, desigur, biruit de adevăr și fiindcă nu aveai nimic mai bun de propus) vrei să spui că nu săvîrșești un lucru nedrept și înspăimîntător cînd condamni acum hotărîrile împotriva cărora nu aveai atunci nimic mai bun de propus? (274) Eu cel puțin găsesc cam aceleași reguli statornicite și fixate la toți oamenii. Dacă săvîrșește cineva o crimă voluntară, atunci atrage asupra sa ură și pedeapsă. Dacă greșește cineva fără voie, obține iertare în locul pedepsei. Dacă un altul, fără a săvîrși o crimă sau o greșeală ci, devotîndu-se folosului obștesc, a avut de pătimit alături de toți din pricina unui insucces, este nedrept să-i arunci ocări sau să-i faci imputări, ci este drept să împărtășești, alături de el, durerile nereuși-

tei. (275) Cercetînd lucrurile așa cum se cuvine, se va vedea că această regulă există nu numai în legile scrise, dar chiar natura le-a stabilit sub formă de lege nescrisă și de obiceiuri ale oamenilor. Eschine însă așa de mult i-a întrecut pe toți oamenii prin cruzimea lui de sicofant, încît mă mai acuză pe mine de fapte pe care el însuși le consideră drept lovituri date de soartă.

(276) Și în afară de acestea, Eschine, ca unul care socotește că ar fi vorbit în toate discursurile sale cu sinceritate și cu dragoste de patrie, vă îndeamnă să vă păziți de mine și să luați seama să nu vă înșel, să nu vă amăgesc. Mă numește dibaci, vrăjitor, sofist, spunînd cîte și mai cîte despre mine, ca și cum dacă cineva ar lua-o înainte, spunînd despre altul ceea ce i se potrivește lui, realitatea ar fi chiar așa și cei ce-l ascultă n-ar cerceta cine este cel care vorbește astfel. Eu însă știu că voi îl cunoașteți și socotiți că toate aceste însușiri i se potrivesc lui mai degrabă decît mie.

(277) Cît despre elocința mea — nu mă voi apăra. Eu știu bine că puterea oratorilor depinde de cele mai multe ori de cei ce-l ascultă ; căci de primirea ce i-o faceți și de bunăvoința pe care i-o arătați depinde și destoinicia oratorului. Dar, în sfîrșit, dacă am și eu o experiență în această artă, voi toți veți recunoaște că ea a fost pusă întotdeauna în apărarea intereselor publice, niciodată împotriva voastră și nici în interesul meu personal. Eschine, dimpotrivă, s-a folosit de talentul său oratoric, vorbind nu numai în interesul dușmanilor, dar chiar și împotriva aceluia care l-au supărat cumva sau care i s-au împotrivit. El nu în-

trebuiețază deci elocința în scopul apărării dreptății și nici pentru apărarea intereselor patriei. (278) Căci un cetățean desăvârșit nu trebuie să ceară ca judecătorii chemați să se pronunțe asupra treburilor obștești să-i aprobe nici ura, nici dușmănia și nici un alt sentiment de felul acesta. El nu trebuie să se urce la tribună cu aceste sentimente personale, ci mai degrabă să le alunge din suflet, iar în caz de nevoie să se folosească de ele cu blîndețe și măsură. În ce împrejurări un om politic și un orator trebuie să fie plin de vehemență? Atunci cînd interesele generale ale cetății sînt puse în primejdie și cînd poporul se află încleștat în lupta cu dușmanii. Numai în astfel de împrejurări se arată cetățeanul liber și cinstit. (279) Cînd însă este lucru dovedit că n-am fost dat în judecată pentru o faptă publică incorectă (și, adaug, nici pentru vreuna particulară), nici în numele cetății, nici în numele său propriu, și cînd cineva vine acum pregătit să mă acuze în privința decernării coroanei și a unor laude aduse și consacra pentru aceasta discursuri atît de lungi, este o dovadă de ură personală, de invidie, de micime de suflet, de lipsă de mărinimie. A ataca acum pe Ctesifon, părăsind lupta împotriva mea, acest fapt dovedește o răutate cumplită. (280) Aceste considerații, Eschine, mă fac să cred că, punînd la cale acest proces, ai vrut să te fălești oarecum cu discursurile și vocea ta, nicidecum să ceri pedeapsă pentru vreo faptă rea. Căci, Eschine, nu elocința oratorului este un lucru de preț și nici tonul vocii sale, ci faptul că nutrește gînduri și sentimente

aidoma cu cei mulți și faptul că urăști și iubești pe
acei pe care și cetatea îi urăște sau îi iubește. (281) Cel
care este însuflețit de astfel de simțăminte, acela va
vorbi totdeauna cu dragoste pentru patrie, iar cel
care lingusește pe aceia din partea cărora patria pre-
vede o primejdie pentru ea, nu se sprijină pe aceeași
ancoră ca cei mulți și nu așteaptă scăparea din același
loc. Eu dimpotrivă (vezi tu ?) am avut aceleași in-
terese ca și cetățenii prezenți și n-am făcut nimic pen-
tru mine și nici în particular. (282) Oare n-ai făcut și
tu la fel ? Dar cum ? Îndată după înfrângere, tu ai
plecat ca ambasador la Filip, care în acele vremuri
era pricina nenorocirilor patriei și aceasta după ce ai
refuzat totdeauna mai înainte această misiune, așa
cum toți o știu. De altfel, cine este omul care înșală
cetatea ? Nu este acela care nu vorbește ceea ce gân-
dește ? Oare nu împotriva lui crainicul îndreaptă
blestemele sale ? Nu împotriva unuia ca acesta ? Căci
ce fărădelege mai mare s-ar putea imputa unui ora-
tor decât că vorbește altfel decât gândește ? Tu deci
te-ai dovedit un astfel de om. (283) Apoi tu vorbești
și îndrăznești să privești pe concetățenii tăi în față ? !
Oare crezi că ei nu știu cine ești, sau că pe toți îi
stăpânește atât de adânc somnul și uitarea, încât nu-și
amintesc de discursurile pe care le țineai în timpul
războiului, când te blestesai și jurai, protestînd că nu
există nici o legătură între tine și Filip, ci că, din pri-
cina dușmăniei personale, eu îți aduc această acuzare
care nu este adevărată. (284) La primele știri sosite

de pe cîmpul de luptă, îndată, fără să-ți pese de blesteme și jurăminte tu recunoșteai în chip public și-ți dădeai aere de prietenie, ca și cînd ai fi fost în relații de prietenie și de ospetie cu Filip, folosind aceste numiri pentru vînzarea ta. Căci din ce motive de egalitate și dreptate Filip era oaspete, prieten și cunoscut cu Eschine, fiul Glaucotheei, cîntăreata din tamburină * ? Eu nu văd nici unul, ci tu te vînduseși pentru a distruge interesele concetățenilor prezenți. Dar, cu toate acestea, cînd tu însuși te-ai dovedit atît de neîndoios vinovat de trădare și cînd în timpul evenimentelor te-ai denunțat pe tine însuși, îmi aduci mie insulte și pe mine mă acuzi de fapte de care ai putea face răspunzător mai degrabă pe alții decît pe mine.

(285) Cetatea, Eschine, datorită mie a pus la cale și a săvîrșit nenumărate acțiuni mărețe și importante pe care le are încă vii în minte. Iată dovada : cînd poporul trebuia să aleagă, îndată după aceste evenimente, pe cel care avea să rostească elogiul funebru ** al celor morți pentru patrie, nu te-a ales pe tine, deși fusesseși propus și deși aveai o voce frumoasă, n-a ales nici pe Demade ***, nici pe Heghemon ****, care nu de mult a mijlocit pacea, nici pe vreun altul dintre voi,

* Muzica zgomotoasă produsă de tobe și cimbale era proprie cultelor orgiastice ale Frigiei.

** Pentru elogierea celor morți poporul nu a ales nici pe Eschine și nici pe un altul care să verse lacrimi false în fața nenorocirii poporului.

*** Demade, orator din partida promacedoneană căzut prizonier la Cheronea și eliberat de Filip, a făcut parte din ambasada însărcinată să trateze pacea alături de Focion și Eschine.

**** Orator al partidului promacedonean.

cî pe mine. Cînd tu și Pythocles* v-ați urcat la tribună pentru a-mi aduce cu cruzime și nerușinare, o, Zeus și toți zeii, acuzațiile pe care tu mi le aduci acum și cînd îmi aruncați insulte, poporul m-a ales bucuros pe mine. (286) Tu știi bine motivul, totuși, ți-l voi spune și eu. Concetățenii noștri cunoșteau două lucruri : pe de o parte, iubirea mea de patrie și devotamentul cu care eu mi-am îndeplinit sarcinile publice iar, pe de alta, fărădelegea voastră. Lucrurile pe care le-ați tăgăduit sub prestare de jurămînt în vremurile de prosperitate, tot voi le-ați recunoscut a doua zi după prăbușirea noastră. Atenienii credeau că oamenii care cîștigaseră în nenorocirile publice puțința de a-și manifesta nepedepsiți sentimentele, aces-
tia fiind de multă vreme dușmani ascunși, deveniseră de acum dușmani pe față. (287) Apoi mai credeau că oratorul, însărcinat cu discursul funebru al eroilor morți pentru patrie și care avea să laude vitejia acestora, nu se cuvine nici să fi locuit sub același acoperămînt, nici să fi participat la aceleași sacrificii cu acei împotriva cărora ei luptaseră. De asemeni, credeau că el nu trebuie să fie onorat în Atena, după ce cu prilejul nenorocirilor Greciei a participat în Macedonia la ospete și cîntări de peane, împreună cu uci-
gașii compatrioților lui și nici ca să plîngă cu lacrimi prefăcute, jucînd rol de actor, nenorocirile celor morți, ci ca el să simtă durerea noastră în suflet. Concetățenii descopereau această durere în ei înșiși și în mine,

* Pythocles, la început prieten al lui Demostene, a sfîrșit prin a fi corupt de Filip.

dar în voi nu ! (288) De aceea ei m-au ales pe mine și nu pe voi. De altfel nu numai poporul s-a purtat astfel față de mine, ci și părinții și frații celor morți, aleși de popor să se ocupe cu înmormântarea, nu s-au purtat în alt chip. Deși ei trebuiau să organizeze ospățul funebru * la ruda cea mai apropiată de cei morți, așa cum este datina la înmormântările particulare, ei l-au făcut la mine. Și era firesc ; căci dacă fiecare din aceștia prin legătura de sînge era mai apropiat decît mine de fiecare din cei morți, nici unul nu era în același timp mai apropiat de toți ca mine, prin suflet și prin demnitatea mea de cetățean ; deoarece acela care arăta cel mai mare interes în salvarea și izbînda acestora, tot el, atunci cînd ei au avut de pătimit suferințe nemeritate, a luat parte în cea mai mare măsură la jalea pricinuită de moartea tuturor eroilor...

* După ospățul funebru, părinții defunctului se retrăgeau la ei acasă, continuându-și singuri ospățul.

III. ORATORI CONTEMPORANI CU DEMOSTENE

Eschine se numără printre oratorii contemporani ai lui Demostene și este unul care a combătut cu violență politica acestuia.

Oratorul s-a născut în demosul Cotocides din Atena, în anul 390 î.e.n., dintr-o familie de condiție modestă. Tatăl său, Atrometos, a fost atlet, soldat mercenar și la urmă a deschis o școală de gramatică. A murit la vârsta de 95 de ani. Mama sa, Glaucothea, se ocupa cu inițieri religioase în calitatea ei de slujitoare a unui cult mistic. Din cauza situației familiare modeste, Eschine n-a putut primi în copilărie și tinerețe educația fiilor de familie înstăriți. Cultura, cât a avut, o datorează tatălui său și sie însuși. Pentru a trăi, a fost mai întâi greșier al unor funcționari inferiori, apoi actor, îndeletnicire către care îl îndrepta și vocea lui frumoasă. Legăturile cu lumea politică i-au înlesnit numirea ca greșier al Adunării poporului. A intrat în partidul păcii, al cărui șef era Eubulos. Cariera lui oratorică și politică începe în anul 348 î.e.n. când se numără printre adversarii lui Filip. Repede însă își schimbă atitudinea politică și combate violent politica lui Demostene. În 346 î.e.n. face parte din ambasada lui Filostratos, însărcinată cu negocierea păcii. În legătură cu atitudinea avută în această ocazie, Eschine este acuzat de Demostene în 343 î.e.n., dar este achitat. În 339 î.e.n. este pylagor în consiliul amficionilor și, în această calitate, oferă lui Filip pretextul de a interveni ca răzbnător al zeului

de la Delfi : urmarea a fost cucerirea Elatei și înfrângerea de la Cheroneea (338 î.e.n.). După Cheroneea, Ctesifon propune să se acorde lui Demostene o coroană de aur în teatru, dar Eschine introduce acțiune de ilegalitate împotriva lui Ctesifon. Procesul se judecă abia în 330 î.e.n. Eschine pierdu procesul și, fiind condamnat la o amendă pe care n-a putut-o plăti, se exilă în Asia și apoi se instalează la Rodos, unde deschide o școală de retorică devenită celebră. Fără îndoială a murit aci, căci ultimii săi ani sînt puțin cunoscuți.

De la Eschine au ajuns pînă la noi trei discursuri Asupra ambasadei necredincioase, Impotriva lui Timarh și Impotriva lui Ctesifon. El n-a fost logograf.

DISCURSUL *IMPOTRIVA LUI TIMARH*

Pacea lui Filocrates din 346 î.e.n. oferea lui Filip numai avantaje în dauna atenienilor. Demostene și Eschine luaseră parte la negocierea ei și făcuseră parte din cele două ambasade trimise de atenieni la Pela, cea dintâi pentru a cere lui Filip să trimită plenipotențiar la Atena pentru ratificarea păcii, iar cea de-a doua pentru a primi jurământul lui Filip și al aliaților lui. Tratatul lăsa mână liberă lui Filip atît cu privire la focieni, cît și la regele Traciei, Kersobleptes; astfel el putea oricînd să intervină în Grecia centrală sau să împiedice aprovizionarea Atenei cu grîu prin strîmtorile Propontidei. Tratatul de pace oferea astfel partidului antimacedonean subiecte de a pune în mișcare opinia publică, iar evenimentele survenite justificară neîncrederea în colegii săi, arătată de Demostene încă de pe cînd se afla în ambasade.

La întoarcerea din ambasada a doua, Eschine, ca orice magistrat, trebuia ca în termen de treizeci de zile de la sosire să prezinte o dare de seamă în fața unor magistrați însărcinați să cerceteze atît întrebuițarea fondurilor bănești primite, cît și conducerea afacerilor politice încredințate. Ședința acestor magistrați era publică și orice cetățean putea să aducă acuzații magistratului cercetat. În fața unor evenimente atît de grave care amenințau independența Greciei, cînd Eschine își pregătea

darea de seamă, Demostene îl acuză că în ambasadă nu a respectat instrucțiunile primite și că a trădat interesele Atenei. La acuzație, Demostene își asociază un coacuzator, pe Timarh, fiul lui Arizelos din demosul Sfettos, om politic foarte activ, dar cu o viață particulară puțin onestă. După tradiție amândoi au semnat actul de acuzare, dar nu se știe sigur. Oricum ar fi fost, acuzatorul principal era Timarh și de el încercă Eschine să scape, întârziind astfel un proces periculos.

În acest scop oratorul îl acuză pe Timarh de moravuri decăzute și de risipire a averii, ceea ce însemna, după o lege a lui Solon, că i se lua dreptul de a vorbi în adunări deliberative sau în tribunale. În virtutea acestei legi erau îndepărtați de la tribună acei ce nu-și îndepliniseră datoriile militare, care se sustrăseseră de la datoriile față de părinți, care își risipiseră averea sau se prostituaseră.

Luînd forma unei acțiuni judiciare, afacerea se judecă în fața unui juriu la fel ca un proces public. În fața juriului își rosti Eschine discursul de acuzare, către sfârșitul anului 346 î.e.n. și începutul anului 345 î.e.n. E probabil că răspunsul lui Timarh va fi fost scurt și că Demostene și alți oameni influenți, ca sinegori, se însărcinaseră cu apărarea lui. Timarh însă a fost condamnat cu pierderea tuturor drepturilor civile. După tradiție, el n-a mai putut suporta această situație și s-a spânzurat.

ÎMPOTRIVA LUI TIMARH

(*Fragmente*)

I. În democrație respectarea legilor are o mare importanță. Fondul juridic al procesului îl formează prescripțiunile legale referitoare la moravurile copiilor, adolescenților și ale oamenilor deplin.

1. Niciodată pînă acum, atenieni, n-am pornit o acțiune publică împotriva nici unuia dintre cetățeni și pe nici unul nu l-am necăjit pentru darea de socoteli, ci dimpotrivă, cred că pot spune că am păstrat cuvenita rezervă în amîndouă ocaziile. Acum, văzînd că patria este grav păgubită de către acest Timarh, care se urcă la tribună împotriva legilor și că eu însumi sînt calomniat, așa cum o voi arăta de-a lungul discursului, (2) am socotit că ar fi o mare rușine pentru mine dacă n-aș veni în ajutorul patriei, legilor, în ajutorul vostru și al meu. Știînd că Timarh este vinovat de faptele pe care le-ați auzit, cu puțin înainte, de la grefierul care le-a citit, l-am invitat pe calea justiției să-și legitimeze urcarea la tribună. După părerea mea, atenieni, cuvintele ce de obicei se spun în legătură cu procesele politice, sînt pline de adevăr : dușmăniile particulare se întorc spre binele multor afaceri publice. (3) De altfel, de faptul că Timarh va apărea în acest proces, de vină nu este nici cetatea, nici legile, nici voi, nici eu, ci el însuși. Căci legile porunceau acestui individ care a dus o viață plină de ocări să nu se urce la tribună, poruncă — după pă-

rerea mea — ușor de urmat, ba chiar foarte ușor ; și el avea puțința de asemenea, dacă era om înțelept, să nu mă calomnieze și să nu mă acuze. Iată primele mele reflecții asupra cărora cred că am stăruit de ajuns.

(4) În ceea ce privește considerațiile pe care vi le voi prezenta, știu bine că voi neapărat le-ați auzit din gura altora mai înainte, dar mi se pare că este momentul potrivit ca să vi le repet și eu acum. Am auzit spunându-se că în toată lumea sînt trei forme de guvernămînt : tirania, oligarhia și democrația *. Și tiraniile și oligarhiile sînt conduse de bunul plac al căpeteniilor, statele democratice însă sînt cîrmuite de legi temeinice. (5) Atenieni, voi știți bine că legile sînt cheazășia siguranței cetățenilor dintr-un stat democrat și a constituției lui și că neîncrederea și garnizoanele puternice sînt scăparea regilor și a șefilor oligarhici. Căci oligarhii și cei ce conduc pe baza inegalității trebuie să se păzească de cei în stare să răstoarne statul prin forța armelor, iar noi, care avem o constituție bazată pe egalitate și dreptate, trebuie să ne păzim de aceia ale căror vorbe și purtare în viață contravin legilor. Prin urmare, voi veți fi tari dacă veți avea legi bune și dacă nu vă veți lăsa răsturnați de cei ce le calcă. (6) După părerea mea, se cuvine ca atunci cînd facem legi să fim atenți ca să întocmim legi bune și folositoare cetății, iar după ce le vom fi făcut se im-

* Problema formei optime de guvernămînt este frecvent dezbătută de scriitorii greci. Printre alții o găsim la Herodot (III, 80), care imaginează o discuție amplă asupra acestei probleme la curtea regilor persani ; cu acest prilej sînt arătate rînd pe rînd binefacerile democrației, oligarhiei și monarhiei.

pune ca noi să ne supunem acestor legi și să pedepsim pe cei ce le calcă, dacă voim ca cetatea noastră să se bucure de fericire. Observați dar, atenieni, câtă grijă au pus Solon *, vechiul legiuitor, Dracon ** și ceilalți legiuitori din acele vremuri pentru păstrarea obiceiurilor. (7) Mai întâi, ei au adus legi cu privire la conduita copiilor noștri și au arătat în chip clar cu ce să se ocupe un copil de condiție liberă și cum trebuie să fie educat, apoi, în al doilea rând, au întocmit legi pentru adolescenți și, în sfârșit, în al treilea rând, pentru celelalte vârste la rândul lor, avînd în vedere nu numai pe particulari, ci și pe cei ce dețin funcții publice. Ei v-au încredințat vouă și v-au făcut pe voi păzitorii acestor legi pe care le-au săpat în piatră. (8) Năzuiesc și eu să urmez în discursul meu aceeași ordine ca și autorii acestor legi. Mai întâi vă voi vorbi despre legile care se ocupă de purtarea cuviincioasă a copiilor noștri, apoi de cele privitoare la adolescenți și, în al treilea rând, despre cele care se referă la celelalte vârste, ținînd seama nu numai de persoanele particulare, ci și de oamenii ce dețin funcții publice, căci astfel mă gîndesc că veți înțelege mai ușor spusele mele. Vo-

* Solon (sec. VI î.e.n.), celebru legiuitor atenian ale cărui reforme au dat un puternic impuls dezvoltării statului atenian și care au constat într-o suprimare a datoriilor rezultate de pe urma ipotecilor funciare și din eliberarea din robie a datornicilor, reforme cunoscute sub numele grec de *seisachteia*.

** Legile lui Dracon (sec. VII î.e.n.) prevedeau pedeapsa cu moartea chiar pentru delictе ca trîndăvia și furtul. Cu toată duritatea lor, legile lui Dracon au avut o mare însemnătate istorică contribuind la victoria statului democratic sclavagist în formație asupra sistemului gentilic.

iesc, atenieni, ca în același timp să vă arăt cum sînt legile cetății noastre și apoi să le pun față în față cu obiceiurile lui Timarh; veți afla atunci că viața lui este o înfruntare a tuturor acestor legi.

(9) Din capul locului, legiuitorul este evident că nu are încredere în profesorii cărora sîntem obligați să le încredințăm copiii noștri și a căror viață depinde de bunele lor moravuri, în timp ce relele moravuri le-ar ruina-o. Astfel, legea fixează cu precizie ora la care trebuie să meargă la școală copilul de condiție liberă, numărul colegilor cu care trebuie să vină la școală și la ce oră trebuie el să plece. (10) Ea interzice profesorilor * să deschidă școlile și profesorilor de gimnastică să deschidă palestrele ** înainte de răsăritul soarelui și să le lase deschise după apusul soarelui, socotind foarte suspecte singurătatea și întunericul. Ea arată de asemenea care sînt copiii ce pot să meargă în aceste locuri, ce vîrstă să aibă și care este autoritatea care se va îngriji de punerea în aplicare a acestor reguli. Ea se ocupă și de atribuțiile pedagogilor, de sărbătorirea Muzelor *** în școli și a lui Her-

* La Atena nu exista un învățămînt organizat de stat, așa cum de altfel arată explicit acest pasaj. Profesorii erau simpli particulari, așa cum a fost de pildă tatăl lui Eschine.

** Palestrele erau școli de gimnastică, frecventate de adolescenți între 14 și 18 ani, prevăzute cu un teren cu arbori și peluze, adesea situate în preajma unei ape curgătoare.

*** Muzele, personificări ale diferitelor activități intelectuale și artistice, se bucurau de comemorări entuziaste în cadrul școlilor și prilejuiau jocuri și sacrificii organizate prin contribuțiile elevilor.

mes * în palestre și de participarea copiilor la corurile ciclice. (11) Legea stabilește, în sfârșit, ca horegul care va cheltui averea sa pentru serbările voastre să fi ajuns la vârsta de patruzeci de ani pentru ca persoana care instruiște pe copiii voștri să fi dobândit un grad de înțelepciune. Grefierul vă va citi aceste legi pentru ca voi să înțelegeți că legiuitorul era convins că un copil bine crescut, devenind bărbat, va fi folositor cetății, iar când firea omenească va fi stricată încă din copilărie prin principii rele, legiuitorul a socotit că din copiii rău crescuți vor ieși cetățeni asemenea cu Timarh. Citește-ne aceste legi

Legile:

(12) *[Profesorii ** să nu deschidă școlile înainte de răsăritul soarelui; să le închidă înainte de apusul soarelui. Să nu se îngăduie adulților de a intra în școli când copiii sînt înăuntru, afară de fiul profesorului, de fratele sau ginerele lui; dacă cineva va intra, să fie pedepsit cu moartea. Gymnasiarhul *** nu va permite sub nici un motiv ca adulții să participe la serbările lui Hermes, iar dacă le va îngădui și nu-i va izgoni din gimnaziu, gymnasiarhului să i se aplice legea care pedep-*

* Hermes, zeul panhelenic cu numeroase atribuții, crai-nic al zeilor, ocrotitor al drumurilor și călătorilor, era socotit și zeu al elocinței, bucurîndu-se de cinstiri în incinta școlilor.

** Semnalăm că în acest text de lege nu se vorbește de horegii însărcinați cu organizarea corului de copii și care erau aleși de triburi.

*** Gymnasiarhul sau conducătorul gymnazionului veghea asupra pregătirii viitorilor participanți la concursuri, ca și asupra comportării lor. La Atena s-au bucurat de mare faimă gimnaziile Academia, Lyceul și Kynosarges. Gymnasiarhul purta un himation roșu și încălțăminte albă. În Cirene întîlnim și femei în această funcție.

sește pe corupătorii copiilor de condiție liberă. Horegii numiți de popor să aibă vârsta trecută de patruzeci de ani.]

(13) După acestea, atenieni, legiuitorul vorbește despre delictе care, oricît ar fi de mari, cred că au existat în cetate, căci pentru a le înfrîna, strămoșii noștri au făcut asemenea legi. În termeni limpezi legea stabilește că dacă un tată, un frate, un unchi, un tutore sau, în fine, un bărbat cu autoritate asupra unui copil îl vinde pe acesta pe bani pentru desfrînare, copilul nu va putea fi urmărit în judecată, ci autorii acestui fapt : primul, pentru că l-a vîndut și al doilea, pentru că l-a cumpărat. Pedepsa stabilită este aceeași pentru fiecare din ei. În continuare, legea spune că nu este obligat copilul ajuns la vârsta bărbăției să întrețină sau să dea locuință tatălui care l-a vîndut pentru a-l prostitua ; dacă a decedat însă, legea stabilește să-l îngroape și să îndeplinească pentru el celelalte rituri. (14) Gîndiți-vă, atenieni, cît de înțeleaptă este această dispoziție : tatăl care atunci cînd era în viață l-a lipsit pe copil de avantajele conferite de drepturile părintești ca și de dreptul de a vorbi în adunare, după moarte, cînd el nu mai simte buncele servicii ce i se fac, din respect față de legile divine și umane, această dispoziție hotărăște ca el să fie îngropat de copil și să i se îndeplinească celelalte rituri. Ce altă lege care să vegheze asupra siguranței copiilor au făcut legiuitorii ? Cea privitoare la prostituție, condamînd la cele mai mari pedepse pe cel care ar prostitua un copil liber sau o femeie. (15) Ce altă lege încă ? Cea privitoare la insulte care, sub un singur

nume, vorbește despre toate delictele de acest fel. În ea se spune în termeni hotărâți : dacă cineva va insulta un copil — insultă și cel care și-a procurat unul cu bani — ori un bărbat ori o femeie, fie liber, fie sclav sau se va purta ca un criminal față de ei, acesta va cădea sub acuzația de insultă ; legea indică și pedeapsa corporală sau bănească ce trebuie să i se aplice. Grefier, citește această lege.

Legea

(16) *[Dacă vreunul dintre atenieni va săvârși o siluire asupra unui copil liber, cel care are autoritate asupra copilului să-l dea în judecata tesmotheților, cerînd pedepsirea lui. Dacă tribunalul îl va condamna la moarte, fiind dat celor Unsprezece, să fie executat în aceeași zi. Dacă va fi condamnat la amendă, s-o plătească în termen de unsprezece zile de la darea sentinței, dacă nu o va putea plăti îndată ; neplătind în termen, să fie închis pînă o va plăti. Să fie supuși la aceeași urmărire judiciară și cei ce au săvârșit vreo silnicie față de sclavi.]* *...

(18) Amintiți-vă, atenieni, că aici legiuitorul nu vorbește de copilul însuși, ci de cei din jurul lui, de tată, de frate, de tutore, de profesor și, într-un cuvînt, despre cei ce au autoritate asupra lui. Îndată ce copilul a ajuns la vîrsta majoratului ** și îndată ce a cunoscut legile cetății și poate să deosebească binele de rău, lui și nu altuia, Timarh, i se adresează legiuitorul.

* Un text mai complet asupra acestei legi se păstrează în discursul lui Demostene *împotriva lui Midias*.

** Vîrsta majoratului obliga pe efebi la înscrierea în listele cetățenești, în urma unui examen numit *dokimasia*. Cu acest prilej se statornicise obiceiul ca tînărul să-și tundă pletele, închinîndu-le unei divinități, de cele mai multe ori zeului Apolo din Delfi.

torul. (19) Și cum vorbește legiuitorul ? Dacă vreunul dintre atenieni se va prostitua, să nu i se îngăduie să facă parte din cei nouă arhonți — fiindcă după părerea mea, această magistratură poartă coroană — nici să îndeplinească o funcție sacerdotală, căci preotul trebuie să fie cu trupul curat ; să nu fie avocat public, zice legea, să nu exercite vreo magistratură nici în cetate, nici în afară, magistratură câștigată prin alegere sau prin tragere la sorți. (20) Să nu îndeplinească funcția de crainic, nici pe cea de ambasador, să nu devină acuzator și nici denunțator plătit al vreunuia din acei care au făcut parte din ambasadă, să nu-și spună părerea nici în Consiliu, nici în Adunarea poporului, nici chiar dacă ar fi cel mai elocvent dintre oratori. Dacă cineva va călca aceste dispoziții, își atrage acuzația de moravuri rele, pentru care legiuitorul a stabilit pedepse foarte mari. Citește-le și această lege pentru ca voi să știți că, în disprețul acestor legi frumoase și înțelepte, Timarh, omul atît de nemernic, precum îl cunoașteți, a îndrăznit să se urce la tribună.

Legea :

(21) *[Dacă un atenian se va prostitua, să nu i se îngăduie să facă parte din numărul celor nouă arhonți, nici să îndeplinească vreo funcție sacerdotală și nici pe aceea de avocat public, să nu exercite vreo magistratură nici în cetate, nici în afara ei, nici câștigată prin alegere, nici prin tragere la sorți, nici să nu fie trimis în calitate de crainic. Să nu-și poată exprima părerea, să nu ia parte la sacrificiile publice, să nu poarte coroană în public, să nu intre în incinta purificată a pieței.*

*Dacă va călca cineva vreuna din aceste opreliți, după condamnarea lui pentru prostituire, să fie pedepsit cu moârtea.] **

(22) Legiuitorul a întocmit această lege pentru tineri pînă la patrusprezece ani, care săvîrșesc ușor greșeli față de trupurile lor; cele pe care vi le-a citit cu puțin înainte grefierul, se ocupă de copii, iar cele despre care vă voi vorbi acum, se ocupă de ceilalți cetățeni. După stabilirea acestor legi, legiuitorul se gîndește la ce formalități trebuie să îndeplinim cînd, strînși în adunare, deliberăm asupra celor mai însemnate afaceri ale statului. Și cum începe? „Legi, zice el, asupra cuviinței publice“. Acesta este titlul. El pornește întîi de la moralitate, deoarece cu cît aceasta este mai mare, cu atît cetatea este mai bine administrată. (23) Și cum ordonă el ca proedrii ** să deschidă dezbaterile? După ce victima pentru purificare va fi purtată în jurul incintei și după ce crainicul va fi înălțat către zei rugăciunile tradiționale, proedrii — ordonă legea — vor pune la vot proiectele referitoare la sacrificiile noastre, la crainic, la

* Textul acesta nu este autentic. Lipsește din el o recomandare importantă care se găsește în discursul lui Demostene *Împotriva lui Androtion*, la paragraful 30 și care sună astfel: „Este interzis prostituatelor de a lua cuvîntul și de a propune decrete“.

** În vremea lui Eschine biroul Adunării poporului se schimba la fiecare ședință. Fiecare din cele zece triburi conduceau dezbaterile parlamentare a zecea parte dintr-un an prin intermediul a cincizeci de pritani. Președintele pritanilor, numit pe o zi, convoca ședințele și, la începutul fiecăreia, trăgea la sorți pe cei nouă proedri, unul de fiecare trib, cu excepția celui în funcțiune. Un al doilea vot alegea epistatul (președintele) proedrilor, însărcinați cu conducerea dezbaterilor.

ambasadori, la lucrurile omenești, iar după acestea crainicul întreabă : „Cine vrea să ia cuvântul dintre cei ce au trecut de cincizeci de ani ?“ După ce aceștia toți au vorbit, el dă cuvântul aceloră dintre atenieni care vor să ia cuvântul și cărora nu le este interzis acest drept. (24) Gîndiți-vă, atenieni, la înțelepciunea acestei dispoziții. Legiuitorul și-a dat bine seama că cei înaintați în vîrstă au o judecată mai bună decît cei tineri, dar încep să fie lipsiți de inițiativă, experiența făcîndu-i prudenți. Urmărind să-i obișnuiască pe cei înzestrați cu judecata cea mai bună să se oblige ei a lua cuvîntul la dezbatere, fiindcă nu putea să-i invite pe fiecare după numele său, el îi cheamă la tribună și-i îndeamnă să vorbească, indicîndu-i în chip colectiv, după categoria vîrstei. Totodată el învață pe tineri să respecte pe cei mai în vîrstă, să le cedeze rîndul la orice ocazie, să cinstească bătrînețea la care vom ajunge cu toții, dacă vom continua să trăim. (25) Astfel erau acei vechi oratori Pericle, Temistocle și Aristide, care purta un supranume opus celui pe care îl merită Timarh ăsta. Obiceiul pe care acum îl au toți, adică să vorbească ținînd mîna afară din haină, acestora li se părea o atitudine îndrăzneată și se fereau de ea. Pot să vă dau pentru acest fapt o dovadă de netăgăduit. Voi toți, o știu bine, ați mers la Salamina și ați văzut statuia lui Solon și sînteți gata să mărturisiți că, în piața publică din acest oraș, Solon este reprezentat ținînd mîna sub manta. Această atitudine este o amintire și o reproducere a aceleia pe care Solon o

avea cînd vorbea în fața poporului. (26) Gîndiți-vă, atenieni, cît de mult se deosebește Timarh de Solon și de acei bărbați de care cu puțin înainte am amintit. Acelora le era rușine să vorbească ținînd mîna afară din haină*, iar Timarh, da, Timarh — nu de mult, ci acum de curînd — aruncîndu-și haina în mijlocul adunării, făcu o demonstrație athletică; starea lui era atît de respingătoare și de rușinoasă din cauza beției și a desfrîului, încît oamenii cumsecade își acopereau fața rușinîndu-se la gîndul că cetatea noastră se servește de astfel de sfătuitoari! (27) Cu gîndul la asemenea cazuri, legiuitorul a arătat limpede pe acci cetățeni care trebuie să vorbească în fața poporului și pe acci căroro le este interzis acest drept. El nu îndepărtează de la tribună pe acel ce nu se trage din strămoși strategii și nici pe cel care, din grijă pentru existență, exercită vreo meserie, ci dimpotrivă, îl primește cu dragă inimă și de aceea el pune să se repete întrebarea: „Cine vrea să ia cuvîntul?“ (28) Care sînt cetățenii pe care legiuitorul nu-i crede demni să vorbească în fața poporului? Cei care au dus o viață rușinoasă: lor nu le îngăduie să vorbească în fața poporului. Unde arată el aceasta? Sub titlul: „Examenul oratorilor“ textul prevede: „Dacă unul care a lovit pe tatăl său, pe mama sa, pe care nu-i întreține și căroro nu le dă locuință, ar voi să vorbească în adunare“, acestuia nu-i este permis să se urce la tribună. Pe Zeus, cu toată dreptatea, spun eu! De ce? Dacă cineva este răuvoitor față de

* Aluzie la gesticulația excesivă vădită de Timarh la tribună.

acei pe care trebuie să-i cinstească la fel ca și pe zei, atunci ce vor suferi din partea lui ceilalți cetățeni și patria sa ? (29) Cui, în al doilea rînd, legiuitorul îi mai interzice dreptul de a vorbi ? Pe drept cuvînt „aceluia; zice legiuitorul, care n-a luat parte la expediția militară pentru care a fost destinat sau care și-a aruncat scutul*“ . Și de ce nu ? Prietene, nu te socoti vrednic să dai sfaturi cetății pe care n-ai fost în stare s-o aperi, din lipsă de cîraj. Cui vorbește legiuitorul în al treilea rînd ? „Aceluia care s-a dat prostiției — acestea sînt cuvintele lui — sau care a avut legături rușinoase“ ; într-adevăr, acela care și-a vîndut trupul pentru infamie, ușor, a crezut el, va vinde și interesele cetății. (30) În al patrulea rînd, cui se adresează legiuitorul ? „Celui care a risipit, zice el, averea părintească, sau ceea ce a moștenit.“ Autorul legii a socotit că cel care a administrat rău propria sa avere, tot atît de rău va conduce și interesele statului și este de părere că nu este cu putință ca un om nechibzuit în viața lui particulară să fie virtuos în același timp în afacerile publice și, în sfîrșit, a crezut că un orator nu trebuie să fie cu grijă numai pentru stilul discursului, fără să se fi îngrijit și de purtarea lui. (31) El credea de asemenea că un om de bine, chiar dacă ar fi lipsit de elocință și ar vorbi fără artă, vorbele lui ar fi folositoare pentru cei ce l-ar auzi, în timp ce un nemernic, dat în chip ridicol desfrîului, care a risipit în chip rușinos

* Aruncarea scutului era privită de vechii greci ca un semn de lașitate.

averea părintească, chiar dacă ar fi un orator desăvârșit, nu va putea fi de nici un folos ascultătorilor săi. (32) Pe astfel de cetățeni legea îi îndepărtează de la tribună, acestora le interzice de a vorbi poporului. Dacă, împotriva acestor dispoziții, vreunul din aceștia nu numai că va vorbi, ci va calomnia și se va arăta nerușinat, iar cetatea nu va mai putea suporta un astfel de om, legea spune că orice atenian, căruia nu-i este interzis să vorbească, va putea cere ca el să fie supus unei cercetări și să impune ca voi să hotărâți asupra cazului. Și eu, potrivit acestei legi, mă prezint acum în fața voastră.

(33) Acestea sînt legile votate mai de mult; voi ați adoptat o lege nouă după lupta cu pămîni dată de Timarh în adunare, copleșiți fiind de rușine din cauza celor petrecute*. Această lege spune că pentru fiecare ședință a adunării se va alege prin tragere la sorți un trib care se va urca la tribună și va prezida dezbaterile. Ce a prescris autorul legii? Că membrii tribului trebuie să țină sfat pentru a asigura menținerea legilor democratice, în convingerea că, dacă noi nu vom recurge la ajutor din orice parte împotriva aceluia ce au dus o viață rușinoasă ca Timarh, nu vom putea delibera cu privire la afacerile cele mai serioase ale statului. (34) Nu este de

* În vederea menținerii ordinii în Adunarea poporului, pentru a evacua pe intruși ca și pentru anumite operații electorale, se făcea apel și la alte persoane în afara celor oficiale.

nici un folos, atenieni, să încercăm a înlătura de la tribună astfel de oameni prin strigăte de dezaprobare, căci ei nu se rușinează, ci trebuie să-i dezobișnuim de această viață prin pedepse; căci numai așa ar putea deveni ei suportabili. Grefierul vă va citi legile stabilite cu privire la buna purtare a oratorilor în adunare. Timarh, care este de față, și ceilalți oratori de același soi cu el, ca să le fie permis să vorbească și să acționeze cum vor ei, au atacat legea referitoare la președinția tribunilor ca nevenită la timp.

Legile:

(35) *[Dacă vreunul dintre oratori cuvîntînd înaintea Consiliului sau înaintea poporului se depărtează de subiectul deliberării, dacă nu tratează separat fiecare subiect, sau dacă tratează același subiect de două ori în aceeași ședință, dacă aruncă insulte, dacă vorbește de rău pe cineva, sau dacă întrerupe un orator, dacă în mijlocul discuțiilor, ridicîndu-se, va vorbi fără a se urca la tribună, dacă va face observații președintelui sau îl va necăji, după ridicarea ședinței adunării și a senatului, proedrii să-i impună o amendă pînă la cincizeci de drabme pentru fiecare contravenție și să-l înscrie în rolul încasatorilor. Dacă el va merita o pedeapsă mai mare, proedrii, după ce i-au impus amendă de cincizeci de drabme, să-l citeze în fața Senatului și a adunării, în prima ședință. După ce a fost citat, el să fie judecat și, dacă va fi condamnat prin vot secret, proedrii să-l înscrie în rolul încasatorilor.]* * ...

* Fără să fie autentic, textul acesta cuprinde totuși unele prevederi conforme cu realitatea.

II. Tabloul vieții lui Timarh

A) *Desfrîul lui Timarh*

(37) Vreau ca, așa cum mi-am propus la începutul discursului meu, după ce v-am vorbit despre legile voastre, să le compar cu obiceiurile lui Timarh, ca să vedeți cât de mult se deosebesc ele de legile voastre. Vă cer iertare, atenieni, dacă, silit să vă înfățișez moravurile lui de natură dezonorantă, dar fiind săvârșite de el, sînt împins să mă folosesc de un limbaj asemănător faptelor lui Timarh. (38) Căci n-ar fi drept să-mi imputați mie dacă, urmărind să vă lămuresc exact, aș întrebuița termeni corespunzători faptelor, ci să imputați aceasta mai degrabă lui Timarh. Într-adevăr, el a dus o viață atît de rușinoasă, încît nu este cu putință ca omul care povestește exact faptele lui să vorbească cu decență, ci în termeni tot atît de rușinoși ca și faptele. Mă voi sili totuși să întrebuițez cît mai puțin astfel de termeni.

(39) Remarcați dar, atenieni, de cîtă moderație vreau să dau dovadă față de acest Timarh. Las la o parte faptele rușinoase cîte, copil fiind, le-a săvârșit împotriva trupului său ; acestea să fie lăsate nepedepsite, ca și faptele săvârșite de cei Treizeci de tirani, ca și cele săvârșite înaintea arhontatului lui Euclid *, ca și orice fapt prescris pentru totdeauna ; însă faptele pe care le-a săvârșit avînd judecată și fiind

* Arhontatul lui Euclid (403—402 î.e.n.) marchează introducerea unui regim de legalitate după guvernarea oligarhică a celor Treizeci de tirani.

ajuns la vârsta adolescenței și în deplină cunoaștere a legilor cetății, cu privire la acestea eu aduc acuzația mea și asupra lor vreau să vă atrag atenția.

(40) Întîi de toate Timarh, după ce a trecut de vârsta copilăriei, s-a instalat în casa de sănătate a lui Euthydicos din Pireu, sub pretextul de a învăța medicina, în realitate însă cu gîndul de a se vinde, după cum au dovedit acest lucru faptele lui de mai tîrziu. Cîți negustori, cîți alți străini și cîți cetățeni de ai noștri au abuzat în această vreme de trupul lui Timarh, voi trece bucuros peste acestea, ca să nu mi se spună că cercetez totul prea amănunțit. Voi vorbi însă despre actele la care s-a dedat în casele oamenilor, dezonorînd persoana sa și patria, primind bani pentru un act pe care legea îl oprea și pentru care îi interzicea urcarea la tribună.

(41) Atenieni, există un oarecare Misgolas, fiul lui Naucrater, din demosul Collytos*, bărbat de altfel cumsecade căruia nimeni n-ar putea să-i impute nimic, dar dedat cu patimă acestor moravuri și obișnuit să aibă totdeauna pe lîngă el jucători și cîntăreți din citră. Iar eu vă spun acestea nu dintr-un orgoliu grosolan, ci ca voi să știți ce caracter are.

Pricepînd din ce motive acest Timarh își petrece timpul în casa de sănătate și dînd bani, Misgolas îl scoase de acolo și-l luă pe lîngă sine pe acest tînar durduliu, de vîrstă fragedă, plin de vicii și gata să consimtă la obiceiurile pe care acela prefera să le

* Demosul Collytos al tribului Aigeis pare să corespundă actualului cartier Placa de la poalele Acropolei.

practice, iar acesta să le suporte. (42) Și Timarh al nostru nu stătu la îndoială și primi târgul, deși nu era lipsit de nici una din condițiile impuse unui trai modest, căci el moștenise de la tatăl său o frumoasă avere pe care a risipit-o după cum voi arăta în partea următoare a discursului meu. Dar el săvârșea toate, ca sclavul celor mai rușinoase plăceri, al lăcomiei la mîncare, al cheltuielilor nesăbuite pentru mese, al cîntărețelor din flaut * și al curtezanelor sale, al jocului său cu zaruri și al celorlalte pasiuni de care nu trebuie să fie stăpînit un suflet generos și liber. Și ticălosul ăsta nu s-a rușinat ca, părăsind casa părintească, să locuiască la Misgolas, care nu-i era nici prieten de familie, nici de aceeași vîrstă cu el, nici tutore, ci numai străin și mai în vîrstă decît el ; nu i-a fost dar rușine să trăiască la un bătrîn desfrînat, el care era în floarea vîrstei. (43) Multe alte fapte nesăbuite a săvîrșit în acea vreme Timarh, între ele este însă una pe care vreau s-o povestesc. În Atena se desfășura procesiunea Dionysiilor urbane **. Luau parte la procesiune Misgolas, stăpînul lui Timarh și Phaidros, fiul lui Callias din demiosul Sfettos ***. Întelegîndu-se să ia parte împreună cu ei și Timarh, Misgolas și

* Flautistele erau considerate artiste și curtezane în același timp. Pentru fiecare ședință muzicală erau retribuite cu două drahme.

** Marile Dionysii sau Dionysiile urbane (*Dionysia ta en astei*) prilejuiau manifestări dramatice deosebit de fastuoase, celebrate în luna Elafebolion (martie-aprilie), avînd un caracter panhelenic.

*** Demos în Atica, ai cărui locuitori erau vestiți prin causticitatea lor.

Phaidros își terminaseră pregătirile, dar Timarh nu veni. Înfuriat, Misgolas plecă să-l caute împreună cu Phaidros. După informațiile primite, ei îl găsiră pe Timarh într-o casă, luînd masa cu niște străini. Amenințîndu-i pe străini, Misgolas și Phaidros * le porunci să-i urmeze la închisoare, fiindcă au corupt un adolescent de condiție liberă. De frică, aceștia fugiră, părăsind banchetul. (44) Toți cei care în acea vreme au cunoscut pe Misgolas și pe Timarh știu că sînt adevărate cele ce spun. Eu mă bucur foarte mult că am dat în judecată un om cunoscut de voi și încă nu după altceva cunoscut, ci după obiceiurile lui cu privire la care vă veți da votul. Într-adevăr, pentru fapte necunoscute, acuzatorul trebuia fără îndoială să aducă dovezi clare ; în privința celor cunoscute de toți, însă, după părerea mea, a susține acuzația nu este o sarcină prea grea, faptele trebuie numai reamintite ascultătorilor...

(51) Atenieni, dacă Timarh ar fi rămas lîngă Misgolas și nu s-ar fi dus la altul, el ar fi păstrat o oarecare măsură în purtarea lui, atîta cît termenul de „măsură“ poate fi folosit pentru astfel de obiceiuri, iar eu n-aș fi stat la îndoială să-l acuz de nimic, decît de ceea ce legiuitorul numește pe numele său, adică de faptul de a fi avut o legătură ; tocmai aceasta este, cred, și vina omului care s-a dat unui singur amant,

* Misgolas și Phaidros uzează aici de o procedură anume prevăzută de legea atică împotriva unor anumitori categorii de criminali. Nu putem ști dacă-n situația de față procedura a fost just aplicată.

pe bani. (52) Dar să vă reamintesc alte fapte din viața lui Timarh. Trecînd cu vederea peste legăturile lui cu niște oameni neciopliți ca alde Cedonide, Autoclide și Thersandros, în casele cărora el a fost întreținut, vă voi dovedi că nu numai lui Misgolas și-a dat trupul pe bani, ci și altuia după el, apoi încă unuia și că de la acesta a trecut la un altul și, desigur, el nu vă va apare ca un om care a avut legături cu unul singur, ci — pe Dionysos ! nu știu cum mă voi mai exprima mereu pe ocolite — ca unul care duce o viață de continuă prostituire ; căci acela care se dă la întîmplare oricui și pe bani, trebuie, cred eu, să răspundă de această crimă.

(53) După ce Misgolas renunță la el din pricina cheltuielilor făcute pentru dînsul și-l goni, Anticles, fiul lui Callias din demosul Eunonymeia *, îl primi la rîndul său pe Timarh. Anticles lipsește acum și se găsește la Samos **, împreună cu colonii. Trecînd peste acestea, voi vorbi despre cele ce au urmat. După ce a rupt legăturile cu Anticles și Misgolas, Timarh al nostru nu și-a schimbat purtarea și nici nu s-a apucat de treburi mai onorabile, ci își petrecea timpul în tri-pouri, unde era așezată o masă pentru luptele de cocoși și pentru jocul cu zaruri ; socotesc că unii dintre voi au văzut acest fel de localuri, iar dacă nu, a.

* Demosul Eunonymeia, unul din cele mai populate demosuri aparținînd tribului Erechteis.

** Insula Samos, situată în Marea Egee, a făcut parte din cea de a doua Ligă maritimă fondată la Atena în anul 378 î.e.n. Deși își luase angajamentul să nu împrădierească pe cetățenii atenieni pe terenurile aliaților, Atena n-a respectat acest angajament, așa cum rezultă din text.

auzit vorbindu-se despre ele. (54) Printre cei ce luau parte la aceste distracții era și un oarecare Pittalacos, un om în slujba statului. Dispunând de bani și cunoscând felul de viață al lui Timarh, acesta îl luă lă rîndu-i și-l ținu la el. Și ticălosul de Timarh nu simți nici un dezgust în a se dezónora cu un om aflat în slujba cetății, ci se gîndea numai dacă va primi bani pentru viciile lui, iar de morală niciodată nu s-a îngrijit. (55) La atîtea acte și atîtea excese am auzit că s-a dedat acest om asupra persoanei lui Timarh, cîte, pe Zeus Olimpianul *, eu n-aș îndrăzni să vi le expun aci; căci eu aș primi mai degrabă moartea decît să vă înfățișez limpede prin vorbe ceea ce Pittalacos a săvîrșit în realitate.

În timpul cînd Timarh era cu Pittalacos, debarcă la Atena, venind din Helespont, Hegesandros, despre care știu bine că voi vă mirați de ce nu v-am amintit încă; atît de cunoscute de toți sînt faptele pe care le voi povesti. (56) Sosi așadar acest Hegesandros pe care voi îl cunoașteți mai bine decît mine. Tocmai călătorise pe mare în Helespont, în calitate de casier împreună cu Timomah ** din demosul Achar-

* Superstițioși din fire, atenienii invocau adesea pe zei, prin jurăminte. În textul de față este invocat Zeus, socotit stăpîn al tuturor forțelor naturii și părinte al zeilor și al oamenilor.

** Evenimentele la care face aluzie Eschine sînt următoarele: Timomah, cîmnatul omului de stat Callistratos, fusese însărcinat cu comanda flotei care staționa în apele Traciei, pentru a proteja așezările ateniene din această regiune, în ipoteza unei amenințări. Cum Cotys, regele Traciei, pune stăpînire pe ele, Timomah este condamnat de trădare în 361 î.e.n.

nai *, pe atunci strateg și se întorcea aici ca să se bucure, cum se spune, de câștigurile mari pe care le scosese din naivitatea cinstită a acestui comandant, câștiguri care se ridicau la nu mai puțin de optzeci de mine de argint : și într-un fel oarecare, Hegesandros a contribuit nu mai puțin ca alții la pieirea lui Timomah. (57) Hegesandros, care trăia într-o atît de mare abundență și venea des la Pittalacos, tovarășul său la jocul de zaruri, văzîndu-l aici pentru prima oară pe Timarh, fu fermecat de el, poftele i se aprinseră și voi să-l ia la el ; credea că el se apropia oarecum de firea lui Timarh. Mai întîi vorbi cu Pittalacos, rugîndu-l să-i cedeze amantul. Cum nu-l convinse, Hegesandros se adresă lui Timarh însuși ; nu pierdu mult timp, ci îndată îl convinse. Răutatea și necredința arătate de Timarh în această împrejurare fură atît de îngrozitoare, încît numai prin ele, în chip firesc, ar fi putut deveni odios...

B. *Risipitor al averii părintești*

(94) Un oarecare logograf ** însă, care a compus cu dibăcie apărarea lui Timarh, zice că eu mă con-

* Acharnai, demos atic al tribului Oeneis, a dat numele unei comedii a lui Aristofan.

** Legea obliga la Atena ca fiecare cetățean să-și susțină singur dreptatea. Dar cei mai mulți apelau la serviciile unui logograf, adică ale unui profesionist care redacta discursul în schimbul unei retribuții, iar cel în cauză urma să-l învețe și să-l debiteze în fața forului de judecată. Aici Eschine insinuează că Demostene este adevăratul autor al apărării lui Timarh.

trazic. După părerea lui nu se poate ca același om să se și prostitueze și să mănânce averea părintească, căci, susține el, doar un copil poate să greșească față de trupul lui, iar să-și mănânce averea părintească poate doar un bărbat. El mai spune că cei ce se pîngăresc pe ei săvîrșesc această dezonoare pe bani ; mirîndu-se deci, el se plimbă prin piață, întrebîndu-se cu aere de neîncredere dacă pare adevărat că același om s-a și prostituat și și-a risipit și averea părintească. (95) Dacă cineva nu cunoaște situația, voi încerca eu s-o fac cunoscută cît mai limpede. Cît timp le ajunsese averea moștenitoareii * pe care Hegesandros o luase în căsătorie și banii pe care acesta îi cîștigase în călătoria cu Timomah, cei doi amanți, Timarh și Hegesandros trăiră în tot felul de plăceri și în belșug. După ce toată această avere fu risipită la jocuri și în trai bun, Timarh înaintase în vîrstă și nimeni nu-i mai dădea nimic ; dar firea lui, pornită spre nerușinare și vicii, dorea neconținut să fie satisfăcută și, prin exces de corupție, îi impunea desfrîu peste desfrîu, așa că el revenea mereu spre deprinderile lui de toate zilele și tocmai de aceea dînsul se îndreptă spre devorarea averii părintești. (96) Și el nu numai o mîncă ci, dacă s-ar putea spune, o devoră. Căci vindea fiecare din bunurile sale nu după valoarea lor și nici nu putea să aștepte un preț mai bun și mai favorabil, ci vindea numai decît pe prețul care i se oferea. (97) Acestuia

* Legea ateniană prevedea ca fiica rămasă singură moștenitoare (în grecește *kleros*) să fie obligată să se căsătorească cu ruda ei cea mai apropiată.

îi lăsase tatăl său o avere din care altul ar fi destinat o parte și serviciilor publice, dar el nu o putu păstra nici pentru el. Avea o casă îndărătul Acropolei, un pământ în demosul Sfettos, altul în demosul Alopeke *, în afară de nouăsprezece sclavi, meșteri țigari, dintre care fiecare îi aducea un venit de doi oboli pe zi, iar mai marele atelierului îi aducea trei oboli ** pe zi ; pe lângă aceștia, avea o femeie dibace în a lucra pînza de in, care își ducea în tîrg spre vânzare produsele ei, un om care broda, diferite creanțe și mobile. (98) Aici, pe Zeus ξ cu voi aduce martori care să vă declare lămurit și în termeni preciși că cele spuse de mine mai înainte sînt adevărate, căci nici un pericol ca în cealaltă ocazie, și nici o rușine nu amenință în acest caz pe cel ce declară adevărul. Casa din Atena, Timarh o vîndu lui Nausicrate, poetul comic, casă pe care mai tîrziu o cumpără de la Nausicrate Cleainetos, conducătorul de coruri. Pământul din demosul Sfettos îl cumpără de la el Mnesitheos Myrrinosios *** , un loc întins dar lăsat în paragină de Timarh. (99) Cît privește locul din demosul Alopeke, care se află la o depărtare de unsprezece-douăsprezece stadii de ziduri — cu toate că mama lui îl ruga frerbinte, după cum sînt informat, să nu-l vîndă ci, dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru a i-l lăsa ei

* Demos în Atica al tribului Antiochis, de unde erau originari Aristide și Socrate.

** Trei oboli erau o sumă suficientă pentru întreținerea zilnică a unei persoane modeste.

*** Myrrinosios, adică originar din Myrrina. O localitate Myrrina se afla în insula Lemnos, o a doua în Asia Mică.

să se înmormînteze acolo, dar el o refuză — locul fu vîndut pe două mii de drahme. Nu păstră nici una din servitoare. și nici un sclav, ci pe toți îi vîndu. Cît despre adevărul faptelor, eu voi aduce martori care să declare că tatăl său i-a lăsat moștenire acești sclavi, iar dacă Timarh declară că nu i-a vîndut, să-i aducă de față. (100) Pentru faptul că a cheltuit îndată ce le-a încasat, sumele date cu împrumut de tatăl său, voi aduce martor pe Metaghene din Sfetos. Acesta îi datora tatălui său mai mult de treizeci de mine, iar lui Timarh i-a înapoiat șapte mine, adică ceea ce mai rămăsese de plată la moartea tatălui său. Grefier, cheamă pe Metaghene din Sfetos. Citește însă mai întîi depozițiile lui Nausicrate, cel care a cumpărat casa, apoi și celelalte mărturii, despre care de asemenea am vorbit...

DISCURSUL ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

După condamnarea lui Timarh din 345 î.e.n., Demostene reia în anul 343 î.e.n. acuzația împotriva lui Eschine. Împrejurările erau acum favorabile; începeau să apară consecințele greșelilor săvârșite; nu numai condițiile păcii încheiate cu Filip erau puse în discuție, ci și Filocrate, autorul tratatului de pace cu Filip; amicul lui Eschine fusese dat în judecată de Hiperide întrucât primise bani de la dușmanii cetății pentru a da poporului sfaturi contrare intereselor lui. Fiind condamnat la moarte, Filocrate s-a exilat.

În aceste momente, Demostene cheamă în judecată pe Eschine în fața unui tribunal prezidat probabil de thesmotheti pentru a răspunde de purtarea lui în cea de-a doua ambasadă, care avusese misiunea să primească jurământul lui Filip și al aliaților lui. Demostene în discursul său *Asupra ambasadei necredincioase* îl acuză pe Eschine că a înșelat poporul prin false rapoarte prezentate în Adunare după întoarcerea din ambasada a doua, că a dat poporului sfaturi contrare intereselor lui, favorizând pe Filip, că n-a ținut seama în timpul ambasadei de instrucțiunile primite, că, trăgându-l în urmă, a făcut cetatea să piardă ocazii favorabile; de asemeni că a primit ca recompensă bani de la Filip. Din aceste capete de acuzații numai trei aveau o importanță deosebită: rapoartele false, încetineala și venalitatea, și pe ele Demostene își întemeiază acuzația.

Eschine însă în apărarea lui ocolește cu dibăcie chestiunea, expune cu mult spirit și cu multe amănunte fapte care sînt înafara cauzei, neglijînd acuzațiile cele mai grave.

Rezultatul procesului a fost că Eschine, susținut și de Focion, a fost achitat cu majoritate de voturi.

Procesul acesta a durat o zi întregă, numai discursul lui Eschine a durat patru ceasuri iar al lui Demostene și mai mult. Dar faptele nu trebuie să ne surprindă, întrucît atenienii erau niște auditori inequizabili.

ASUPRA AMBASADEI NECREDINCIOASE

(*Fragmente*)

I. Despre prima ambasadă

...(20) De la început deci, inițiativa tuturor acestor negocieri a fost luată nu de mine, ci de Demostene și Filocrate*. În cursul ambasadei, Demostene ceru cu stăruință să ia parte la masă alături de noi. El obținu acest lucru nu convingîndu-mă pe mine, ci pe colegii mei, Aglaocreon din Tenedos** pe care voi l-ați ales ca reprezentant al aliaților noștri și pe Iatrocles. El susține că pe drum cu l-am îndemnat să ne unim spre a supraveghea împreună, zice el, pe

* Atît Filocrate cît și Eschine erau considerați de Demostene agenții lui Filip.

** Eschine prezintă pe Demostene căutînd să intre în contact cu cei doi soli, Aglaocreon din Tenedos și Iatrocles, care se aflau permanent în societatea lui (a lui Eschine).

„fiara“ de Filocrate, îndemn cu totul plăsmuit de el. Într-adevăr, cum aş fi putut eu să-l aţîţ pe Demostene împotriva lui Filocrate *, pe care ştiam că l-a apărat într-un proces de ilegalitate şi că Demostene a fost propus ca membru în ambasadă de Filocrate **. (21) Pe lângă acestea, nu existau între noi, ca între colegi, relaţii de prietenie, ci în toată călătoria am fost siliţi să ţinem piept lui Demostene, un om nesuferit şi obositor. Pe cînd noi discutăm ceea ce trebuie să spunem lui Filip şi pe cînd Kimon *** ne declara că el se teme că Filip ne va fi nouă superior în discutarea drepturilor, Demostene ne încredinţă că el are la îndemînă nenumărate argumente **** şi că despre drepturile noastre asupra cetăţii Amfipolis şi asupra cauzelor războiului va vorbi astfel, încît va închide gura lui Filip, ca şi cum ar fi cusută cu papură uscată. De asemenea, ne încredinţă că va convinge pe atenieni să cheme din exil pe generalul Leostene ***** , iar pe Filip să dea înapoi atenienilor cetatea Amfipolis. (22) Dar să nu mai lungesc vorba, povestind lăudăroşeniile acestui individ. De îndată ce am ajuns în Macedonia, ne-am înţeles între noi colegii ca, la prezentarea noastră în faţa lui Filip, să ia cuvîntul întîi cel mai bă-

* Filocrate a fost apărat de Demostene cu atîta căldură, încît acuzatorul n-a putut obţine a cincea parte din voturi.

** Acest fapt nu era suficient pentru a justifica complicitatea lui Demostene cu Filocrate.

*** Unul dintre ambasadorii Atenci.

**** Eschine prezintă pe Demostene ca pe un orator cu bogate resurse, emfatic şi plin de zel.

***** General atenian, ostracizat pentru faptul de a fi eşuat la Amfipolis.

trîn * dintre noi și apoi ceilalți, după vîrstă. Din întîmplare cel mai tînăr dintre noi era Demostene, după cum ne-a spus chiar el. Am fost chemați în fața regelui — și acum acordați-mi toată atenția. Aici veți observa gelozia excesivă a acestui personaj și în același timp deosebita lui lașitate, răutatea și cursele întinse colegilor cu care lua masa ** împreună, astfel de curse încît cineva s-ar sfii să le întindă chiar și celor mai răi dușmani. Căci el pretinde că prețuiește mai mult decît orice și masa oferită oficial de statul nostru, el care nu este din țara noastră și — vom vedea — nici din neamul nostru. (23) Iar noi, care avem aici, în patrie, templele noastre și monumentele strămoșilor și ne îndelnetnicim cu aceleași ocupații ca și voi, care întreținem legături de oameni liberi și care contractăm căsătorii și stabilim legături de rudenie și dobîndim urmași conform legii, noi, aci, în Atena, eram vrednici de încrederea voastră, fiindcă altfel nu ne-ați fi ales ca soli. Apoi ajunși în Macedonia, devenirăm deodată trădători. Și omul acesta în care totul este vîndut, chiar și glasul, ca un al doilea Aristide *** simte dezgust și disprețuiește venalitatea noas-

* Fiecare dintre ambasadori resimțea o deosebită mîndrie raportînd concetățenilor lui că a intervenit, luînd cuvîntul într-o afacere atît de importantă.

** Este vorba de masa oferită de cetate la care participau pritanii și unde puteau fi invitați oaspeții cetății.

*** Bărbat politic atenian cunoscut pentru virtuțile lui militare și civile și supranumit de popor „cel drept”. Ostracizat în 483 î.e.n. și apoi rechemat pe vremea invaziei lui Xerxes, a contribuit la victoria grecilor de la Salamina (480 î.e.n.) și Plateea (479 î.e.n.). A mai contribuit și la formarea imperiului colonial atenian, conducînd finanțele Greciei cu o probitate rămasă proverbială.

tră. (24) Ascultați deci discursurile pe care eu le-am rostit pentru voi și apoi pe acelea pe care Demostene, puternicul sprijin al cetății, le-a rostit, căci vreau să resping una după alta și punct cu punct fiecare din acuzațiile sale. Vă voi lăuda pînă la punctul cel mai înalt pe voi toți, judecătorii, fiindcă mă ascultați în liniște și fără părtinire; de aceea, dacă nu voi respinge vreuna din acuzații, nu voi veți fi de vină, ci eu...

(Urmează, rezumat în stil indirect, discursul lui Eschine rostit în fața lui Filip, în care îi amintește de obligațiile contractate de el față de atenieni și stabilește drepturile de stăpînire ale acestora asupra cetății Amfipolis.)

(34) După aceste discursuri și alte cîteva, îi veni rîndul lui Demostene pentru a se achita de sarcina avută. Toți erau atenți în nădejdea că vor asculta minuni de elocință; minunatele lui promisiuni ajunseseră — după cum se află în urmă — pînă la Filip și la cei din jurul lui. Pe cînd erau astfel dispuși să-i dea ascultare, această ființă fioroasă * începu să bolborosească mort de frică un exordiu obscur și de-abia atinse subiectul, că deodată își pierdu cumpătul și tăcu, fără să mai poată găsi șirul cuvintelor. (35) Vă-zîndu-l în ce stare se găsește **, Filip îl îndemnă să-și

* Therion în grecește are semnificația de fiară, termen injurios, curent întrebuițat de oratori la adresa rivalilor lor.

** Eschine, care fusese cîndva într-o situație asemănătoare, găsește prilejul nimerit pentru a se răzbuna.

recapete curajul și să nu socotească accidentul drept o nenorocire, așa cum se petrec lucrurile cu actorii pe scenă, ci puțin câte puțin să-și recheme în liniște amintirile și să continue a vorbi așa cum avea intenția. Dar Demostene, o dată ce a fost tulburat și s-a depărtat de ceea ce scrisese, nu-și mai putu reveni în fire ci, încercând din nou să vorbească, suferi același accident. Și cum tăcerea lui se prelungi, crainicul ne invită să ne retragem.

(36) Îndată ce am fost singuri, încruntându-și sprâncenele, Demostene, acest bun cetățean, declară că eu am fost cauza pieirii și a cetății, și a aliaților ei. Încrămenii nu numai eu, ci și toți colegii mei și când îi cerui să dezvăluie cauza care-l făcuse să vorbească astfel, el răspunse întrebându-mă dacă am uitat situația Atenei și dacă nu-mi amintesc că poporul este sleit de oboseală și că dorește cu înfocare pacea. (37) „Te fălești atât de mult, zise el, cu cele cincizeci de corăbii votate de popor și care nu vor fi echipate niciodată? Tu ai ațîțat atât de mult pe Filip, rostind astfel de cuvinte încît sîntem departe de a face ca pacea să urmeze războiul, ci dimpotrivă, ele vor provoca un război îndîrjit!“ Cînd începusem să-l combat cu temei, slujitorii lui Filip ne chemară la rege. (38) După ce am intrat și ne-am așezat, Filip începuse îndată să răspundă la fiecare din discursurile rostite și se opri, cum era firesc, la discursul meu, poate fiindcă, pare-se, eu nu trecusem cu vederea peste nimic din cele ce aveau să se discute. De mai multe ori în expunerea sa el pronunță numele meu. În ce privește pe Demostene, care

ieșise atât de rușinat din situația lui, Filip nu-i adresă nici un cuvânt. Acest individ crăpa de ciudă. (39) Dar când regele termină discursul pe un ton prietenesc și împăciuitoare și acuzația că eu sînt cauza războiului și a tulburărilor, acuzație pe care acesta o pronunțase împotriva mea în fața colegilor, căzu, și din acest moment el își pierdu cu totul capul, încît la masa la care am fost invitați, el avu o purtare îngrozitor de necuviincioasă.

(40) Pe drum, cînd ne întorceam acasă din ambasadă, dintr-o dată Demostene vorbi cu fiecare dintre noi într-un chip neașteptat de politicoasă. Dacă pînă în acel moment eu nu știusem ce înțeles au cuvintele de prefăcut, de om imposibil de înțeles, de cameleon și altele de același fel, acum știu, fiindcă acest om m-a făcut să înțeleg violența sub toate formele ei. (41) Luîndu-ne pe fiecare în parte, unuia îi promitea să-i înlenească un împrumut prin subscripție și să-i dea ajutor de bani din propria sa avere, altuia să-l facă strateg, iar în ce mă privește, se ținea scari de mine, mă fericia pentru talentul meu și, laudînd discursul pe care-l rostisem, mă plectisea cu nenumărate laude. Pe cînd noi toți luam masa în Larissa *, începu să facă glume pe seama lui și a încercăturii în care s-a găsit în timp ce-și ținea discursul și ne asigură că, dintre toți oamenii de sub soare, Filip este cel mai înzestrat cu talentul vorbirii. (42) Și eu exprimai o părere asemănătoare, spunînd că regele a răspuns din memorie la toate discursu-

* Oraș în Tesalia, așezat pe râul Pencios. Azi, important centru comercial.

· rile noastre. Iar Ctesifon, care era cel mai bătrîn dintre noi, exagerînd bătrîneţea şi numărul anilor săi, adăuga că în viaţa lui atît de lungă, el niciodată n-a văzut un bărbat atît de plăcut şi cu atîta farmec. (43) Atunci acest Sisif *, bătînd din mîini, strigă : „O, Ctesifon, nici tu n-ai repeta aceste lucruri în faţa poporului şi nici acesta — vorbind despre mine — n-ar îndrăzni să declare în faţa atenienilor că Filip este un orator dibaci şi înzestrat cu o bună memorie !“ Nesimţînd şi neprevăzînd cursa despre care veţi auzi îndată, el ne-a obligat să repetăm aceste cuvinte în faţa voastră. Iar pe mine în mod particular m-a rugat stăruitor ca să nu uit, ci să spun că şi el, Demostene, a vorbit despre Amfipolis.

(44) Pînă aci, martori ai celor spuse de mine, sînt colegii mei pe care acesta n-a încetat să-i insulte şi să-i calomnieze în acuzaţia sa ; discursurile rostite de la tribună în faţa voastră, voi le-aţi auzit, aşa încît n-aş putea să nu spun adevărul. Vă rog dar să aveţi răbdare şi să ascultaţi şi restul expunerii mele. Căci eu ştiu bine că fiecare dintre voi doreşte să mă audă vorbind despre faptele referitoare la Kersobleptes** şi despre acuzaţiile aduse în legătură cu focidienii şi mă grăbesc să ajung la acestea ; dar, dacă nu veţi auzi întîi faptele care preced aceste evenimente, voi nu veţi

* Sisif, fiu al lui Aiolos, regele vînturilor, fondator şi rege al Corintului. Datorită unei impietăţi, a fost supus în Infern la supliciu de a urca un deal împingînd veşnic o stîncă uriaşă care, o dată ajunsă în vîrf, se rostogolea înapoi, supliciu începînd din nou.

** Rege al odrişilor (Tracia), care ameninţa posesiunile Atenei în Chersonesul tracic.

putea urmări ușor dezvoltarea lor. Dacă din contră, îmi veți permite mie, care sînt acuzat, să vorbesc așa cum înțeleg eu, voi veți putea, primind informații sigure, să mă scăpați pe mine, dacă nu sînt vinovat, și să judecați punctele contestate în lumina faptelor asupra cărora toți sînt de acord.

(45) Îndată ce ne-am întors la Atena și am redactat un scurt raport în fața Consiliului asupra însărcinării noastre și am predat scrisoarea de la Filip, atunci Demostene fu cel dintîi care ne laudă și jură pe altarul Consiliului că el felicită cetatea că a trimis în ambasadă asemenea oameni care, și prin cuvîntările lor, și prin buna lor credință s-au arătat vrednici de Atena.

(46) Despre mine, el spuse în cîteva cuvinte că eu n-am trădat speranțele celor ce m-au ales în ambasadă. În sfîrșit, el propuse să ni se dea fiecăruia o coroană de măslin pentru serviciile aduse poporului și ca a doua zi să ne invite la masă în Pritaneu*. Pentru a dovedi că eu am spus în fața voastră întreg adevărul, grefierul să ia decretul și să citească depozițiile colegilor mei.

*(Decretul propus de Demostene și depozițiile
ambasadorilor).*

(47) Pe cînd noi prezentăm un raport asupra misiunii îndeplinite în fața Adunării poporului, Ctesifon, pe care vîrsta îl îndemna să vorbească cel dintîi, urcîndu-se la tribună, spuse între altele și ceea ce se înțelesese cu Demostene să vă spună asupra caracte-

* Incinta în care se reuneau pritanii.

rului afabil al lui Filip, asupra frumuseții și a zelului pe care-l dovedea ca tovarăș de băutură *. După Filocrate și Derkylos **, mă urcai cu la tribună. (48) După ce am expus celelalte puncte dezvoltate de ambasada noastră, ajunsei și la problema asupra căreia mă înțelesesem într-o reuniune cu colegii mei și anume că Filip în cuvîntarea lui de răspuns a dovedit talent și o memorie bună *** ; iar cît privește rugămintea lui Demostene, n-am uitat că el și-a luat sarcina să vorbească cu privire la Amfipolis, dacă nouă ne-ar fi putut scăpa ceva. (49) În sfîrșit, după noi toți se ridică cel din urmă Demostene. Își luă după obiceiul lui un aer de om grav, se scărpină în cap și văzînd că poporul a primit cu demonstrații favorabile discursul meu, el declară că admiră pe auditori și ambasadori cînd își pierd timpul ; unii uită de a delibera, alții de a-și da părerea, mulțumindu-se să flecărească asupra a ceea ce s-a petrecut la străini, în loc să se ocupe de propriile lor treburi, căci nimic de altfel nu este mai ușor decît de a face un raport asupra ambasadei. (50) „Voiesc de asemenea, zise el, să vă arăt cum trebuie să se procedeze.“ În același timp el puse să se citească decretul poporului. După citirea decretului, el continuă : „Conform acestui decret, noi am fost

* După servirea mesei și după cele trei libații de vigoare, începea symposionul, la care se servea vin, iar pentru delectarea convivilor erau aduși mimi și flautiste, spre a crea o bună dispoziție printre participanți. Cu aceste prilejuri se manifesta Filip.

** Cu prilejul unci a treia solii, i-a revenit lui Derkylos sarcina de a aduce la Atena vestea distrugerii Focidei.

*** Demostene era ferm convins că Eschine elogiase pe Filip peste limitele îngăduite.

trimiși și am adus la îndeplinire instrucțiunile care sînt prevăzute în el. Ia și scrisoarea pe care am adus-o de la Filip.“ După ce scrisoarea a fost citită, zise : „Acum ați primit răspunsul, nu vă rămîne decît să deliberați“. (51) Deoarece din murmurele celor prezenți la adunare reieșea că el este dibaci și concis și deoarece cei mai mulți susțineau că este rău și gelos, atunci el zise : „Vedeți de ce discursuri voi avea nevoie pentru a vă expune tot restul. Lui Eschine i s-a părut că Filip este un orator dibaci, mie nu ; căci dacă cineva ar ridica regelui avantajele hărăzite de soartă spre a le da altuia, acesta n-ar avea de invidiat la el mare lucru. (52) Lui Ctesifon i s-a părut frumoasă figura lui Filip, deși, după mine, actorul Aristodemos *, colegul nostru în ambasadă, nu este mai puțin frumos. I se aduc elogii memoriei, dar mai sînt și alții cu o asemenea memorie. Nu-l întrece nimeni la băutură, dar nici Filocrate nu se lasă mai prejos. Sînt unii care susțin că sarcina de a vorbi despre Amfipolis mi-a fost încredințată mie ; dar acest orator nu ne-a lăsat nimic de spus nici mie și nici vouă. (53) Toate acestea sînt nimicuri, zise el. Eu voi propune decretul următor : se va acordă un bilet de liberă trecere crainicului care a sosit din partea lui Filip precum și ambasadurilor care vor sosi ; pritanii vor convoca Adunarea poporului, pentru două zile consecutive spre a delibera nu numai asupra păcii, dar și asupra alian-

* Includerea în ambasadă a unui actor celebru ca Aristodemos din Metapont se explică prin faptul că ei puteau circula cu ușurință chiar pe vreme de război. În afară de aceasta, el se bucura de prietenia lui Filip.

ței ; în ceea ce ne privește pe noi, ambasadorii, ni se vor aduce laude dacă se va crede că merităm și vom fi invitați a doua zi să luăm masa în Pritaneu !“ (54) Pentru a dovedi adevărul spuselor mele, grefierul să ia decretele ca să vedeți, judecători, nestatornicia lui Demostene și gelozia lui, complotul urzit cu Filocrate și felul lui de comportare, înșelător și viclean. Cheamă și pe colegii mei de ambasadă și citește depozitiile lor și decretele lui Demostene...

DISCURSUL ÎMPOTRIVA LUI CTESIFON

Pentru împrejurările în care s-a rostit acest discurs, spre a nu mai repeta faptele, trimitem pe cititori la expunerea ce precede discursul *Pentru coroană* al lui Demostene. Aci urmează o scurtă analiză a discursului *Împotriva lui Ctesifon*.

După un scurt exordiu în care oratorul arată importanța capitală a acțiunilor de ilegalitate în democrație și atrage în consecință atenția judecătorilor asupra responsabilității lor, Eschine trece la discutarea chestiunii de drept, susținând cu probe că Demostene nu poate fi încoronat înainte de darea socotelilor și că proclamarea coroanei nu se poate face în teatru.

Ajungând la al treilea cap de acuzație, Eschine se silește să arate că, împotriva afirmațiilor din decretul propus de Ctesifon, Demostene niciodată n-a acționat și n-a pledat pentru asigurarea fericirii poporului și că politica lui a dus Atena la dezastru. Acestei părți din discurs oratorul îi dă o importanță deosebită, de aceea este și cea mai întinsă. Întîi vorbește despre viața particulară a lui Demostene și apoi trece la viața lui publică. Pe aceasta el o împarte în patru perioade și se silește să arate că în nici una n-a făcut nici un bine pentru cetate.

Aici oratorul ar fi putut să încheie, el însă prelungește expunerea, uneori repetîndu-se. Astfel ne înfățișează portretul lui Demostene, vorbește despre antecedentele și despre familia lui. Comparînd pe Demostene cu oamenii politici iluștri din trecut care n-au fost încoronați, Eschine arată deprecierea acestor

distincțiuni prin faptul că se acordă la întâmplare oricui. Revenind asupra importanței în democrație a proceselor de ilegalitate, el scoate din nou în evidență responsabilitatea judecătorilor. Serviciile atribuite de decret lui Demostene nu corespund realității cum este cazul alianței cu Teba, care se datorește împrejurărilor și nu lui Demostene. Incoronarea lui Demostene ar fi o insultă adusă nenorociților căzuți la Cheronea, iar condamnarea lui ar ridica prestigiul Atenei. Și oratorul încheie declarând că în această chestiune el a făcut ceea ce a putut și că acum este datoria judecătorilor să judece în ultimă instanță potrivit intereselor cetății.

ÎMPOTRIVA LUI CTESIFON

(Fragmente)

I. Afacerea Amfissei. Eschine pylagor

...(107) Există * cetățeni ai Atenei o câmpie numită Cirrha ** și un port numit Portul groaznic și blestemat ***, Odinioară acest ținut îl locuiau cirrheeni și cragalizii ****, dușmani neîmpăcați ai legilor și care săvârșeau nelegiuiri împotriva templului

* Cel de-al treilea război sacru a fost provocat de un discurs al lui Eschine, ținut în Adunarea amficionilor de la Delfi.

** Orașul așezat în golful cu același nume.

*** Portul Cirrha servea și pe locuitorii din Delfi.

**** Populație din Focida, învecinată cu cirrheeni. Numele de cragalizi apare și sub forma craugalizi și acragalizi.

din Delfi * și împotriva ofrandelor, făcându-se vinovați chiar față de amficioni. Indignați de ce se petreceau au fost, după cum se spune, mai întâi străbunii voștri ** apoi și ceilalți amficioni, care întrebară pe zei cu ce pedeapsă trebuie să lovească pe acești oameni. (108) Pythia le răspunse să ducă război zi și noapte *** împotriva cirrheenilor și cragalizilor și, după pustiirea țării și a cetății lor și după vinderea locuitorilor ca robi, să închine ținutul lui Apolo Pythianul, Artemidei, zeitelor Leto și Atena Pronoia **** spre a rămîne necultivat și acest pământ să nu-l lucreze nici ei și nici altuia să nu-i fie îngăduit să o facă *****. Primind acest oracol, amficionii, avînd și încuviințarea lui Solon *****, un bărbat dibaci în stabilirea de legi și care se ocupa mult cu poezia și filozofia, au hotărît să ducă război împotriva celor nelegiuți, potrivit oracolului. (109) Strîngînd o mare armată alcătuită din trupe ale amficionilor, ei duseră locuitorii în robie, dărîmară pînă la temelie și portul, și cetatea lor și închinară zeilor pămîntul, po-

* Templul de la Delfi, aflat sub protecția zeului Apolo, se bucura de o vază panhelenică. Cu un rol politic covîrșitor în treburile statelor grecești, el a militat în favoarea Spartei.

** Eschine arată că impietatea la care s-au dedat atenienii, le-a fost impusă de Demostene în 339 î.e.n.

*** Formula era prevăzută în textul oracolului.

**** Epitet al zeiței Atena, deoarece sanctuarul ei se găsea în fața templului lui Apolo.

***** Prescripția era respectată și pe vremea scriitorului Pausanias (secolul II e.n.).

***** Arhonte atenian în anul 594 î.e.n. Oratorul face aluzie la primul război sacru, care a avut loc între 600—590 î.e.n.

trivit oracolului ; pe lângă aceasta ei făcură un puternic jurământ că nici ei înșiși nu vor lucra pământul sfânt și nici altuia nu-l vor încredința să-l lucreze *, ci că vor ajuta pe Zeu și pământul sfânt cu mâna, cu piciorul, cu glasul și cu toate puterile lor. (110) Și nu le fu de ajuns acest jurământ, ci pe deasupra ei făcură o rugăciune și un greu blestem. Sta scris în blestem : „Dacă oarecine, fie cetate, fie particular, fie popor va călca aceste jurăminte, să cadă sub blestemul lui Apollo, al Artemidei și al zeitelor Leto și Atena Pronoia !“ (111) Prin blestem se mai cerea de la zei ca nici pământul să nu le dea roade, nici femeile să nu nască copii asemenea părinților ci monștri și nici vitele să nu fete potrivit legilor firii și ca ei să fie biruiți în războaie, în procese, în luptele politice și să fie nimiciți și ei, și casele, și familiile lor. „Și fie ca ei — continua blestemul — să nu poată aduce cu sfințenie un sacrificiu nici lui Apollo, nici Artemidei, nici zeiței Leto și nici Atenei Pronoia și ca nici măcar ofranda lor să nu fie primită de acești zei.“ (112) Ca să se vadă că spun adevărul, greșierul să dea citire oracolului zeului. Ascultați blestemele. Amintiți-vă de jurămintele pe care strămoșii voștri le-au făcut împreună cu ceilalți amficioni !

* Diferendul ivit între cirrheeni și cragalizi, pe de o parte, și templul de la Delfi, pe de altă parte, a fost hotărîtor în declanșarea războiului.

[Cucerind-o, niciodată nu veși prăvăli turnul acestei cetăți / mai înainte ca valul Amfitritei, zeița cu ochi albaștri / vind pe țărmurile sfinte, nu va scălda sanctuarul zeului.] *

(Jurăminte, blesteme)

(113) Cu toate că acest blestem, aceste jurăminte și acest oracol au rămas săpate în piatră ** încă și acum, locrienii din Amfissa *** și mai ales conducătorii lor, dușmani îndârjiți ai legilor ****, cultivară cîmpia, zidiră din nou Portul cel groaznic și blestemat și se așezară în acel loc; încasau taxe de trecere și de la cei ce debarcau acolo ***** și corupeau cu bani pe unii dintre pylagorii ***** care mergeau la Delfi. Unul dintre aceștia a fost Demostene.

(114) Ales de voi pylagor, acesta primește două mii de drahme de la amfissieni pentru a nu pomeni nimic despre ei în consiliul amficționilor. Pe lîngă aceasta, au căzut la înțelegere cu el ca și în viitor să-i trimită la Atena, în fiecare lună, douăzeci de mine din acei groaznici și blestemați bani, cu condiția ca el să ajute pe amfissieni în Atena în tot chipul; din această cauză i s-a întîmplat, încă mai

* În original, oracolul este redat în versuri.

** Oracolul era săpat pe plăci de marmură, expuse nu numai la Delfi, ci în fiecare din orașele incluse în amficționie.

*** Oraș de văză în Locrida, la nord-vest de Delfi.

**** Observația este justificată, dacă ținem seama că venea din partea unui orator cu convingeri democratice.

***** Este vorba de cei ce veneau pe mare pentru a consulta oracolul.

***** Pylagorii erau delegații amficționilor.

mult decît înainte ca, de oricine se atîngea fie particular, fie un rege, fie cetate democratică, pe fiecare din aceştia să-i arunce în nenorociri ce nu-şi puteau afla leac. (115) Luaţi acum seama în ce măsură divinitatea şi soarta au pedepsit nelegiuirile amfissienilor ! Sub arhontatul lui Teofrast *, hieromnemon fiind Diognetes ** Anaflystios, voi aţi ales pylagor pe acel cunoscut Midias *** Anagyrasios — aş fi vrut din mai multe motive ca el să trăiască — şi pe Thrasyclus **** din Oion şi pe mine ca al treilea împreună cu aceştia. Ni s-a întîmplat ca, îndată după sosirea noastră la Delfi, pe Diognetes hieromnemonul să-l apuce numaidecît frigurile ; aceeaşi boală îl atinsese şi pe Midias. (116) Ceilalţi amficioni se adunară în consiliu. Ni se aduse ştirea de către cei ce voiau să arate bunăvoinţă pentru cetate că amfissienii, atunci supuşi tebanilor şi servindu-i slugarnic, propuneau un decret potrivit cetăţii noastre ; prin decret ei amendau poporul atenişilor cu cincizeci de talanţi pentru că a aşezat ca ofrandă

* Arhontatul lui Teofrast este situat între anii 340—339 î.e.n.

** Diognetes pare să fi fost hieromnemon doi ani consecutiv, adică în 341—340 î.e.n. În această calitate veghea asupra integrităţii teritoriului sacru de la Delfi, asupra întreţinerii templului şi a organizării jocurilor Pythice în cinstea lui Apolo. Diognetes era originar din Anaflystos, demos în Atica.

*** Despre Midias din Anagyrus vezi Demostene, discursul *Împotriva lui Midias*.

**** Personaj necunoscut din Oion, demos atic.

scuturi de aur pe zidurile noului templu * înainte de a fi fost consacrat și că a pus pe ele cuvenita inscripție : „Atenienii consacră lui Apolo aceste prăzi luate de ei de la mezi și tebani când aceștia luptau împotriva grecilor“. Chemându-mă la el, hieromonahul mă rugă să intru în consiliul amficionilor și să rostesc un cuvânt în folosul cetății noastre ; de altfel eu și luasem o asemenea hotărîre. (117) Începînd să vorbesc și înfățișîndu-mă înaintea consiliului cu mult curaj **, fiindcă ceilalți pylagori erau absenți ***, unul dintre amfissieni, un om foarte nerușinat și după părerea mea lipsit de orice educație, îndemnat chiar de un zeu să săvîrșească o greșală, zise strigînd : „Greci, dacă ați fi înțelepți, nici măcar numele poporului atenienilor nu l-ați pronunța în aceste zile, ci i-ați izgoni din templu ca pe niște oameni blestemați !“ (118) În același timp, el aminti de alianța noastră cu focidienii **** pe care o pro-

* Templul cel nou menționat aici și ridicat prin subscripție panhelenică în secolul al IV-lea î.e.n. înlocuia un templu mai vechi ce data din secolul al VI-lea î.e.n.

** Emoția care l-a stăpînit pe Eschine la începutul discursului a provocat intervenția unui amfissean.

*** Pasajul de față pledează pentru faptul că pylagorii (reprezentanții statelor amficionice) care nu votau părăseau sala de ședințe în momentul votării. După ce ia cuvîntul, Eschine părăsește sala.

**** Alianța fusese încheiată între focidieni și atenieni la începutul celui de-al doilea război sacru. Luînd partea unei populații revoltate împotriva unei hotărîri a amficionilor, atenienii deveniseră părtași la o fărădelege.

pusese *Crobylos* * și înșiră la adresa cetății multe alte lucruri supărătoare pe care nici atunci nu le suportam ascultându-le și de care nici acum nu-mi amintesc cu plăcere. Auzindu-l, am fost cuprins de o indignare atât de mare, cum niciodată în viața mea n-am mai fost. Voi trece peste celelalte cuvinte cu care i-am răspuns; dar mi-a venit numai să amintesc de nelegiuirea săvârșită de amfissieni care au cultivat pământul sfânt și de acolo, de unde stam în picioare, îl arătam amfissienilor; într-adevăr, cîmpia Cirrha se întinde mai la vale de templu și este ușor s-o cuprinzi cu privirea.

(119) „Vedeți, ziceam eu, amficcioni, că această cîmpie a fost lucrată de amfissieni, care au ridicat acolo olării și colibe; vedeți cu ochii voștri că Portul cel groaznic și blestemat a fost rezidit, știți prin voi înșivă și că nu este nevoie de alți martori că amfissienii au stabilit taxe vamale și strîng contribuții de bani într-un port sfânt **!“ În același timp, pun să li se citească oracolul zeului, jurămîntul străbunilor, blestemul pe care l-au făcut și declar:

(120) „Eu, în numele atenienilor, în numele meu propriu, în numele copiilor și familiei mele, vin potrivit jurămîntului în ajutorul zeului și al pământului sfânt cu mîna, cu piciorul, cu glasul și cu toate

* Prin numele de *Crobylos* (nume care înseamnă o coafură asiatică la modă în Atica) Eschine ironizează pe oratorul Hegesip, element influent în rîndurile partidului antimacedonean și care arată o grijă exagerată pentru pieptănătură.

** Este vorba de o taxă vamală ce trebuia plătită de corăbieri la intrarea lor într-un port.

puterile de care dispun și descarc cetatea noastră de îndatoririle ei față de zei; iar voi, voi hotărâți despre voi înșivă. Coșurile pentru sacrificii sînt gata *, victimele se află lîngă altare iar voi veți cere zeilor tot binele pentru state și pentru indivizi. (121) Gîndiți-vă cu ce glăs, cu ce suflet, cu ce ochi, cu ce încredere veți îndrepta rugăciunile voastre către zei, dacă lăsați nepedepsiți pe acești nelegiuți copleșiți de blesteme? Căci nu în termeni tăinuți, ci cu toată limpezimea stau scrise în textul blestemelor pedepsele pe care trebuie să le suporte cei ce săvîrșesc fărădelegi și cei ce le îngăduie, iar către sfîrșitul lui textul spune: «Fie ca cei ce nu pedepsesc pe cei nelegiuți să nu aducă sacrificii cu toată sfințenia nici lui Apolo, nici Artemidei, nici Latonei și nici Atenei Pronoia și fie ca ofrandele lor să nu fie primite de acești zei!» (122) După ce am spus asemenea cuvinte și multe altele de același fel, îndată ce am terminat și am ieșit din adonare, o mare larmă și o mare tulburare se produse printre amficioni și nu se mai vorbea de scuturile pe care noi le-am închinat zeilor în templu, ci numai despre pedepsirea amfisienilor. Fiindcă trecuse o bună parte a zilei, crainicul făcu cunoscut că delfienii, care sînt în vîrstă de peste optsprezece ani, fie sclavi, fie liberi, să vină la revărsatul zorilor cu tîrnăcoape și cazmale în locul numit Thytheion ** și din nou același crainic vesti

* Referire la deschiderea coșurilor în care se aflau lucrurile necesare sacrificiului.

** Locul în care erau sacrificate victimele.

în chip solemn că hieromnemonii și pylagorii să meargă în același loc ca să dea ajutor zeului și pământului sfânt : „Cetatea, care nu va fi prezentă, va fi îndepărtată din templu și va fi socotită nelegiuată și copleșită de blesteme !“ (123) Ziua următoare, dis-de-dimineață, am mers la locul menționat înainte, am coborât în câmpia Cirrha și, după ce am dărâmat portul și am ars locuințele, ne-am întors. Dar, pe când noi eram ocupați cu acestea, locrienii din Amfissa, care locuiesc la șaiszeci de stadii departe de Delfi, veniră înarmați și în număr mare asupra noastră ; și, dacă n-am fi scăpat cu greu, refugiindu-ne la Delfi, ne-am fi expus primejdiei de a pieri.

(124) În ziua următoare Cottyphos *, însărcinat să pună la vot propunerile, convocă adunarea amficionilor, căci ei socotesc adunare ori de câte ori cineva convoacă nu numai pe pylagori și hieromnemoni, ci și pe cei ce aduc sacrificii și consultă oracolul. Îndată se produsese multe acuzații împotriva amfissienilor, iar cetății noastre i se aduseră multe laude. La sfârșitul discuțiilor ei votară ca hieromnemonii să meargă la Termopile înainte de următoarea adunare a amficionilor, la o zi fixă, având hotărârea în virtutea căreia amfissienii vor fi pedepsiți pentru nelegiuirile pe care le-au săvârșit cu privire la zeu, la pământul sfânt și la amficioni. Spre a se vedea că spun adevărul, grefier, citește decretul !...

* Cottyphos, originar din Tesalia, a îndeplinit funcția de hieromnemon și pe vremea lui Alexandru cel Mare.

II. Alianța cu Teba *

F (132) De asemenea a existat vreun fapt la care să nu ne fi gândit și care să nu se fi întâmplat în zilele noastre? Căci noi nu am dus viața obișnuită a oamenilor, ci ne-am născut pentru a uimi pe cei ce vor veni după noi. Regele perșilor ** care a deschis un drum prin Atos ***, care a înlănțuit Helespontul ****, care cerea grecilor pământ și apă *****, cel ce îndrăznește în scrisorile sale să scrie că el este stăpînul tuturor semințiilor ce se întind de la răsăritul pînă la apusul soarelui, departe de a lupta pentru a fi stăpînul altora, nu luptă el acum pentru scăparea lui proprie *****? Nu vedem noi că sînt vrednici de această glorie și că merită să aibă comanda în războiul contra perșilor aceiași oameni ***** care au eliberat și templul de la Delfi? (133) Iar Teba, Teba,

* Alianța dintre Atena și Teba a fost realizată datorită eforturilor lui Demostene.

** Eschine are în vedere atît pe Xerxes, regele persan învins de greci cu ocazia războaielor medice, cît și pe Darius al III-lea Codomanul, cu care s-a războit Alexandru cel Mare.

*** Este vorba de muntele Atos din sudul peninsulei Chalcidice.

**** Pentru înlănțuirea Helespontului vezi discursul lui Isocrate *Panegiricul*, vol. I, p. 144, n. *

***** Cerînd pământ și apă, regii persani Darius și Xerxes pretindeau grecilor supunerea totală.

***** Vestea morții lui Darius survenită în iulie 330 î.e.n. nu ajunsese încă la Atena pe vremea procesului care a avut loc în august-septembrie, 330 î.e.n.

***** La Congresul din Corint din anul 337 î.e.n. alcătuit din delegații cetăților grecești de la sud de Termopile, comanda supremă a forțelor grecești revine macedonenilor, care se erijează în arbitrii destinului lumii grecești.

cetatea vecină, n-a dispărut într-o singură zi * din mijlocul Greciei? Și cu toate acestea pe bună dreptate, deoarece ea n-a chibzuit îndeajuns politica ei, fiind stăpînită de orbire și nebunie nu omenească, ci trimisă de zei **. Nenorociții de lacedemonieni, care au sprijinit într-o mică măsură pe foceni *** la începutul războiului pricinuit de luarea templului, ei, care altădată cereau să fie conducătorii grecilor, acum sînt sortiți să devină ostateci și să dea în vileag nenorocirea lor; aceștia trebuie să fie trimiși la Alexandru ****, ca să pătimească, și ei, și patria lor, ceea ce va socoti acela de cuviință și să fie judecați după pretenția celui care este învingător și care a fost pe deasupra și insultat. (134) Iar cetatea noastră, refugiul comun al grecilor, la care altădată veneau una după alta ambasadele cetăților spre a găsi scăpare alături de noi, Atena acum nu mai luptă pentru hegemonia Greciei, ci pentru pămîntul patriei. Și aceste nenorociri ni s-au întîmplat nouă de cînd a venit la cîrma statului Demostene. Într-adevăr, bine glăsuiește poetul Hesiod despre asemenea oameni. Căci dînd povețe mulțimii și sfaturi cetăților, într-un

* Distrugerea Tebei de către Alexandru cel Mare, s-a petrecut în anul 335 î.e.n.

** Divinitatea după concepția grecilor se complăcea în a prăbuși în suferinți pe muritorii care atinseseră fericirea supremă.

*** Archidamos, regele Spartei, venise în ajutorul focidienilor, dîndu-le posibilitatea să pună stăpînire pe templul de la Delfi.

**** În timpul absenței lui Antipatros, regele Agis al Spartei ridicase întreg Peloponesul împotriva dominației macedonene. Regele Agis a fost ucis de Antipatros la Megalopolis în Pelopones, în anul 330 î.e.n.

loc din poezia sa le dă îndemnul de a alunga pe oamenii de stat răi. (135) Voi cita și eu aceste versuri * : căci de aceea cred eu că în copilărie învățam maximele poezilor **, pentru ca, ajunși bărbați, să le aplicăm învățătura în viață :

*„Țirgul întreg fu ades prăpădit pentr-un singur nemernic
Care urzește păcate și nelegiuiri uneltește.*

Pacoste mare acestora Zeus din cer le trimite :

Foamete-ntovărășită de ciumă, norodul se stinge...

Căci hotărât-a în astfel Olimpicul Zeus ce-o dată

Marea lor oaste o pierde, ori zidul cetății îl surpă

*Sau Poseidon a lor năvi, ca pedeapsă, în mări le scușundă!****

(136) Dacă, lăsînd la o parte forma versificată, voi veți cerceta numai ideile poetului, cred că vi se va părea că aceste versuri nu fac parte din poema lui Hesiod, ci că sînt un oracol asupra politicii lui Demostene. Căci politica lui a făcut să piară și flota și armata de uscat și atîtea alte cetăți.

(137) Eu cred că nici Frynondas****, nici Eurybates*****, nici unul dintre toți ticăloșii din trecut n-a fost un amăgitor și un șarlatan mai nemernic ca acest om. O, pămînt, o, zei, o, voi,

* Ele aparțin poetului beoțian Hesiod (sec. VIII î.e.n.) și fac parte din poemul didactic *Lucrări și zile* (vv. 238—243).

** Citarea poezilor urmărea nu numai efecte literare, ci și moral-religioase.

*** Traducerea lui Ștefan Bezdechi din *Munci și zile* de Hesiod, Ed. științifică, 1957, p. 54. De menționat că și oracolele erau redată în versuri.

**** Atenian din timpul războiului peloponesiac, vestit prin purtarea lui extravagantă.

***** Lidian din Efes care a trădat pe Cresus. Numele este sinonim cu acela de trădător.

genii * și voi, muritori care voiți să auziți adevărul, acest om are îndrăzneala să declare, privindu-vă în față, că tebanii au făcut alianță cu voi nu din cauza împrejurărilor, nu din cauza pericolului care-i înconjură, nu din cauza gloriei voastre, ci din cauza discursului lui Demostene. (138) Și mai înainte de acesta, totuși au plecat în ambasadă la tebani mulți cetățeni care urmau o politică protebană : întâi Thrasybulos din Collytos **, bărbat care s-a bucurat la tebani de o încredere ca nimeni altul, apoi Thrason din demosul Erchia***, care era un proxen **** al tebanilor ; (139) Leodamas din Acharnai *****, un orator nu mai puțin convingător ca Demostene, dar care, după părerea mea, avea mai mult farmec ; Archedemos Pelex *****, orator abil, care prin politica sa s-a expus la multe pericole din

* Geniile (grecește : *daimones*) erau forțe care acționează asupra oamenilor, distincte de zei (theoi).

** Thrasybulos din demosul Collytos (Atica) contribuise, alături de Thrasybulos din Steiria, la restabilirea regimului democratic.

*** Trason din Erchia — cunoscut prin acțiunea întreprinsă în 379 î.e.n. pentru eliberarea Cadmeii — în 356—355 î.e.n. este menționat ca ambasador al Atenci la prințul trac Ketriporis.

**** *Proxenos* era cetățeanul care în cetatea sa își lua benevol sarcina de a apăra interesele cetățenilor dintr-o cetate străină, în schimbul unor onoruri și privilegii din partea acestora.

***** Leodamas din demosul atic Acharnai, orator influent în partidul filoteban.

***** Archedemos Pelex este cunoscut numai din acest pasaj.

cauza tebanilor ; Aristofon din Azenia *, care multă vreme a suportat acuzația că este de partea Beoției și Pyrrandros Anaflystios **, care trăiește încă și acum. Nici unul din aceștia n-a putut să atragă pe tebani în alianța voastră. Cauza *** o cunosc ; însă din pricina nenorocirii lor sînt obligat să nu spun o vorbă. (140) Dar, după părerea mea, cînd Filip a răpit tebanilor Niceea **** și a dat-o tesalienilor, cînd războiul pe care el mai înainte îl îndepărtase de ținutul beoțienilor, același război îl îndreptă prin Focida împotriva aceleiași Tebe și cînd, în sfîrșit, după ce a pus stăpînire pe Elateea *****, a întărit-o și a așezat acolo o garnizoană, tebanii numai atunci, sub amenințarea catastrofei, au chemat pe ate-

* Aristofon din Azenia Arcadiei (Pelopones) (438—338 î.e.n.), orator cu faimă, prezent în viața politică a Atenei mai mult de o jumătate de veac.

** Pyrrhandros din demosul atic Anaflystos a luat parte activă la formarea Confederației împotriva Spartei, după eliberarea Cadmeii. Contrar criticii pe care i-o aduce Eschine, el și-a îndeplinit cu succes solia din anul 378—377 î.e.n.

*** Eschine face aluzie la actele violente la care s-au dedat tebanii după lupta de la Leuctra, acte menționate și de Demostene în discursul *Pentru coroană* (par. 18 și 35).

**** Poziție fortificată în Locrida Epicnemidiană, smulsă de Filip de la Eschine și dată tesalienilor. În 342 î.e.n. devine sediul unei garnizoane macedonene. Denaturarea acestor fapte putea să declanșeze în 338 î.e.n. o stare de animozitate între Filip și tebani.

***** Elateea, cel mai de văză oraș din Focida, străjuia drumul de la Termopile spre Beoția. Aici se stabilește Filip din iarna anului 339 î.e.n., adică de la începutul campaniei.

nieni * și voi ați plecat ** și înarmați ați intrat în Teba cu infanteria și cavaleria, înainte ca Demostene să fi scos o singură vorbă cu privire la alianță ***. (141) Deci ceea ce v-a adus pe voi în Teba a fost împrejurarea, groaza și nevoia de o alianță, nu Demostene. Căci în cursul tratativelor, Demostene v-a pricinuit trei neajunsuri, cele mai mari dintre toate; întâi, fiindcă pe când Filip era numai cu numele în război cu voi, în realitate ura cu mult mai mult pe tebani, după cum evenimentele însăși au dovedit-o ****. Și de ce trebuie să vorbesc mai multe? Demostene v-a ascuns această împrejurare de o importanță atât de mare, făcându-vă să credeți că alianța avea să se facă nu datorită împrejurărilor, ci datorit ambasadei lui. (142) La început el convins ***** poporul ca să nu mai delibereze asupra condițiilor în care trebuie să se facă pacea, ci să se mulțumească numai dacă ea se va face; o dată luată această măsură, el lăsă pe mâna tebanilor întreaga Beoție, scriind în decret că, dacă vreo cetate

* Nu este exclus ca o fracțiune tebană cu simpatii pentru ateniени să le fi anunțat cucerirea Elateei.

** La propunerea lui Demostene, ateniениii au trimis trupe la Eleusis nu spre a răspunde la un apel al tebanilor, ci pentru a le arăta că erau gata să intre în acțiune și să facă astfel posibilă o alianță cu ei.

*** Faptele s-au petrecut înainte de încheierea tratatului, dar sub îndrumarea lui Demostene.

**** Atitudinea lui Filip față de tebani a fost nemiloasă. Prizonierii au fost vânduți ca sclavi, iar în Cadmeea a fost așezată o garnizoană macedoneană și un consiliu format din trei sute de partizani ai lui Filip.

***** Demostene își făcea un merit deosebit pentru faptul că a urmat o politică practică demnă de Atena — vezi și discursul *Pentru coroană*, par. 178.

se va despărți de Teba, atenienii vor da ajutor beoțienilor din Teba ; el întrebuința astfel expresii înșelătoare și schimba faptele potrivit obiceiului său. Ca și cum beoțienii, suferind din greu, în realitate aveau să se mulțumească cu asocierea amăgitoare de cuvinte ale unui Demostene, fără a se indigna mai degrabă de nenorocirile pe care le sufereau ! (143) Apoi, din cheltuielile de război, două părți vi le-a atribuit vouă, pentru care primejdiile erau mai îndepărtate, iar a treia parte a atribuit-o tebanilor, primind plată pentru o astfel de împărțeață. Comanda pe mare o împărți între ei și voi, dar toată cheltuiala v-a lăsat-o în grija voastră ; comanda pe uscat, dacă trebuie să vorbesc fără înconjur, el se grăbi s-o ofere numai tebanilor, așa încît în războiul care a urmat, Stratocles *, generalul vostru, n-a mai fost liber să ia hotărîri privitoare la salvarea soldaților săi. (144) Și eu nu sînt singurul care-i aduc acuzații cu privire la condițiile alianței ; în timp ce eu vorbesc, ceilalți tac ; totuși, toți îi fac imputări, și voi aveți cunoștință de acestea, dar nu vă mîniați. Aveți această atitudine cu privire la Demostene pentru că v-ați obișnuit să ascultați nelegiuirile lui, așa că astea nu vă mai miră. Lucrurile însă nu trebuie să se petreacă așa, ci trebuie să vă indignați și să pedepsiți, dacă vreți ca și în viitor cetatea să înflorească.

(145) A doua nelegiuire și mai mare decît cea dintîi constă în faptul că, fără știrea voastră, el a

* Stratocles era comandant la Cheronea, alături de Chares și Lysicles.

luat dintr-o dată sediul Senatului cetății și conducerea democratică și le-a strămutat la Teba, în Cadmeea, înțelegându-se cu boiotarchii * ca atenienii să urmeze o politică comună cu a tebanilor. Prin aceasta dobîndi o putere atît de mare încît, urcîndu-se la tribună atunci, el declara că va pleca în ambasadă ** oriunde va crede de cuviință, (146) chiar dacă voi nu-l veți trimite; iar dacă vreun general l-ar contrazice ***, el, înrobînd pe magistrați și obișnuindu-i să nu cîrtească împotriva lui, susținea că va face să se fixeze prin judecată drepturile tribunei și cele ale conducerii militare. Căci, adăuga el, voi ați avut de la tribună de pe urma lui mai multe servicii decît de pe urma generalilor. Cît privește trupele străine, dînsul a furat solda celor absenți, a jefuit banii destinați întreținerii armatei și a vîndut amfissionilor zece mii de mercenari ****, cu toate protestările și plîngerile mele în Adunare și astfel, după smulgerea acestor trupe de mercenari, el a aruncat în primejdie cetatea nepregă-

* Boiotarchii erau magistrați aleși pentru fiecare dintre cetățile beoțiene. Ei formau un consiliu care dirija operațiile militare, luau chiar efectiv comanda în momente grele și aveau o mare libertate de acțiune.

** Vecinătatea lui Filip impunea diplomației multe practici incompatibile cu spiritul democratic.

*** Lupta între strategii și oratori pentru obținerea influenței se continuă și acum.

**** Se pare că Demostene, însărcinat cu recrutarea de mercenari, luase din tezaurul statului o anumită sumă de bani. Faptul nu-i poate fi imputat, întrucît Demostene nu i-a întrebuințat în folosul său personal, ci în vederea unor acțiuni în folosul și pentru salvarea patriei sale.

tită din punct de vedere militar *. (147) Ce credeți că ar fi putut dori Filip mai mult în împrejurările de atunci? Nu oare ca, pe de o parte, să lupte separat cu forțele cetății noastre, iar pe de altă parte, separat în Amfissa cu trupele de mercenari, ca să surprindă pe greci descurajați din cauza acestei înspăimântătoare lovitură care s-a produs? Și cu toate că e răspunzător de nenorociri atât de mari, Demostene nu se mulțumește cu faptul că rămîne nepedepsit, ci se indignează la gândul că nu va fi încoronat cu o coroană de aur; nu-i este destul că este proclamat în fața voastră, ci se indignează dacă încoronarea nu va fi proclamată în fața Greciei întregi. Astfel, după cât se pare, atunci când o fire rea pune mâna pe nedrept pe o putere mare, pricinuieste nenorociri publice **.

(148) A treia nelegiuire săvârșită de el și cea mai mare din cele arătate mai înainte este aceea despre care vă voi vorbi acum. Filip nu disprețuia pe greci; el știa — căci nu era lipsit de bun-simț — că pune în primejdie situația lui prezentă în scurtul timp de o zi al unei lupte și de aceea voia să facă pace și era pe punctul de a trimite ambasadori; pe de altă parte, conducătorii Tebei se temeau de primejdia care îi

* Demostene nădăjduia că, sprijinindu-se pe cei 10.000 de mercenari amfissieni aflați în solda lui, să poată împiedica înaintarea lui Filip. Dar în 338 î.e.n. Filip a devenit stăpîn peste Amfissa.

** Atribuirea unei cununi lui Demostene, considerat vinovat de dezastrul de la Cheroncea în urma căreia hegemonia în lumea greacă a trecut în mâinile Macedoniei, însemna după Eschine o sfidare a suferințelor îndurate de colectivitatea grecească.

amenința și pe bună dreptate, căci nu un om politic, străin de război și care a dezertat de la postul său *, le atrăgea atenția, ci războiul din Focida, care dura de zece ani, le dădea o învățătură de veșnică aducere aminte. (149) Dându-și seama că așa stau lucrurile, Demostene bănuie că boiotarchii, în schimbul aurului primit de la Filip, vor face o pace separată fără să-i dea de știre. La gândul că i-ar fi cu nepuțință să trăiască, dacă ar fi lipsit de partea lui de câștig, îl făcu să alerge la adunare într-un moment în care nimeni nu vorbea nici că trebuie, nici că nu trebuie să se facă pace. Și cum spera ca printr-o înștiințare făcută cu voce solemnă de crainic va face pe boiotarchi să-i aducă partea lui de câștig, el jură pe Atena, (150) a cărei statuie, după cât se pare, Fidias ** o sculptase pentru a servi lui Demostene la primirea de mită și de false jurăminte. Da! El jură că, dacă cineva va susține că trebuie să se facă pace cu Filip, el îl va apuca de păr și îl va tîrî la închisoare; în acest chip el imita exact politica celui Cleofon *** care, pe timpul războiului cu lăce-

* Faptul că la Cheronea Demostene a părăsit cîmpul de luptă alături de alți comandanți, socotind pierdute toate șansele unei izbînzii, a fost exploatat de dușmanii lui Demostene cu diferite prilejuri. Numai în cuprinsul acestui discurs acuzația de dezertare adusă lui Demostene revine de zece ori.

** Pe Acropola Atenei se aflau trei statui închinată zeiței Atena și făurite de mîna lui Fidias: statuia numită Atena Lemnias, statuia Atena Promachos și statuia din aur și fildeș aflată în Partenon.

*** Spre deosebire de Eschine, care prezenta pe Cleofon amenințînd pe oricine ar fi pomenit de încheierea unui tratat de pace cu Sparta, Aristotel (în *Constituția Atenei*, XXXIV) ni-l arată apărînd beat în Adunarea poporului.

demonieni, ruină după cât se spune, cetatea noastră. Dar magistrații Tebei nu-l ascultară, ba chiar întoarseră din drum pe soldații noștri care plecaseră în Beoția, pentru ca voi să deliberați asupra păcii. (151) Atunci Demostene își pierdu mințile cu desăvârșire și, urcându-se la tribună, numi pe boiotarchi trădătorii grecilor și el, care nu privise niciodată pe dușmani în față, declară că va propune un decret în baza căruia voi să trimiteți ambasadori la Teba spre a cere tebanilor trecere liberă pentru trupe împotriva lui Filip. Magistrații tebanilor, copleșiți de rușinea de a părea cu adevărat trădătorii grecilor, renunțară la pace și porniră în grabă la pregătirea războiului.

(152) Aici se cuvine să amintesc și pe acei cetățeni viteji pe care el i-a trimis la o primejdie sigură, cu toate că sacrificiile s-au arătat neprielnice și auspiciile funeste. Apoi cu picioarele lui de fugar, cu acele picioare cu care a părăsit câmpul de luptă, el a pășit pe mormîntul celor căzuți pentru patrie, cutezînd să le aducă laude pentru curajul lor*. O, tu cel mai nevrednic dintre toți oamenii atunci cînd este vorba de fapte mari și folositoare, dar cel mai vrednic de admirat pentru îndrăzneala în cuvinte, vei încerca îndată după aceasta, privind spre fețele lor, să susții

* Cu toată opoziția făcută de Eschine și prietenii lui, atenienii, recunoscători față de patriotismul lui Demostene, l-au însărcinat să pronunțe elogiul celor căzuți la Cheronea. În urma acestei înfrîngeri (338 î.e.n.), două treimi din trupele grecești fură duse în captivitate, iar mii de trupuri rămăseră pe câmpul de luptă. După această înfrîngere, era exclusă orice încercare de opoziție față de Filip.

că meriți să fii încununat pentru nenorocirile pe care le-ai pricinuit cetății? Și dacă el o spune, voi ați consimți să vă supuneți, făcînd să intre în pămînt o dată cu cei morți însăși memoria voastră? (153) Pentru o clipă numai părăsiți cu gîndul acest tribunal și închipuiți-vă că vă aflați în cuprinsul unui teatru. Închipuiți-vă că vedeți un crainic care înaintează pe scenă și rostește o proclamație potrivit decretului lui Ctesifon. Gîndiți-vă și spuneți-mi, dacă, după părerea voastră, rudele celor morți vor vărsa lacrimi mai multe pentru trăgediile și suferințele eroilor care vor apare pe scenă decît pentru nerecunoștința cetății? (154) Care grec, care om crescut în idei liberale nu va fi cuprins de durere, amintindu-și de acest procedeu, dacă nu de altul; anume că odinioară, în aceeași zi, înainte de a se reprezenta tragedii ca și acum, pe timpul cînd cetatea era guvernată prin legi mai bune și avea conducători mai destoinici, crainicul, înaintînd și prezentînd pe orfanii ai căror părinți muriseră în război, adolescenți împodobiți cu o armură completă*, rostea cea mai frumoasă proclamație și cea mai potrivită să îndemne la virtute: „Pe acești tineri, ai căror părinți au murit în război luptînd cu curaj, poporul i-a crescut pînă la adolescență, iar acum, înarmîndu-i cu această armură completă, îi trimite cu binecuvîntarea zeului

* Armura completă a hoplitului era alcătuită din cască, chițrasă, cnemide sau jambiere, scut și lănci. Soldații se echipau pe contul lor și pentru a servi ca hopliți trebuiau să dovedească că au o stare materială prosperă care le îngăduie întreținerea lor și procurarea armelor.

să se întoarcă la rosturile lor particulare și îi invită să ocupe în teatru locurile de onoare!" (155) Așa vorbea atunci crainicul, acum însă el este departe de a vorbi la fei. Dacă acum crainicul ar prezenta în fața tinerilor pe cel vinovat, pe cel ce a făcut ca acești copii să nu mai poată rosti cuvântul „tată“, ce cuvinte ar putea întrebuița? Chiar dacă el va citi dispozițiile din decretul privitor la acordarea unei cuuni lui Demostene, indignarea provocată de adevărul faptelor nu va putea fi înnăbușită și se va vedea că glasul ei vine să contrazică vocea crainicului. „Pē acest bărbat — dacă și acesta mai este bărbat — demosul atenienilor îl încoronează; pe el, cel mai rău dintre toți, îl încoronează pentru virtutea și caracterul său nobil, pe el, lașul care și-a părăsit postul de luptă!" (156) În numele lui Zeus și al tuturor celorlalți zei, cetățeni ai Atenci, să nu ridicați pe cheltuiala voastră un trofeu în teatrul lui Dionysos și nici să învinuiți de nebunie în fața Greciei întregi poporul atenienilor! Să nu le amintiți nefericiților tebani suferințele lor de neuitat și fără de vindecare, că, exilați din pricina acestuia, i-ați primit în cetate, în timp ce copiii, templele și mormintele lor piereau răpuse de venalitatea lui Demostene și de aurul primit de la regele Persiei. (157) Și fiindcă n-ați fost de față la năruirea Tebei, duceți-vă cu gândul la nenorocirile ei, închipuiți-vă că vedeți cetatea lor cucerită, zidurile năruite, casele în flăcări, femeile și copiii duși în robie, bătrâne și bătrâni deprinzând într-un târziu al vieții o altă viață decât

aceea de oameni liberi, plîngînd și implorîndu-vă pe voi să-i salvați și mîniindu-se nu atît împotriva celor ce le pricuiseră nenorocirea, ci mai degrabă împotriva celor ce purtau răspunderea nenorocirii lor. Aceștia vă imploră ca în nici un chip să nu încoronați această pacoste a Greciei, ci să vă păziți de geniul lui rău și de soarta nenorocită care-l însoțește *.

(158) Într-adevăr, niciodată o cetate și nici vreun particular n-a răinas nepăgubit atunci cînd a apelat la sfatul lui Demostene. Și voi, cetățeni ai Atenei, care ați statornicit prin lege ca, dacă vreunul din luntrașii ce vîslesc spre Salamina ar răsturna fără voia lui o corabie, să nu mai aibă voie să navigheze în strîmtoarea Salaminei, pentru ca nimeni să nu aducă pagubă elenilor, nu vă roșește obrazul atunci cînd îngăduiți să conducă din nou treburile voastre publice acela care a scufundat în prăpastie Grecia întregă și cetatea voastră ?!...

III. Familia lui Demostene

(168) Dar ar putea să-mi răspundă cineva că el este un zelos democrat ! Sigur, dacă voi veți privi la frumusețea cuvintelor lui, veți fi înșelați ca și mai înainte, iar dacă veți privi la caracterul și la sensul adînc al spuselor lui, nu veți mai fi înșelați. De aceea judecați astfel despre el. Voi cerceta împreună cu cei

* Eschine prezintă în mod consecvent pe Demostene ca pe un nelegiuit ale cărui acțiuni erau sortite totdeauna eșecului.

de față calitățile pe care trebuie să le aibă din fire un partizan al poporului și un cetățean cuminte, apoi acestora le voi opune caracteristicile reale ale cetățeanului oligarhic și ale unui rău cetățean, iar voi, comparându-i pe cei doi, să judecați cu cine din aceștia seamănă Demostene nu prin vorbele lui, ci prin viața lui. (169) Voi toți cred că veți recunoaște că un prieten al poporului trebuie să aibă aceste calități. În primul rând, el trebuie să fie de condiție liberă din partea tatălui și din partea mamei pentru ca din pricina nenorocirii de a nu se fi născut din părinți liberi să nu devină dușman legilor care mențin democrația. În al doilea rând, străbunii lui trebuie să fi adus oarecari servicii poporului, sau cel puțin — fapt indispensabil — trebuie ca ei să nu fi fost dușmani ai poporului, pentru ca el să nu caute să facă rău cetății spre a răzbuna nenorocirile străbunilor. (170) În al treilea rând, el trebuie să fie din fire înțelept și măsurat în viața lui de toate zilele pentru ca, din cauza cheltuielilor lui dezordonate, să nu se lase corupt în dauna poporului. În al patrulea rând, el trebuie să fie un om cu judecată și înzestrat cu darul vorbirii, căci este frumos ca, datorită inteligenței lui, să aleagă calea cea mai bună și ca arta oratorică și cuvântul său să convingă pe ascultători, iar dacă unirea acestor două calități nu este cu putință, atunci judecata trebuie așezată totdeauna înaintea vorbirii. În al cincilea rând, sufletul său trebuie să fie bine călit, pentru ca să nu părăsească poporul în vreme de nenorociri și de război. Iar partizanul oligarhiei posedă cu

necesitate tot ce este opus acestor calități; deci de ce trebuie să reluăm enumerarea lor? Gîndiți-vă numai pe care din acestea le are Demostene, iar aprecierea să se facă după toată dreptatea.

(171) Acest individ a avut ca tată — căci nu trebuie să mințim — un om liber, pe Demostene din Paiania *; din partea mamei sale și a bunicului după mamă, vă voi arăta cum stau lucrurile. Bunicul era un oarecare Gylon din Kerameicos **. Acesta, deoa-rece predase dușmanilor fortăreața Nympheon ***, din Pont, pe care o stăpînea atunci cetatea noastră, fiind condamnat la moarte în urma unui denunț, el pleacă în exil fără a aștepta judecata; ajunsese în Bosfor **** și acolo primi drept recompensă de la tirani un loc, numit Grădinile. (172) Apoi, pe Zeus! se însură cu o femeie bogată, care avea mult aur, dar care era de neam scit *****. Aceasta îi dăruie două fete pe care el, trimițându-le aici cu zestre mare, pe una o căsătorie cu cineva, care nu interesează — căci nu vreau să atrag asupra mea ura multora — iar pe a doua Demostene din Paiania, disprețuind legile cetății, o luă

* Demostene era originar din demosul atic Paiania, unde poseda un atelier de fabricat arme.

** Gylon din Kerameicos (Atica) era bunicul dinspre mamă al lui Demostene și se ocupa cu comerțul de grâu în regiunea Pontului Euxin.

*** Oraș în Chersonesul Tauric, la sud de Panticapcia. Pontul era o regiune în Asia Mică.

**** Regatul Bosforului cuprindea ținuturile colonizate de greci pe malurile Bosforului cimerian. Dinastia acestui regat întrețineau excelente relații cu atenienii.

***** Este cu puțință să fi fost fiica vreunui grec stabilit pentru comerț în regiunea Bosforului.

În căsătorie. Aceasta îl născu pe Demostene, acest încurcă-lume, acest sicofant. Așadar, prin bunicul dinspre mamă el ar fi un dușman al poporului; iar după mamă el este scit, un barbar care vorbește grecește, așa că prin perversitatea lui el nu este din țara noastră. (173) Din punct de vedere al vieții lui de toate zilele, cine este el? După ce a risipit în chip ridicol averea părintească, el din trierarh* a devenit logograf. În această situație el a pierdut încrederea clienților. Dezvăluind părților adverse cuprinsul cuvântărilor sale, el se repezi la tribună**, câștigând mulți bani din politică, păstrând însă din ei foarte puțini. Acum însă, când aurul regelui Persiei*** i-a acoperit cheltuielile, totuși, nici aceasta n-a fost de ajuns, căci nici o bogăție vreodată n-a săturat o fire stricată. Într-un cuvânt, el trăiește nu din veniturile personale, ci din câștigurile pe care le dobândește exploatarea primejdiile voastre. (174) În privința judecării și a elocinței, care sînt dispozițiile sale firești?

* În 363 î.e.n. Demostene este ales trierarh, adică însărcinat cu echiparea unei corăbii pe cont personal. În vederea acestei sarcini, Demostene cheltuiește o bună parte din averea sa, lucru pe care-l ridiculizează Eschine.

** Demostene debutează din anul 363 î.e.n., cînd trebuie să-și susțină procesul său împotriva tutorilor săi spoliatori, Afobos, Demofon și Teripides. Pledoaria care ni s-a păstrat, arată talentul deosebit al tînarului orator. După mărturiile biografilor, Demostene, avînd o voce slabă și o dicțiune puțin clară, s-a supus unei serii de exerciții pentru ameliorarea acestor lipsuri.

*** Demostene este învinuit de Eschine că și-a însușit 70 de talanți din cei 300 de talanți ce-i încredințase Darius al III-lea pentru a ridica statele grecești împotriva lui Alexandru cel Mare.

Este dibaci la vorbă și pornit spre rele în viața lui. Căci s-a înjosit în așa măsură folosindu-se de corpul său și de puterea lui virilă încît nu vreau să vorbesc despre faptele lui — întrucît, ce-i drept, am văzut că sînt urîți cei ce vorbesc prea deschis despre faptele rușinoase ale aproapelui lor. De aici ce rezultă pentru cetate? Rezultă vorbe frumoase, dar fapte rele. (175) Pentru curajul său * îmi rămîn numai cîteva cuvinte de spus. Într-adevăr, dacă el ar nega că este laș, sau dacă voi n-ați fi încredințați de aceasta, cuvîntul meu nu s-ar opri asupra acestei chestiuni, deoarece chiar el o mărturisește în adunare iar voi o știți; îmi rămîne doar să amintesc ** legile întocmite cu privire la oameni de acest fel. Vechiul legiuitor Solon credea că trebuie supuși deopotrivă aceluiași pedepse și cei ce refuză serviciul militar, și cel ce părăsește postul în luptă, și cel lipsit de curaj, căci sînt procese și pentru lipsă de curaj. Dar vreunul dintre voi s-ar putea mira că există procese pentru un defect moral. Totuși există. Pentru ce motiv? Pentru ca fiecare dintre voi, temîndu-se mai mult de pedepsele legilor decît de dușmani, să devină un luptător mai curajos pentru patrie. (176) Deci legiuitorul îndepărtează de la purificarea lustrală din agora pe cel ce refuză serviciul militar, pe cel lipsit de curaj și pe dezertor și nu-i permite să fie încoronat și nici

* Eschine impută lui Demostene lipsă de curaj datorită educației primite și lașitate manifestată pe cîmpul de luptă.

** Eschine, ca fost grefier, cunoaște amănunțit legislația ateniană.

să ia parte la sacrificiile publice. Iar tu, Ctesifon, ne ceri să încoronăm pe acela pe care legile ne opresc să-i încoronăm și prin decretul tău chemi pe un nevrednic în orchestră pe timpul reprezentării tragediilor și în incinta sacră a lui Dionysos pe cel care prin lipsa lui de curaj a predat dușmanilor templele *. Ca să nu vă îndepărtez însă de la subiect, amintiți-vă acest lucru atunci când Demostene spune că este prieten al poporului ; luați seama nu la vorbele lui, ci la viața lui și cercetați nu ceea ce spune despre el, ci cine este în realitate...

IV. Perorație

(255) Așadar, chibzuiți nu ca și când ar fi vorba să hotărâți ca pentru o cetate străină, ci ca pentru cetatea voastră. Nu risipiți onorurile, ci atribuiți-le cu judecată ! Păstrați recompensele voastre pentru persoane mai cinstite, pentru bărbați mai demni. Luînd seama la voi înșivă nu numai cu urechile, ci și cu ochii, vedeți care dintre voi sînt aceia care vor da ajutor lui Demostene. Cine sînt aceia care-l însoțeau la vînătoare sau aceia alături de care se antrena la exerciții în gimnaziu pe cînd era tînăr ? Dar, pe Zeus din Olimp, el și-a petrecut viața nu vînînd porci

* Prin fuga lui de la Cheronea, Demostene părăsise sanctuarele divine în mâinile dușmanilor.

sălbatici nici îngrijindu-se de vigoarea trupului său, ci pregătind curse * cetățenilor bogați. (256) Țineți seama însă de lăudăroșenia lui când va pretinde că, trimis în ambasadă, a smuls din mâinile lui Filip Bizanțul ** ; că a despărțit pe acarnanieni *** de Filip ; că prin discursurile sale a îngrozit pe tebani, căci el socotește că voi ați ajuns pînă la un grad atît de mare de prostie, încît credeți chiar aceste lucruri, ca și cum ați hrăni în cetate pe zeița Convingerii și nu pe un calomniator. (257) Când la sfîrșitul cuvîntării sale va chema să-l apere părtașii la venalitatea sa, închipuiți-vă că vedeți la tribuna de pe care vă vorbesc eu acum, puși în linie de bătaie împotriva nerușinării acestora, pe binefăcătorii cetății : pe Solon, care a împodobit democrația cu cele mai frumoase legi ****, pe acel vestit filozof și mare legiuitor care vă cere înțelepțește cum i se cuvine lui ca în nici un chip să nu puneți discursurile lui Demostene mai presus de jurămintele și de legile voastre ; (258) pe Aristide, care a statornicit pentru greci contribuțiile, pe Aristide ale cărei fete după moartea lui

* Eschine face ironii la adresa lui Demostene spunînd că n-a avut timpul necesar nici să vîneze și nici să se antreneze în gimnaziu, preocupat fiind să întindă curse cetățenilor bogați.

** În 341 î.e.n. Demostene, fiind trimis în Bizanț, a izbutit să reia relațiile întrerupte în timpul războiului social.

*** Partida antimacedoneană căuta să răstoale Grecia împotriva lui Filip.

**** Intrucît Solon era considerat întemeietorul regimului democratic, lui îi erau atribuite toate vechile legiuiri.

au fost înzestrate de popor * și care, indignându-se de înjosirea adusă dreptății, vă întrebă dacă nu vă simțiți rușinați. Căci, zice el, pe Arthmios din Zeleia **, care a adus în Grecia aur de la perși, care locuia în cetate și era proxen al Ateniei, părinții voștri, deși erau pe punctul de a-l omorî, l-au exilat numai din cetate și din tot ținutul guvernat de atenieni, (259) iar voi îl veți încorona pe Demostene care nu a adus aur *** de la mezi, ci a primit aur de la ei, pe care încă îl stăpînește. Temistocle, în sfârșit, și cei morți la Marathon, la Plateea și chiar mormintele strămoșilor noștri nu credeți că vor plînge dacă va fi încoronat omul care, după propria-i mărturisire ****, susține pe barbari împotriva grecilor?

(260) În ce mă privește iau martori Pămîntul, Soarele, Virtutea, Rațiunea și Educația, prin care noi deosebim faptele cele bune de cele rele, că eu am susținut interesele patriei prin discursurile mele. Dacă elocința mea a fost potrivită și pe măsura fărădelegii, eu am vorbit după dorința mea și după puterile

* Statul atenian a luat asupra lui căsătoria celor două fiice ale lui Aristide constituindu-le ca dotă 3000 de drahme fiecare. De observat că dotele erau mici la greci.

** Arthmios din Zeleia (oraș în Troada) făcea parte din emisarii însărcinați de Mardinos să provoace neînțelegeri printre cetățile grecești.

*** Demostene este învinuit de faptul că ar fi sustras o parte din aurul adus de Arthmios de la perși. Cetatea Atena a recunoscut ulterior că învinuirile aduse lui Demostene au fost neîntemeiate și i s-au dat despăgubiri sub diferite forme.

**** Aluzie la campania întreprinsă de Demostene în acord cu perșii împotriva macedonenilor.

mele. Dacă am dezvoltat acuzarea mai prejos, am vorbit după puterile mele. Voi, atenieni, țineți seama de lucrurile pe care vi le-am spus ca și de acelea pe care nu vi le-am spus, voi singuri, și prin votul vostru luați o hotărîre care să sprijine atît dreptatea, cît și interesele statului !

Partizantul politic și prietenul lui Demostene, alături de care s-a ridicat împotriva Macedoniei, Hiperide s-a născut în anul 386 î.e.n. dintr-o familie modestă care i-a îngăduit totuși să beneficieze de o educație aleasă, fiind după unii discipolul lui Isocrate și Platon. La început a fost logograf, realizând din această ocupație o situație prosperă. La un moment dat a început să se ocupe activ de politică în care a intrat în anul 360 î.e.n. Devine aliatul lui Demostene și este unul din șefii partidei naționale. După înfrângerea de la Cheroneea (338 î.e.n.) el ia măsurile necesare pentru apărarea Atenei. Pe la mijlocul domniei lui Alexandru cel Mare neînțelegeri grave îl separă de Demostene, iar în afacerea lui Harpalos, Hiperide este unul dintre acuzatorii lui Demostene. Moartea lui Alexandru îi apropie din nou și amândoi, cu avînt și puteri sporite, coalizează întreaga Grece împotriva Macedoniei. Hiperide obține să se voteze războiul împotriva lui Antipatros, conducătorul Macedoniei. La Lamia, Antipatros este învins de Leostene, comandantul grecilor. Dar după înfrângerea de la Cranon, Macedonia cere Atenei să-i predea pe Demostene și pe Hiperide, șefii rezistenței. Demostene se refugiază în templul lui Poseidon din Calauria și sfîrșește luînd otravă, iar Hiperide este prins și supus din ordinul lui Antipatros unor torturi. A fost

omorât în 322 î.e.n., după ce el însuși își sfirtecuse limba cu dinții ca să nu poată declara nimic.

Din cele 77 de discursuri cunoscute de cei vechi, din care 52 sînt considerate autentice, nu ne-au rămas decît cinci discursuri, toate incomplete. Ultimul discurs descoperit pe un papyrus din Egiptă, este Discursul funebru rostit în onoarea celor morți în anul 323 î.e.n. în războiul lamiac.

DISCURSUL FUNEBRU

La greci, înmormântarea eroilor căzuți în război se făcea cu deosebită solemnitate. În Atena, începînd din sec. IV î.e.n., la solemnitatea înmormîntării eroilor asista întregul popor și un orator anume ales făcea în numele cetății elogiul celor căzuți în lupte. În fiecare an, fie că era război, fie că nu, în Atena se alegea oficial un orator.

Pentru anul 323 î.e.n. oratorul oficial ales a fost Hiperide. În acest an, Atena și întreaga Grecie fac suprema efortare în războiul lamiac pentru recîștigarea independenței și libertății grecilor. După moartea lui Alexandru cel Mare se pun bazele unei ligi a tuturor grecilor împotriva lui Antipatros și a Macedoniei. În fruntea ligii se afla generalul atenian Leostene, ales strateg al anului 323 și care avusese un rol de seamă în pregătirea și organizarea ligii. Imediat după moartea lui Alexandru, Hiperide obține votarea războiului împotriva lui Antipatros. Încep ostilitățile și Antipatros este asediat de către Leostene în cetatea Lamia din Tesalia. Asediul ținu mult și în iarna anului 323—322 î.e.n. Leostene fu rănit mortal. După moartea lui, liga slăbește și se descompune. Hiperide pronunță elogiul lui Leostene și a soldaților căzuți sub comanda lui în primul an al războiului lamiac, la înmormîntarea lor; aceasta a avut loc înainte de înfrîngerea lui Antiphilos, urmașul la comandă al lui Leostene și înainte de trista pace impusă Atenci, deci

pe la începutul primăverii anului 322 î.e.n. Pe acești viteji, morți în războiul lamiac, în cursul anului 323 î.e.n. și pe Leostene, generalul lor, îi laudă Hiperide în acest discurs funebru, care era considerat de critici antici ca o capodoperă a elocinței epideictice.

DISCURSUL FUNEBRU

(*Fragmente*)

I. Elogiul lui Leostene și al soldaților săi.

...(6) Mă voi abține de a vorbi despre faptele de interes generale ale cetății. Așa cum am spus, voi vorbi în schimb despre Leostene * și despre soldații săi. Dar cum să încep cuvîntarea mea sau ce să amintesc mai întîi? Oare să vorbesc despre familia fiecăruia dintre ei? Cred însă că aceasta ar fi un lucru prea simplu. (7) Căci cel care face elogiul altor oameni, adunați din toate părțile spre a locui într-un singur oraș, aducînd fiecare trăsăturile caracteristice ale neamului său, acesta trebuie să facă genealogia fiecăruia, rînd pe rînd; cît despre atenieni, căroră, ca fii de baștină ai pămîntului ** lor,

* Leostene, strategul din anul 323 î.e.n. conduce războiul pus la cale de Liga grecească împotriva lui Antipatros după moartea lui Alexandru cel Mare.

** Faptul de a fi fost autohtoni, constituia un titlu de mîndrie pentru atenieni.

nașterea comună le conferă o noblețe de neîntrecut, cred că este de prisos să facă cineva elogiul în special al unei serii de familii. (8) Să evoc atunci așa cum se obișnuiește educația lor, copilăria lor, creșterea și formarea lor într-o disciplină plină de înțelepciune? Însă după părerea mea, noi toți știm că ne instruiam copiii ca să devină oameni distinși; cei morți în acest război la vârsta bărbăției, dând dovadă de o viteză neobișnuită, este evident că în copilărie s-au bucurat de o aleasă educație. (9) Așadar, socotesc că este foarte simplu să povestesc faptele lor de bărbăție dovedite în acest război și serviciile aduse de ei în folosul patriei și al grecilor. Voi începe, așa cum se cuvine, de la comandant.

(10) Văzînd că întreaga Grecie este umilită, adică aproape îngenunchată de frică, ruinată de cei ce primesc bani de la Filip și Alexandru pentru a lucra împotriva patriei lor și că cetatea noastră are nevoie de un bărbat și întreaga Grecie de o cetate capabilă să ia în mîna conducerea treburilor ei, Leostene s-a încredințat pe sine cetății și grecilor, făcînd din cetatea noastră apărătoarea cauzei libertății. (11) Recrutîndu-se și o trupă de mercenari * și fiind în fruntea forțelor Atenei **, pe cei dintîi care s-au opus libertății

* Pausanias povestește că Leostene recrutase un corp de 50.000 de mercenari. Numărul pare exagerat, dar faptul este atestat și de Diodor din Sicilia.

** Fără să se știe precis dacă a fost însărcinat cu o anumită misiune, este un fapt cert că cetatea Atena i-a pus la dispoziție bani în vederea înarmării.

grecilor, adică pe beoțieni, macedoneni, eubeeni și pe aliații lor, i-a învins, luptînd în Beoția *.

(12) De aci pornind la Termopile ** și ocupînd trecerile prin care barbarii merseseră împotriva grecilor, împiedică pe Antipatros *** să pătrundă în Grecia ; apoi, surprinzîndu-l în acele locuri și învingîndu-l în luptă, Leostene îl închise în Lamia **** și-l ținu acolo asediat. (13) Pe tesalieni, focieni, etolieni și pe toți cei din acea regiune și i-a făcut aliați ***** ; conducerea aceloră căroră Filip și Alexandru se făleau că le comandă cu forța, o luă Leostene cu voia lor. S-a întîmplat ca Leostene să reușească în toate planurile pe care și le făcuse, totuși, nu s-a putut împotrivi destinului *****. (14) Drept este ca noi să fim recunoscători lui Leostene nu numai pentru cele ce a

* Iată împrejurările în care Leostene a ieșit învingător : în timp ce Leostene împreună cu mercenarii lui se afla la Termopile, Atena i-a trimis o întărire constînd din 7.500 de oameni, pe care beoțienii i-au oprit în preajma muntelui Citheron. Leostene le-a venit în ajutor, deschizîndu-le drum liber.

** În realitate aici nu era un defileu propriu-zis între doi munți, ci o cărare între munte și mare.

*** Antipatros, aghiotant al lui Alexandru cel Mare și vicerege al Macedoniei în timpul absenței acestuia, a supus întreaga Grecie, înlăturînd orice rezistență și condamînd la moarte pe oratorii ce susțineau propăganda antimacedoneană. A murit în anul 318 î.e.n.

**** Oraș situat pe râul Spercheios, în Tesalia meridională.

***** Trupele macedonene se serviseră adesea de cavaleria tesaliană.

***** În timpul asedierii Lamiei, Leostene a fost lovit de o piatră, fapt care i-a provocat moartea după două zile.

săvârșit în timpul vieții, ci și pentru lupta * dată în urmă, după moartea lui, și pentru toate foloasele obținute de greci în această campanie; pe temeliile ** puse de Leostene se întemeiază cci ce clădesc viitorul.

(15) Și nimeni să nu creadă că eu nu țin seamă de nici unul dintre ceilalți cetățeni și că laud numai pe Leostene; căci, din întâmplare, glorificarea luptelor date de el reprezintă și glorificarea celorlalți cetățeni. Într-adevăr, dreptul de a lua hotărâri înțelepte aparține generalului, dar faptul de a ieși învingător în luptă aparține celor ce consimt să-și expună pericolul ființa lor. Astfel, ori de câte ori laud victoria obținută de noi, o dată cu conducerea lui Leostene elogiez și vitejia soldaților lui. (16) Și cum s-ar putea să nu lauzi cu drept cuvânt pe aceia dintre cetățeni care au murit în acest război? Căci ei și-au dat viața pentru libertatea grecilor, în credința că aceasta este cea mai evidentă dovadă a voinței de a asigura Greciei libertatea, anume de a muri luptând pentru ea..

II. Scopul măreț urmărit de Leostene și soldații săi.

(23) Căci, n-a existat nici o expediție în care să se vadă mai bine vitejia soldaților, pentru că în această expediție zi de zi soldații trebuiau să se așeze în dispozitiv de luptă și să dea într-o singură campanie mai

* Este vorba de o luptă dată de Antiphilos, urmașul lui Leostene, la hotarele Macedoniei împotriva lui Antipatros.

** Hiperide face aluzie la două sau trei succese reputele împotriva flotei macedonene.

multe lupte decît au dat alte armate în alte părți ale lumii, în trecut. Trebuiău să facă față asprimii ier-
nilor și lipsurilor atît de îndelungate ale celor necesare traiului de fiecare zi. Toate aceste eforturi ar fi greu să le exprimi prin cuvinte. (24) Pe generalul care a îndemnat pe concetățenii săi să facă fără șovăire sforțări sufletești atît de mari, pe Leostene și pe soldații care cu însuflețire s-au oferit pe ei înșiși unui astfel de general ca să lupte alături de el, nu trebuie oare să-i socotim noi mai fericiți că și-au arătat astfel curajul decît nefericiți că și-au pierdut viața? Jerfindu-și trupul muritor, ei au cîștigat o glorie nemuritoare și prin curajul lor personal, au asigurat grecilor libertatea lor comună. (25) Căci nimic nu poate aduce fericire deplină dacă nu te bucuri de independență. Nu amenințarea unui om, ci glasul legii trebuie să aibă putere deplină pentru a decide fericirea oamenilor; într-un stat liber nu trebuie să ne temem de a fi acuzați, ci de a fi dovediți vinovați, și nici nu trebuie să lăsăm în puterea celor lingușitori pe cei puternici. De asemeni nu trebuie să lăsăm siguranța nimănui în mîna celor ce lingușesc pe cei puternici și calomniază pe cetățeni, ci siguranța trebuie să se bizuie pe garanția legilor. (26) Întru apărarea acestor idei, supuși la nenumărate eforturi și cu prețul primejdiilor de fiecare zi nimicind pentru totdeauna temerile concetățenilor și ale grecilor, acești soldați și-au dat viața pentru ca alții să poată trăi o viață demnă.

(27) Astfel, datorită acestor eroi, părinții lor s-au acoperit de glorie, mamele lor atrag privirile tuturor cetățenilor, surorile au găsit sau vor putea găsi soți demni de ele, bucurându-se de ocrotirea legilor, copiii lor vor avea, ca ajutor pentru a câștiga bunăvoința poporului, vitejia celor despre care nu vom spune că au murit. Este desigur o nelegiuire de a da numele de morți aceluia care au părăsit viața pentru un scop atât de frumos, căci ei și-au schimbat doar viața, trecând în rîndul nemuritorilor. (28) Dacă pentru alții moartea este un izvor ce pricinuieste atâtea supărări, pentru aceștia ea a devenit cauza principală a unor mari foloase; cum să nu credem pe bună dreptate că ei sînt fericiți sau cum să credem că ei au părăsit viața și că nu le-a fost dat să renască într-o viață mai frumoasă ca cea dintîi? (29) Căci dacă odinioară, copii fiind, erau lipsiți de rațiune, acum au devenit oameni desăvîrșiți. Înainte vreme, într-un timp îndelungat și trecînd prin multe primejdii, ei și-au dovedit virtutea; acum, după ce au renăscut, ei pot să devină cunoscuți îndată de toți și să stăruiască în memoria tuturor datorită curajului lor.

(30) Deci care este împrejurarea în care noi ne vom aminti de vitejia lor? Oare ni se oferă vreun prilej să nu-i vedem pe ei formînd obiectul rîvnei și laudelor celor mai alese? Oare acest prilej nu este însăși prosperitatea cetății? Prosperitatea aceasta dobîndită prin ei pe cine altcineva decît pe ei înșiși îi va face să

aibă parte de laude și amintire ? Oare amintirea lor nu o evocă chiar și fericirea victiilor particulare ? Dar noi, grație vitejiei lor, ne vom bucura neîndoielnic de succesele lor !...

IV. Perorația

(41) Este greu poate să mîngîi pe cei ce sînt loviți de o asemenea nenorocire ; fiindcă marea lor întristare nu poate fi potolită nici cu vorba, nici cu legea, ci firea fiecăruia și dragostea pentru cel mort hotărăsc marginile durerii lor. Cu toate acestea, trebuie să avem curaj și să ne înfrînăm durerea atît cît se poate și să ne amintim nu numai de cei dispăruți, dar și de renumele cinstit pe care l-au lăsat după ei.

(42) Căci dacă ei au suportat încercări vrednice de lacrimile noastre, ei au săvîrșit și isprăvi care merită mari laude. Și dacă n-au avut parte de o bătrînețe supusă morții, ei au cîștigat desigur o frumoasă glorie care nu va îmbătrîni niciodată și au devenit fericiți din toate punctele de vedere. Pentru accia dintre ei care au murit fără să lase copii, laudele grecilor vor fi pentru ei asemenea unor copii nemuritori, iar pentru copiii celor care au lăsat urmași, bunăvoința patriei va fi ca pavăză a acestor orfani.

(43) Pe lîngă acestea dacă a muri este același lucru cu a nu te fi născut, ei vor fi salvați de boli, de dureri și de celelalte nenorociri care se abat asupra victiilor oameni-

lor ; iar dacă în locașul lui Hades ne păstrăm simțirea și dacă divinitatea se îngrijește de noi acolo, așa cum socotim noi *, este natural ca cei ce au apărut pe zei spre a nu li se nimici onorurile, să aibă parte de ocrotirea zeilor mai mult decît toți ceilalți...

* Hiperide, ca fost discipol al lui Platon, amintește despre o viață viitoare, dar fără să insiste asupra acestui fapt. De altfel ideea aceasta nu o întâlnim în nici un alt discurs funebru.

Licurg a fost contemporan cu Demostene și unul din șefii partidului național, împreună cu acesta.

S-a născut pe la 390 î.e.n. din familia de nobili a Eteobuzazilor. A fost, zice-se, elevul lui Isocrate și Platon. Fiindcă era nobil și bogat, n-a fost obligat să se facă logograf, ci a intrat de-a dreptul în politică, alături de Demostene. După venirea la putere a partidului său, ca om de stat, el se arată un dibaci administrator al finanțelor publice. De aceea și-a putut procura fonduri pentru mărirea lucrărilor publice: șantierea navală, arsenalul, teatrul lui Dionysos, gimnaziul. Numărul corăbiilor de război a fost ridicat la patru sute, îngrijindu-se și de o rezervă de arme.

Lui i se datorește legea prin care se hotărăște ridicarea de statui de aramă celor trei poeți tragici și adunarea într-un singur text oficial a operelor lor. Intensa lui activitate publică l-a implicat în multe procese în care era acuzat de nereguli financiare. Din toate a ieșit biruitor.

Fiindcă se socotea oarecum cenzor al vieții publice, el apare în fața tribunalelor nu numai ca apărător al cauzelor sale, ci și ca acuzator public, ba chiar unul temerar. Pentru mulți din cei acuzați de el pentru călcarea dispozițiilor legale și a

legilor morale, el a obținut condamnarea la moarte, iar Leocrate împotriva căruia a rostit discursul din care publicăm fragmente, abia a scăpat de moarte prin paritate de voturi. Muri în urma unei boli în anul 324 î.e.n. Dintre toate discursurile lui s-a păstrat numai cel pronunțat împotriva lui Leocrate.

DISCURSUL ÎMPOTRIVA LUI LEOCRATE

Acest discurs a fost rostit de Licurg în fața tribunalului heliaștilor, unde acuzația lui fusese deferită după ce fusese adusă înaintea Adunării poporului sau a Consiliului celor cinci sute.

Leocrate era un negustor bogat din Atena. După dezastrul de la Cheroneea, el fuge din Atica în insula Rodos, unde se oprește la început, răspîndind zvonul că Atena a fost cucerită și ruinată. La întoarcerea lui în Atena în anul 330 î.e.n., Licurg, în rolul de acuzator public, îl dă în judecată sub învinuire de trădare, însă Leocrate se apără, susținînd că a părăsit Atena pentru interesele comerțului său, dar n-a trădat.

Această acuzație este lipsită de temeii juridic, deoarece acuzatul părăsise Atena fără să aibă vreo obligație publică, civilă sau militară și fiindcă decretul prin care emigrarea este asimilată cu trădarea se votase după părăsirea Atenei de către acuzat. Licurg nu interpretează textul legilor în spirit juridic, ci animat de pasiune patriotică, el judecă acțiunile oamenilor de la înălțimea moralei celei mai pure. De aceea, negăsind în purtarea lui Leocrate o crimă juridică, el susține că, dacă nici una din legi pare că nu i se poate aplica, aceasta se explică prin faptul că purtarea lui este mult mai criminală decît actele vizate de legi.

Leocrate n-a fost condamnat. Totuși Licurg a avut un mare succes pentru că acuzatul era cât pe-aci să fie condamnat la moarte pentru o vină care cădea în prevederile moralei, nu și ale dreptului.

ÎMPOTRIVA LUI LEOCRATE

(*Fragmente*)

I. Vina lui Leocrate

(14) Judecători, trebuie să luați în considerare faptul că procesul lui Leocrate nu este procesul unor oameni obișnuiți. În cazul că ar fi vorba de o persoană necunoscută de greci, depindea numai de voi să apreciați dacă sentința a fost dată în spiritul dreptății sau cu încălcarea acesteia. Dar sentința pe care o veți da cu privire la Leocrate va prilejui discuții printre toți grecii care-și vor da seama de deosebirea dintre comportarea străbunilor noștri și atitudinea acuzatului. **Așadar**, prin fuga lui la Rodos, ca și prin veștile transmise negustorilor de acolo, Leocrate a atras atenția asupra lui. (15) Purtați de treburile lor prin lumea largă, acești negustori au răspândit cele auzite din gura lui Leocrate privityor la situația din Atena. Iată de ce este în interesul tuturor ca sentința ce se va da să fie dreaptă. Fiți încredințați, atenieni, că dacă Leocrate va fi absolvit de sancțiune, veți face ca toată lumea să creadă că voi nesocotiți tocmai acele vir-

tuți care reprezintă superioritatea voastră de necontestat în fața întregii omeniri : pietatea față de zei, respectul față de părinți și străbuni, dragostea voastră plină de zel pentru binele patriei *.

(16) Atenieni, acum vă rog să ascultați pînă la capăt acuzația mea și să nu vă pară rău dacă voi începe prin a depăna șirul nenorocirilor ce se abătuseră pe vremea aceea asupra cetății noastre. Mînia voastră să cadă asupra capului celor vinovați de dezastrul de atunci, dezastru care mă silește și pe mine să evoc acele întîmplări. Era după lupta de la Cheronea ** și voi toți alergaserăți în Adunare. Potrivit decretului votat, femeile și copiii trebuiau aduși de la țară în incinta fortificată, iar strategii aveau sarcina, în măsura în care socoteau necesar, să rînduiască gărzi formate din atenieni și din ceilalți locuitori ai Atenei. (17) Trecînd cu vederea această obligație, Leocrate și-a strîns întregul lui avut și cu ajutorul sclavilor l-a transportat într-o barcă, îndreptîndu-se spre o corabie ce se afla la o depărtare de țarm, gata să pornească în larg. La căderea nopții, Leocrate împreună cu hetera *** Eirenis porni cu

* Un titlu de mîndrie pentru orice elen era îndeplinirea conștiințioasă a tuturor obligațiilor impuse de pietatea față de zei, de respectul față de părinți și străbuni ca și de dragostea pentru binele patriei.

** În urma luptei de la Cheronea din anul 338 î.e.n. între greci și Filip al II-lea, regele Macedoniei, hegemonia în lumea grecească a trecut în mîinile regelui macedonean. Măsurile de pază luate de atenieni erau indispensabile.

*** Hetairile erau femei de condiție liberă, înzestrate cu o frumoasă cultură și întretinînd legături cu oameni de vază.

barca spre corabie, furișându-se prin porțița aceea mică fără să fi simțit nici o strângere de inimă în fața porturilor patriei pe care le părăsea lipsite de apărarea la care avea datoria să vegheze. N-a simțit acest Leocrate nici un fel de strângere de inimă privind din depărtare Acropola, templul lui Zeus Soter *, templul zeiței Atena **, ocrotitoarea cetății, trădînd fără teamă pe zcii noștri, al căror ajutor avea să-l implore imediat după aceea în mijlocul pericolului în care s-a aflat. (18) După ce corabia a tras la țarm, Leocrates, ca un purtător de vești fericite pentru patria sa, a răspîndit știrea că la plecarea lui dușmanii puseseră stăpînire pe Atena, că Pireul era asediat și că numai el singur s-a putut salva. Și nu i-au roșit obrazii vorbind de nenorocirea ce se abătuse asupra patriei sale, nenorocire care pentru el a fost o salvare. Locuitorii din Rodos l-au crezut într-atît, încît și-au echipat triremele și au silit corăbiile noastre de transport să tragă la țarm, iar mulți negustori ca și cei ce aveau comanda corăbiilor și care erau în drum spre porturile noastre se văzură nevoiți să descarce pe loc grîul și toată cealaltă încărcătură. Asemenea fapte a săvîrșit Leocrate. (19) Și spre a vă dovedi că eu spun numai adevărul, vi se vor citi depozițiile tuturor martorilor și în primul rînd depozițiile

* Zeus, căpetenia zeilor era divinizat în diverse sanctuare, numite după epitetul ce i se consacra : *Soter* — „mîntuitor“, *nephelegeretes* — „cel ce adună norii“, *aigchiochos* — „aducător de furtună“, *horkios* — „protector al jurămîntului prestat“.

** Sanctuarul zeiței Atena sau Parteonul, ridicat pe colina Acropolei din îndemnul lui Pericles, sub supravegherea unor artiști celebri ca Ictinos, Fidias și alții.

vecinilor lui Leocrate și ale locuitorilor din cartierul lui, căci știu prea bine că în timpul cît a durat războiul, el a dezertat și s-a îmbarcat pe o corabie, părăsind Atena ; apoi vi se vor citi depozițiile celor ce erau de față la Rodos, atunci cînd el s-a dedat la răspîndirea știrilor false și în fine depoziția lui Phrykinos care, așa cum o știe toată lumea, a acuzat în adunare pe Leocrate care luase de la cetate în arendă, în calitate de coasociat al lui Phrykinos, dreptul de a încasa taxa vamală numită *pentecosté* *. Acest Leocrate prin fuga lui a dăunat societății.

(20) Dar înainte ca martorii să pășească la tribună, doresc să vă rețin cîteva clipe. Cunoașteți, fără îndoială, judecători, atît uneltirile celor acuzați, cît și intervențiile cu ajutorul banilor și stăruințele la care recurg apărătorii celor acuzați. Datorită acestor intervenții și stăruințe, mulți martori se prefac că uită depozițiile făcute anterior, lipsesc de la procese, invocînd un pretext oarecare, ori se sustrag. Așadar, somați-i ca, în cazul cînd au cunoștință de cele întîmplate, să se prezinte la tribună fără nici o ezitare și să nu vă sacrifice pe voi și cetatea de dragul unor beneficii și să nu dezerteze asemenea lui Leocrate de la locul unde-i cheamă datoria. În caz contrar, să nu jure cu strîmbătate, cu mîna pe altar, așa cum a statornicit legea. Iar dacă nu se vor hotărî nici pentru una și nici pentru cealaltă, noi îi vom chema în fața

* *Pentecosté*, subînțeles *moira*, „parte”, impozitul vamal reprezentînd a cincizecea parte a produselor care intrau sau ieșeau din Atica. Acest drept era luat în arendă de către unele societăți care își asumau sarcina încasării impozitului.

Judecății, în numele vostru, invocînd legile și principiile democratice. Citește mărturiile !

(Depozițiile martorilor)

(21) Dar vremea s-a scurs, atenieni, și au venit corăbii de la Atena la Rodos. S-a aflat atunci că cetatea voastră n-a căzut pradă nici unei nenorociri. Cuprins de frică, Leocrate a fugit de la Rodos la Megara *, unde a locuit mai mult de cinci ani, bucurîndu-se de protecția unui megarean. Și lipsit de orice sentiment de pudoare că-și duce viața la hotarul Aticeii, patria unde a crescut, a trăit pe pămînt străin, asemenea unui metec **. (22) Condamnîndu-se singur la un exil perpetuu, a chemat la el pe Amyntas, soțul surorii sale mai mari și pe Antigeneș, unul din prietenii lui din demosul Xypete ***. A rugat pe Amyntas să-i cumpere sclavii și casa în schimbul unui talant și i-a recomandat să-i plătească datoria și să achite sumele datorate societăților de sprijin. (23) După ce a pus lucrurile la punct, Amyntas a vîndut sclavii în schimbul unei sume de treizeci și cinci de mine lui Timochares din Acharnai, care luase în căsătorie pe sora cea mai mică a lui Leocrate. Neavînd bani, Timochares a încheiat un act de împru-

* Așezare în Atica, datorată, după scriitorul Pausanias (sec. II e.n.), carianului Foroneus, care a ridicat sanctuare în cinstea zeiței Demetra, numite „megara“ (palate).

** Legea obliga pe metec (străinul domiciliat la Atena) să-și aleagă un patron „prostates“, care să-l reprezinte în toate împrejurările.

*** Xypete (grecește Xypetaion) — demos în Atica al tribului Kekropis.

mut *, încredințându-l lui Lysicles. Apoi a achitat lui Amyntas dobînda de o mină. Dar ca să vă convingeți că nu e vorba de o întâmplare simplă, ci de purul adevăr, vi se vor citi depozitiile martorilor în această privință. Dacă Amyntas ar mai fi trăit, l-aș fi invitat pe el martor. Dar în situația de față voi cita în fața voastră pe cei ce știu cum s-au petrecut faptele...

II. Descrierea primejdiilor prin care trecea patria cînd o trăda Leocrate

(36) Cu privire la citație și la mărturisirea crimei de către Leocrate, cred că am vorbit destul, judecători; acum voiese să vă amintesc în ce împrejurări și în cît de mari pericole se afla cetatea cînd o trăda Leocrate. Grefier, ia decretul lui Hiperide și citește-l!

(Decretul)

(37) Ați auzit, judecători, decretul. El poruncește Consiliului celor cinci sute să coboare la Pireu spre a delibera sub armă asupra apărării Pireului și spre a fi gata să îndeplinească toate hotărîrile pe care poporul le crede că sînt în interesul lui. Cu toate acestea, judecători, dacă cetățenii scutiți de serviciul militar fiindcă au sarcina de a delibera asupra afacerilor cetății se gă-

* Deoarece grecii socoteau dobînda lunar, dobînda anuală se ridica la 34% un procent foarte ridicat, mai ales între rude.

sesc totuși sub arme *, credeți că spaima care pusesese atunci stăpînire pe cetate, era mică și neînsemnată ? (38) Și el, acest Leocrate, plecă în astfel de împrejurări din cetate ; în fugă luă cu sine bunurile sale, trimise să i se aducă statuile, zeii strămoșești și împinse pînă acolo trădarea încît, dacă ar fi depins numai de el, templele ar fi fost pustii, zidurile lipsite de apărători iar cetatea și țara ar fi fost părăsite. (39) Și cu toate acestea, judecători, în acele vremi putea să existe vreun cetățean ori chiar un străin care să nu fi fost cuprins de milă, oricît de puțin ar fi stat aici mai înainte ? Cine ar fi fost atunci atît de stăpînit de ură împotriva popoului și Atenei, încît să poată răbda să se vadă singur în afara rîndurilor de luptă cînd soseau știri despre înfrîngerea și dezastrul de curînd întîmplate ; cînd cetatea rămînea neclintită în mijlocul evenimentelor, iar speranțele scăpării nu se mai bizuiau decît pe bărbații trecuți de cincizeci de ani ** ; (40) cînd vedeai femei libere înspăimîntate, încremenite de groază întrebînd dacă mai sînt în viață, unele un soț, altele un părinte, altele un frate, oferind un spectacol nedemn de ele și de stat ; cînd se puteau vedea bărbați cu

* Membrii Consiliului celor cinci sute erau scutiți de serviciul militar în timpul cît se aflau în funcțiune. Dar datorită situației precare în care se afla atunci Atena, aceștia au renunțat la acest privilegiu.

** Atenienii erau supuși obligațiilor militare de la 18 la 60 de ani. De la 18 la 20 de ani făceau de serviciu în garnizoana Aticeii ; de la 20 la 25 de ani puteau fi trimiși în afara hotarelor, iar de la 50 de ani în sus puteau fi chemați să presteze serviciul militar numai în situații excepționale.

trupurile slăbite, înaintați în vîrstă, scutiți de serviciul militar, circulînd istoviți de oboseală și în pragul morții prin toată cetatea, prinzînd de umăr cu agrafa mantaua sumeasă ? (41) Deși multe și groaznice rele se abăteau asupra cetății, deși nenorocirile cele mai crunte izbeau pe fiecare cetățean, cînd se cuvenea mai degrabă să fii îndurețat și să verși lacrimi asupra nenorocirilor cetății, atunci cînd vedeai că poporul prin decret dădea sclavilor libertate, străinilor cetățenie ateniană *, celor pedepsiți cu pierderea drepturilor civile redobîndirea lor. Era același popor care mai înainte se lăuda că este autohton și liber. (42) O schimbare atît de profundă suferise cetatea Atena, încît ea, care mai înainte lupta pentru libertatea celorlalți greci, acum era mulțumită dacă putea să lupte pentru asigurarea salvării proprii ; odinioară ea își întindea puterea asupra unui mare teritoriu al barbarilor, acum ea se expunea pericolelor pentru teritoriul ei propriu din partea macedonenilor. Poporul pe care odinioară lacedemonienii și peloponesienii și grecii care locuiesc în Asia îl chemau în ajutor, acum același popor trebuia să ceară ajutor de la Andros **, Keos ***, Tre-

* Se recurgea la astfel de măsuri numai în momente critice pentru patrie ; de pildă, după lupta de la insulele Arginuse au fost eliberați sclavii, iar metecilor li s-a acordat dreptul de cetățenie.

** Insulă din grupul Cicladelor, între Eubeea și Tenedos.

*** Insula Keos sau Kea (azi Zea), la sud de Eubeea, făcea parte din grupul Cicladelor, beneficiind de o climă mai plăcută chiar decît a Aticeii.

zena * și Epidaur. ** (43) De aceea, judecători, pe omul care în mijlocul unei astfel de spaime și al unor primejdii atât de mari și sub apăsarea unei ocări atât de copleșitoare a părăsit patria și care n-a luat nici armele pentru ea și nici nu s-a pus la dispoziția strategilor, ci a fugit și a trădat poporul, ce judecător iubitor de țara sa și hotărât să arate sentimente de pietate față de ea l-ar putea achita prin votul său, ce apărător chemat ar putea da ajutor cu cuvântul său unui trădător de patrie care a îndrăznit să nu ia parte la doliul patriei și să nu contribuie cu nimic la salvarea cetății și a poporului, atunci când și pământul însuși își dădea arborii săi, morții mormintele lor și templele armele închinat zeilor ? (44) Într-adevăr, în acele vremuri n-a fost nici un om tânăr ori vîrstnic care să nu se fi oferit pentru salvarea cetății. Unii se îngrijeau de repararea zidurilor, alții de apărarea șanțurilor, alții de construirea meterezelor ; nimeni din cei din oraș nu rămînea inactiv. La nimic din toate acestea Leocrate nu și-a oferit contribuția. (45) Amintindu-vă de acestea, este drept ca voi să pedepsiți cu moartea pe omul care n-a dat nici un ajutor, care n-a găsit de cuviință să ia parte la înmormîntarea aceluia care au murit la Cheronea pentru libertatea și salvarea poporului ; aceștia n-au avut parte de înmormîntarea legiuită, în măsura în care aceasta depindea de el, cel ce nu s-a rușinat să treacă pe lângă mormintele lor, când se întorcea după opt ani să le salute patria.

* Oraș în Argolida (Pelopones).

** Oraș în Argolida, metropola multor colonii.

III. Elogiul eroilor căzuți la Cheroneea

(46) Despre aceștia, judecători, voiesc să vă vorbesc puțin mai mult și să vă rog să mă ascultați și să nu credeți că asemenea laude nu sînt la locul lor în procesele publice, întrucît laudele oamenilor de seamă pun în lumină ticăloșia celor mișei. Ba, mai mult încă : este drept ca ei să nu fie lipsiți, tocmai în procesele de interes comun ale Statului, de lauda care reprezintă singura răsplată pentru primejdiile înfruntate de cetățenii viteji ; căci ei și-au dat viața pentru salvarea cetății întregi. (47) Da, aceștia au înfruntat dușmanii la hotarele Beoției pentru libertatea grecilor, nu și-au pus speranțele lor de scăpare în ziduri ; nu au îngăduit dușmanilor să pustiască țara lor ; au crezut însă că vitejia lor este o pavază mai sigură decît meterezele de piatră și le-a fost rușine să vadă pus-tiit pămîntul care i-a hrănit. Și au avut dreptate ! (48) Așa cum fiecare om nu iubește la fel pe părinții săi firești și pe cei adoptivi, tot așa iubește mai puțin o patrie de care nu este legat prin naștere. Înșuflețiți de aceste sentimente, ei au luat parte la primejdiile în mod egal cu oamenii cei mai de seamă ; n-a avut însă parte de același noroc, căci ei n-au trăit să se bucure de roadele vitejiei lor ci, murind, au lăsat în urma lor gloria fără a fi învinși, ci dîndu-și viața acolo unde fuseseră rînduiți să lupte pentru libertate. (49) Dar dacă trebuie să spun, sub aparența unui paradox, un simplu adevăr, ei au murit victorioși. Căci răsplata pe care o aduce războiul oamenilor viteji este libertatea și gloria, iar cei ce au murit au parte și de una și

de alta. Apoi nu se poate să declarăm învinși pe acei al căror suflet nu s-a cutremurat de frica celor care-i atacau. Singurii despre care nimeni n-ar putea susține cu dreptate că n-au fost învinși sînt cei care au murit vitejește în război, căci ei, fugind de sclavie, au ales o moarte glorioasă. (50) Vitejia acestor bărbați a scos limpede la lumină aceasta; ei singuri dintre toți reprezentau libertatea Greciei. Îndată ce aceștia și-au pierdut viața, Grecia a căzut în sclavie; o dată cu trupurile lor a fost înmormîntată și libertatea celorlalți greci. De aceea este limpede pentru toți că ei n-au luptat pentru propria lor ființă, ci s-au expus primejdiilor pentru libertatea comună. (51) Și astfel ei și-au dovedit vitejia nu fără motiv, căci voi, atenieni, singurii dintre greci, știți să cinștiți pe bărbații viteji! Dacă la alte popoare veți găsi în piețele publice ridicate statui de atleți, la voi vedeți pe cele ale strategilor învingători* și pe ale celor ce au omorît tirani. Bărbați cu asemenea calități ca aceștia nu poți găsi în toată Grecia, pretutindeni însă poți vedea ușor pe învingătorii la jocuri a căror răsplată este coroana. Așadar, după cum voi atribuiți binefăcătorilor voștri** cele mai mari onoruri, tot așa este drept să pedepsiți pe cei ce dezonorează patria și o trădează.

* Primul care s-a bucurat de această onoare a fost Solon și după el tiranoctonii.

** Cetățenii sau străinii care aduseseră servicii patriei purtau numele de *euvergetai* „binefăcători“ și erau întreținuți în pritanou beneficiind de scutiri de impozite și de alte privilegii.

IV. Perorația

(149) În ce mă privește, apărînd patria, ziii și legile, am acuzat pe acest om în chip imparțial și după toată dreptatea fără a calomnia viața lui privată și fără a aduce vreo acuzație străină de cauză. Iar în ce vă privește, fiecare dintre voi trebuie să socotească că, achitîndu-l pe Leocrate, va condamna patria la moarte și la sclavie ; că dintre acele două urne așezate în fața voastră una este a trădării și alta a salvării Atenei ; că voturile voastre vor hotărî sau ruina patriei, sau siguranța și fericirea ei. (150) Dacă îl veți achita pe Leocrate prin voturile voastre, veți încuraja pe alții să trădeze cetatea, sanctuarele și corăbiile ei ; dar dacă îl veți condamna la moarte, prin aceasta îi veți îndemna să apere și să păstreze patria, bogățiile și fericirea ei. Gîndiți-vă, atenieni, că țara și arborii ei vă imploră ; că porturile, arsenalele și zidurile cetății vă cer stăruitor ; că templele și altarele vă roagă fierbinte să le veniți în ajutor, amintindu-vă crimele de care Leocrate este acuzat, faceți din el un exemplu care să arate că în sufletul vostru nu este mai puternică mila și lacrimile decît datoria de a apăra legile și poporul !

SUMARUL

II. DEMOSTENE

Biografia 7

Discursuri politice

Discursul *Filipica întâia* 9

Discursurile olintice 33

Discursul *Olintica întâia* 35

Discursul *Olintica a doua* 48

Discursul *Olintica a treia* 61

Discursul *Filipica a doua* 77

Discursul *Asupra situației din Chersones* 92

Discursul *Filipica a treia* 120

Discursuri judiciare

Discursul *Impotriva legii lui Leptines (Fragmente)* 149

Discursul *Impotriva lui Midias (Fragmente)* . . . 163

Discursul *Asupra ambasadei necredincioase (Fragmente)* 177

Discursul *Pentru coroană (Fragmente)* 194

333

III. ORATORI CONTEMPORANI CU DEMOSTENE

Eschine

Discursul <i>Impotriva lui Timarh (Fragmente)</i> . . .	235
Discursul <i>Asupra ambasadei necredincioase (Fragmente)</i>	261
Discursul <i>Impotriva lui Ctesifon (Fragmente)</i> . . .	273

Hiperide

<i>Discursul funebru (Fragmente)</i>	307
--	-----

Licurg

Discursul <i>Impotriva lui Leocrate (Fragmente)</i> . . .	319
---	-----

Redactor : ION ACSAN
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

*Dat la cules 28.03.1969. Bun de tipar 30.06.1969.
Apărut 1969. Tiraaj 40.175 ex. broșate. Hirtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coll ed 13,08. Coli
tipar 10,50. A. nr. 1550/1969. C.Z. pentru biblio-
tecile mari și mici 859—085=59.*

**Tiparul executat sub comanda nr. 90 255 la
Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața
Științei nr. 1, București — Republica Socialistă
România**

oratorii greci

CITIȚI ULTIMELE APARIȚII ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOȚI»

- 499—500 Al. Philippide — *Visuri în vîietul vremii**
Floarea din prăpastie,
2 vol.
- 501 F.M. Dostoievski — *Noapți albe, povestiri*
- 502 Ioan Slavici — *Spaima zmeilor, basme*
- 503 Victor Hugo — *Legenda secolelor, poezii*
- 504—505 J. Burckhardt — *Cultura Renașterii în Italia, 2 vol.*
- 506 * * * — *Panciatantra (Cele cinci cărți ale înțelepciunii)*
- 507—508 M. Proust — *În căutarea timpului pierdut, vol. V—VI: Guermantes*
- 509 Th. Wilder — *Idele lui martie, roman*
- 510 J. Bojér — *Fascinația minciunii**
Foamea cea mare, romane
- 511 K. Čapek — *Fabrica de absolut, roman*
- 512 Al. Balaci — *Dante, monografie*
- 513—514 Ch. Diehl — *Marile probleme ale istoriei Bizanțului * Figuri bizantine, 2 vol.*
- 515 Sh. Anderson — *Winesburg în Ohio, nuvele*

Vol. I și II lei 10

editura pentru literatură

Citiți «Biblioteca pentru toți» — cea mai populară colecție românească de literatură.